אלעווערק

אברהם רייזן

ספריה עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטע
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

אברהם רייזן

געזאמלטע שריפטן

פארלאג „פרייהייט"
ניו יארק, 1928

Copyright, 1928
by the
FREIHEIT PUBLISHING ASS'N, Inc.

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פעראבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

צוועלפטער באנד:

בונטע ערצעהלונגען.

JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

בונטע ערצעהלונגען.

די לעצטע שיף.

ביים ברעג פון אסטענד זיינען געשטאנען א מענגע פון פיעלע הונדערטער פאסאזשירען, וואס האבען געווארט אויף דער שיף, וואס האט געדארפט אנקומען פון דאוואר.

„די לעצטע שיף! — אזוי האט יעדער גענלויבט, און דער דאזיגער אויסרוף האט געשראקען און האט אבגעקלונגען אין מאנכע אויערען ווי די ל ע צ ט ע ש ע ה!

און דעמאלט פערלירען מענשען זייערע בעציהונגען אייגער צום צווייטען. אויב די לעצטע שיף, מוז יעדער דער ערשטער אריין. און דער נעדרענג און געשטויס איז נעווען קריעגעריש. אין די אויגען האט ביי יעדען געצאנקט א בייז פייערעל, דאס אייגציגע פייערעל פון מענשליכען אויג זאנסט וואלטען די אויגען אודאי אויסגעלאשען געווען...

די לעצטע שיף — מוז מען דער ע ר ש ט ע ר אריין!

און די וואס וועלען בלייבען?

וועמען איז דאס אין דער דאזיגער מינוט פון משוגעת און שרעק. — אנגענאנגען?

וואס א מינוט וואקסט די מענגע אלץ מעהר און מעהר. דער זייגער איז ערשט אכט פריהמארגען און דאס שיף דארף אנקומען צ ע ה ן.

אבער עס איז די לעצטע שיף!

אט האט שוין אויסגעבראכען א קריעג צווישען צוויי. יעדער ווילל שטעהן פאראויס. איינע איז א פרוי, אין ביידע הענד האלט זי שווערע פעק. דער צווייטער איז א הויכער מאן מיט א קליין

פעקעלע און ער וויל אבשטויסען די פרוי. ער וויל זיין דער ערשטער.

די לעצטע שיף!...

קיינער מאכט איהם אפילו קיין בעמערקונג ניט...

נאר אט דערהערט זיך א פערצווייפעלטער אויסרוף:

מערי טשימבריק!

ווער עס רופט זעהט מען ניט. נאר דער רוף קלינגט אזוי הערצריייסענד, אז מען פערגעסט אן דער לעצטער שיף...

מערי טשימבריק...

וואס קלינגט עס אזוי פערצווייפעלט?

איז דען מערי טשימבריק דער סימבאל פון דער נאנצער מענשהייט און דערפאר שרעקט עס אזוי?

— מע־ר־י טשימ־ב־ר־י־קקק! — קלינגט עס איבער די נרויסע מענגע.

און עס ווערט טויט שטיל.

— מערי טשימבריק! רוף זיך אב! — קלינגט עס פער־צווייפעלטער!

און באלד בעווייזט זיך אין דער הויך א פרוי אין מיטעלע יאהרען. זי שטעהט מיט א בלאס געזיכט, נרויסע דערשראקענע אויגען און שרייט:

— מערי טשימבריק, רוף זיך אב!

שטיל!

— מערי טשימבריק! רוף זיך אב, הויב אויף דיין הוט און ווייו, אז דו ביזט דא.

און די נאנצע מענגע האט נלייך פערגעסען אן די לעצטע שיף. אלע זיינען פול נעווארען נאר מיט איין נעדאנק און איין נעפיהל: ביי א מוטער איז אין דער מענגע פערלארען נעווארען א קינד און דאס קינד הייסט מערי טשימבריק.

טויזענדער מענשען האבען באלד ערפאהרען אז עס איז דא א מענש אויף דער וועלט מיט'ן נאמען מערי טשימבריק, וואס

איז פערלאָרען געגאַנגען און אלע האָבען מיט'ן גאַנצען הארצען כעוואלט עס געפינען.

— מערי טשימבריק, רוף זיך אָב!

און באלד איז געווארען א בעוועגונג, פון א צווייטען עק, וואו די מענגע איז געשטאַנען, האָט זיך וואָס געטראָגען פּאר־ווערטס. א מאן געהאלטען הויך איבער זיין קאָפּ א צעהן־יעהריג־קינד, און די מענגע האָט זי מיט ליעבע בליקען בעגריסט.

און אָט איז שוין דאָס קינד אין דער מוטער'ס אָרעמס.

דאָס פובליקום האָט ווי פון זיך אליין אויסגעשריען מיט א פרייד:

— הורי! — מערי טשימבריק!

און אלע אויגען האָבען העל אויפגעפלאמט: מערי טשימ־בריק!...

* * *

און אז די לעצטע שיף איז שוין געגאַנגען איהר וועג אי־בער'ן ים, זיינען נאָך פיעל פּאסאזשירען געווען אונטער'ן אייג־דרוק פון דער עראייגנים און מאנכע האָבען רוהיג און פער־נניגט געשמייכעלט.

אָבער אז די לעצטע שיף איז אָנגעקומען צו דער יבשה און מען האָט די נאכריכטען פון קריעג דערהערט, וועגען די טויזענ־דע געפאלענע אין שלאכט, איז דאָס הארץ צוריק פערשטיינערט געווארען.

אך, וער וועט איצט ארויפגעהן אין דער הויך און אויס־שרייען:

— מענשהייט, וואו ביזטו? רוף זיך אב...

מערי טשימבריק האט מען נעפונען, אבער די מענשהייט,
די מענשהייט...
מענשהייט רוף זיך אב, ווי מערי טשימבריק!
רוף זיך אב! עס איז די לעצטע שוף!...

אסט-ענד (בעלגיען) אויגוסט 1914.

דאָם בילד.

1.

אונגעריכט און אונעווראַרטעט איז אראָבגעפאלען דער בעפעהל פון דער הויך ערגעץ, אַדער אַרויפגעדרונגען פון לאנד האָבען זייער געצעלט געמאכט — אונגעריכט איז דער בעפעהל אראָבגעפאלען, אז די אידען מוזען אין פערלויף פון פיער־און־צוואנציג שעה פערלאָזען דאָם שטעדטעל און געהן וואוהין זיי ווילען, בלויז ווייטער פון תהום, וואו דער הייליגער קריעג קומט פאָר.

אַנפאנגס האָט מען זיך בלויז דערשראָקען, ווי נאָכ'ן קלאפ פון א דונער, זיך אומגעקוקט און דערזעהן, אז אלע הייזער שטעהען אויף אן אָרט; הייסט עס אז דער דונער האָט ניט געשאדט. די זון האָט געשיינט און א גרופע קליינע קינדער האָבען זיך רוהיג געשפיעלט ביי די זייטען פון גאס.

— עס איז א ליגען! — האָבען אידען געטרייסט איינע די אנדערע.

— עס קען ניט זיין! — האָבען זיי נעריבען די הענט מיט בטחון אין די דערשראָקענע הערצער...

אבער באלד האָט דער דונער ווידער געקנאלט:

— וואָס וואָרט איהר, אידען? איהר ווילט מען זאל אייך מיט גוואלד פון די הייזער אַרויסשלעפען?

און גלייך האָט זיך אַנגעהויבען דער פלאָנטער. בעלי־בתים — וואָס זייערע אור־אור עלטערען האָבען זייערע היימען פאר זיי איינגעאַרדענט, האָבען זיך פלוצלונג דערפיהלט ווי וואנדערענדע בעטלער, אויף זייער האָב און גוטס האָבען זיי נע־

קוקט ווי אויף עפעס פרעמדס און האבען מאנכע חפצים ניט דערקענט. דער רב האט, אנשטאט דעם ש"ס איינצופאקען, זיך געזומען פאר אן אלטער זשופעצע, וואס איז געהאנגען אויף דער וואנט... די רבי'צין האט זיך געזומען פאר א פענדעל, וואו זי קאכט פיש אלע פרייטאג...

און דער פערמעגליכער בעל־הבית, ישראל אפרת האט זיך געשטעלט אין מיטען פון זיין שהנעם אלט־מאדישען מעבלירטען זאל, בעטראכט די וויכע קאנאפע, אויף וועלכער ער פלעגט אזוי ליעב האבען נאך מיטאג זיך אויסצוציהען מיט א ספר אין דער האנד און ארויפאלענדיג אין האלבען דרימעל, חלומ'ען פון אלטע און שפעטערע צייטען...

מיט גוואלד האט ער פון איהר אבגערוסען זיינע טריעבע בליקען, אנגעפילט מיט האס און פלוך צו דער „ממשלת זדון". צו די בייזע כוחות, וואס צווינגען איהם אהן „א פאר וואס" זיין אויסגעוואלעמטע היים צו פערלאזען און האט בעשלאסען הויך אויפ'ן קול:

— גאר ניט מיט צו נעהמען!

— לגמרי גאר ניט? האט די דערשראקענע ווייב איבערגעפרעגט.

— לגמרי גאר ניט! — האט ער מיט געדריקטע פויסטען נעענטפערט.

און ער האט דאס הויז איבערגעלאזט אפען פאר יעדער חיה און בהמה, וואס זיינען געבליבען אין שטאדט...

2.

די ערשטע חיה וואס איז אריין צו ישראל'ן איז הויז איז געווען דער צוויי־פיסיגער אנופרי, לויט די אינסטינקטען א פוקס, לויט'ן גלויבען א קאטאליק... ארויינגעהענדיג אין זאל, וואס ער האט עס ביז אהער קיינמאל ניט געוואגט און וועט ער

פלענט דארפען האבען צו ישראל'ן וועגען געשעפט, פלענט ער בלייבען שטעהן אין קוק. — אריינגעהענדיג אין זאל האט ער זיך איבערגע'צלם'ט און בערוהיגענדיג זיך פון גרויסען גליק, וואס איהם שטעהט דא פאר — צו ווערען דער אייגענטהימער, כאטש אויף א געווייסער צייט, פון דעם דאזיגען הויז, האט ער גענומען מאכען פלענער.

ער האט געפיהרט מיט די הענט איבער די מעבל, איבער די שפיגלען און זיך ענדליך אבגעשטעלט ביי דעם גרויסען אל־מער מיט די צוויי גלעזערנע טהירען, פון וואנען עם האבען ארויסגעקוקט אזוינע מאדנע, גרויסע און שווערע ביכער...

— וואס טהוט מען דערמיט? — האט ער שטיל גע־טראכט און געדרעהט זיינע לאנגע, שפיציגע וואנסעם.

ער האט אויפגעעפענט א טהירל פון אלמער און פאר ניי־גירדע ארויסגענומען א מסכתא. דאס איז געווען די מסכתא „גטין". די אלטע אותיות האבען איהם אנגעקוקט מיט פער־אכטונג און שטאלץ. ער האט א בלעטער געטהאן און זיך אבגע־שטעלט ביי יענע דפים, וואו עס דערצעהלט זיך פון טיטום הרשע און פון חורבן ירושלים און פון ישוע הנוצרי. א אונבעוואוסטער באנגליכער געפיהל האט איהם ארומגענומען:

— מאדנע ביכער ביי די זשידעם! — האט ער געמורמעלט אויף זיין לשון און האט דאס לאנגע בוך צוריק אריינגעשטעלט אין אלמער...

נאכדעם איז ער ארומגענאנגען איבער ישראל'ס זאל און בעטראכט די בילדער. איין בילד האט צוגעצויגען זיין אויפ־מערקזאמקייט. דאס איז געווען א פאטאגראפיע פון זעקס־און־דרייסיג רבנים, וואס זיינען שוין געשטארבען. אלע אין שטרייס־לעך און מיט אפענע בריסטע קעלנער ביי די אפענע העלזער. אנופרי האט זיך צולאכט: אווי פיעל ראבינ'ס!

באלד אבער האט ער בעמערקט ווי איין ראבין, דער מי־טעלסטער, קוקט אויף איהם מיט אזוינע אויגען, אז אנופרי האט

זיך דערשראקען. ער האט בעטראכט דאס פנים פון א צווייטען און א דריטען ראבין אויפ'ן בילד און אלע האבען דיזעלבע שטרענגע דורכדרינגליכע אויגען. און מיט אמאל האט ער דערזהען, ווי די אלע אויגען פון דער גאנצער חברה רבנים קוקען אויף איהם, און וואו ער וועגדט זיך וועגדען זיך צו איהם זייערע אויגען. אזוי פיעל אויגען.

און אנופרי האט מיט שרעק אומגעקעהרט דאס בילד אויף דער וואנט און זיך אבגעוענדט.

אבער אומזיסט — די אלע בליקען פון די רבנים אויפ'ן בילד האבען איהם נאכגעקוקט. און וואס ער האט געטומען אין דער האנט איז גלייך פערוואנדעלט געוואָרען אין אויגען:

מיט שרעק האט ער פערלאזען דעם זאל און איז ארויסגעלאפען אין קיך... זיין בליק איז געפאלען אויף א קופערנער פאן... די פאן איז איהם געפעלען געוואָרען, ער האט זי אראבגענומען און בעטראכט. זי האט געבלאנקט און אינוועניג האט אנופרי דערזהען זיין פנים. אבער באלד האט ער אויף דעם דעק פון פאן דערזהען דיזעלבע אויגען. זיי האבען געקוקט אויף איהם און פערפאלגט מיט זייערע בליקען...

א דערשראקענער און א פערווירטער איז ער ארויסגעלאפען אין דרויסען.

דאָרט האט שוין אויף איהם געוואָרט זיין ווייב, א רויטהאריגע גויע.

— נו, וועלען מיר איבערציהען?... האט זי געפרעגט.

אנופרי האט מורא געהאט פאר איהר צו ענדערען זיין בעשלוס, און ער האט א שטאמעל געטהאן:

— מיר וועלען נאך זהען... מיר האבען נאך צייט... אפשר וועט דער איד נאך צוריק קומען...

און אנשטאט ארייננצוציהען זיך, איז אנופרי אלע פארנאכט פערבייגענאנגען ישראל'ס הויז, ארייננעקוקט אינוועניג און ניט געוואגט ארייננצוגעהן: עם האבען איהם פערפאלגט צעהנדלינגער

פֿאר אויגען פון דעם בילד: שטרענגע, בייזע און דראָהענדע...
און צלמ׳נדיג זיך פלעגט ער מורמלען:
— ניין. איך האָב מורא... ישראל וועט קומען צוריק... איך האָב מורא... ער וועט קומען צוריק...

ענדליך איז ישראל געקומען צוריק. ווי איבערראשט איז ער געוואָרען, אז דאָס הויז האָט ער געטראָפען אין דערזעלבער אָרדנונג, ווי ער האָט עס געלאָזען...

ער האָט אבער באלד בעמערקט דאָס איבערגעקערטע בילד אויפ׳ן וואנט. ער האָט זיך שטארק גע׳חדוש׳ט.

— ווער האָט עס געקאָנט טהאָן?

ער האָט דאָס בילד אומגעקערט אויף דער רעכטער זייט. און אויף איהם האָבען אראָבגעקוקט זעקס־און־דרייסיג פֿאָר אויגען, ליכטיגע, גרויסע און פול מיט נביאות אויף גוטע צייטען.

דער אָפיציער.

א גרופּע אידיש נאַציאָנאַל און סאָציאַליסטיש געשטימטע יונגע לײַט זיינען נעוזעסען אין א קליינער קאָפּע הויז און האָבען זיך געהאמפּערט וועגען אידישע רעכטלאָזיקייט אין געוויסע לענדער. ענדליך זיינען זיי אַרויפגעקומען אויף דער טעמע וועגען אידען אין מיליטער.

דאָן האָט זיך אייניער, א בעקאַנטער דיכטער, אָנגערופען.

— זאָגט אייך, מיינע פרײַנד וואָס איהר ווילט, אבער נאָך א אידישען אָפיציער האָב איך געבענקט נאָך אלס קליינער אינגעל אין מיין קליין־געבורטס־שטעדטעלע. איך געדענק, אז אמאל איז געקומען אהיים אין שטעדטעלע אויף „אטפוסק" שואל דעם קצב׳ס זוהן אלס אן אונטער־אָפיציער, צו מיין פרייד איז דער־מאָלט ניט געווען קיין גרענץ. איך האָב זיך, געדענק איך, ניט געקענט איינהאלטען, און חאָטש ער איז געווען אונזערער א שכן, בין איך ניט אָהן שרעק צו איהם צוגענאַנגען און קוים ארויסגעשטאַמעלט:

— ברוך, אידישע אָפיציערען זיינען אויך פּאַראַן?

און ברוך, א שהנער געזונטער, הויכגעבויטער יונגערמאַן, האָט מיר פריינדליך א ציה געטהאָן פּאר׳ן אויער און געענטפערט מיט א שמייכעלע.

— נייַן, מיין ליעבער, א איד טאָר ניט זיין קיין אָפיציער...

— און א פעלדפעבעל? האָב איך, שוין דרייסטער וועראַנדיג וויערער געפרעגט.

— א פעלדפעבעל? — האָט ברוך איבערגעפרעגט און פערקנייטשט זיין שטערען... א פעלדפעבעל איז יא ערגיץ דא, אבער שוין נאָר אן אלטער, פון די אמאליגע.

דעמאלט האָב איך זיך צופריעדענגעשטעלט מיט דעם דאָזיגען אונטעראָפיציער, וואָס א דאנק דעם אויך אייגענע הוצאות געמעהטען שינעל, וואָס ער האָט געטראָגען פון אָפיצערסקען געוואנט, האָט ער מיר פערשאפט אן אילוזיע פון א אידישען אָפיציער.

איך געדענק, אז אין חדר האָב איך זיך מיט איהם בעריהמט.

— ברוך דעם קצב׳ס זוהן איז געוואָרען אן אָפיציער, ער וואוינט ביי אונז אין גאס.

מאנכע אינגלעך האָבען מיר געגלויבט און מקנא געווען. אָבער די נישט פערגינער האָבען די זאך אויסגעפאָרשט און האָבען ערפאהרען, אז ער איז בלויז אן אונטער אָפיציער.

האָב איך דעמאָלט איהם פערטיידיגט:

— ער אליין איז טאקי אן אונטער־אָפיציער, אבער ער קען זיין אן אָפיציער אויך.

און נאָך מעהר צוהיצענדיג זיך, האָב איך אויסגעשאָסען:

— א אידישער פעלדפעבעל איז אויך ערגיץ דא... און כדי צו מאכען אויך די חברים אינגלעך דעם איינדרוק שטארקער, האָב איך צוגעלעגט:

— א פעלדפעבעל איז גרעסער ווי אן אָפיציער...

מאנכע אינגלעך האָבען דערויף מיט מיר איינגעשטימט, איינער זאָגאר פון זיי האָט געוואָלט אויפווייזען, אז א פעלדפעבעל איז אזוי אזוי גרויס ווי אן אוריאדניק... א פאָר אנדערע פון זיי האָבען געהאט קענטיג מעהר ידיעה און האָבען נישט נאָכגענעבען:

— א פעלדפעבעל איז גאָרנישט מיט גאָרנישט, א פעלדפעבעל איז פונקט ווי א סאטסקי, האָט איינער בעשטימט ווי אן אויטאָריטעט אין ראנגען.

האָט מיר שוין פערדראָסען, וואָס דער דאָזיגער חברה־מאן

געהט מיר דא צו נישט מאכען מיין אייגצינגען פעלדפעבעל אוו איך האב איהם גוט אויסגעוידעלט:

— ביזט א גראבער יונג... א סטאטסקי האט נישט קיין עפאלעטען אוו א פעלדפעבעל טראגט אפילו א סאבליע.

האט אבער דער אייגעשפארטער אינגעל אלץ נישט נאכגענעבען אוו ער האט מיר אויפגעוויזען, אז א סאבליע איז נאך נישט דער עיקר, ווארים דער מיראוואיסודיא איז דאך גלייך גרעסער ווי א פעלדפעבעל אוו פון דעסטוועגען טראגט ער ניט קיין עפאלעטען אוו ניט קיין סאבליע אוו ער געהט אין געוואהנליכע קלייידער, ווי אלע מענשען...

נאכדעם אבער האב איך געמאכט א פישרה, אז א פעלדפעבעל איז פונקט אזוי גרויס ווי אן אוריאדניק. דערויף האבען זיך אלע אינגלעך געאייניגט.

מון מיר האבען אלע זיך געפיהלט געהויבען וואס העטהעט ערגיץ אין א שטאדט נעפינט זיך א איר א פעלדפעבעל אוו גויים נעהמען פאר איהם אראב די היטעל אוו ווען ער זאל נאר וועלען קען ער טהאן מיט אידען די גרעסטע טובות.

א קליינינגקייט — א פעלדפעבעל!..

יאהרען זיינען פערגאנגען. די געדאנקען זיינען, א דאנק דער דעמאלסדיגער רעוואלוציאנערער ריכטונג — געווארען פרייערש, ראדיקאלערע. דאס אידישע געפיהל איז אבער אלץ נישט שוואבער געווארען. אלס מענש האבסטו די גאנצע מיליטעריש געזינדעל פערהאסט אוו פערדאמט, אלס איד האבסטו בעדויערט. וואס א איד קען אפילו קיין יעפרייטאר נישט ווערען אוו ביזט געוועזען שטאלץ וואס א־ן מאנכען פאלק געפינט זיך חאטש א אידישער קאפעלמייסטער. וואס טראגט א „סאבליע", עפאלעטען אוו עטליכע גויים מוזיקאנטען גיעבען איהם אב טשעסט.... אוו האסט זיך געשראקען, אז טאמער קומט היינט־מארגען ארויס

אן אוקאז אויך אידישע קאפעלמייסטערס אבצוזאגען... עס איז נעווען א צייט פון נזירות אויך אידען...

נאך שפעטער בין איך ראדיקאלער געוואָרען. און טאקי דערפאר האָב איך נעמוזט פערלאָזען מיין לאנד און ארומטרייבען זיך אין דער פרעמד. איך האָב שוין דאן נעהאט א שטיקעל נאָמען אלס דיכטער, און אז איך בין אָנגעקומען אין א שטאָדט אין גאליציען האָט די אידישע יוגענד מיך פרייונדליך עמפפאָנגען און האָט זאָגאר פאר מיין כבוד וועגען נעמאכט א שטיקעל ליטעראריישען אבענד.

שפעטער האָב איך מיך בעזעצט אין קראקוי. געפיהלט האָב איך מיך דאָרטען נענוג אייגזאם, די אידישע יוגנע לייט זיינען פון איין זייט געווען שטאַרק אסימילירט, פון דער צווייטער זייט צו חסידיש. די מיידלעך מיט די שעהנע שוואַרצע אידישע אויגען האָבען נערעדט פוילישׁ און איך האָב דערפאר מיט זיי נעפיהרט א שטיקעל ברוגז. עס איז מיר ענדליך אפילו געלונגען, צו בעקענען זיך מיט א אידיש־מיידעל, וואָס האָט אויך אידיש נערעדט, אבער שפעטער האָט זי זיך נעכאפט, אז דאָס אידיש רעדען פערדאָרבט איהר דעם פוילישען אקצענט און אזוי ווי זי קומט אריין אין דער געזעלשאפט פון פוילישע שריפטשטעלער און קינסטלער, קען זי פאר מיר נישט אָפּפערן איהר פוילישען אקצענט. „אויב איך וויל פוילישׁ — איז מיט'ן גרעסטען כבוד".

איך האָב מיך פון דאָזיגען כבוד ענטזאגט. עס זיינען דערפאר ביי מיר אריבערגענגען אבענדען אין טיעפער אייניזאמקייט.

א גליק וואָס די דאָזיגע שטאָדט האָט פערמעגט גאנץ פיינע קאפע הייזער און א פאָר קאבארעטען. ביי פיעלע טיש־לעך פלענען זיצען מיינע בעקאנטע, וועלכע, לויט איך האָב פערשטאַנען, וואָלטען גליקליך געווען מיט מיר צו פערברוונגען א ביסעל, זיי זיינען אלע געווען העכסט קולטורעלע מענשען און האָבען פערשטאַנען דעם וועגטה פון פאָעזיע. אבער די

קעלנערס זיינען געווען אלע פּאליאקעז, און די דאזיגע קעלנער וואלטען ווירקליך געקוקט קרום אויף די אידיש־שפּרעכענדע טישלעך.

דערפּאר האָב איך דאָרט ענדליך אנגעהויבען בעזוכען אזוי־נע פּלעצער וואו עס קומען לויטער קריסטען.

און איינמאל האָט פּאסירט מיט מיר דער פּאלענדער עפּיזאָד:

זיצענדיג אזוי אין א ווינקעל טישעל, נישט ווייט פון קליי־נעם דאמען־ארקעסטער, און בעטראכטענדיג די גענסט פון דער קאבארעט, האָב איך בעמערקט, ווי ביי א רונדען טיש אין דער צווייטער זייט, אבער פונקט געגען איבער מיין טישעל וואו איך בין געזעסען אליין — זיצען צוויי יונגע אפּיציערען מיט א דא־מע. נישט וויל־ענדיג האָב איך אלע וויילע מיינע בליקען גע־ווענדט צו יענעם טישעל. און ווייל איך האָב זיכער געווואוסט, אז עס איז א סך גלייכער און זיכערער אהין ניט צוקוקען, האָב איך בשום אופן נישט געקענט זיך בעהערשען. געקוקט האָב איך אויף זיי מיט א מין פּאראכטונג, ווייל, ווי געזאגט, אין יענער צייט (און אפּשר אויך היינט) האָב איך אפּיציערען בעטראכט ווי אן אנשיקענישע אויף דער מענשהייט. ניט געוואלט קיינמאל גלויבען, אז צוויישען זיי געפּינען זיך מענשען מיט העכערע אי־דעאלען, מיט הומאנע געפּיהלען, מיט א פּערשטענדניס פּאר קונסט, פּאעזיע, ליטעראטור.

אבער באלד האָב איך בעמערקט, ווי איינער פון די צוויי אפּיציערען קוקט אויף מיר צוריק. זיין בליק האָט מיך דער־שראקען. איך האָב זיך מיט אלע כחות איינגעהאלטען נישט צו קוקען מעהר אויף זיי. וואָס געהען זיי מיר אָן. אפּילו זייער דאמע, וועלכע איז דוקא זעהר סימפּאטיש פון ווייטען, א זעל־טענע בלאָנדינקע, מיט בלאָהע אויגען, אפּילו די דאמע אינטע־רעסירט מיך אויך ניט. אבער איך האָב דאָך וויעדער מיינע בליקען, שוין בנגבה, געוועגדט צו זייער טישעל. און נאָך עטליכע

מאל איבערקוקען זיך, בעמערק איך ווי איין אפיציער קוקט זיך איבער מיט דעם צווייטען און אויך דער צווייטער קוקט שוין אויף מיר.

און באלד זעה איך ווי אויך די דאמע שטעלט אן אויף מיר איהר לאָרנעט און בעטראכט מיך.

אנגעהערט האב איך מיך פערשיידענע מעשיות, ווי אזוי אפיציערן בעגעהען זיך שטרענג מיט ציווילי־מענשען. וועז די לעצטע וואגען צו וואַרפען א בליק אויף זייערע א דאמע. אין מיין זכרון איז מיר ארויפגעשוואומען אלערליי אונגליקען. וואס זיינען דערפון ארויסגעקומען. און וועלענדיג אויסווייכען אז אינצידענט אין א פרעמדער שטאָדט, האב איך אנקלינגענדיג אין גלאז געגומען רופען דעם קעלנער:

מען דארף זיך ראטעווען וואס גיכער — בעשליעם איך.

אבער איך קען מיך נאך אלץ נישט בעהערשען, און וואַרף ווייערער א בליק צו יענעם טישעל.

איין אפיציער, פיהל איך, איז שטארק אויפגערעגט, ער האמפערט זיך עפעם מיט'ן צווייטען. איך בין זיכער אז גלאט וועל איך זיך פון דער דאזיגער געשיכטע נישט ארויסדרעהען. איך קלינג שטארקער. וואס גיכער בעצאהלען און ענטלויפען.

אבער איין קוק אהין מוז איך נאך געבען: איך ווייל זעהן ווי האלט עם מיט מיר.

און לויט דער שטימונג ביי יענעם טישעל איז פאר מיר נישט פרעהליך. איך מערק ווי איין אפיציער, דער יונגערער און דוקא אויפ'ן קוק ניט קיין בייזער, הויבט זיך פון אָרט און וויל זיך לאזען צו מיין טישעל. איך קלינג אין גלאז שטארקער.

דער קעלנער קומט צו. איך הויב אן צו צאהלען און וואַרף וויעדער א בליק אהין צו מיינע שונאים. אפשר וועלען זיי איצט איינזעהן, אז איך האב קיין שלעכטס נישט געמיינט.

אבער דאָרט ביי יענעם טישעל הער איך קומט פאר א גאנצער סכסוך. איינער, דער יונגערער אפיציער וויל דוקא זיך אויפ־

שטעלען און דער צווייטער האלט איהם איין. אויף די דאמע בערוהיגט איהם.

— א קערל א ביסעל! — טראכט איך און הויב זיך שוין פון ארט.

אבער ווי נאר איך שטעל זיך אויף, דערזעה איך ווי דער יונגערער אפיציער לאזט זיך גלייך צו מיר, קלינגענדיג אין גאנג מיט'ן שווערד און שפארען.

יענעם מאמענט וועל איך קיינמאל ניט פערגעסען. איך האב געפיהלט או אויף מיין קאפ ווערען מיר פאר שרעק גראה די האר...

אט שטעהט ער שוין נעבען מיר.

— מיין הערר! שטאמעל איך ארויס...

— ענטשולדיגען זי... ענטפערט ער מיר — זינד זי ניכט הערר....

און רופט אן מיין נאמען.

מיין שרעק וואקסט. ער ווייסט שוין ווי אזוי מען רופט מיך. איך דעכטן אנפאנגס צו פערליקענען, אבער אויידער איך בעשליעם עס, מורמעל איך ארויס....

— יא...

און ווארט אויף א שטראף אויף א גרויס אונגליק... די קאטאסטראפע איז נאהענט.

דער אפיציער אבער איז דוקא רוהיג. ער שמייכעלט גאנץ פריינדליך און פרעגט מיך, צי מעג ער זיך ערלויבען מיך צורו־פען דארט צום טישעל... ער ווייל מיר פארשטעלען פאר דער דאמע...

הם... צום טישעל... פאר דער דאמע... ער גיהט פון מיר הוזק מאכען. איך פיהל מיך העכסט בעלעדיגט... אבער איך בע־הערש מיך. איך ווארף א בליק אויף די דאמע. איהר מילדער בליק נעווארפען אויף מיר פון צוויי בלאהע אויגען, בערוהיגט מיך אביסעל, אבער נאך נישט אין גאנצען.

אבער ענדליך ערקלערט מיר דער אפיציער.

— דאס איזט אייערע אינע פערעהרערין! איך האב אי־ערע א פאר ליעדער איבערגעזעצט. זי איז נאנץ ענטציקט.

איך פיהל מיך ווי אין א חלום. איז דאס מענליך? הייסט עס, אז די צוויי אפיציערען זיינען נאר אידען. און נישט נאר אידען, נאר איינער לעזט און איבערזעצט אידישע ליעדער...

איך האב מיך אוועקגעזעצט נעבען זייער טישעל. דער אפיציער האט מיך פארגעשטעלט פאר זיין חבר און די דאמע. אז איך האב מיך א ביסעל בערוהיגט, האב איך איהם געפרעגט:

— ווי אזוי קענט איהר מיך?

— א, איך האב דאס פערגעניגען געהאט צו הערען אייך פארטראגען אין לעמבערג. איך בין נאך דאן קיין אפיציער גע־ווען.

און נאכדעם האט ער ארויסגענומען פון זיין טאש א לאנג פערשריבענע פאפיער אין קורצע ציילען און האט מיר פארגע־לעזען מיינע צוויי ליעדער אין דער דייטשער איבערזעצונג.

די דאמע מיט די בלאהע אויגען האט זיי שטארק געריהמט. איך בין דוקא ניט געווען ענטציקט. סיי דער אויסוואהל, סיי די איבערזעצונג איז נעווען נישט געלונגען.

אבער איך האב זיי נישט קריטיקירט. מיין גאט, ווי אזוי קענסטו קריטיקירען אן אפיציער. מעג ער זיין אפילו דיינער א ברודער!

און אויך אזא אופן, מיינע פריינד, — האט דער דיכטער פערענדיגט, איז מיין אידעאל פערווירקליכט געוואָרען נאך מעהר ווי איך האב מיך אין מיין קינדהייט פארגעשטעלט. אמת, דאס האט מיט מיר פאסירט אין דער פרעמד. אין מיין אייגען לאנד, איך מיין אין דעם לאנד, וואו איך בין געבוירען געוואָרען וואלט די דאזיגע געשיכטע מיט צוויי אפיציערען זיך אנדערש אויס־געלאזט. הא, ווי מיינט א י ה ר?...

און דער דיכטער האט א ביטערן שמייכעל נעטהאן...

די נעפֿאַצטע סטרונע.

מיין פֿרײַנד, דער לײַעבהאָבער פון פּיעדעל־שפּיעלען, האָט מיר ניט לאַנג בעגעגנט און נאָך דער ערשטער בעגריסונג האָב איך, איהם וועלענדיג אַנטהאָלן א נחת רוח, געפֿרעגט:

— נו, וואָס מאַכט עפּעס אייער פּיעדעל?

דאָס מאַל האָט ער אַנשטאָט א שמייכעל צו טהאָן, ווי זײַן שטייגער פֿלעגט זײַן, וועט איך פֿלעג איהם וועגען זײַן פּיעדעל פֿרעגען — דאָס מאַל האָט ער אַנשטאָט א שמייכעל — א זיפֿץ נעטהאָן.

איך האָב מיך פֿערוואונדערט און זאָגער מיט אונרוהיגקײַט געפֿרעגט:

— האָט עפּעס וואָס פֿאַסירט מיט אייער פּיעדעל?

מיין פֿרײַנד האָט מיך בערוהיגט:

— אַ, נײַן. מיין פּיעדעל איז ווי געווען, אַבער איך האָב צרות פון די סטרונעס.

איך בין נאָך מעהר נײַניערײַג געוואָרען און געפֿרעגט:

— וואָס פֿאַר א צרות?...

דאַן האָט מיין פֿרײַנד מיר פֿאַלגענדעס ערצעהלט:

— סטרונעס, דאַרפֿט איהר וויסען, קומען אָן פון דייטשלאַנד. איך פֿלעג זיי דאָ שטענדיג קויפֿען בײַ העררן פּישער אין זײַן נעשעפֿט פון שפּיעל־אינסטרומענטען. הערר פּישער איז אַן עלטערער מענש וועלכער איז געקומען אהער פון דייטשלאַנד מיט צעהנדליגער יאָהרען צוריק. איך פֿלעג מיט איהם, כּדי צו פֿערשאַפֿען איהם פֿערנניגען, רעדען דייטש, כּאָטש קיין גרויסער „דייטש" בין איך ניט. ער האָט אַבער מיין דייטש רעדען אָפּגעשעצט און איז מיט מיר געווען אינטים בעפֿרײַנדעט, האָט

מיך בעהאנדעלט. נישט ווי א קונד, נאר ווי אן אייגענעם מענש און פלעגט מיר אלע מאל מאכען קאמפלימענטען: „זי שפרעכען היבש דייטש"... און דערביי פלעגט ער זיך קלאגען אויף די נע־ בוירענע דייטשישע קינדער אין אמעריקא, וועלכע שעמען זיך מיט דער שענער דייטשער שפראכע.

א דאנק אט די נאהענטקייט מיט איהם, פלעג איך ביי איהם קריגען די בעסטע סטרונעס. אננעצוינען זיי אויף מיין פיעדעל, פלעג איך אויסשפיעלען די שהנסטע אריעס און „ליעדער" פון די דייטשע קאמפאזיטארס. זעלטען וועז א סטרו־ נע פלעגט מיר פלאצען ביים שפיעלען. שטארק און פעסט זיי־ נען זיי געווען און אויב איך פלעג יא אפט זיי קויפען, איז נאר א דאנק דעם, וואס, ווי איהר וווייסט, שפיעל איך זעהר אפט און די סטרונעס ווערען נאטירליכערהייט אויסגעשפיעלט.

זייט אבער דער קריג האט זיך אננעהויבען האב איך נע־ נומען בעמערקען, ווי די סטרונעס, וואס איך קויף ביי העררן פי־ שער, זיינען נישט ווי וואס אמאל: איבערהויפט האלטען זיי זיך זעהר זעהר שוואך און זייערע קניפען בינדען זיך שנעל אפ און רוקען זיך ארויס פון יענעם פלאץ פון פיעדעל, וואו זיי זיינען צוגעבונדען. איך האב נישט געהאט דאך א לענגערע צייט קיין דרייסטקייט צו מאכען פארווירפע העררן פישער. איינמאל אבער האב איך זיך נישט אויסגעהאלטען און געוועגדט זיך צו איהם:

— וויסען זיי, הערר פישער, אז די סטרונעס זיינען ניט דאס וואס א מאל...

הערר פישער האט זיך ווי פערשעמט און געשוויגען. דאס האט מיר פערשטארקט דעם פערדאכט און איך האב שוין אבי־ סעל דרייסטער זיך געוועגדט:

— וואהרשיינליך קומען זיי איצט ניט פון דייטשלאנד...

דער הערר פישער האט נאך א טיעפערן זיפץ געענטפערט:

— זי איררען זיך, מיין הערר, די סטרונעס קומען ווי אי־

מער פון דייטשלאנד, עס קומט מיר אן שווער. אבער איך בעקום זיי.

— אבער זיי זיינען פארט ניט די זעלבע, וואס אמאל...— בין איך פעסט געשטאנען ביי מיין מיינונג.

הערר פישער האט א זיפץ געטהאן און צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ:

— יא, דאס גיב איך צו...

און נאך א קורצע" פויזע האט ער מיר ערקלערט:

— איהר ווייסט, מיין הערר, אז די סטרונעס האבען ביי'ן ענדע א קניפעל. דער דאזיגער קניפעל קען מיט די הענד נישט געמאכט ווערען. די סטרונע איז גליטשיג און עס איז אונמעגליך זיי ביי דער ענדע מיט די הענד צו פערפעסטיגען. דערצו האט מען גענוצט די צייהן. ביי דער ארבייט זיינען נעווען די שהנסטע און געזינדסטע זיהן פון דייטשלאנד. מיט זייערע יונגע צייהן פלעגען זיי דעם דאזיגען קניפעל אזוי פערפעסטיגען. אז די דייטשע סטרונע איז געווען די שטארקסטע פון אלע סטרונעס... נון, מיין הערר, איז געקומען דער קריעג און האט אלע יונגע לייט פון זייער היימען אוועקגענומען; וואו לייגען זיי איצט ניט פערזעעט? אויך די פראנצויזישע, בוקאווינער, בעלגישע, טערקישע, אסט פרייסישע און אנדערע פעלדער.. ביי די סטרונעס ארבייטען איצט אלטע לייטע. די האבען נישט קיין צייהן... פערקניפען די ענדע פון דער סטרונע מוזען זיי מיט די הענד און אמאל מיט זייערע דזיאנסעס. דערפאר איז איצט די דייטשע סטרונע אזוי שוואך... דערפאר פלאצט זי אזוי...

אבער איך נענאר אייך נישט. נאט בעוואהר, די סטרונעס זיינען עכט דייטשישע... זיי זיינען בלויז נעמאכט פון אלטע לייט. וואס האבען נישט קיין צייהן, וויל די דייטשע יונגענד איז צום קריעג אוועק...

אויסהערענדיג די דאזיגע ערקלערונג האט מיך אנגעהויבען

צו שוידערן, און וועז איך שפּיעל איצט אויף די שוואך־אנ־
נעצוינענע סטרונעם, שטעלט זיך מיר פּאר דאס דייטשע פּאָק
פון לויטער אלטער לייט, און באלד דערוועה איך פּאר די אויגן
די רעשטלאך פון די איבעריגע פעלקער, אלטע, אהן צייהן און
אהן קראפט און שפּיעלענדיג אויף מיין פיעדעל א טרויעריגען
ניגון און די סטרונעם פּלאצען, דאכט זיך מיר, אז דאס פּלאצען
די סטרונעם פון דער מענשהייט, וועלכע האלטען זיך אין איין
אויסשלאכטען און די יונגסטע זיהן, די מוזיק פון לעבען, האט
זי אוועקגעשיקט צום טויט און איבערגעלאזט בלויז די אלטע.
די מאכטלאזע...

און עס פּלאצט א סטרונע נאך א סטרונע...

1915.

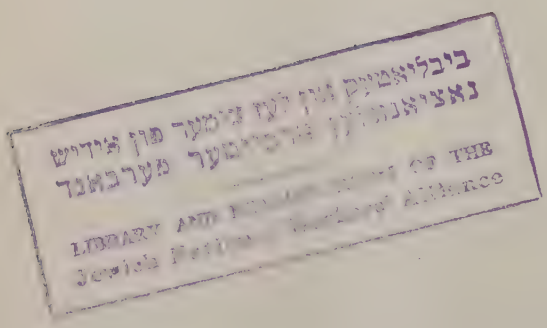
ביבליאטעק פון יידיש
נאציאנאלע פּראיעקט פון אריבערפּיר פּערבאנד
LIBRARY OF THE
Jewish

די פּיער העלדען.

זיי זיינען פּאר זייער העלדישקייט נישט דעקאָרירט גע־ווארען, אבער יעדער האָט צוגעגעבען, אז זיי זיינען די גרעסטע העלדען פון דער ארמעע, וועלכע איז בעשטאַנען פון פּיער מיליאָן.

פון פּיער מיליאָנען סאָלדאטען, זיינען זיי די שטארקסטע, די העלדישסטע געווען.

זיי האָבען נישט פערנארט קיין פּיינד אין געפאַנגענשאפט, זיי האָבען נישט פערכאפט קיין קאַנאָנען, האָבען נישט אויפּגע־פּאָרשט וואו גפּינט זיך דעם שונא׳ס א טייל פון דער ארמעע אז מען זאָל א דאנק דעם איהם בעפאלען און איהם פערניב־טען; זיי האָבען נישט נערעטעט דעם קאפיטאן זייערען, דעם רעגימענטס־פּיהרער; זיי האָבען נישט געאָפּערט זייער לעבען צו רעטטען די פאָהן, וועלכע איז שיער־שיער נישט אריינגעפאלען צום שונא.

נייו! די אלע העלדישקייטען האָבען זיי נישט בעוויזען.

און דאָך, ווען מען האָט זיי געפּיהרט פארבי די רייהען פון זייערע בריידער, די סאָלדאטען, האָט זיי יעדער אָנגעקוקט מיט שטילער און אינערליכער בעוואונדערונג און האָט זיי מקנא געווען.

און נישט נאָר זיי זיינען נישט דעקאָרירט געווען — פער־קעהרט, זייערע קליידער זיינען געווען פון ארעסטאַנטען — די קליידער פון שאנדע. די קאָפּ נעראָזירט און ערווארטעט האָט זיי די שטראָף פון טויט.

אבער אלע האָבען געוואוסט, אז זיי זיינען העלדען!

אפילו די וואָס האָבען זיי נאָורטהיילט, די נענעראלען

פון קריענס־נעריכט. אפילו דער קעניג אליין, וואס האט געמוזט אונטערשרייבען זייער אורטהייל, האט שטיל און טיף אין הארצען ביי זיך געטראכט:

— העלדען!

זיי האבען זיך ענטזאנט צו נעהמען אנטייל אין קריעג.

— מיר זיינען נעגען קריג! האבען די פיער די גאנצע צייט ג׳טענה׳ט.

און די אלע האבען זיי אין הארצען נערעכט געגעבען. די פיער מילזאן סאלדאטען פון דער זעלבער ארמעע, צו וועלכער בלויז די פיער האבען נישט געוואלט געהערען, האבען אויך ניט געוואלט קיין קריעג; פיעלע פון זיי האבען געהאט געלייבטע צווישען די פעלקער, מיט וועלכע מען הייסט זיי זיך שלאגען. פיעלע האבען גאר נערעכענט פאהרען אין יענע לענדער אויך וועלכע זיי נעהען איצט צו בעצווינגען, און דארט געניסען גליק און פרייד... אבער זיי זיינען געווען שוואך און וויניג מוט גע־האט דאס צו דערצעהלען און פון אלע פיער מילזאן סאלדאטען וועלכע זיינען געווען שטום ווי די שאף, האבען זיך אויסגע־טענה׳ט בלויז די פיער:

— מיר ווילען ניט קיין קריעג! און מיר ווילען נישט העל־פען אייך!

און די אבטיילונג סאלדאטען, וואס האבען זיי בעגראבען, האבען שיטענדיג די ערד אויף די פרישע קברים פון די אמת׳ע העלדען, אלע וויילע זיך ארומגעקוקט און אין זייערע בליקען איז גלענצען בעוואונדערונג:

— דאס זיינען נעווען פיער העלדען!

און געהענדיג צוריק שווייגענדיג האט יעדער נעטראכט:

— פאר וואס זיינען מיר אזוינ העלדען ניט נעווען?

און דער אייגער, וואס האט געהאט אויף זיין ברוסט א קרייץ, אלס בעלוינונג פאר זיין העלדישקייט, האט איהם אנ־געקוקט און זיך פערשעמט...

— יענע — האט ער נעטראכט — זיינען גרעסערע העל־
דען געווען!
אויף זיינע קברים וועט מען נישט שטעלען קיין קרייץ.
אפשר שפעטער, וועלן די מענשהייט וועט זיך ערוואכען...
דערווייל זיינען געווען בלויז פיער העלדען —
פון פיעלע מיליאנען!
נעבענשט זאלען זיין זייערע נעמען אויף אייביג...
אבער זייערע נעמען האט מען נישט אננענעבען — די
באכריכט איז געווען קורץ:
פיער האבען זיך ענטזאגט!
וועלען מיר זיי רופען:
די פיער העלדען!

1915

ביים סטרוזש.

אין שטאדט האט מען נערעדט וועגען א פּאגראם. דער הערר קאצאוווסקי, אן אייגענטהימער פון א הויז, האט נאך עטליכע נעכט טראכטען, וואו בעהאלט מען זיך אין פאל, אז עס וועט טאקע אויסברעכען א פּאגראם? — ענדליך גליקליך א שמייכעל געטהאן:

— ביי'ם סטרוזש!

און זייענדיג שטארק איבערראשט פון דעם דאזיגען אויספאל, האט ער פערגעסען אן זיינע אסימילאציאנס־אידעען און האט אויף אידיש פאר זיך אויסגערופען:

— גרויסארטיג, ווי איך בין א איד!

ער האט זיך אבער דערשראקען פאר דער דאזיגער פראוע און האט, זיך אומקוקענדיג אויף אלע פיער זייטען, נאך העכער אויסגעשריען:

— „אטליטשנא, יעי באגו!"

זיין סטרוזש האט געוואוינט אין א קליין שטיבעל, וואס איז געווען עקסטרא פאר איהם אויסגעבויט. אין דעם דאזיגען שטיבעלע איז דער הערר קאצאוווסקי קיינמאל ניט געווען. אז ער דארף ווען עפעם האבען דעם סטרוזש, קלאפט ער איהם אן אין פענסטער און יענער געהט גליך ארויס.

נאך דער דאזיגער גליקליכער אידעע האט הערר קאצאווסקי בעשלאסען ארויינצוגעהן אין שטיבעלע און בעטראכטען עס.

ער האט אפילו אין אנפאנג געווינט אן אויסרייד. גלאט ארויינגעהן צום סטרוזש פערברענגען פאסט ניט פאר א בעל־הבית. נאר ניט געפינענדיג קיין שום אורזאכע, האט ער זיך בערוהיגט, אז פערקערט, ווי באלד ער דארף האבען יענעם'ס

לאסקע, איז טאקי בעסער ארייגגעהן אזוי צו איהם, זאל ער זעהן, וואס פאר א גוטען בעל־הבית ער האט, און זאל ער איהם אין אן עת־צרה פערטיידיגען פון גוי'שע הענד.

אז קאצאווסקי איז אריין צום סטרוזש, איז דער לעצטער, א נידריגער דארער ערל מיט א פערלאזענער באַרד, געזעסען ביי א הילצערנעם טיש און געזופט עפעס פון א קריגעל מיט א הילצערנעם לעפעל. דערזעהנדיג פאר זיך דעם בעל הבית, איז דער סטרוזש ווי מבולבל געוואָרען, האט זיך גיך אויפגעשטעלט, געכאפט וויעזען די וואנסעס, און אין גרויס פערלעגענהייט אויסגערופען:

— רזיען דאברי, פאנאטשעק...

נאר דער ה' קאצאווסקי האט ניט געהערט. איהם איז ניט געפעלען געוואָרען, וואס דער סטרוזש עסט אין א היטעל, פונקט ווי א איד... וואס פאר בעשיצער קען ער זיין?...

— וואס עסטו עפעס אין א היטעל? — האט ער איהם נעפרעגט.

— א, פשעפראשאם, פאניע! — האט דער סטרוזש דערשראקענערהייט ארַבגעכאפט דאס היטעל און געהאלטען אין האנד...

נאכדעם האט ה' קאצאווסקי בעמערקט, אז דער סטרוזש זיינער טראגט א באַרד און דאס פעראידישט א ביסעל זיין פנים.

— פאר וואס גאלסטו זיך ניט? — האט ער איהם נעפרעגט.

— דער ראזיר־מעסער איז טעמפ געוואָרען, — האט דער סטרוזש ווי פערשולדיגט געענטפערט.

דער ה' קאצאווסקי האט איהם געוואלט פאַרלייגען עטליכע קאפיקעס אויף געהן אבגאלען זיך, נאר ער האט ניט געוואוסט, אויף וואס פאר אן'אופן. ענדליך איז איהם געלונגען צו זאגען:

— נא, איך שענק דיר א גריוונע און געה גאל זיך אב.

דער סטרוזש האט זיך א וואַרף געטהאן צו קאצאַווסקי'ן. נעכאפט זיין האנד און נעוואלט זי מיט בעגייסטערונג א קוש טהאָן, נאר קאצאַווסקי האט זיך ניט געלאזען. ער האט איהם דערלאנגט א זילבערנע גריוונע.

— אַבער הייבט זאלסטו זיך טאקע אַבגאַלען.

— זיכער — האט דער סטרוזש אויסגעשריען.

קאצאַווסקי האט ענגומען בעטראכטען די שטיבעל, ער האט געזוכט די א קאַנע און סתם הייליגע בילדער. נאר אויסער איין אלט פערמעקט בילד, וואס איז געהאנגען אויף דער פערדי־כערטער וואנד, האט ער ניט געזעהן.

„נאר ווי א אידיש־שטיבעל!" האט קאצאַווסקי געטראכט און האט נעצווייפעלט אין דעם שוץ, וואס ער קען דאָ בעקומען.

— דו ביזט נאר ניט קיין פרומער... האט ער ג'מורמ'ט מיט א שמייכעלע : — ביי דיר איז ניטא קיין איקאַנעס...

— אט הענגט דאך! — האט דער סטרוזש אַנגעוויזען אויף דעם אלטען בילד.

— ס'איז נאר ניט קענטיג... אלט, אבגעריבען...

— מען האט געדארפט קויפען א פאר בילדער, — האט דער סטרוזש געזיפצט, — נאר ס'איז ניטא פון וואנען...

— נו, איך וועל דיר געבען א רובעל און קויף איין אלע הייליגע בילדער...

דער סטרוזש האט זיך וויעדער א וואַרף געטהאן צו קאַ־צאַווסקי'ן, און דאָ האט שוין ניט געלונגען קאצאַווסקי'ן די האנד ארויסצוריסען, דער סטרוזש האט זי שטייף געהאלטען און בעדעקט מיט פלאמענדע קושען.

— נאר זאלסט דאס געלד ניט פער'שבור'ען! האט קאַ־צאַווסקי געוואַרענט...

— הלילה! — האט דער סטרוזש זיך בעלויידיגט. אט באלד געה איך און גאל זיך אַפ און קויף די הייליגע בילדער.

אז קאצאווסקי איז אויף מארגען אריין צום סטרוזש, איז קענען איהם ארויס דער לעצטער אן אבנאראזירטער, און האט געהאט אן אמת גוי'שען פנים, פון וועלכען קאצאווסקי האט נעשעפט פיעל נחת... נאך מעהר איז ער צופריעדען געווען פון דיי הייליגע בילדער, מיט וועלכע עס איז נעווען אויסגעהאנגען א האלבע וואנד.

— האם האסטו אלץ פאר איין רובעל אנגענקויפט? — האט ער געפרעגט.

— עס איז נאך געבליבען א גריוונע אויף א ביסעל בראנפען... האט דער סטרוזש ווי פערשולדיגט געשמייכעלט, און איז א וויילע ארום האט ער צוגענעבען:

— די דאזיגע זאכען זיינען איצטער זעהר וואלוועל...

קאצאווסקי האט אבער ניט געהערט. ער האט נאר געקוקט אויף דער וואנד מיט די הייליגע בילדער און געטראכט:

— איצטער איז גוט!

אין א וויילע ארום האט ער זיך עפעס דערמאהנט און זיך נעווענדט מיט א שמייכעלע צום סטרוזש:

— און א לעמפעלע פאר דער איקאנע פאר וואס צינדסטו ניט אן?... ביזט — חי—חי—חי—נאר ניט קיין פרומער.

— איך וועל א לעמפעלע אויף אנצינדען! — האט דער סטרוזש ווי פערוואונדערט געענטפערט — כאטש א לעמפעלע, פאנטשעק, איז אין מיטען וואך ניט קיין חוב... ווי ווער עס וויל...

— נישקשה, צינד אן! — האט קאצאווסקי נעראטהען: יעדער דארף היטען זיין אמונה...

— דאס איז אמת... האט דער סטרוזש בעשטעטיגט, און האט אויפגעהויבען די אויגען זיינע אויף קאצאווסקי'ן מיט א בעהאלטענעם חשד.

קאצאווסקי האט געקוקט און מאדנע געשמייכעלט...

דורך א שפּאַלט.

דער צירק, וואָס האָט זיך אָבגעשטעלט אין שטאָדט, האָט חיים׳קען, א 12־יעהריגען תלמוד־תורה אינגעל קיין רוה ניט געגע־בען... ער איז אלע מאָל קיין גרויסער מתמיד ניט, אלע מאָל איז זיין קאָפּ ניט ביים לערנען, נאָר דער גוטער יאָהר ווייס איהם וואו, און ער כאפט נישט איין מאָל ביים לערנען פון קאפריזנעם מלמד א חלק פאר זיין ניט וויסען וואו מען האלט. דער צירק אָבער האָט אין נאנצען איהם ווי מבולבל געמאכט און די קלעפּ פון רבי׳ן האָבען זיך פערגרעטערט אויף א היבשען פּראָצענט. נאָר אפילו צו די קלעפּ גופא הערט ער זיך אויך ניט צו ; בשעת דער רבי שלאָגט איהם, ווייס ער אויך ניט, וואו דער רבי האלט, צו בוי׳ן רוקען, צו ביים באָק, צו ביים קאָפּ. אויך דאמאָלס, בוי די קלעפּ, זיינען זיינע אלע געדאנקען וועגען צירק...

וואָס איז אזוינס א צירק, וויס ער ניט. אינגלעך, וועל־כע האָט געלונגען זיך אריינצונגב׳ענען אויף א רגע אהין, דער־צעהלען זיך אַן חדושים. מילא, קוליען זיך איז בוי איהם נישט פון די גרויסע זאכען: „חייקעל הונד" קען זיך אויך קונציג קו־ליען, אבער אויסער קוליען זיך ווייזט מען דאָרט אזוינע קונ־צען, וואָס די האָר שטעלען זיך קאפּוור. זאָל זיין, אז דאָס איז אפילו, ווי די איננלעך ערקלעהרען דאָס, „טומאן" ! נו, אז טומאן איז וואָס? וועלט שוין דען קלענער דער אינטערעס? אדרבא. ווייל דאָס איז „טומאן", ווילט זיך חיים׳קען נאָך שטארקער אנ־קוקען עס.

ווי אזוי אבער קוקט מען עס אַן? ווי אזוי כאפט מען זיך אריין אינווייניג, חאטש אויף איין רגע. נאָר עפּים זעהן, עפּיס א שלינג טהאָן מיט׳ן אויג !

וועגען א בילעט צו קויפען, איז גאר ניטא וואס צו קלערען. דער וואלוועלסטער בילעט אויף „גאלעריע" קאסט א גאנצער פערציגער. וועג ס'וואלט קאסטען א פיערער, קען ער נאך אמאל האבען א האפנונג צו גנב'ענען ביי דער מאמען: אמת, זי וואלט נאכדעם געוויינט. די האר זיך גערישען, און צוויי טעג נאכדעם וואלט זי אומגענאנגען מיט א פערבונדענער באק פון צאהנווה־טאג... אבער צולייב קרינען א בילעט אין צירק, וואלט ער עס געטהאן: אז ער האט אמאל גע'גנב'עט א פיערער צו זעהן „מכירת יוסף" איז דען בילכער געווען?... א גאנצען פערציגער אבער, מיט אמאל, פערמעגט קיינמאל ניט די מאמע, סיידען ערב־פסח, וועז זי ברענגט א האלבען רובעל פון „קאמיטעט"; בינדט זי עס אבער איין אין קאפ־טיכעל אוז שלאפט שוין דערמיט ביז מארגען פריה...

בלייבט נאר א צווייטער מיטעל: אריינ'גנב'ענען זיך. — איז ערשטענס חיים'קע א שרעקעדיגער: ווי ער קומט צו נאך־הענט צום „אריינגאנג", הויבען זיך אן זיינע דינע פיסלעך צו שאקלען, ווי דעם רבי'ס הענד נאכדעם, ווי זיי האבען עטליכע קלעפ געגעבען, און דער אטהעם פערכאפט איהם, פונקט ווי אין טייך זומער, וועז חברה „קונדסים" טונקען איהם אב... אוז צווייטענס, האט ער שוין געפרופט דאס אויך — צוויי מאל: איינמאל איז ער שוין געווען נעבען „טהיר־פארהאנג" אוז א צווייטען מאל שיער־שיער הינטער'ן פארהאנג, אוז ביידע מאל האט ער גלייזט עטליכע קלעפ פון צווייערליי הענד: פון דעם קאסיר'ס אוז פון דעם גארדאוואי'ס, אז איהם איז פינסטער געווארען אין די אויגען אוז ער האט גאר ניט געזעהען...

דרעהט זיך חיים'קע ארום נעבען צירק. אומעטיג איז אפילו ניט, די גאנצע הילצערנע געביידע איז ווי בעלאגערט פון א גע־דיכטער מאסע: חברים פעהלען אויך ניט; די גאנצע „תלמוד־תורה" איז דא, דערצו שפיעלט מוזיק. איז אן אנדער צייט וואלט דאס אליין פאר חיים'קען גענוג געווען, בפרט, אז די מוזיק איז

נאך א „וואוינע", מיט א פויק, וואס ער האט דאס זעהר ליעב. אבער דאס אליין אין פערגלייך מיט דעם, וואס עם טהוט זיך אינווייניג, איז אזוי קליין, אז חיים קען זיך ניט צופרידען שטעלען, און ווי א פער'סם'טער לויפט ער אום ארום די הילצער־נע וועגד פון צירק און זוכט א שפאלט...

און זוכענדיג עטליכע אבענדען, איבערטאפענדיג יעדעם בריטעל פון צירק, האט חיים'קע ענדליך געפונען א קליין שפעל־טעלע אין א ברעט. אבער עם האט געהאט צוויי מעלות: ערש־טענס, האט עם זיך נעפונען אין יענער זייט, וואו קיינער נעהט ניט, אזוי, אז חיים'קע איז געווען זיכער מיט זיין „פאזיציע". אז קיינער וועט זי פון איהם ניט אוועקנעמען, און צווייטנס איז דער שפאלט אין דער נידער נעווען און חיים'קע האט געקענט בעקוועם זיצען אויף די קניע.

ענטציקט פון דעם נעפינס, האט חיים'קע די ערשטע מינו־טען נאר פערנעסען אן צירק. דער שפאלט, וואס האט נאר נע־דארפט דיענען אלס מיטעל, צו זעהן וואס אין צירק קומט פאר, איז ביי איהם עפים ווי אליין דער ציעל נעווארען, ער האט נע־פונען און איז שוין גליקליך! באלד אבער האט ער זיך דער־מאנט, אז דער עיקר איז טאקי דער צירק און ער האט נענומען אריינקוקען אינווייניג און זעהן, וואס עס קומט פאר אין צירק.

און חיים'קע האט גלייך דערזעהן אן „אקטיאר־קע", אנגע־טהאן אין א קורץ קליידעל, בענעהט מיט פינקעלדינג בריליאנ־טען, מיט נאקעטע הענד און א נאקעטער ברוסט. נע־בען איהר אן „אקטיאר" אנגעטהאן ווי אן אפיציר, טאקע ווי אן אמת'ער אפיציר מיט א סאבליע אויף דער זייט, און זיי ביידע ראנגלען זיך... זי לאכט און לאזט זיך ניט „בייקומען": אבער דער אפיציר הויבט זי אויף אין דער הויך (א געזונטער אפיציר! טראכט חיים'קע) לאזט זי אראב צוריק אויף א בע־

טעל, וואס שטעהט אין א ווינקעלע און ווערט מיט אירע „גוטע פרײנד" און הויבט זי אן שטארק צו קושען...

— וואס איז דאס פאר א קונץ! — טראכט זיך חיים׳קע— שמצים מיט שיקסעס קושען זיך דאך אויך...

נאר מסתמא וועלען די צווי באלד ווייזען א שהנערעז קונץ. און חיים׳קע ווארט, וואס אייגענטלעך פאר א קונץ וועלען זיי ווייזען. ער ווארט א פאר מינוט, אבער אויסער א ראנגלענים צוויישען זיי ביידען זהט ער ניט. באלד ווערט דער אינטערעס נאך קלענער, דער אפיציר שטעהט אויף, נאך איהם זי, און נעהען אײנע נאך די אנדערע ארויס.

— שהנע קונצען! — לאכט חיים׳קע און האט שוין חרטה אויף די מיה, וואס האט איהם געקאסט צו זוכען אזוי לאנג א שפאלט.

פון דעסטוועגען, אויף מארגען, אז די אינגלעך אויפן תלמוד־תורה הויף האבען געגומען שמועסען מיט ברענענדע אויגעלעך וועגען צירק, האט זיך חיים׳קע ניט נעקענט איינהאלטען און האט מיט א שטאלצען קול אויסגערופען:

— איך האב נעכטען אלץ נעזעהן!

— וואו האסטו נעזעהן? — האבען די אינגלעך מיט א אונגלויביגען טאן, אבער ניט אהן קנאה, נעפרעגט.

— איך האב נעפונען א שפאלט... איך האב נעזעהן...

— וואס האסטו נעזעהן? עפעס שהנע קונצען? דערצהל! — האבען די אינגלעך אײנע נאך די אנדערע גענומען בעטען.

— ניין! דערצהלען קען איך ניט.

— פאר וואס? — פרעגט אײנער פערוואונדערט.

— ווייל ער האט גארניט געזעהן, — ענטפערט לאבענדיג א צווייטער.

— ער „פוצט" א מח, וויצעלט זיך א דריטער.

— איך האב יא נעזעהן... — פערזיכערט חיים'קע. רויט וועריענדיג.

— טו דערצעהל...

— איך שעהם מיך...

די איננלעך האבען זיך צולאכט און חיימקע איז רויט געוואָרען...

און ער האט א לאנגע צייט ניט דערצעהלט. וואס ער האט נעזעהן בלויז הינטער די קוליסען פון צירק. מיינענדיג, אז דאס איז נעווען די אמת'ע פערשטעלונג...

אין בריסטאל.

(טאנאלאג)

זינט עם האט זיך אויסגעבויט די קאפע בריסטאל, קאכט ממש ווארשוי, און פרעג וואס, פרעג וועו! אט בין איך נעכטען ביינאכט מיט „מיינער" דאָרט גע־וועו... וואס זאל איך טהאן? א יונגער מאן, ערשט א יאהר נאך דער חתונה, זי ווי האבען פערגעניגען, — האב פערגע־ניגען — קום אין בריסטאל! כאטש פערמענען פערמעג איך עס דאך ניט — פון די 50 רובל שכירות, וואס איך נעהם ביי מיין פעמפיק, איז דאנקען גאט, אז מען לעבט זיך דורך מיט עסען און א בגד און ניט מיט בריסטאל, נאר מילא גאַרנישט, עס איז היינט אזא וועלט, אז אלץ טהוט מען איבער'ן כח; בין איך גענאנגען אין בריסטאל.

נעגאנגען אין בריסטאל! רעדען רעדט זיך עס נאנץ גרינג. אבער ביז וואנען מיינע איז פארטיג געוואָרען מיט איהר טוא־לעט, איז ניט אזוי גרינג געווען. זי איז שוין דאכט זיך פארטיג. אַנגעטהאן דאס בעסטע קלייד, פערקאמט זיך „סעצעסיע" — „קום שוין!" שריי איך און זי — גאַרנישט, טשעפעט אן, וואס עס געפינט זיך נאר אין אלמער. — „קום שוין!" שריי איך ווייטער: „געוג דיר צו פוצען זיך"... „בריסטאל, נארעלע" ענטפערט זי. — „פשששש..." לאך איך: וואס איז מיר בריס־טאל"... „שיסער מיינער! — לאכט זי צוריק... — פאמעלעך!" מילא בקיצור, עס האט געדויערט צוויי שעה אויפ'ן זייגער, איך בין אייך אויך נאמנות ניט מגזם — ביז זי איז פארטיג גע־וואָרען. אמת, זי האט אויסגעזעהן ווי א בת־מלכה — עס איז

געווען א נחת א קוק צו טהאָן אויף איהר. „מיט אזא פֿלונית'ט'ע — האָב איך נעקלעהרט — מעג מען ניט נאָר נעהן אין בריס־טאל נאָר אפילו צום גובערנאטאר אויף א באל". מילא, בקיצור— מיר זיינען אוועקגענאנגען.

צונעמענען צום בריסטאל, מוז איך אייך זאָגען, האָט מיר א קלאפ געטהאָן אין הארצען און איך בין געוואָרען פערצי־טערט. און איהר דאָרפט וויסען, אז קיין טרוס בין איך ניט. איך האָב שוין פיער יאָהר דעם קייזער געדיענט, געטראגען דעם פריקאז צו די גרעסטע אפיצירען, געוועזען אויף א צארסקע מאנעוורע, און איצטער איז א סברא, אז מען וועט דארפען וויע־דער נעהן שיסען, עס האלט דערביי... פון דעסטוועגען — נאָר־נישט. וואָס איז די מורא?... ביי דער טהיר פון בריסטאל בין איך אבער א טויטער נעבליבען. קארעטען איינע נאָך די אנדערע פליהען צו ביז צו דער סאמע טהיר, ס'שפרינגען ארוים מאָנאר־כעס, פריצים, נראפען!... היינט די עלעקטריע ביי די זייטען, ליכטיג ווי ביי טאָג, און ביי די טהירען שטעהען די שווייצארעס, אנגעטהאָן אין גאָלד און אין זילבער, עפענען יעדערען און פער־מאכען נאָך יעדערען די טהיר — עס קעהרט די וועלט. אין מי־טען דעריינען וועט אריינקומען אזא מין אידעל ווי איך... די מעשה איז דאָך אזוי, וואָס זאל מען זיך נארען? וואר בין איך? אז ארימער פריקאזשיטשיקעל...

— נו, וואָס האָסטו זיך אבגעשטעלט? — פרענט מיך מיי־נע, זעהענדיג ווי איך בין שטעהן געבליבען.

— וואַרט, לאָז מיך אבכאפען דעם אטהעם! — ענטפער איך. — איך קען דאָך ניט אריינגעהן אין בריסטאל און סאפען ווי א נאנז.

— נו, כאפ דעם אטהעם — ערלויבט זי מיר, און איך זעה, ווי זי אליין איז אויך שטארק צורודערט; אפנים, זי איז אויך ניט קיין גרויסע גבור'טע. זי שרעקט זיך אויך.

מיר שטעהען אזוי ביי דער טהיר און כאפען דעם אטהעם

און קוקען דערווייל אויף די, וואס נעהען אריין און אויף די, וואס נעהען ארויס, און איך האב ניט קיין העזה א ריהר טהאן די טהיר.

— ווייסט, בייל׳קעל׳ע, וואס איך וואל׳ט דיר געזאגט? — וועגד איך מיר מיט א גוטינקען שמייכעל׳ע צו מיינער....

— וואס? — פרענט זי מיר.

— ל׳אמיר נעהן אהיים... פאל׳גמיר!.. וואס וועל׳ען מיר דא טהאן?

— גע׳ה שוין, נע׳ה! — וויל זי ניט. — נארע׳ע, — מאכט זי מיר מוטה, — וואס האסטו מורא, קום אריין!

מיל׳א, וואס זאל׳ איך אייך זאגען, אז איך האב בכח געהאט צו עפענען די טהיר, בין איך דער גרעסטער גבור אין דער וועל׳ט, מעהר גבור ווי נאפאל׳עאן. כ׳ל׳עבען, ל׳אמיר זיך ניט נארען, זוען האב איך געהאט די נעל׳עגענהייט צו אריינגהן אין אזא ארט!

מיל׳א, אריינגענאנגען. אין די אויגען האט מיר געגעבען א בליאסק צעהנדל׳ינער ל׳אמפען, ל׳יכטיג ווי בייטאג. איך פיהל׳, ווי דער קאפ פערדרעהט זיך מיר און אט־אט פאל׳ איך אנידער. איך זוך אן ארט צוצושפארען זיך — אל׳ע טישל׳ך ביז איינעם פערנומען, כאטש נעהם אוך שריי חי וקים... איך ל׳אז זיך נעהן, זי נאך מיר, זובען א טישע׳ל, אוך איך פיהל׳, ווי טויזענד אויגען ל׳עבערען מיר די פל׳ייצע! אוך אפשר האט זיך מיר געדאכט. עס קען זיין, אז קיינער האט נאר ניט געקוקט. בקצור, קוים מיט צרות געפונגען נאר ביים עק, ערנעץ נעבען די קל׳יידער, א קל׳יין טישע׳ל, מיט איין שטוהל׳ אבער. של׳עכט! וואס טהוט מען? איך זאל׳ זיך זעצען — פאסט ניט: דאמען־עהרע! אין דער היים אפילו קוק איך דערויף ניט, אבער אין בריסטאל׳ קען מען ניט זיין קיין חזיר... פערקעהרט, איך זאל׳ ל׳אזען איהר זיך זעצען — איז עפעס אויך ניט פאסיג: די דאמע זיצט אוך דער „הערר" שטעהט, ווי א באק... איך בין אזוי צוטומל׳ט געווארען, אז איך האב ניט געוואוסט, אויף וואסער וועל׳ט איך בין, איהר

קענט אייך פארשטעלען, אז אויפ'ן באלקען האב איך געזוכט א שטוהל... געהויבען די אויגען און געזוכט, ווי איך בין א איד!... מילא, „מיינער" בין איך ניט מקנא געווען, זי איז געשטאנען ווי א גלאמפ און האט געקוקט ווי א האהן אין בני־אדם. איך האב פערשטאנען, אז זי האט חרטה אויף איהר גאנצען אויפ־טהו. עס האט זיך מיר געוואלט זאגען איהר: „אהא, וועסט ווייטער וועלען געהן אין בריסטאל?!" נאר איך האב ממש אויף איהר רחמנות געהאט. מילא, בקצור, מיר זיינען געשטא־נען ביידע, אזוי ווי די בעק, אודאי צעהן מינוט, אויב ניט מעהר, ביז נעבעז אונז איז לעריג געוואָרען א טישעל. דאנקען גאט, מיר זיצען שוין. דערמאן איך זיך אין מיטען, אז איך זיץ אין אויבער־בגד און אין הוט, וויים איך ניט, צי וועט מען דער־פון לאכען צי ניט. א קוק טהאן אויף לייט, זעהן ווי זיי טהוען— האב איך פשוט מורא. מיר דאכט זיך, אז עס זיצען סאמע בע־רעז... פונדעסטוועגען שטארק איך מיך און ווארף א בליק אויפ'ן עולם, און דערזעה גאט צו דאנקען א יונגען מאן, וואס זיצט קע־גענאיבער אין א צילינדער, בין איך שוין אביסעל רוהיגער גע־ווארען. אמת, איך האב געלעהרט, אפשר אין א צילינדער פאסט יא, און אין א קאפעלוש ניט. נאר מילא, קיין סכנות שטעקט שוין ניט; כאטש היים איז מיר, אז ממש דער שוויים רינט טראפענווייז, א קליניגקייט — פון דער בעלייכטונג אליין קען זיין ווארים אין גרעסטען פראסט. נאר מילא, די הייסקייט בין איך שוין מוחל, אבי געקראנען א שטיקעל ארט, וואו דעם קאפ אנצושפארען.

„מיינע" איז שוין אויך אביסעל צו זיך געקומען. איך האב נעזעהן, ווי זי קוקט שוין אביסעל זיכערער און שמייכעלט:

— א, וואס דא טהוט זיך, ווי רייך!

עס פערשטעהט זיך, אז איך בין אויך נתפעל פון אלץ, נאר איך מאך מיר קאלט און בין מבטל:

— עט, וואס זעהסטו דא אזוינס?

מילא בקצור, מיר זיצען אָב נאָך צעהן מינוט און מיר ווייסען ניט, וואָס צו טהאָן. די קעלנערס, ווי גראפען, לויפען אום פון איין טיש צום צווייטען, פרעגען פונאנדער ביי די געסט. וואָס וויללען זיי; דערלאנגען אלץ, און צו אונז שמעקט מען אפילו ניט. וואָס איז דאָס? דאָס איז דאָך עפעס א בעלידיגונג. פון וואנען ווייסטו, קעלנער, ווער איך בין, און וויפיל שכירות איך נעהם? אָנגעטהאָן. גאָט צו דאנקען, דאכט זיך, בין איך ניט ערגער ווי לייט, דער אויבער־בגד אליין קאָסט 40 רובעל, דער סורדוט אויך אזוי פיעל, פאר דעם קאפעלוש האָב איך אויך סכות אָבגעצאָהלט פיער קערבלעך — דאכט זיך ארענטליך. ווער רעדט, מיין מאראם איז דאָך אויסגעפוצט אין עסיג און אין האָניג! בקצור, איך בין שטארק אין כעס. און אז איך בין אין כעס, אזא נאָטור האָב איך, קוק איך אויך קיין זאָך ניט. קלעהר איך, איך וועל צורופען א קעלנער, עס מעג זיך עקען די וועלט. געטראכט און געטהאָן: עס געהט פערביי אייר־לעגדיג א קעלנער מיט א צעטעל, איך רוף איהם — „פראָשע פאניע". „פראָשע פאניע", וויים איך אפילו, פאסט ניט צו זאָגען צו א קעלנער. וואָרים ווער איז ער? א משרת... נאָר זיי געהען אזוי רייך געקלייידט, אז רופען זיי פראָסט איז פשוט א מורא. נאָר מיין „פראָשע פאניע" העלפט אויך ניט. ער לויפט אוועק אין אנדערען עק, און גיעה כאָפ איהם... אז זיי פליהען, זאָג איך אייך, ווי די שדים. מילא, נאָכדעם בין איך דערגאנגען, אז איך האָב אומזיסט זיך מאום געמאכט, וויל יעדערע דריי־פיער טישלעך, צי פינף (איך קען דען דאָס אויסרעכענען?) האָבען א בעזונדער קעלנער, און איך האָב אלע קעלנערס איבערגעגרופען און „מיין קעלנער" גראָד פערזוהן... בקצור, מיין קעלנער איז צו מיר אליין צוגענאנגען — איהר וואלט זעהן א קעלנער — א מאנארכ! א פאָר וואנסען האָט ער, קען מען מיט זיי פערבינדען דעם גרעסטען פאק! ער איז צוגענאנגען, בין איך א טויטער געבליבען, א מת. געפרעגט וואָס מיר ווילען האָט

ער אזוי עדעל, אז איך בין צו זיך געקומען אוו האָב זיך געהאל־טען אן עצה מיט מיינער:

— וואָם זאל מען נעהמען? קאווע, צי טהעע?

— נעהם וואָם דו ווילסט! — האָט זי מיר געענטפערט.

— ניעך בענדזיע קאווע! — האָט איך ארויסגערעדט, אוו איידער איך האָב צייט געהאט זיך אומצוקוקען, איז שוין דער קעלנער ניט געווארען.

בקצור, אין א פאָר מינוט ארום האָט מען אונז געבראכט אויך א זילבערנעם טעצעלע צוויי גלעזער קאווע מיט צווייי גלע־זער קאלטע וואסער. וואָם טהוט מען מיט די קאלטע וואסער— האָב איך ניט געוואוסט, ווי איך וויים ניט וואָם מען טהוט צום סדר מיט דער זרועה. איך בין א שטיקעל עם־הארץ אין די זא־כען. איך קלעהר אוו קלעהר אוו קען ניט דערקלעהרען, צי גיט מען א זוף קאווע אוו א טרונק וואסער, צי טרינקט מען אויס פריהער די גאנצע קאווע אוו נאָכדעם די גאנצע וואסער, אדער פערקעהרט?

— אפשר וויסטו וואָם מען טהוט מיט די וואסער? — האָב איך שוין מיינער נעפרעגט.

נאָר מיינע איז נעבעך רויט געוואָרען אוו האָט געדריקט מיט די פלייצעם: — „מילא, לאָמיר טרינקען די קאווע אוו נאָכדעם די וואסער!“ — האָב איך זיך פערלאָזען אויך גאָט'ס בעראָט אוו נענומען טרינקען. געטרונקען האָב איך איידעל מיט דרך־ארץ; א זוף אוו אוועקגעשטעלט די גלאָז צוריק אויפ'ן טע־צעלע. אבטרינקענדיג אזוי א פערטעל גלאָז, בין איך איינגאנצען צו זיך נעקומען, מיינע אויך. אוו מיר האָבען נענומען קוקען טא־קע ווי עם נעהער צו זיין. בקצור, איך קוק אזוי צו אלע טיש־לעך, אוו דערזעה איין בעקאנטען, דעם אנדערען אוו דעם דרי־טען, אוו דוקא פשוט'ע אידען, פריקאושטשיקעם, ווי איך. שטארבען נעבעך פאר א גראשען. „ע“, קלער איך, „וואָם האָסטו מורא געהאט?“ אוו איך ווער ביי זיך שטייף, פונקט ווי אין

דער חיים. חיים איז מיר אויפ'ן שעהנסטען אופן, בין איך מיר מישב און הויב אָן אויסטהאָן דעם בגד, האָט זיך צו מיר נענ־ בען א כאפּ עפּעם א שייגעצעל פון א יאָהר 13—14, און האָט גלייך צוגענומען און איהם אוועקגעטראָגען ערגעץ העט ווייט. די מעשה האָט מיר שוין שטארק הנאה געטהאָן, עס איז פונ־ דעסטוועגען א כבוד — עס איז דאָך פּאָרט בריסטאָל, מען קען דאָך דאָס ניט לייקענען... מורא האָב איך אבער געהאט, א קשיא אויף א מעשה: אפשר וועט מען נאָך פערבייטען דעם בגד... איך האָב אמאָל געהאט אזא מעשה, און דוקא אין טהעאטער, אמת ניט אין ווארשוי. נאָר דאָס איז אלץ נאָרנישט. איך טרינק אויס די גלאָז קאווע און הויב אָן בעטראכטען דעם עולם נעהנטער, איך גיב א קוק: וועה איז מיר — אנטקעגען מיר זיצט מיין בעל־ הבית! איך בין געוואָרען טויט: א קליניגקייט, ער קען נאָך מיינען, אז איך שטעל איהם בדלות.

— קום אהיים, בייגקע — האָב איך נענומען שלעפּען מיינע.

— וואָס איז, וואָס אייגסטו זיך? — זאָגט זי אונצופרי־ דען.

וואָס אייל איך זיך, זאָג איך איהר ניט. איהר מיינט. עב איז גוט צו בעווייזען זיך פאר א פּחדן פאר א ווייב, בפרט נאָך פאר א יונג ווייבעל; עס ווילט זיך ניט. בקצור, קוים מיט צרות — זי געהט. ווייל איך אָבצאָהלען — ניטאָ דער קעלנער מיינער — פערפאלען געוואָרען. שלעכט, וואָס טהוט מען? זוכען איהם מיט די אויגען האָב איך מורא, אז דער בעל־הבית זאָל מיך ניט דערזעהן, — איך זיץ ממש אין געהאקטע וואונדען און היט זיך, ניט א ריהר צו טהאָן. איך האלט דעם קאָפּ צו דער וואנד און היים איהר, אז זי זאָל אבשטעלען דעם קעלנער און איך וועל שוין בעצאָהלען. זאָגט זי, אז זי קאָן איהם ניט, זי האָט זיך אין איהם גאָר ניט איינגעקוקט פריהער. א ביטערע מעשה! מילא, איך מאָך האָרץ און קעהר אב דעם קאָפּ און זוך אליין

און ציטער, דער בעל־הבית מיינער זאל מיך ניט דערזעהן. א קלייניגקייט! אומגליקליך קען איך ווערען! בקיצור, דער קעלנער איז דורכגענאנגען און איך האב איהם בעצאהלט 40 קאפיקעס פאר צוויי גלאז קאוועי... פאר די וואסער רעכענט מען ניט, און א גרייוענע האב איך איהם געגעבען „נא טשאי", און איך וויל שוין ענטלויפען. איז ניטא דער שייגעצעל, וואס האט צוגעגנומען דעם בגד... געפעלט אייך אן עסק! און דא זיצט דער בעל־הבית און אט נאך א האר דערזעהט ער מיך. א קלייניגקייט— דער בעלהבית טרעפט דעם פריקאזטשיק אין בריסטאל! קוים מיט צרות געפונען דעם שייגעצעל. ער האט מיך גאנץ פיין אנגענאמען דעם בגד, האב איך איהם אריינגערוקט אויך א גרייוניע „נא־טשאי" און זיך אראויסגעכאפט ווי פון תפיסה און האב געדאנקט גאט וואס מיין בעל־הבית האט מיך ניט דערזעהן... א קלייניגקייט! דער פריקאזטשיק מיט איהם אין איין פלאץ און נאך וואו? — אין בריסטאל: אונגליקליך וואלט איך געווארען!...

דער מילכיגער טשאָלענט.

חשה איז אמאל געווען א שענע בעל־הבית׳טע אין קלעמענ־
קע: קיין גביר׳טע, אפילו קיין נגידה איז זי קיינמאל ניט געווען
נאר קיין ארימע אויך ניט; איהר מאן חיים בערעם איז געווען
א הענדלער פון כל התבואות: פון ווייץ, קאָרען, האָבער, גערשטען
גריקע, באָב און ארבעס און אמאל אויך פון טרוקענע יאגעדעס
און שוועמליך; אין שטעדטעל פלעגט מען זאגען : חיים בע־
רעם וויל איינגעהמען די גאנצע וועלט... צי פלעגט ער פערדיע־
נען צי ניט, האָט ער קיינמאל ניט געוואוסט. אז מען פלעגט
איהם פרעגען: וואָס מאכט איהר ר׳ חיים? ווי געהט עס אייך?״
פלעגט ער נאָר ענטפערען: עט, א דאנק גאָט — עס רודעלט זיך.
און דאָס „רודלען זיך״ איז א גוטער סימן, אז מען איז תקיף אין
מעמד.

און אָט דאמאָלס בשעת עס האָט זיך גערודעלט אין חשה
געווען „א שעהנע בעל־הבית׳טע : דעם ערשטען חלק פלייש פלעגט
גט אין יאטקע בעקומען חשה; און אז זי פלעגט אמאל קיין צייט
ניט האבען צו קומען דאנערשטאג אין יאטקע פלעגט די קצב׳טע
איהר אליין ברענגען אין שטוב אריין, וואָס ניט יעדער בעל־חבית
טע איז זוכה דערצו,ווי די קצב׳טע פלעגט אליין זאנען:

— מאָגט איהר מיר גלויבען, חשינקע, אז חוץ פייגע־לאה׳ן
טראג איך אין שטוב קיינעם ניט קיין פלייש, ניט דערלעבען וועט
ביי מיר זעלדע ריבה׳ס צי חייטשע וועלווען, איך זאל זיי אין
שטוב אריינטראָגען.

און חשה׳ן פלעגט עס זעהר הנאה טהון, וואָס מעהר נישט
ווי פייגע־לאה׳ן או זאיהר טראָגט מען אין שטוב אריין. א שפאס
פייגע־לאה! די ערשטע גבירה׳טע אין שטעדטעל!

אויסער דעם איז חשה'ן געווען צו דערקענען פאר א „שע־נע בעל־הבית'טע אין „צדקה". „א שפאס איהר צדקה! פלעגען די שטעדטילשע שטענדיגע גבאי'טעס ריהמען — קלענסטע נדבה איז ביי איהר א קאפיקע! א גראשען — חלילה! וועט זי קיינמאל ניט געבען. אין צדקה שטעהט זי שוין העכער פאר דער גבירטע פייגע־לאה'ן — יענע איז טאקי איין אמת'ע חזיר. אונזערע רעד זאלען זיך ניט דערגעהן...

און אזוי האט זיך חשה געפיהרט איהר גאנצען לעבען, אזוי לאנג עס האט זיך ביי איהר מאן חיים בערעם „נערודעלט". אבער „רודלען זיך" קען אויך ניט אייביג.

ר' חיים האט זיך פלוצים צוגעשטעלט און „אנגעזעטצט"... אבער אין קלעמענקע זעטצט מען ניט אן ווי אין די גרויסע שטעדט, וואו דער אנזעצער זאמלט צונויף א פאר הונדערט טוייזענד רובל, מעלדעט באנקראט, רוקט זיך אב א פאר חדשים אין די מרחקים און נאכהער קומט ער צוריק און זענד רובל, מען מעלדעט באנקראט, מען רוקט זיך אב א פאר טאקי אנגעזעטצט, שטעלען זיך קען מען שוין קיינמאל ניט...

אז ר' חיים בערעם וואלט מיט צעהן יאהר צוריק מאכען א חשבון וואלט האמאלס אויך דער „סך הכל" ניט ווייזען בע־סער ווי אין דער צייט, ווען ער האט געמעלדעט באנקראט, נאר דערויף האט ער קיינמאל קיין צייט ניט געהאט און האט שטענ־דיג נעקלערט, עס רודעלט זיך זאל זיך רודלען... אי וואס: שפּע־טער, נאכדעם — עס וועט דאך מוזען פלאצען די זייפענבולבע! — עט!

און מיט דעם דאזיגען „עט" האט ר' חיים „געצויגען גאנצע צעהן יאהר, און אז דער „עט" האט אבער אנגעהויבען דערעסען ווערען ר' חיים'ס קאפ, וועלכער פלעגט שטענדיג נעהן ווי מען זאגט „חאראקאם" פון לייהען און צאהלען, האט ער אויך מיט דעמזעלבען „עט" ז'ך מישב געווען אז: עט וואס וועלט דערפון? מען מוז! פריהער, שפּעטער...

און אויף מארגען האט קלעמענקע געקאכט:

— וואס זאגט איהר? ר' חיים בערעס, אזא „תקיף אין מעמר", אזא שארפער הענדלער, אזא ספעקוליאנט, האט אנגע־זעטצט.

— איך האב פריהער געוואוסט, אז אזוי וועט זיין.

— קען מען היינטיגע צייטען גאלד אויף פראצענט?

— די בעסטע זאך — אין דער אייגענער קעשענע.

און ביז וואנען אין קלעמענקע האט זיך ניט געטראפען קיין אינטערעסאנטערע נייעס, האט דער עולם אלץ געשמועסט וועגען חיים בערעס און וועגען דער נעוועזענער שענער בעל־הבית'טע חשה'ן.

נאר אין קלעמענקע מאכען זיך אפט נייעסען: אין גיכען האט זיך געטראפען א מחלוקת וועגען שוחטים: קלעמענקע האט פערוואלט א דריטען שוחט, און א דאנק דעם דריטען שוחט, וועלכען מען האט ארבגעבראכט פון דער ווייט, איז ר' חיים בע־רעם „אנזעטץ" פערגעסען געווארען: נאר דאס הייסט ניט, אז מען האט איהם וויייטער אנגעהויבען „געטרויען", ניין! קיין בטוח וועט אין קלעמענקע אן אנזעטצער קיינמאל ניט ווערען, אפילו די קצב'טע וועט א פונט פלייש ניט בארגען. פערגעסען הייסט: מען האט איהם אויפגעהערט צו געטרויען און אויפגע־הערט צו רעדען וועגען איהם, און ר' חיים בערעס האט זיך אנ־געהויבען צוהלען צוויישען אלע איבעריגע געפאלענע בעל־בתים אין קלעמענקע.

אודאי איז עס א גרויסער „בראך" אז די „ערשטע" בעל־בתים ווערען די לעצטע, נאר חיים האט עס ניט אזוי שטארק געפיהלט, דעם כבוד אין בית־המדרש האט ער אפילו ניט גע־האט ווי אמאל, אבער דאך „די שטאט" אין מזרח איז געבליבען דיזעלבע, ניט ווייט פון רב, און א „מזרח וואנד" יידען און דעם רב'ס א שכן וועט דער נבאי, ווי ער זאל ניט זיין קיין גראבער יונג, ווי ער זאל זיך ניט וועלען רייצען מיט א געוועזענעם שע־

נעם בעל־הבית, וועט ער דאָך קיין העזה ניט האָבען אויפרר־פען רביעי, צי, זאָל דער אויבערשטער אויסהיטען — איינס פאר אחרון. דעם זעלביגען שלישי פלעגט ר' חיים נאָכ'ן אָנזען אויך בעקומען. אמת, ניט אזוי אפט ווי אמאָל!

פיהלען האָט שטארק געפיהלט איהר בראָך חשה. זי, חשה, די ערשטע בעל־הבית'טע אין צדקה, אין יאטקע, אין גאם, איז נעביך אזוי געפאלען געוואָרען, אז זי פלעגט שטילערהייט וויי־נען.

און פאר וואָם זאָל ניט וויינען?

אמאָל, אז די צוויי שטאָר־ט גבאי'טעם, בויל־ניטע מיט חנה־לאה'ן פלענען נעהן איבער דער שטאָדט, פלעגט מען צום ערש־טען אריין צו איהר, און זי פלעגט זיי ערשטענס בעטען זיצען מיט א בריטען מויל, ווי עס פאסט פאר א נעהויבענער בעל־הבית'טע; צווייטענס פלעגט זי מיט נאָך א בריטערען מויל פרעגען: פאר וועמען נעהט מען דאָם? און אז די גבאי'טעם פלעגען זי אָברופען אין א ווינקעל און איינדוימען איהר אין אויער: „פאר יענקיל דעם מלמד; וואָם וווייסט איהר: זיי זיצען שוין אכט טאָג אָהן ברויט!...“ פלעגט זי דאמאָלס ווי א ציטער טהאָן, מען זאָל זהן וואָם פאר א גוט האַרץ זי האָט און אלץ מיט בריטקייט. אויפמאכען דעם קאמאָד און ארויסנעהמען פון דאָרט א נאכצען פינפקאָפעקענעם, און די ווייבער פלענען בלוי־בען ווי פערשטאָרט און איינע פלעגט זיך אָנרופען:

— מסתמא, אז איך האָב געזאָגט מען זאָל אריינגעהן פריהער צו חשה'ן, האָב איך געוואוסט וואָם איך רעד.

און דערנאָך פלעגט זי אָנהויבען א ווינשעוועז:

— דער אויבערשטער זאָל העלפען...

פון דאָם אלין פלעגט חשה וואקסען פאר נחת און גדולה.

היינט — איים כבוד. אז זי דערזעהט דורכ'ן פענסטער די גבאי'טעם בעהאלט זי זיך און הייסט די קינדער זיי זאָלען זאָגען: „ניטא די מאמען אין דער היים“... און אָפטמאָל איז

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

איהר פערשפּארט צו בעהאלטען זיך: די גבאי׳טעס ווייכען אויס אין נאנצען איהר הויז; צו חשה׳ן דער אמאלגער ערשטער בעל־הבית׳טע אין קלעמענקע געהט מען ניט אריין נאך א נדבה! און ביי אזעלכע פעלע ווייגט זי ווי יום כפור צו נעילה...

נאר נאך מעהר ווערט פערגאסען איהר בלוט ווי וואסער, ווי זי דריקט זיך אליין אויס, אין יאטקע. חאטש זי נעהמט שטענדיג פאר מזומנים, ווייל בארגען, ווייסט זי ווען מען איהר שוין ניט, נאר דאס „אויפנעהמען זי" איז ניט וואס אמאל, דער חלק איז נאר איין אנדערער, שוין לאנג אז מען האט איהר קיין שטיקעל „ריפ" ניט דערלעגט, קיין פעטען ביין, פון וועלכען דער טשאלענט איז אזוי גערנטען, נאר עס נעהט ניט אין דעם ביין: חשה איז אפילו אין די גוטע יאהרען קיין „פרעסערין" ניט נעווען, די געפאלענקייט — אט וואס איהר פערדריסט, אט אויף וואס זי ווייגט!...

פון ברענגען אהיים דעם חלק פלייש רעדט מען שוין ניט! אז חשה זאל איצט אפילו צעהן דאנערשטאגען ניט קומען אין יאטקע ווען איהר די קצב׳טע אין שטוב ניט אריינטראגען. חאטש אין די „גוטע צייטען" האט די קצב׳טע אויך פון איהר ניט געלעבט, ניט גליקליך געווארען, נאר דאמאלס איז עפעס אנדערש געווען, דאמאלט איז אין שטעדטיל חשה געווען א גאנצע סדרה, אבער איצטער פאר וואס קומט איהר טראגען נאך אחיים דעם חלק פלייש?

און עס האט זיך טאקע נעטראפען, אז חשח האט זיך איין מאל אייגעשפּארט און ניט געוואלט נעהן אין יאטקע, וואו איהר בלוט וועט פערגאסען...

— פון וואס־זשע וועסטו מאכען שבת? האט איהר חיים געפרעגט.

— און פון פונט פלייש וואס איך וועל נעהמען, מיינסטו, קען מען מאכען שבת? האט חשה זיך נעקלאגט, אלץ איין שוואכע יאהר! עס וועט זיין רעכט א מילכיגער שבת!

חיים'ען איז אפילו דער פּלאן ניט געפעלען, נאר וואס זאל מען טהאן, אז עס זיינען פּאַרט אויסגעגאנגען אמאליגע יאהרען און ניט ווילענדיג האט ער געזאגט:

— מילא, זאל זיין א מילכיגער שבת! וועסט ביי מיר אלץ פּועל'ן! עס איז אפילו ניט אזוי שען!

— קיינער וועט אונז ניט קוקען אין טאפּ, — האט חשה איהם געטרייסט.

דער מילכיגער טשאלענט, וואס חשה האט דעם ערשטען מאל אין לעבען געשטעלט, האט גערָאטען... די קארטאפּעל מיט פּוטער זיינען געווען איינגעפרעגעלט, און דער ריח האט זיך געהערט שבת ביי'ם טיש ווי פון די בעסטע געבראטענס.

— גאנץ גוט! האט חיים געלויבט.

— דער זכות פון שבת! — האט חשה דערקלערט.

און חשה, די ניט לאנג געווענענע שהנע בעל־הבית'טע, וואס איהרע טשאלענטען האבען געהאט א שם אין גאס, איז געווען צופריעדען פון דעם ערשטען מילכיגען טשאלענט! עס איז א וואונדער, אבער ווי נעזאגט, איז חשה קיין פרעסערין ניט געווען.... בשעת חשה פלענט אין די גוטע יאהרען מאכען גוטע טשאלענטען מיט'ן שענעם חלק פלייש, מיט דעם פעטען קוגעל איז דאס אויך געווען ניט דערפאר, ווייל זי איז א פרעסער'ן. חלילה! די ליטווישע ווייבער האלטען וועניג פון דער אכילה. דעמאלט איז דאס אויך געווען לכבוד שבת, אבער אז דערזעלבער טעם האט דער מילכיגער טשאלענט, די קארטאפּעל מיט פּוטער, וואס קאסטען אזוי ביליג און צוליעב וואס זי דארף ניט געהן שווארצען די אויגען אין יאטקע, וואו אמאל פלענט זי נעהמען דעם בעסטען „חלק פלייש" און היינט קען זי מעהר ניט נעהמען ווי איין פונט, — היינט פאר וואס זאל זי ניט זיין צופריעדען און דאנקען גאט?!

און אזוי האט חשה א גאנצען האלב יאהר געמאכט מילכי־

גע שבתים, און די קינדער און אפילו חיים אליין פלעגען זיך ניט קענען אבלויבען פון דעם זיסען טעם פון דעם מילכיגען טשאלענט.

נאר איין מאל האט זיך מיט'ן טשאלענט געטראפען א גרוים אונגליק, און חשה האט זיך פערשאלטען איהר לעבען.

ביי חשה'ן אליין איז קאליע געווארען דער אויוועז, ער האט געדארפט האבען א קליינעם רעכענט, וועלכער האט געדארפט קאסטען ניט מעהר ווי פינף גילדען: פערשטעהט זיך, אין די נוטע יאהרען, ד. ה. בשעת עס האט זיך „גערודעלט", וואלט חשה גליידְ רופען א „מוליער" און וואלט עס פערריכט. אבער איצטער, אז עס איז זעלטען פאראהאן א נראשען אין שטוב, קען מען זיך זומערציט בענעהן אהן איין אויוועז: ווארימעם קאכט מען אויף אויפ'ן פריפעטשיק און טשאלענט „רוקט מען" ביי א שבנה.

צייט ביי חשה'ן איז קאליע געווארען דער אויוועז „פעררוקט זי איהר טשאלענט ביי עטיל לייזער'ס, אויך אפילו ניט קיין נגידת'טע, נאר אן אויוועז האט זי גראד א גוטען, אלע שבנים פרעגלעז ביי איהר אויף יום טוב "יאדערליך" און נאך אזעלכע מיני יום־טוב'דיגע כבודים, וואס ניט יעדער אויוועז טויג דערויף, די נאסיגע וויבער קענען זיך פון דעם אויוועז ניט אבלויבען: ערשטענס איז ער די גרוים ווי א „פעלד", אין צווייטענס האלט ער „היטץ". וועגען עטיל'ס אויוועז דערצעהלט מען זיך אז אין גאס חדושים: איין מאל בשעת עס איז געזוען דער גרויסער עכוב־הקריאה און מען האט זיך אין בית־המדרש געשלאגען ביז פאר נאכט, אז טשאלענט האט מען געגעסען, בשעת מען האט געדארפט עסען שלש־סעודות, און ביי אלעמען איז פון די טשאלענטען „איש" געווארען, ד. ה. קאלט ווי אייז, און יעדע פרוי האט געשאלטען דעם גבאי פון בית־המדרש, אז פון איהם זאל ווערען וואס עס איז געווארען פון „טשאלענט",

אפילו דאמאלס, איהר פערשטעהט, אין אזא עת־צרה, זיינען די טשאלענטעז. וואס זיינען געשטאנען ביי עטלעז אין אויווען. נעווען היים ווי פייער אוז פון עטילס טשאלענטעז וועגען האט מען זיך נאך נעקענט שלאנען אין בית־מדרש ביז נאך מעריב, וואלט אויך קיין בייז ניט געווען. נאך א מעשה דערצעהלט מען וועגען עטילס אוויווען, אז איין מאל האט דער אויווען געהאלטען אזא היטץ, אז איין שכנה׳ס א טשאלענט האט „געקאכט", די שכנה איז נעווען אויסער זיך פון שמחה: דער טשאלענט איז אזוי היים!... נאר די שמחה האט איהר געקאסט נענוג געזונד: נאך א שכנה איז דערביי נעשטאנען אוז זעהענדיג ווי דער טשאלענט קאכט אזוי, האט זי א פאטש נעטהאן מיט די הענד אוז האט א נעשריי נעטהאן:

— א קויל איז מיר! איהר האט א „שאלה".

— ווי הייסט? איז יענע נעבליבען א טויטע.

— וואס, איהר מאכט זיך צום נאר? אדער איהר זענט א נויה? איהר זעהט ניט אז אייער טשאלענט „קאכט" אזוי ווי מען וואלט איהם ערשט היינט פערוקט. לויפט גיכער צום רב אוז פרעגט.

נאך א פאר שכנות, וועלכע זיינען אויך נעקומען נאך זייערע טשאלענטעז האבען פאדטאקעווען אוז דערצעהלט א מעשה, ווי אזוי ביי היענע שרה׳ס איז אזוי אמאל טרייף נעווארען א טשאלענט: ער האט זעהר געקאכט.

די שכנה, צו וועלכער דער טשאלענט האט נעהערט, איז נעביך ניט טויט ניט לעבעדיג אוועקגעלאפען צום רב: נאר א ראנק דעם רב׳ס ליעבשאפט צום שבת, האט ער זיך נעסטארעט ווי ווייט מעגליך איז כשר מאכען. אוז גראבלענדיג זיך א היבשע צייט אין „שאלות ותשובות" האט ער דעם טשאלענט כשר נעמאכט.

אט ביי דער עטלעז האט חשה די לעצטע צייט איהרע מילכיגע טשאלענטעז נערוקט, אוז אויך דא האט איהר דאס

גרויסע אומגליק געטראפען אוז זי האט א פערשטערטען שבת געהאט; איהר שטיקעל שטאלץ, וואס איז נאך געבליבען פון די פאריגע גוטע יאהרען איז אין גאנצען צובראכען געוואָרען, אוז זי, חשה די ערשטע בעל־הבית׳טע אין גאס, איז אזוי גע־פאלען געווען, אז אפילו פרויד־שלמה׳ס, די צרימסטע פרוי אין גאס, האט איהר בעדויערט :

— אט וואס פון א מענשען ווערט! א מוסר אראבצונעה־מען, ס׳טייטש! חשה זאל פערשטערען אזוי שבת אוז אבקומען מיט מילכיגע קארטאפלעס...

דערגאנגען זיך איז מען צוליעב א יונגע ווייבעל, וועלכע איז ערשט אראב פון קעסט אוז וועלכע איז נאך ניט געווען גענים אין עטיל׳ס אויווען אוז אין אלע טשאלענט טעפ, וואס זענען דארטען געשטאנען אוז זי האט פערביטען איהר טשאלענט אויף חשה׳ס. בכלל זיינען אלע טשאלענט טעפ עהנליך אייגער צום אנדערען, גלייך פערשמאלצען, אוז מבדיל זיין אין איין איין אויווען פון א טאפ, דארף מען זיין א גרויסע בריה. אוז די יונגע ווייבעל וועלכע איז נאך ניט געווען קלאר אין די טעפ, האט ארויסגענומען חשה׳ס טשאלענט אוז אוועקגעטראָ־גען אהיים, אנשטאט איהרען. אין דער היים האט זי אויפגעהויבען דעם דעקיל אוז געוואלט זעהן צי עס איז גע־ראטען, צי ליגט דער קוגעל אין גאנצען צי זיינען וויך גע־וואָרען די ביינער אוז נאך אזעלכע בעטראכטונגען. אבער ווי גרויס איז געווען איהר וואונדער, אז אנשטאט וואס זי האט פערקאכט רעטשקענע קאשע, האט זי דערזעהן קארטאפעל אוז פון קוגעל או זפלייש איז קיין זכר ניט געווען.

אין א האלבע שעה ארום האט די גאנצע גאס געקאכט פון דעם נייעס : א מילכיגער טשאלענט!...

ביי חשה׳ן איז געווען א פערשטערטער שבת. זי האט זיך לכתחילה געוואלט אבווארפען פון טשאלענט, נאר דערמיט האט זי נאך ערגער געמאכט — די ווייבער פון גאס האבען זיך גע־

טרייסט אז עס טרעפט אזוינע אונגליקען, מען פערשטעהט אז זי, חשה, האָט ניט געמיינט צונעהמען דעם פליישיגען און לאָזען דעם מילכיגען, ווייל אלע ווייסען, אז זי איז א טייערע אידענע און מען גערענקט נאָך די אמאָליגע צדקה איהרע, די אמאָליגע שבתים, אבער, די אלע נחמות האָבען נאָך איהר מעהר געשניטען דאָס הארץ, און זי האָט ביטער געווויינט.

— דו ביזט עס ווערט! — האָט זי חיים געשטראפט אנשטאָט צו טרייסטען — מיט ארימקייט דארף מען זיך ניט שעמען, וואָרים וואָס מען שעמט זיך מעהר איז אלץ קענטיגער די ארימקייט, וואָלסטו מאכען שבת ווי אלע ווייבער מיט א שטיקעל פליש, ניט שעמען זיך געהן אין יאטקע, וואָלסטו ניט האָבען אזא פערשטערטען שבת.

חשה האָט ניט געענטפערט, זי האָט נאָר שטיל געווויינט. ביי'ם „טייטש־חומש", ס'איז גראָד געזוען שבת חזון.

— גוט נאָך וואָס איך האָב אין די גוטע יאָהרען נעקויפט א טייטש־חומש! דאנקט זי נאָט און נעהמט זיך געשמאק צו לייענען און נאָך געשמאקער צו ווייגען!

מיין חבר.

ער איז נעווען אליין אין דער וועלט — אויסער מיך אלס חבר האט ער קיינעם נישט נעהאט. מיט מיר איז ער אבער אויך נישט זיכער נעווען. איך האב אויסער איהם אויך אנדערע פריינד נעהאט. ער איז געווען אויך זיי אייפערזיכטיג, אבער ער האט זיי קיינעם נישט בעליידינט מיט א וואָרט.

ער פלעגט מיר אמאל זאגען: וועז איך שטארב, בלייבט מיין געדעבעניש בלויז אין אייער קאָפּ. און אז איהר וועט שטארבען, בלייבט שוין נאָר קיין זכר נישט פון מיר.

נאָך דעם פלעגט ער מאָדנע שמייכלען, בלייבען שטיל א ווייל און, אויסשטעלענדיג די אויגען אויף מיר, צוגעבען:

— דאָס איז שרעקליך, אמת?

אמאל פלעגט ער צווייפלען, אויב אפילו איך וועל זיין אנדענקען האלטען אין מיין קאָפּ, און דערפאר פלעגט ער מיר נעבען אפט ביכער מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענקען...

די אויפשריפטען פלעגט ער שרייבען מיט גוטער טינט, טיף אייגנעקריצט די ווערטער אין פאפיר אריין. איך האב עס דייטליך געמערקט.

נאכהער האט ער אויך דערין אנגעהויבען צו צווייפלען: יוי לאנג קען לעבען א בוך!

האט ער זיך אנגעהויבען פאר דאס לעצטע נעלד פאטאגראפירען און פון יעדער פאָטע מיר א פאָרטרעט געשענקט מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענקען!

אפט פלעגט ער מיך רעווידירען:

— וואו האסטו מיינע פאטאגראפיעס?

דערביי פלענט ער אויסזעהן שטרענג אוּן פֿאַרשעמט.
אוּן וועז איך פלעג אים ווייזען זיי אין דער בעמב
ארדנונג. פלענט ער זיך אביסעל בערוהינען אוּן פלענט מורמלען:

— היט זיך!

איינמאל האָט ער מיך פלוצים געפרעגט:

— ווי לאַנג, דענקסטו, קען לעבען א בוים?

— א בוים? — האָב איך איבערגעפרעגט, פערוואונדערט פוּן זיין פראַגע, — איך בין קיין בּאָטאַניקער נישט...

— א דעמב, למשל, א גרויסער דעמב? — האָט ער יויכטער געפרעגט אוּן געקוקט אויף מיר מאַדנע.

— א דעמב?... א דעמב קען לעבען א יאָהר טויזענד... — האָב איך אים סתם א זאָג געטהאָן.

— טויזענד יאָהר? — האָט ער זיך אָנגעהאפט אוּן זייער אויגען האָבען געשטראהלט. — אויב אזוי...

— איז וואָס? — האָב איך מיך געוואונדערט.

ער האָט מיר אבער נישט ערקלערט.

אין א וואַך אָרום האָבען מיר ביידע נעשפּאַצירט אין וואלד. ער איז געגאַנגען פּאַראַוים שטום אוּן בעקוקט די ביימער.

— איך וואלט נעוועז א בעלן אָנצוקוקען א דעמב...

— סיין דעמבעם זעהען זיך עפּעס נישט... — האָב איך בעמערקט.

— קום, העלף מיר זוכען א דעמב... — האָט ער זיך ווי געבעטען.

מיר זיינען נעגאַנגען אלץ ווייטער אין וואלד. ענדליך האָט ער אויסגעשריען ווילד פאר שמחה:

— אָט איז א דעמב!

— יא, דאָס זעהט אויס א דעמב! — האָב איך מסכם געווען.

ער האָט דעם בוים בעטראכט פון אלע זייטען, ארומגענומען מיט ביידע הענד דעם דיקען שטאם און זיך אָנגעלעהנט פערטראכט און באלד האָט ער ארויסגענומען א קליין מעסערל פין טאש.

— וואָם ווילסטו טאָן?

ער האָט מאדנע געשמייכעלט און געענטפערט:

— איך ווייל דא אויסקריצען מיין נאָמען...

און טיעף אין בוים האָט ער יעדען אות פון זיין נאָמען איינגעשניטען.

נאָכדעם האָט ער אבגעווישט דעם שוויים פון שטערן, וואס די ארבייט האָט ביי איהם ארויסגערופען, און זיך נעוועגדט צו מיר:

— מיינסטו ווירקליך, אז דער דעמב קען לעבען טויזענד יאָהר?

— אויב א דונער וועט איהם נישט אינשלאָגען... — האָב איך קורץ געענטפערט.

זיין געזיכט איז געוואָרען בלאס ווי קרייד, און ער האָט קוים געקענט אויסריידען:

— קום!

מיר האָבען פערלאָזען דעם בוים און זיינען געגאנגען שווייגענדיג איבער'ן אלטען גרעיכטען וואלד, וועלכער האָט מרהשחורה'דיג נערווישט.

אין א פאָר וואָכען ארום האָט ער מיר ווידער געבראכט א בילד מיט'ן אלטען אויפשריפט:

צום אייביגען אָנדענקען!

די בענענעניש.

דעם יונגענמאן ב. האָט מען מיר פֿאַרגעשטעלט אלס א מוסטער פון א זעלטענעם עהרליכען און גוט־ערצויגענעם מענ־שען. איך האָב מיך שטארק פֿעראינטערעסירט מיט איהם. איך האָב בעשלאָסען מיט איהם חבר צו ווערען.

איך האָב איהם בעטראכט פון קאָפּ ביז די פֿיס און האָב בעמערקט, אז ער איז ווירקליך א זעהר נאָבעלער מאן. איבער־הויפּט זיינען מיר נעפֿעלען געוואָרען זיינע רויטע בעקעלעך און דער נלאטער נישט נעקנייטשטער שטערן.

אזא מענשען האָב איך נעוואָלט ארויסווייזען מיין אויפ־מערקזאמקייט. איך האָב ארויסגענומען מיין פֿאַרטסיגאר און האָב איהם געוואָלט מכבד זיין מיט א פֿאַפּיראָס.

— דאנקע! — האָט ער העפֿליך זיך פֿערנייגט — איך רויכער נישט. און נלייך נאָכדעם האָט ער ארויסגענומען א פּושקעלע פון טאַש, אויפֿגעצונדען און פון דאָרט ארויסגענומען א קלייניע מיענטע קייקעלע און אריינגעלענט עס אין זיין מויל. איך האָב בערשעמט ארויסגענומען א סיגארעטע פֿאר מיר אליין, פֿערדויכערט און נישט געוואוסט וואָס צו רעדען.

מיר זיינען פֿאַרבליי א קאָפּע־הויז. מ ר האָט זיך געוואָלט ארויסווייזען מיין אויפֿגעלענקייט צום נייעם חבר. איך האָב איהם איינגעלאדען אריינצוגעהן.

— מיט פֿערגניגען! — האָט ער איינגעשטימט.

מיר האָבען זיך נעזעצט ביי א טישעל.

עס איז צוגענאנגען א קעלנער.

– צווי קאָפּע! — האָב איך בעשטעלט.

— נייז! נייז! — האָט ער זיך אָנגעכאפט — פאר מיר מילך! מילך!

איך האָב נעטרונקען מיין קאפע, ער האָט נעטרונקען זיין מילך...

קענענאיבער האָב איך בעמערקט א שעהנע פרוי. איך האָב איהם געמאכט אויפמערקזאם...

— זעהט, וועלכע אויגען!

ער האָט טרוקען בעמערקט:

— צו וואָס איז דאָס קוקען? עס איז נאָר אן ענמת־נפש און ס'קאסט נעזונד...

און מיין נאָבעלער נייער בעקאנטער האָט אפילו נישט געוואָלט אויפהויבען דעם קאָפּ אין יענער זייט, וואו די דאמע איז געזעסען.

נאָכ'ן אָבטרינקען, איך — מיין קאפע און ער — זיין מילך, האָב איך געבעטען בייס קעלנער א צייטונג פאר מיר און פאר'ן הערר ב.

— אך, איהר רעכענט דען דאָ נאָכ צו זיצען? — האָט ער זיך געכאפט, אויפשטעלענדיג זיך. איך וואָלט שוין וועלען גאהן.

— וואָרום? דאָ איז דאָך נאכ אנגענעהם צו זיצען, — האָב איך איהם געוואָלט פערהאלטען.

— עס איז אומגעזונד, זעהר שעדליך אין אזעלכע פּלעצער לאנג צו זיצען: די לופט איז דאָ זעהר פערדאָרבען...

איך האָב נישט געהאט קיין ברירה און האָב בעצאָהלט פאר מיין קאפע און זיין מילך און בין ארויס מיט איהם אויפ'ן גאס.

— וואָלט איהר נישט געוואָלט א בעלן אמאל אריינצוגעהן דא אין „אילוזיאן"? דאָ וויזט מען זעהר שעהנע בילדער,— האָב איך פאָרגעלענט מיין נייעם בעקאנטען.

— אך, וואָס רעדט איהר! — האָט ער זיך ווי דערשראָ־

קען — איהר ווילט מיר קאליע מאכען די אויגען... די רשזינע בילדער זיינען זעהר שעדליך פאר דער ראיה...

— וואוהין דען וואלט איהר איצט געווען א בעלן? — האב איך איהם געפרעגט.

— איצט?... ער האט ארויסגעכאפט זיין זיגערל, וואס איז נעלעגען איינגעוויקעלט אין א רימענעם בייטעלע, עם אויפגעפענט און בעטראכטענדיג געגנוי די ציים, האט ער ווי דערשראקען אויסגערופען:

— שוין האלב צעהן... פונקט צעהן נעה איך שלאפען... ווילט איהר, פעטערקע, לאנג לעבען, — האט ער מיר ארויפגעלעגט זיין האנד אויפ'ן פלייצע. — זאלט איהר שטענדיג געהן צעהן א זיגער שלאפען...

איך האב אנגעקוקט מיין נייעם בעקאנטען; זיינע רויטע בעקעלעך האבען ווי נעבליהט, נאר אין די אויגען איז געלעגען די קעלט פון טויט... עס האט מיך א שוידער געטהאן.

— ענטשולדיגט, — האב איך איהם בעמערקט — איך האב מיך עפעס דערמאהנט... און דערלאנגעדיג איהם שנעל די האנד, האב איך פלינק אבגעטראגען, און בין געפלויגען ווי אייגער אנטלויפט פון דעם טויט...

איך בין אוועק צוריק אין קאפע־הויז, געהייסען דערלאנגען א שווארצע קאפע, פערוויכערט א ציגאר, גענומען א פאר אילוסטרירטע צייטונגען און שפעטער אביסעל האב איך זיך צונעזוקט צו דער שהענער דאמע און האב מיט איהר נעפלוידערט ביז צוועלף א זייגער...

און די נאנצע יענע נאכט האב איך געהאט דאס געפיהל ווי איך וואלט זיך געראטעוועט פון עפעס א מאוסען טויט, און האב געטהאן אלערליי סגולות, צו וואכען און לעבען...

א, געבענטשט זאל זיין דאס לעבען!...

בלעטער.

1.

פ ר י ה ל י נ ג. דער וועכטער פון שטאדט־גארטען ויצט ביים טויער און בעטראכט די ביימער. זיין אויג קען זיך זאט נישט אנקוקען.

די ביימער שטעהען פערצירט אין טויזענדער גרינע בלעטער און קוקען מיט שטאלץ ארויף צו דער ליכטיגער זון, ווי זיי וואלטען רויידען: נא זעה, מיר האבען זיך קענען דיר נישט וואס צו שעמען!

דער וועכטער פערלאזט דאס בענקעל, אויף וועלכען ער זיצט, און גענהט זיך דורך די אלעען. ער פערשטייט דעם קאפ אין דער הויך און זיין אויג וועדט אנגענאסען מיט א ליעבשאפט צום גארטען; ער וואלט וועלען די אלע ביימער און בלעטער ארומנעהמען אזוי ווי א קינד און זאגען: איך האב אייך ליעב!

ער חויבט אויף די חענד און וויל אבריסען א צווייגעלע. נאר ער האט חרטה:

— אזעלכע שעהנע בלעטלעך! מען דארף זיי נישט רייסען, א רחמנות!...

2.

ה ע ר ב ס ט. א קאלטער ווינד בלאזט און רייסט אומדערבארימליך די פערנעלטע בלעטער פון די ביימער: זיי פאלען איינס נאך דעם צווייטען אויף דער פייכטער ערד און בעטען אויס די אלעגן.

איבער די אלעון גהט אום דער וועכטער מיט א בעזים.
זיין בליק איז פינסטער און צארנדיג...
ער קהרט זיי צונויף אין איין קופע, בלייבט שטהן וויי
פערטראכט און ברומט ארוים:
— וואס טהוט מען מיט זיי? פערפלוכטע בלעטער!...

די בעטלערין.

זי אלייז, די בעטלערין, האט נעקענט טהאן מיט איהר פנים, וואס זי האט געוואלט: פערקרימען איהם מיט א געבעט, אויסגלאצען די אויגען מיט דער גרעסטער פערצווייפלונג, און אויב מען דארף נויטיג — קען זי גיסען מיט טרעהרען אויף... אבער דאס אנדערהאלבען־יעהריג קינד אויף די הענד איז א לא־יוצלח, טויג גאר נישט צו דער ארבייט. א ממזר א קינד דאס איז: ליגט ביי איהר אויף די הענד און לאכט...

אמת, דאס קינד איז נישט שולדיג. עס איז זעהר א שעהנער זומערדיגער טאג. גאנצע סנאפעס שטראהלען פאלען אויפ'ן קינדס פנימעל. עס געפעלט איהם שטארק די וואריאקייט, די ליכטיגקייט... ער טאנצט ממש פאר נחת אין דער בעטלערינס הענד...

— א שמחה אויפ'ן ממזר! — בייזערט זי זיך און גיט איהם א קניפ...

אבער דאס קינד זאל זיך האטש א קרים טאן!.. אט איז דורכגעפאהרען א טראמוויי: דער טראמווויי קלינגט, קלינגט, און דאס קינד הירשעט פאר גליק...

— עס זעהט גאר נישט אוים וויאנ'ארים קינד! — עסט זיך די בעטלערין...

און אין הארצען טראכט זי, אז עס פעהלט איהם טאקי גארנישט... זיין מאמע, ביי וועמען זי בארגט דאס קינד אויף עטליכע שעה, קיכעלט עס און פיעשטשעט עס...

— אויסקרענקען זאל זי דאס געלד, וואס איך גיב איהר פאר איהם! — שעלט זי פאר כעס, וען דאס קינד צולאכט זיך פ[illegible] עפעס א זאך, וואס נעפעלט איהם אויף דער גאס...

זי האָט אמאל געהאט אן אייגען קינד, — דערמאָהנט זי זיך, — דאָס איז געווען טאקי א גאָלד: שטענדיג האָט עס געוויינט און געקרימט זיך, וועי עס פלעגט דורכגעהן, פלעגט דורכגענומען וועלען באי רחמנות. זי פלעגט מאכען גאָלד מיט איהם: נעהמט עס נעבעך און שטארבט אב...

און ביי דער דאָזיגער ערינערונג צעווויינט זי זיך מיט אמת'ע טרעהרען: דאָס פרעמדע קינד קוקט זי אָן פער'חדוש'ט און וויים נישט, וואָס זאל דאָס בעטייטען. אבער איהרע טרעהרען האלטען נישט לאנג זיין אויפמערקזאמקייט: עס איז דורכגעפאהרען א גרויסער וואָגען, געשפאנט אין צוויי פערד. דאָס קינד וועלט מלא שמחה, שפרינגט ארום אין דער בעטלעלינם הענד און רייסט זיך צו די צוויי גרויסע, שוואַרצע פערד...

דער אינציגער.

די גאנצע גאס, וועלכע היסט אלט־מינסקער, בעשטעהט פון צוויי לאנגע צייליען, מיט קליינע, אלטע נידעריגע היזלעך. נאר אין סאמע עק שטעהט א גרוים, שעהן און שטענדיג נייי הויז, און אויסזעהן זעהט אוים דאס דאגע הויז ווי דער פונ־ דאמענט פון די אלע קליינע היזלעך, חאטש עס שטעהט א ב־ סעל אבגערוקט פון די איבעריגע היזלעך, ווי עס וואלט מורא האבען אין מגע ומשא צו קומען מיט זיי. אין די קליינע היז־ לעך וואוינען קליינע ארימע מענשלעך: חויימ'לעך, חיענעלעך, לייבעלעך און נאך אזעלכע נעמען, וואס האבען זיך צומישט אין איין נאמען „קבצנ ם", אדער אביונים, אדער „ארימע יודען". אין גרויסען הויז וואוינט א מענש, טאקי א מענש, וואס היסט מיכל זאוועלם. און אזוי היסט ער טאקי: מיכל זאוועלם, א נאמען וואס קען נישט פערמישט ווערען מיט די איבעריגע נע־ מען פון גאס. מיכל זאוועלם איז מיכל זאוועלם און נישט קיין אנדערער!

מיכל זאוועלם איז א איד א גביר, און אזוי ווי זיין הויז שיידט זיך אונטער פון די אלע היזלעך אין גאס מיט איהרע שהנע פענסטער, אזוי שיידט זיך אונטער מיכל זאוועלם מיט זיינע צוויי גרויסע בייזע, אבער שהנע שווארצע קלאָרע אוי־ גען, וואס זיינען, דאכט זיך, שטענדיג ווי אויסגעווישט, ווי די גרויסע שו בען פון זיינע פענסטער. און קוקען דרייסט, מוטיג און קלאר אויף דער גאס און אויף דער גאנצער וועלט. און אזוי ווי עס שיידען זיך אונטער די רייכע געפארבטע וועגנ פון זיין הויז פון די איבריגע היזלעך אין גאס, אזוי שיידען זיך אונטער

מיכל זאוועלס בגדים, וועלכע זיינען ריין און ניי און שטארק פון די אנדערע ארימע קליידער.

אין נאס דרעהען זיך שטענדיג ארום די מענשען פון די קלייגע הייזעלעך. דאס הייסט, מען געהט אין גאס. ווער עס געהט, איז קיינעמס עסק נישט. וואס מאכט עס אויס? צי חיים געהט, צי לייבע געהט, צי חיענע געהט? אבער אז אין דעם זעלבער גאס געהט דורך מיכל זאוועלס, בעקומט שוין די גאס נאר אנ'אנדער פנים. דאס הייסט שוין: מיכל זאוועלס געהט. און זאלען אלע איינוואוינער מיט זייערע קינדער פון זייערע הייזלעך ארויסגעהן אויפ'ן גאס, און זאל אין דערזעלבער צייט דורכגעהן מיכל זאוועלס, וועט ער נישט פערמישען זיך אין דעם מחנה: ער וועט זיין צווישען די אלע דער אייגציגער, און א יעדער וועט אים ערגעבען דעם צווייטען: מיכל זאוועלס געהט!

און די אלע פון גאס וועלען זיך ווי פערל'רען, נישט קענטיג זיין. זעהן וועט זיך נאר די גרויסע פינגער פון מיכל זאוועלס: הערען וועלען זיך נאר די פעסטע זיכערע טריט ז י י נ ע...

די ערפינדערין.

אז איך לעז אין היסטאריע די פיעלע טרויעריגע פאקטען
ווי ביטער עס האבען געענדיגט די יעניגע, וואס האבען זיך נע־
אפפערט פאר דער וויסענשאפט, פאר זייערע נייע ערפינדונגען,
דערמאהן איך זיך נאך אן א טרויעריגען פאקט, נאך אן א קרבן,
און פאר מיינע אויגען שווימט ארויס דאס טרויעריגע נע־
שטאלט פון אסתר־חשה'ז.

אסתר חשה איז ניט געווען קיין געלעהרענטע, זי האט
אפילו שרייבען אידיש ניט געקענט, זי האט קוים די צאינה
ו־אינה דורכגעקראכען און אויך דאס מיט פיעל גרייזען, און
מעהרער האט זיך געהערט איהר וויינענדיגער נגון, ווי ווערטער,
און דאך איז די דאזיגע אונגעלעהרענטע פרוי שיעור ניט נעפא־
לען פאר א קרבן אויפ'ן מזבח פון דער וויסענשא ז און שיעור
ניט געלאזען נאך זיך פיער קליינע יתומים.

בלויז פיער וואכען האט זי געהאט פערגעניגען פון איהר
ערפינדונג, האט עס געהאלטען בסוד סודות און יעדען דאר־
נערשטאג, ווען זי אליין פלעגט זיך בענוצען מ־ט איהר ער־
פינדונג, פלעגט זי ליעבליך שמייכלען.

— אז זיי וואלטען דאס וויסען!

און א פרעהליכע פלעגט זי זיך נעהמען צו איהר ערפין־
דונג! די געבאקענע קארטאפעל אבצושיילען, גוט צורייבען און
דורך א רעשעטע דורכקווטשען די שיטערע שטאף פון די קאר־
טאפעל און אריינליינען עס נאכהער אין מולטער טייג און גוט
אויסמישען עס, און א־הר דארע ברוסט פלעגט ווערען לעננער
און בריייטער, אז זי פלעגט בעמערקען, ווי איהר ערפינדונג
ווירקט, דאס טייג הויבט זיך העכער און העכער: עס וועט נאך

אין אויוועז ביי'ז באקעז מעהר נאָך צואוואקסעז — עס וועט זיין חלה אויך חדושים.

אויך מאָרגעז פריה פלעגט זיך נאָך מעהר נחת האָבעז: די קידוש־חלות זיינעז אויסגעוואקסעז ווי בערג אוז זיינעז קלאָהר ווי די זוז.

— דאנקעז גאָט — פלעגט זי מיט א זיסעז שמייכעל פאר זיך רעדעז, איבערטאָפענדיג יעדע חלה. — קיין פלייש, ברוך השם, איז ניטאָ קיין סך, זאָל האָטש זיין געראָטענע חלה, א גאנצע וואָך דארט מעז אוז מעז קווארט.

נאָר נישט לאנג האָט זי געקענט איינהאלטעז דעם סוד! אייגמאָל אין א פרייטאָג פריה איז אריין איהר נאָהנטע שכנה פעשע טביה'ס, לייעז די פאָמעלע.

זי האָט גראָד דאמאָלס ארויסגענומעז די חלה פוז אויבעז. פעשע אלס א נאָהנטע שכנה האָט געגומעז אין האנד א חלה אוז מיט גרויס מבינות בעטראכט.

— ביי דיר איז דאָך עפעס זעהר געראָטענע חלה; פיעל הייוועז נעהמסטו?

— ניט קיין סך, — האָט אסתר חשה שמייכלענדיג געענטפערט.

— איך נעהם — זאָגט פעשע — אלע וואָך פאר א גריוונע הייוועז אוז עס וואקסט אויך ניט אזוי שעהז! די רבי'צין זאָל געזונד זיין, גיט א מאָז הייוועז — זי קלאָגט זיך אלץ, אז עס איז ניטאָ פוז וואנעז צו לעבעז — די נאנצע שכירות דעם רב'ס איז די טקסא אויצ הייוועז.

— זעהסט דאָך! איך נעהם נאָר לפנים וועגעז א לויט הייוועז, אלייז גע׳ה איך ניט, איך שיק מיין בייליגקעז.

— אליהו הנביא נעהט אריין אין דיינע טיג! — האָט פעשע געלאכט — ווי זאָגט מעז עפעס: פוז על חטא וועלט כיעז ניט פעט. איך גלויב ניט, אז פוז א לויט הייוועז זאָל אזוי שעהז וואקסעז די חלה.

דאָ האָט זיך שוין אסתר חשה ניט געקענט איינהאלטן און האָט איהר דערצעהלט כּזן איהר ערפינדונג:

— דו באָק נאָר אָפּ א צעהנדליג קאָרטאָפּעל, צורייב זיי און קוועטש עס אויס א בער א רעשעטע און לעג עס אריין אין מולטער טייג, וועט די חלה וואקסען בעסער, ווי אויף הייוועז! לפּנים וועגען זאלסטו נעהמען פּאָר צוויי קאָפּיקעס, עס פּאסט דאָך ניט, די רבי'צין קאָן נאָך פּערשטעהן.

— וואָס איך הער!... האָט זיך פּעשע געוואונדערט. דאָס איז דאָך א וואויל זאך, כ'לעבען. איך טהו עס פון הייגט אָן.

— דו זאלסט עס קיינעם ניט דערצעהלען; די רבי'צין וועט זיך דערוויסען וועט זי מייקערען, קעהרען די וועלט.

— איך האָב עפּעס א סך סודות דיינע דערצעהלט? — האָט פּעשע ווי בעליידינט זיך — ביי מיר איז א סוד ווי אין אן אייזערנעם קאסטען.

און אויף איבער אכטאָג דאָנערשטאָג האָט זיך פּעשע בענוצט מיט אסתר חשה'ס ערפינדונג — הייוועז האָט זי נאָר געזומען פּאָר צוויי קאָפּיקעס — דאָס איבעריגע האָט זי געמאכט מיט קאָרטאָפּעל, וו' אסתר חשה האָט איהר געלערנט.

די חלות זיינען ארוים נעראָטען.

און חאָטש פּעשע האָט צוגעזאגט, אז דער סוד וועט זיין ווי אין אן אייזערנעם קאסטען, האָט זי איהם אויפגעעפענט א פּאָר וואָכען ארום פּאר איהר א נאָהנטע שכנה, און יענע האָט עס אויף, פּערשטעהט זיך, ניט לאנג נעהאלטען אין איהר אייזערנעם קאסטען, אין א חודש ארום האָבען די נאנצע גאס ווייבער נעוואוסט פון דער ערפינדונג און האָבען נעבאקט זייערע חלה אויף קאָרטאָפּעל־הייוועז.

די רבי'צין האָט אנגעהויבען צו בעמערקען, אז די לעצטע וואָכען לייזט זי עפּעס וועניגער פּאר הייוועז. זי האָט עס דערצעהלט דעם רב.

— דו זעה מאָך וועגען דעם א הקירה ודרישה (די רבי'צין

האט זיך טאקע אזוי אויסגעדריקט, ווייל רייבענדיג זיך שטענ־
דיג צווישען מורי הוראות פלעגט זי רעדען מ ט זייער סטיל...)
דו האסט עפעס אנדערע הכנסות אויסער די הייוועז? דו וועסט
דען לעבען פון די שמורה מעהל וואס א צעהנדליג חסידים קוי־
פען ביי דיר פסח: צי פון א דין תורה, וואס די קצבים האבען
מיט'ן חוכר? די נאנצע הכנסה אונזערע איז די הייוועז אוז
דאס טהוט זיך מיט פאלשקייט. די קרעמער מוזען אודאי בננבה
ברענגען הייוועז פון שטאדט אוז פערקויפען.

דער רב האט נעפאלגט די רבי'צין אוז האט נעהיסען
ישראל דעם שמש מאכען א שטרענגען אביסק אין די קרא־
מען. צי פערקויפען נישט די קרעמער קיין פרעמדען הייוועז.

ישראל שמש האט זיך טאקי נענומען צו דעם אביסק מיט
נרויס קוראוש. נאך מעהר ווי א משומד איין אקציזניק פלעגט
זוכען בראנפען אין די אמאליגע שענקען אהן א פאטענט. נאר
זיין מיה איז נעווען אומזיסט, די קרעמער האבען זיך שטארק
בעליידינט, וואס מען איז זיי חושד אין אזא מיאוסע מעשה:
אונטערשלאגען דעם רב פרנסה, בפרט, אז עס איז פארהאן
א בפירוש'ער איסור.

די שמש'טע האט אויך ניט נעשוויגען: די רבי'צין מיט
איהר זענען נעווען איין נוף אוז איין נשמה אוז דער שמש'טעם
אונטערזוכונג איז נעווען מיט מעהר רעזולטאט, עס האט זיך
דערנאננען די נאנצע פאלסיפיקאציע מיט די קארטאפעל, וואס
אסתר חשה האט ערפונדען.

— אוז דו וועסט אזא חצופה שווייגען! — האט די רבי־
צין נעטופעט מיט די פיס, — זי וועט אויסלערנען אלע ווייבער
ווי צו מאכען הייוועז פון קארטאפעל אוז מ'ר וועלען בלייבען
אהן ברויט?... אוז ביי דיר איז דאס נוט אזוי? אזא רב
ביזטו?

דער רב וואס איז נעווען בטבע א רוהיגער מענש איז
אויך אין כעס נעווארען פאר אזא מעשה רע, אוז נאך ווער?

אנ'אשה, וואס, שטיינס געזאגט, מעהר, פון דריי שטיקלעך מצוות האָט זי ניט, און מיט דער מצוה פון חלה זינדיגט זי.

ער האָט גלייך געשיקט רופען אסתר חשה'ן.

אסתר חשה, פערשטעהט זיך, האָט זיך שטארק דערשראָקען; וואס קען זי דער רב דארפען? פון די גרויסע בעלי־הבית'טעס אין שטעדטיל איז זי נישט געווען — איהר מאן איז א מלמד — א גאנצע וואָך זיצט ער און קנעלט מיט די קינדער און אין קהל מישט ער זיך קיינמאל נישט — אָבער אז דער רב רופט מוז מען געהן.

— אָט איז זי, די חצופה! — איז אויך איהר די רביצין אָנגעפאלען.

אויפ'ן געשריי איז אריין דער רב.

— זאָג מיר, דו טאָכטער, — האָט דער רב אָנגעהויבען מיט א בייזען טאָן, — דו האָסט דאָס אבגעקלעהרט די „המצאה" מיט די קארטאָפעל?

— איך... — האָט אסתר חשה קוים ארויסגערעדט.

— דו ווילסט מיר זעצען אָהן ברויט, דו! דו לערענסט אוים אלע ווייבער ווי צו מאכען הייוועז און איך לייז ניט פאר קיווועז, פון וואנען זשע וועל איך לעבען?... דו ווייסט אז דו האָסט עובר געווען אויף אן איסור, עס איז בפירוש אן איסור הן צו ברענגען פון פרעמדע ערטער הייוועז, הן צו קויפען אין קראָמען הייוועז, הן צו מאכען אליין הייוועז, פערשטעהסט?

— איך האָב ניט געוואוסט, רבי, — האָט זי געבעטען מחילה, איך בין אן אָרימע פרוי, איך האָב גערעכענט, אז איך פערשפאָר איין קאפיקע אלע וואָך איז דאָס ביי מיר א גאנצער אייגענס, אז מען טאָר דאָס ניט האָב איך נישט געוואוסט!

— און ביי מיר איז דאָס נישט קיין אייגענס? — האָט זיך דער רב צושריען (ווייל די רבי'צין איז געשטאנען קעגען איהם און האָט איהם אונטערגעהעצט, נעוואונקען מיט די אויגען, ווי זי וואלט זאָגען: גיעב!...) — דו ווייסט, חצופה, אז דו

האסט נע'נזל'ט קרושה געלר און דערפאר פלעגט אמאליגע ציי־
טען קומען סקילה... און היינט קומט...

— אוי רבי'נקע שעלט זיך ניט! — האט זיך די ארימע פרוי אנגעהויבען בעטען, גלויבענדיג אז די קללה וואס געהט ארוים פון רב'ס כשרה'ן מויל וועט גלייך מקוים ווערען.

נאר דער רב, געהעצט פון דער רבי'צין האט געענדיגט —

— און היינט שטארבט מען בידי שמים... ווייל...

נאר דא האט דער רב אויפגעהערט צו רעדען. ער האט דער־ זעהן די אסתר חשה'ס געזיכט איז גל געוואַרען ווי וואקס און קוים וואס זי האט זיך געהאלטען אויף די פיס. נאר איהרע ליפען האבען שטיל געשטאמעלט:

— זייט מוחל רבי'נקע, זייט מוחל!

— נו, מוחל. מוחל... — האט דער רב אביסעלע ווייכער וועי־ רענדיג געשטאמעלט און געקוקט אויף דער רבי'צין ווי ער וואלט זיך געשראקען.

— ארוים, חצופה! — האט די רבי'צין געליארעמט, ביי איהר וועסטו אליין פועל'ן — א רב! אזא יאהר אויף מיינע שונאים! איך, די רבי'צין, בין דיר נישט מוחל...

— מוחל, מוחל, — האט דער רב צוגעהענדיג נאהענט צו אסתר חשה'ן אין דער שטיל געשעפטשעט...

אז אסתר חשה איז ארויסגענאנגען פון רב'ס שטוב האט זיך איהר די נאנצע נאס מיט די הייזער געדרעהט, איהר האט זיך געדאכט, אז זי וועט מארגען שטארבען. זי וואלט א היים ניט געקענט דערגעהן, וועו זי וואלט זיך ניט געטרייסט אין איהר שרעק. אז דער רב האט איהר צום סוף געזאגט אויף נעווויס: מוחל, מוחל...

דער פּראָליטאַריער אויף דער פּרישער לופֿט.

אויף דער גאס, איבערהויפֿט אויף דער בערזע, איז זרח, אן ארבייטער פון א יאָהר אכטצעהן, נעוועז א קעמפֿפּער, אין דער היים, בייט טאָטען־מאמען. איבערהויפֿט ביי דער מאמען, איז זרח געווען א שוואַך קינד, מ ט א „שוואַך־האַרץ", מיט א טרוי־קענעם הוסט און מיט נאַך אזוינע מעלות. עס פערשטעהט זיך, אז זרח פלעגט ניט מיט חשק אויסהערען, וועז די מאמע פלעגט נעהמען בעדויערען זיין „געזונד", אוז ער פלעגט שטענדיג לאָ־כען פון איהר, וואָס זי זעהט איהם צו, פונקט ווי ער וואָלט נע־ווען א בורזשוי'ס א קינד.

— ניטאָ קיין צייט אויף אזעלכע נארישקייטען ! — פלעגט ער שטענדיג איהר אָבהאקען, וועז זי פלעגט זיך נעהמען איהם מוסר'ן, וואס ער עסט וועניג, שלאפט וועניג אוז הוסט אזוי.

אוז די מאמע פלעגט מיט א זיפֿץ איהם אָבלאזען, שאָ־קלענדיג מיט'ן קאָפּ, ווי געדעדט :

— אי זוהן זוהן, וועסט זיך עפּעס אָנמאכען.

אוז עס זאל צו קיין שאנד ניט זיין — נערעכט איז נע־ווען די מאמע — די לעצטער צייט האָט זרח אליין זיך אָנגע־הויבען קלאָגען. אז די ברוסט טהוט איהם עפּעס וועה, ניטאָ קיין כח ! — געווענליך האָט ער עס געמאָלדען מיט א וויצעלע, א סך וועהטאָגען פערלייקענט, אָבער די מאמע האָט גלייך דער־פיהלט, אז זרח איז א חולה, אוז האָט איהם מיט געוואלד א־וועקגעפיהרט צום דאקטאר.

דער דאקטאר האָט איהם ארומגעקוקט אוז נעיאָנט. אז קיין רעצעפּטען דארף ער ניט, ער מוז נאר האָבען פרישע לופֿט אוז

דערצו טרינקען א סך מילך און אויפהערען ארבייטען אויך א קורצע צייט.

ניט ארבייטען איז א שווערער לאו, נאר מיט חסד: דער טאטע, אויך אן ארבייטער, וועט איהם, ווי עס איז, אויסהאלטען די צייטען זענען אפילו שווערע, נאר עס איז דען א תירוץ? א קינד! אבער וואס טהוט מען מיט פרישע לופט? וואו נעהמט מען זי, אז אין דער גאס, וואו זיי וואהנען, איז אזוי ענג, — ניטא קיין בוימעל, קיין גרעזעל, קיין בלימעל.

האבען אפילו לייט געזאגט, אז ער זאל געהן אפט אין שטאדט גארטען. גוט וואלט עס געווען — איז אבער דער גאר־טען זעהר ווייט פון זייער דירה, וועט ער דארפען זיך צוויי — דריי מאל שלעפען צוריק א היים, עסען און נעכטיגען אין סאד קען מען דאך ניט, — וועט אים מעהר אבקומען געזונד, ווי עס וועט איהם צוקומען, און אגב איז א סברא אז ווי באלד דער „סאר" געפינט זיך אין שטאדט גופא, א ז די לופט דארט אויך ניט פויגעלדיג. שטויב איז דארטען אויך געניג. וואראן זועד נעהט ניט היינטיגע צייטען שפאצירען אין גארטען?

האט די מאמע א זאג געטהון, האלב אין שפאס, האלב אין ערנסט: זאל ער פאהרען אויך א דאטשע! האבען זיך אנ־פאנגם אין שטוב אלע איבערגעשראקען ... א דאטשע איז צו א רייכער ביסען, וועד וויים, צי וועלען זיי עס קענען אויספיהרען. אבער, אז די מאמע האט זיך געהאלטען עצות מיט וויבער, צווישען וועלכע איינע האט זיך געפונען א שטיקעל נגידה, האט איהד די לעצטע ערקלעהרט, אז די דאטשע איז נאר ניט אזוי טהייער, ווי דער עולם מיינט.

— באשר רייכע וואהנען דארטען — האט זי איהר ער־קלעהרט — דאכט זיך שווין, אז דאס איז זעהר טהייער, וואראום וואס א ז, אייגענטליך, א דאטשע? א דארף!...

און דערגעהענדיג געגען, וואס א דאטשע איז אזוינס, האט

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE Jewish National Workers' Alliance

די מאמע זיך איינגעשפארט, אז זרח זאל באהרען אויף א דא־טשע.

— סך־הכל איז דארטען בלויז די דירה טהייערער. אבער אזוי ואגט מען, איז אלץ איינס ווי אין שטאדט, און מילך איז נאך וועלוועלער.

זרח האט זיך אפילו אנפאנגס געקווייקעלט : סטייטש! ער אויף א דאטשע ! וואס וועלען „חברים" זאגען ! און בכלל האט ער קיין צייט ניט, אז סך־הכל מוז ער נאך היינט געהן אויף דער בערזע, ער האט דארט אזא נויטיגע פערזאמלונג. עס האט אבער ניט געהאלפען. אין דעם פרט איז די מאמע אן עקשן'טע, זי האט איהם געמאכט אזוי שווער אויפ'ן הארצען, אז זרח'ן האט זיך געדאכט, אז איהם איז זעהר וועניג געבליבען צו לע־בען און ראטעווען קען איהם נאר די דאטשע.

און ער איז אוועקגעפאהרען.

די דאטשע איז געווען א מיל פון שטאדט ביי א באהן־סטאנציע.געקומען איז ער אהין מיט אן עלטערער שוועסטער, וועלכע האט איהם געדונגען א דירה — א קליין צימערל, ביי א דארטיגען פויער, פאר 5 רובל א חדש. די ערשטע מינוטען האט ער פערגעסען, ווער ער איז, און וואס ער איז גע־וועז ביז אהער, און האט נאר געמורמעלט אין איין קול :„אי ווי גוט! אי ווי גוט! ...

נאכדעם, ווי די שוועסטער האט איהם בעשטעלט, וואו צו עסעוואן טרינקען, איז זי אוועק געפאהרען.

זרח איז געבליבען אליין...

אויף מארגען איז ער אויפגעשטאנען גאנץ פריה. ער האט אבגעטרינקען די פארציע מילך און איז ארוים אין וואלד. אין וואלד איז נאך קיינער פון די דאטשניקעם ניט געווען. די פויגעלעך, ווי זיי וואלטען וועלען זיך בענוצען דערמיט. וואס די דאטשניקעם זענען נאך אין די הייזער, האבען זיך צוי־

זונגען אויף אלערלייי שטימעס. זרח האָט פערריסען דעם קאָפּ צו די בוימער און געקוקט, פון וואנען נעהמט זיך דאָס אזא מין מוזיק... דאָס ערשטע מאל אין לעבען הערט ער פויגעלעך זינגען.

„זיי זיינען טאקי שעהן!" האָט ער מודה געווען אין פאר צופריעדענהייט האָט ער אליין אנגעהויבען צו זינגען די „שבועה".

— אבער דער פראלעטאריאט איז אין שטאדט! — איז איהם פלוצים דורכגעפלויגען אין קאָפּ, זינגענדיג די „שבועה", און דער וואלד, און די פויגעלעך האבען ביי איהם דעם חן פערלאָרען.

א זייגער עלף איז דער וואלד אליין בעזעצטער געווארען מיט מענשען; די בוימער זיינען בעהאנגען געווארען מיט האמאקען, אין וועלכע עס האבען זיך געוויעגט דיקע, זאטע דאמען.

זרח האָט געקוקט אויף דאס נייע בילד און עפעס ניט פערשטאנען. די בורזשאזיע האָט ער נאָר געקענט פון דער בראשורע; אין לעבען האָט ער זי זעלטען געזעהן.

שפעטער אבער האָט ער זיך גלייך נעכאפט, אז דאס איז דאָך די בורזשאזיע, די אמת'ע בורזשאזיע, געגען וועלכע ער מיט זיינע חברים קעמפפען.... אָט שטעהט ער קעגען זיי פנים אל פנים... אָט זעהט ער זיי אין לייוועגטינג בעטלעך, זאטע, מיט צופריעדענע פנים'ער.

ווי קומט ער אהער?

ער האָט זיך געשעהמט פאר זיך אליין.

ער האט זיך געלאזען ארוים פון וואלד.

און דער וועג האָט זיך געצויגען דורך שהנע זומער־וואהנונגען, ביי די זומער הייזלעך זענען געשטאנען רוהיגע בחורים, מיידלעך מיט לאכעדיגע פנים'ער און האבען געשפיעלט אין קראקעט.

נעבען איין זומער־וואהנונג האָט ער זיך אבגעשטעלט, גיט וויסענדיג צולויעב וואס. ער האָט זיך בעגעגענט מיט בלי־

קען פון קראקעט־שפיעלער, וועלכע האבען אויסגעדריקט פער־
וואונדערונג און א ביסעל מורא.

ער האט זייערע בליקען ניט געקענט פערטראגען, און איז
אוועק ווייטער, בעגעגענדיג אלץ די זעלבע מענשען.

אט דאס, היימט עס, זענען זיי! — האט ער געטראכט.

ער האט זיך דערמאהנט אן דער שטאדט, אן זיינע „חברים"
אן דער שווערער ארבייט; א געפיהל פון האס צו די, וואס ער
האט דא ערשט געזעהן, מיט א רחמנות־געפיהל צו די וואס ער
האט פערלאזען, האט זיך צונויפגעמישט ביי איהם אין הארצען,
און עס האט איהם שרעקליך וועה געטהון.

מעהר פון אלץ האט איהם געקרענקט, וואס זיי שעהמען
זיך נאר ניט, האבען גאר קיין ברעקעל מורא ניט. מילא, איז ער
נעקומען טרינקען מילך און שפּעטען אביסעל לופט, ער זאל כח
האבען וויעדער צו ארבייטען. אבער געזונטע.... ווי שעהמען זיי
זיך דאס ניט אזוי צו לעבען?...

איהם האט זיך פערוואלט פאר עמיצען אויסריידען דאס
הארץ, נאר ער האט קיינעם ניט — דער איינציגער פראלעטא־
ריער אויף דער דאטשע..

און א שווער געפיהל האט נעדריקט זיין הארץ...

די שפייזערין.

לאה, א יונג מיידעל, מיט בליהענדע באקען און מיט שווארצע קארשען־אויגען איז אויפגעשטאנען פון איהר שמאל בעטל, און האט זיך א וואַרף געטהאן צום איינציגען פענסטער וואס האט זיך געפונען אין א קליין צימערל. די העלע זון, וואס האט שוין בעגאסען דאס צימערל מיט שטראהלען האט זי דערשראקען.

— שו ן אודאי צעהן דער זייגער, שוין וויעדער פערשפעטיגט, — האט זי די הענד געבראכען.

— ער איז אוועקגענאנגען ! — האט זי מיט כעס פאר זיך געברומט, מיינענדיג דעם טאטען, וואס זיצט שוין עטליכע יאהר אהן א געשעפט.

און דערמאהנענדיג זיך אן טאטענס לאנג, אן דעם, ווי עס א ז ניטא קיין אויסגאנג פון דער אַרימקייט, האט זי די הענד אראבגעלאזען און האט געקוקט שטאר אין פענסטער אריין ווי זי וואלט וועלען דערזעהן עפעס אין דער וויטענויש אן אויסנאנג... שטעהענדיג אזוי פערטראכט, האט זי זיך פלוצים דערמאנט, אז נעכטען האט זי זיך געלעגט אהן א גראשען אין קעשענע, און אז די קרעמערין האט נאך עהרנעכטען אבגעזאגט צו בארגען, און אז היינט איז אין שטוב גאר נישטא... פוסט !...

זי האט זיך פערצווייפעלט נענומען אנטהאן און האט ווי געקרעכצט ביי יעדער בעווענונג.

— אבער וואוהין איז ער אוועקגענאנגען? — איז זי אליין מעהר אין כעס אריינגעקומען, וואס דער טאטע איז ניטא, איהר האט זיך גראבט אז ער איז מיט א כ ו ן אוועק און איבערגעלאזען דאס נאנצע אומגליק פאר איהר אליין.

זי האט בעטראכט דאס צימערל און איהר איז נאך ערגער

נעוואַרעז אויפֿ'ן האַרצען. דער דורכנאַנג איז געווען פֿערשטעלט מיט א „געמאַכטעם בעט" וואַס איז בעשטאַנען פֿון צוויי קאַסטנס אויף וועלכע עס זענען געלעגען די צוויי טהירלעך פֿון צימערעל, דאָ שלאָפֿען די צוויי בר דערלעך, און אלע ביי דער נאַכט פֿאַר'ן שלאָפֿ נעהמט מען אראָב די טהירלעך צו מאַכען פֿון זיי א בעט.

לאה פֿרובט זיך נעהמען די טהירלעך און אויפֿהענגען זיי צוריק, נאָר פֿאַר כעס איז זי אָבגעשוואַכט, און עס בלייבט ביי איהר צו וואַרטען אויפֿ'ן טאַטען.

אָבער אויסער דעם האָט זי נאָך אנדערע ארבייט — אומעטום איז אָנגעשטעלט: אויפֿ'ן פֿענסטער שטעהען עטלעכע גלעזער ניט קיין גוואַשענע, געפֿעם מיט פֿערטריקענטע גרויפֿען, עס ליגען א העפֿט פֿערגאָסען מיט טינט, צובראָכענע שרייבפֿעדערס, א בילד אין א צובראָכענער ראָהם; אויפֿ'ן טיש ליגען ביכער אָהן טאָוולען און מיט טאָוולען. צוויי ביכער ליגען אונטער'ן טיש און ווייזען אויס ווי דערשאָסענע פויגעל... לאה קוקט מיט שרעק אויף די ווילדע אונארדענונג און וויים ניט צו וואַס זי זאל זיך פֿריהער חאַפֿען... און באלד דארף זי שוין געהן צו דער ארבייט!

— גוואלד, גאט מיינער ! — ברומט זי, מעהר פֿאר אלץ רייצען זי די צוויי טהירלעך, וואַס ליגען רוהיג אויף די קאַסטנס, און פֿאר כעס גיט זי זיי א שטופּ מיט די פֿים.

נאָר דער קלאָפּ זייערער צורייצט זי נאָך מעהר. זי פֿאלט אָהן כחות אויף איהר געלעגער און קרעכצט פֿאר וועהטאָג: וואו א ז ער אוועק?

זי פֿיהלט אז זי איז אומזיסט אין כעס אויפֿ'ן ארימען טאַטען, וואַס איז גאט די נשמה שולדיג און וואַס קען איהר דאָ גארנישט העלפֿען, נאָר זי ווייל האָבען קעגען זיך א מענשען צו טהיילען זיך מיט'ן אומגליק, זי קען עס אליין ניט פֿערטראָגען. זי איז נאָך יונג, זי ווייל נאָך אווי לעבען, אויפֿ'ן גאַס איז אזוי ליכטיג, אזוי נוט... מען זאל האָבען א ביסעל געלד און א מא־

מען אין שטוב, אז מען זאל ניט דארפען הארעווען אויף א נע־זינדעל, קען מען דאך אזוי גליקליך זיין...

— וואו איז ער, וואו איז ער ?

זי דערהערט טריט אויף די טרעפ און זי וועדט רוהיגער. ער נעהט שוין אפשר.

עס עפענט זיך די טהיר און עס נעהט אריין א פרוי מיט צוויי גרויסע בלעכען מילך אין די הענד.

— מילך דארפט איהר? — פרעגט זי סאפענדיג,

— מילך? — פרעגט איבער לאה און דערמאהנט זיך אז זי האט קיין גראשען ניט.

— גוטע מילך ! נעהמט פרייליך, א קוואדט — אכט גרא־שען.

— נייז ! איך דארף ניט, איך דארף ניט! — ענטפערט לאה ווי בייז, וואס זי קען ניט קויפען...

איהר פאלט איין צו בארגען א קוואדט מילך, נאר איידער זי קלויבט זיך צו עס ארויסרייידען, רוקט זיך שוין די אי־דענע ארויס !

דאס ברענגט זיך נאך מעהר אריין אין כעס, און זי לאזט א־רויס איהר גאנץ גאל אויפ'ן טאטען, וואס ער איז נאך אלץ ניטא.

— פערדיענט ניט א גראשען... טהוט גארניט, ער וואדט נאר אויף מיינע אכט רובל א חדש פון נעהערייי... וואס טראכט ער זיך, רבונו של עולם? !

ברומענדיג אזוי פאר כעס, דערהערט זי טריט, זי הערט א בעקענטען הוסטען פאר'ן טהיר און דער כעס נעהט איהר אב.

— ער נעהט !

עס קומט אריין א נידעריג־געבויגען אידל אין א צובוי־נענעם הוט, אין א קראגען אהן א האלזטוך מיט א פאפיראס אין מויל, ער רויכערט מיט גרויס אפעטיט און לאזענדיג שטיקער רויך פון מויל, זאגט ער שוואך, מיט פאטערליכער ליעבשאפט:

— דו האסט נאך, מיין טאכטער, נאך גארניט צוגערוימט? פארוואס, מיין טאכטער?

— זעהסט דאך, אז ניט — ענטפערט זי טרוקען.

— שא, מיין קינד, וואס ביזט דו אין כעס, איך טהו דאך דיר דערפאר גארניט.

לאה'ן דריקט דאס הארץ פאר רחמנות אויפ'ן טאטען. זי גיט א קוק אויף זיין ארימען אויסזעהן, אויף זיינע טיעף אייגענגראבענע אויגען און טראכט:

— וואס פון א מענשען קען ווערען, ווי שטאלץ ער איז א מאל געווען.

זי בעמיהט זיך צו שמייכלען און ענטפערט:

— איך בין גארניט אין כעס, העלף מיר אויפהענגען די טירלעך....

דער טאטע בויגט זיך איין און הויבט די טהירלעך. לאה זעהט, ווי ער שטרענגט זיך אן מיט זיינע לעצטע קרעפטען, ווי ער ווערט רויט און בלאס... זי קען עס נ ט צוזעהן און זי האט חרטה וואס זי האט אויף איהם געווארט.

— לאז טאטע, איך וועל אליין נעהמען!

— גיעה שוין, גיעה!—ענטפערט דער טאטע פערשעהמט— אויך א גישעפט די טהירלעך אויפצוהענגען.

ער הויבט אויף איין טהירעל און ווי זי אויפהענגען אויף די זאוויסעס נאר דאס טהירעל וויענט זיך אין זיינע הענד. ער פערליערט די כחות... אט אט פאלט דאס טהירעל...

— אי! — גיט לאה א געשריי, — עפעס מאדנע האסטו... האסט מיך שיער דער'הרג'עט...

— וועה איז מיר, לאה'נקע, ניט געטראפען, הא? טהוט וועה, זאג, מיין טאכטער.... אוי, וועה איז מיר.

— אך, וואס ווי ל ער פון מיר האבען"? — ווייגט לאה'ס הארץ — זי קען דעם טאטענס געפאלענעם טהאן, — זיין שוואכקייט ניט פערטראגען.

— נייז, עס טהוט ניט וועה! בעמיהט זי זיך צו שמייכלען.

נאר דער טאטע קרעכצט אלץ: אז אך און וועה איז מיר... איך האב זיך נארניט ארומנעזוהן, ווי אזוי עס איז געפאלען.

דעם טאטענס קרעכצען און זיין שרעקעדיגער טאן טהוען לאה'ן מעהר וועה ווי דער קלאפ פון דער טהיר, פערקרימענדיג ווילד איהר שעהן־ווענען פנים, לאזט זי ארויס ווי דורך די צייה־נער!

— אבער, טאטענקע, האב רחמנות אויף מיר, לאז מיך צו רוה, עס טהוט מיר ניט וועה...

— ביזט אין כעס מיין טאכטער, — טענה'ט דער טאטע. ווי פערשולדיגט — ביזט טאקי גערעכט. איך וויים נארניט, ווי אזוי דאס איז געפאלען. זיי מוחל, לאה'נקע, — ענדיגט ער מיט א געבראכענער שט ם.

לאה נעהט ארויס פון נעדולד:

— ס'ארא מארנער מענש דו ביזט! — שרייט זי אויס. איך וויים דאך, אז דו ביזט ניט שולדיג.

דער טאטע ווערט שטיל, ער שטעהט אין מיטען צימערל, גלעט פערצווייפעלט דאס בערדל און וויים ניט, צו וואס צו האפען זיך. ער האט חרטה, וואס ער איז נאר נעקומען פון נאס. בעסער וואלט ער זיך אומשלעפען נאך עטליכע נאסען, — וואס האט ער זיך נעאיילט? ער איז דאך אזוי איבעריג...

איהם ווילט זיך אבער פארט ניט זיין איבעריג און פאסענ־דיג זיך מוטה וועגדעט ער זיך וויעדער צו דער טאכטער:

— נו, העלף מיר, מיין טאכטער, וועלען מיר שוין ביידע אויפהענגען די טהירלעך.

זיי נעהמען אהן ווערטער די טהירלעך און סאפענדיג הענ־גען זיי זיי אויף.

— ב זט, מיין טאכטער, א בריה! — קען ער זיך ניט איינ־האלטען ניט אויסצודריקען איהר זיין פאטערליך נעפיהל, זיין ליעבשאפט צו איהר.

נאָר לאה'ן, זי וויסט אליין ניט פאר וואָס, שטעבען די וועלטער, זיי שניידען איהר דאָס האָרץ, זי קען זיי ניט פער־טראָגען. דעם פאָטער'ס ווייכקייט, וואָס שטאָמט פון זיין נע־פאָלענקייט, רופט ביי איהר ארויס א געפיהל פון רחמנות פער־מישט מיט פעראכטונג.

— וואָס פון א מענשען קען וועלען? — קלאָגט שטיל איהר האָרץ, און די הענד לאָזען זיך אראָפ און זי וויים ניט צו וואָס זיך צו נעהמען.

— ער וואָלט אוועקגענאנגען, וואָלט איך צוגעקליבען און געגאנגען ארבייטען, — טראכט זי.

זי דערמאָנט זיך אבער, אז ער האָט ניט געגעסען און איז שטוב איז נאָר נישט ניטא.

דאָך פרעגט זי ווי ניט וויל־ענדיג:

— ווילסט שוין עסען, הא, טאָטע?

— עסען? הא? — פרעגט דער טאָטע איבער, ווי ער וואָלט זיך דערשראָקען פאר אזא פראגע — עסען? ניין! עס איז נאָך פריה!

— איך ווייל נאָך אויך ניט עסען! — זאָגט זי ארויס פעסט. איך וועל שוין עסען ביי דער ארבייט.

— אודאי! — זאָגט דער טאָטע און זיין שטימע צי־טערט.

— און וואו איז חיים'קע מיט לייזערקען? — פרעגט זי.

— שפיעלען זיך אויפ'ן הויף...

—לאָזען זיי זיך שפיעלען — ענטפערט לאה און קעהרט זיך אום צום פענסטער, ווי זי וואָלט וועלען בעווייזען דער ליכ־טיגער זון איהר טרעהר, וואָס האָט זיך איהר אין אויג געשטעלט..

דער גענער.

אין דעם פּעקעל, וואָס איין העלפט הענגט איהם איבער די פּלייצעס און די אנדערע העלפט — איבער'ן ברוסט, געפינען זיך: נאָפּלען, מעסער, קעמעלעך, בערשטעלעך, קנעפּעלעך, ביי־טעלעך און נאָך אזעלכע מיני סחורות.

און אזוי גענט ער פון איין קאָפּע אין דער צווייטער, פון איין רעסטאָראן אין דעם צווייטען, אוֹן ביי יעדען טישעל צוליגט ער זיין סחורה די נעסט, וואָס זיצען דאָרט און רופט מיט א קול וואָס קלינגט אי מיט א בקשה אי מיט א פראגע צוזאמען:

— א קליין גוט מעסערל!?

— א קליין בערשטעלע!?

— א שענהן בייטעלע!?

דער שלעכטער מענש, וואָס זיינע אויגען און זיין הארץ איז אין נאנצען אין דער אכילה, ענטפערט ניט און קוקט איהם אפילו ניט אָן. אָנפאנגס פלענט איהם אזא אונאנגענעהמער קבלת פּנים זעהר אויפרעגען, אָבער ביסלעכווייז האָט ער זיך דערצו צוגע־וועהנט.

דער ניט־שלעכטער מענש קוקט אריין אין דעם פּעקעל, טהוט פריהער א זוּפ פון'ם גלאָז, וואָס שטעהט פאר איהם אויפ'ן טיש, אָדער ער פערזוכט א שטיק עוף פון טעלער — דאָס וועגדט זיך, זעלבסט־פערשטענדליך, וואו דער ניט־שלעכטער מענש נעפ־נט זיך דאמאלסט, צי אין א קאָפע, צי אין א רעסטאָראן, אָדער אין א שענק — דאָן ערשט ענטפערט ער קורץ און טרו־קען:

— איך דאַרף נאָרנישט!

דער גוטער מענש הויבט אויף די אויגען צו'ם געהער, בעי־ מערקט זיין געקנייטשטען שטערן, זיינע אייגעשרומפענע, איינגעפאלענע באקען, די בלויע פאסען אונטער זייער אויגען, ווארפט א בליק אויף דעם צופליקטען זומער־רעקל, ווען דער געהער טראגט ווינטער־צייט, — און ער זאגט נעריהרט:

— גלויבט מיר, אז איך דארף נארנישט...

— א שעהן גוט מעסערל — 30 קאפיקעס...

און דער גוטער מענש ענטפערט מיט נאך א ווייבערע שטי־ מע:

— גלויבט מיר, ליעבער איד, אז איך דארף נארנישט.

אבער דער אמת־גוטער מענש, וועלכען מען דארף לאנג ארומזוכען אין אלע קאפענען, רעסטאראנען און שענקען, ענט־ פערט:

— אנו, ווייזט עפעס אהער א שעהן גוט קעמעלע, אבער בילינ.

— א, געזונד און שטארק זאל ער זיין! — ער וועט שוין זיכער עפעס נעבען צו לייזען.

און דער געהער עפענט זיין פעקל, פאקט אויס, און לענט אויס אלע זארטען קעמעלעך, ווען ער האט נאר: ווייסע, שווארי־ צע, גרויסע, קלייניע, שיטערע און נעריכטע, און דער אמת־גוטער מענש פרעגט:

— וואס קאסט, למשל, אזא מין קעמעלע?...

דאמאלם הויבט אן דעם געהערס הארץ שטארק צו קלא־ פען, ער וויים ניט וואס צו טהאן, וויפיעל צו זאגען; ער ווילט וועלען פערדיענען אן דעם קעמעלע 7 קאפיקעס, ער ווילט זיך אבער בעת הדחק געלאזט בענוגענען מיט 2 קאפיקעס ריוח. אבער נעה און טרעף, ווען פאר א מין קונה דאס איז — א נאר־

אדער א קלוגער, א גוטער אדער א שלעכטער, א רייכער אדער אן ארימער? דער נעהער וועלט צומישט און גיט פלוצים א זאג:

— 25 קאפיקעס! — דערהערענדיג דעם פרייז וואס זיין מויל האט ארו סגע:אנט, וועלט ער אליין דערשראקען און גיעט צו:

— נלויבט מיר, הערר לעבען — אז עס איז נארניט טיי־ער...

דער אמת־גוטער מענש אבער, וואס נעהט נעבען פע־רייענען אן ארימען נעהער, וועלט שטארק אנגע'ברונז'ט: ווי האט מען דאס א חוצפה אויסצובעטען 25 קאפיקעס פאר אזא קע־מעלע!

— וויפיעל דען וועט דער הערר נעבען? — פרענט דער נע־הער ענטמוטהיגט.

דער אמת־גוטער מענש איז פערטהאן מיט'ן נאנצען לייב און לעבען אין טעלער מיט'ן נעבראטענעם, ער איז שרעקליך א ן כעס אויפ'ן נעהער, וואס האט די העזה נעהאט אזוי פיעל אויסצובעטען — און שווייגט...

— 15 קאפיקעס! — בעט זיך דער נעהער.

אבער דער ניעדריגער פרייז נעפעלט נאך אלץ ניט דעם אמת־גוטען מענשען, ער שווייגט וויטער, 15 קאפיקעס איז נאך אויך צופיעל.

— 12 קאפיקעס — לאזט וויטער אראב דער נעהער, ער ווי כאטש פערדיענען וועניגסטענס 2 קאפיקעס.

דאס מאל מאכט שוין דער אמת־גוטער מענש אויך דאס מויל און זאגט:

— 10 קאפיקעס, נאנץ נענוג!

— נעהמט עס, הערר לעבען!

און דער נעהער לאזט זיך וויטער פון איין קאפע אין דער צווייטער און פון איין רעסטאראן אין דעם צווייטען, אבער זעהר זעלטען נעפינען זיך אזעלכע נוטע מענשעלעך, וואס זאלען קוי־

פון א געהער א קעמעלע פאר גאנצע 10 קאפיקעס...

און א לאנגע צייט דאכט דער אַרימער געהער איהם זוכעז, זעהר א לאנגע צייט, און עס ווערט איהם מיאוס דאס לעבעז, די וועלט, און אלע מענשעז. אלעס ערגערט א־הם, רעגט איהם אויף, און ער שילט אלעס, אלעמעז און זיך אליין, און ער וואלט וועלען טהאן עפעס אזא מין זאך, אז די גאנצע וועלט זאל זיך ארומזועהן, ווי שלעכט און פערדאַרבען זי איז, אז אלע זאלען זאלען פיהלען ווי אכזר׳יש זיי בעגעהען זיך מיט זייערע מיט־מענשעז...

אבער וואס קען אזא אַרימער געהער ווי ער, אבטהאן דער וועלט?

ער קען בלויז אויפהערען צו זאַרגען פאר די בעזוכער פון די קאפעען און רעסטאַראנטז, און זיי מעהר ניט צושטעלען זיינע סחורות... זאלען די שלעכטע מענשען וויסען ווי אזוי זיך מ ט איהם צו בעגעהן... זאלען זיי זעהן איין טאג, צוויי, דריי — ניטא מעהר דער הויכער און דער דאַרער, מיט די קנייטשען אויפ׳ן שטערן, מיט די בלויע פאסען אונטער די אויגען און מיט די צוויי פעקלעך אויף זיינע איינגעבויגענע פלייצעס, איינגעפא־לענער ברוסט!...

אבער ניין! דאס טאַר ער פאר קיין פאל ניט טהאן. זיין פרוי, זיינע קינדערלעך זיינען בלייבע, בארפעסע, הונגערינע קינדערלעך, וואס ווארטען אויף איהם א גאנצען טאג...

ניין! ער וועט ווייטער גענהן: היינט, מארגען און איבער־מארגען! — זיין גאנצעס לעבען וועט ער אזוי גענהן.

און ער הויבט זיך אויף און גענהט...

די לעצטע האפנונג.

— אז איך זאל וועלען, קאן איך אריינגעהן צו חיים שוואַרצמאן, וואלט ער מיר געווים געליהען עטליכע רובעל, — ער איז מיינער א גוטער בעקענטער, ער וואלט מיר געווים, געווים געליהען, ער איז אן איידעלער מאן...

אזוי פלעגט לייזער שטענדיג זאגען אין שטוב, וועז עס פלעגט אויסקומען זעהר ענג, וועז דער קאלטער ווינטער פלעגט זיך פלוצים אונטערברוקען אוז עס איז קיין האלץ ניט געווען; וועז עס פלעגט א פסח קומען אוז עס איז אויך קיין מצה ניט געווען, וועז עס פלעגט א קינד קראנק ווערען אוז עס איז אויך קיין דאקטאר ניט געווען...

וועז ער פלעגט דאס זאגען, פלעגט ער ניט קוקען די שטוביגע אין פנים אריין. עס האט זיך געדאכט, אז דאס רעדט ער צו זיין באַרד, אויף וועלכער ער פלעגט דאמאלס קוקען מ׳ט ישוב הדעת אוז מיט דרך־ארץ. נאר זיין באַרד האט דאס שוין פוז איהם עטליכע מאל געהערט אוז פלעגט ניט נתפעל ווערען פוז זיין זיכערען טאן. עס האט אויסגעוויזען, אז די באַרד האט זיך שוין פוז זיין רייכען גביר. זיין בעקענטען, לאנג מיאש געווען.

אנדערש אבער האט עס געווירקט אויף לייזער׳ס וויב. חנה, — זי פלעגט אז זיינע ווערטער זיך אנחאפען, ווי אין נער וואס טרינקט זיך, אז א שטרוי, אוז פלעגט יעדעם מאל איהם דערויף ענטפערען:

— דו קענסט נאר רעדען, טהאן קענסטו נאר נישט —

האלסטו טאקע אמאל ארייננעהן צו איהם! אט נעהם, טהו פ
די שבת'דיגע קאפאטע און גיעה ארויס.

— ער וואלט געווים, געווים געלייהן! פלעגט לייזער אליין טענה'ן זיינס: מיר זיינען אמאל חברים געווען, ער וואלט מיר דערקענט!... א הדוש, צי וואלט ער מיך דערקענט! פלעגט שוין לייזער העכערן דעם טאן אזן אנהויבען מיט אן אנדער ניגון -- ווי לאנג, אז מ ר האבען זיך ניט געזעהן, מיינסטו?... עס וועט זיין סך־הכל א...

— טא לעג טאקי ניט אב און גיעה שוין אריין, — פלעגט דאס ווייב איהם ניט לאזען ענדיגען זיינע זכרונות: מען פאלט דאך שוין פאר א גראשען.

—ער וואלט געווים געלייהן! — פלעגט לייזער, אנשטאט צו ענטפערן חנה'ן, אליין רעדען צו זיין באהר...

עס האט אויסגעוויזען, אז דער געדאנק, אז ער וואלט איהם געווים געלייהן, איז איהם טייערער ווי דאס גילד, און ער האט די ליעבע האפנונג ניט געוואלט אזוי גיך פערשוועכען פאר עטליכע רובל.

— „זאל זיך וואלגערן א האפנונג!" — פלעגט ער ווי בעשליעסען אין געדאנק.

— נו, איז וואס? דו געהסט, צי ניט? — פלעגט דאס ווייב טרייבען איהם.

— לייהען וואלט ער געווים געלייהן, — טענה'ט ער אליין זיינס: נאר איך ווייל ניט געהן, איך האב נאך צייט! אפשר וועלען מיר זיך איצטער ארו סדרעהן אהן איהם... נאט וועט העלפען...

— רעדט און רעדט, און ווי עס קומט צו טהאן איז נאר נישט — אוי, שלים־מזל, של ם־מזל, וואס וועט זיין פון דיר?... שאקעלט חנה מיט'ן קאפ און איהר געקנייטשט פנים ווערט גענקנייטשער און איהרע פערלאשענע אויגען ווערען פערלאשענער... נאר לייזער'ן פלעגט עס ניט ארגן: זי איז א אידענע!

זען ניט פערשטעהן, וואס א האפענונג בעטייט !... וואס וועט זיין שוין די פעולה, אז ער וועט געהן צום בעקענטען און לייהען די עטליכע רובל ?... זיי וועלען גלייך צושלאגען ווערען און ער וועט בלייבען אהן געלד און אהן א האפנונג... און אז עס וועט וויעדער קומען זעהר אן ענגע צייט — (וועניג ענגע צייטען האט ער !) וואס וועט ער דאמאלס טהאן ?... אהן א שטיקעל האפנונג אפילו בלייבען ?... משוגע קען מען ווערען :

— לייהען אבער וואלט ער געווים געלייהען ! — ענדיגט ער הויך זיינע מחשבות, און שמייכעלט.

נאר דאס ווייב ענטפערט איהם שוין ניט דאמאלס. זי ווערט ברוגז.

— א נארישע אידענע, זי פערשטעהט נאר נישט, נאר נישט — לגמרי גאר נישט... לאכט ער אין געדאנק.

*

* *

אזוי זיינען פערבייגעפלויגען פיעלע יאהרען. און די פיעלע יאהרען זיינען פיעל קאלטע ווינטער'ס געווען, ווינטער'ס אזא האלץ, אהן ווארעמע־בגדים, אהן גאנצע שיך... אין די פיעלע יאהרען זיינען פיעל פסח'ס געווען, וואס האבען מצה געבאדערט, אין די פיעל יאהרען זיינען פיעל מאל די קינדערלעך קראנק געווען און האבען א דאקטאר נעפאדערט. און עס איז ניט געווען באר וואס צו רוופען; אין די פיעלע יאהרען זיינען א דריי קינדער געשטארבען און עס איז ניט געווען באר וואס אין קאלטע קברים'לעך זיי ארויגלעגען, ווייל קברים'לעך באר קינדער קאסטען אויך געלד — אלץ האט געטראפען אין די פיעלע יאהרען, און לייזער האט זיך געשטארקט און צו זיין בעזאנטען גביר אלץ ניט געגאנגען. ער האט נאר אין יעדער עמער צייט געטענה'ט : — לייהען וואלט ער געווים געלייהען, נאר איך ווייל נאך ניט אריינגעהן... זאל נאך זיין... עס וועט צוניץ קומען אן אנדערש מאל...

לייזער, ביי וועלכען דער בייזער שונא — דאָס לעבען, האָט אלין אוועקגערויבט, האָט ניט געקענט אזוי גיך אונטערגעבען זיך מיט זיין לעצטער נחמה, מיט דער אָפּנונג, און ביז דעם לעצטען טראָפּען בלוט האָט ער זיך פערטהיידיגט פון שונא'ס נעגיל....

*

* *

די לעצטע צייט אָבער האָט דער שונא איהם מיט שטורם גענומען, און לייזער'ן איז עכ"ג געוואָרען, או ער האָט זיך ניט נעקענט א קעהר טהאָן, עס האָט זיך דער ווינטער אָנגערוקט, א קינד איז קראנק געוואָרען, דאָס אייוועלע איז אינגעפאלען, א בעט האָט זיך צעבראָכען, זיינע שטיוועל האָבען שוין מעהר קיין לאטעס ניט געוואָלט צונעהמען, פון דער טהיר איז די קליאמקע ארויסגעפאלען און פערלאָרען געוואָרען, און די טהיר איז אָפּען געווען און א ווינד, א בייזער ווינד האָט אין שטיבעל אריינגעבלאָזען... עס האָט אויסגעזויזען, או די נויט, די אלטע מאוסע מכשפה, האָט איהם אָנגענומען מיט איהרע דארע, קאלטע הענד, און האָט איהם געוואָלט דערשטיקען, און ער האָט זיך געריסען פון איהרע ארעמס, און רייסענדיג זיך אזוי, האָט ער בעשלאָסען צו גענהן צו זיין בעקענטען:

— איך גענה צו חיים שווארצמאן לייהען עטליכע רובל,— האָט ער גמעלדעט אין שטוב.

נאָר אין זיין שטים האָט שוין ניט געקלונגען יענע זיכערקייט, אז ער וועט געווים לייהען, איהם האָט זיך געדאכט, אז עפּעס איז דורכ'ן טהיר ארויסגעפלויגען, דאָס איז די אָפּנונג ארוים — זיין אייניציג לעצטע האָפּנונג...

די פאבריק.

איצטער בין איך שוין א גרויסער דערוואקסענער מענש, אדער, ווי איך פלעג עס אין מיין קינדהייט רופען — „א איד"... איך האב שוין א שטיק וועלט געזעהן, אין וועלכען עס געפינען זיך נרויסע רוישענדע שטעדט, מ׳ט א סך הויכע שטיינערנע הייזער און מיט א סך נידעריגע שטיינערנע מענשען... אפילו דעם גרויסען ים, וואס רוישט אזוי און שרעקט דעם שוואכען קליינעם מענשעל, וואס קוקט איהם אן מיט זיינע צוויי קליינע אויגען און קען זיין ענדע ניט כאפען, — אפילו אט דעם פחדיגען ים האב איך שוין אויך געזעהן.

נאר ניט די גרויסע רוישענדע שטעדט, נאר ניט דער גרויסער פחר׳ינער ים, האבען מיר געגעבען דאס, וואס איך האב ביי זיי געזוכט. גרויס זיינען די שטעדט, וואס איך האב געזעהן, נאך נרעסער איז דער ים; אבער דאס, וואס איך האב געזוכט, האב א׳ך ביי זיי ניט געפונען; און וועו איך ווי׳ל האבען דאס, וואס איך האב געזוכט, מוז איך זיך אוועקלעגען פארנאכט, וועו די זון פערגעהט, אויך מיין בעטעל, אין ענגען צימער׳ל, פערמאכען־ י אויגען און קלערען, און טראכטען, און חלומ׳ען...

און דאן שוועבט ארויס פאר מיינע אויגען אנ׳אנדער וועלט— די קינדהייט־וועלט!

און קליין פיהל איך מיר דאמאלס, און קליין איז דאס וועל־כעל, וואס שוועבט פאר מיינע אויגען, וועו איך ליג פאר נאכט אן בעטעל, נאכדעם ווי די זון פערגעהט, וועו איך פיהל מיר מיד און דערשלאגען פון דעם גרויסען לאנגען רוישענדיגען טאג, אין דער גרויסער רוישענדינער שטאדט...

* * *

איצטער בין איך שוין א גרויסער, דערוואקסענער מענש, אמאל בין איך א קליין אינגעלע געווען און מיין וועלט איז געווען דאם קליינע שטעדטעלע מיט די זעקס קליינע שמאלע געסלעך, וואם האבען זיך געצויגן, ווי שווארצע שטענגעם, — מיט דעם טייכעלע, הינטער א שמאל קליין געסעלע, וואו מיר פלעגען זיך זומער באדען.

פלעגט זיך אמאל טרעפען, אז לויפענדיג אזוי צום טייכעלע פלעגט עמיצענס א טאטע אונז בעגעגנען און אונז א רוף טהאן מיט א בייזער: וואוהין? פלעגען מיר זיך מאכען „כאלו לא ידע", און פלעגען זיך ניט אבשטעלען. אי וואם? שפעטער וועט מען שמייסען, מילא! וואם נאכדעם וועט זיין, האבען מיר ניט געזארגט. מיר זיינען נאך ניט געווען אזוי קלוג און „געזעצט", ווי די „גרויסע" און מיר האבען קיין מורא ניט געהאט פאר שפעטער...

ס'איז ווינטער געווען. מיר אינגלעך זיינען געזעסען אין חדר און האבען געלערנט „מרובה". דער פרק איז געווען צו ערנסט און צו שווער פאר אונזערע לייכטזיניגע קעפלעך און אונז איז כלל נישט אנגענאנגען, ווי פיעל דארף דער גנב בעצאהלען: צי ד' וה' אדער תשלומי כפל; פון אונזערט וועגען האט מען דעם גנב געקענט אין גאנצען שענקען. בכלל, האבען מ ר נישט פערשטאנען, וואם בעטייט עם? איינער אן אריכמאן, וואם האט ניט וואם צו עסען (אנדערש, וואלט ער ניט גענב'עט) גנב'ט א שעפהעלע, טראגט עס אויפ'ן פלייטשע, דאם שעפסעלע מעקעט אזוי טרויריג, — אינגאנצען א אינגעלשע מעשה, קומען צו געהען תנאים און חכמים, אזעלכע „גרויסע" אידען, און מאכען דערפון א גאנצען וועזען, קריגען זיך אזוי

שטארק, אוש זיי ברענגען אריין אונזער רבין אין כעס, און ער שלאָגט אונז מיט די נראָבע רוקענס פון דער גמרא...

וואו איז דער יושר?...

און יענעם טאָג האָבען מיר גראָד געלערנט יענעם בער־וואוסטען „עמוד", וואָס האָט בלויז עטליכע שורות „גמרא" און וואו דאָס איבערינע איז רש"י און „תוספות", אזוי או דער „עמוד" מיט די עטליכע שורות גמרא ווייזט אוים, ווי עפעס א קליין אינזעל פערטרונקען צווישען צוויי גרויסע ימים, און מיר דוכט זיך, או מיר שטעהען אויפ'ן אינזעל און ציטערן, און אונ־זער רבי, דער קאפיטאן וויל אונז איבערפיהרען די צוויי גרויסע ימים, ווייל זיין א העלד, נאָר ער קען ניט און ער שרייט אין שילט און, ערגער פאר אלץ, ער שלאָגט...

נאָר אט עפענט זיך אויף די טהיר און עס לויפט פריהער אריין א ווייסע פאַרע אין חדר, נאָכדעם פאלט אריין בער־ל דער שמיד, א חדר־איננעלעם א טאטע. ער קומט געוואָהר וועי־רען, וואָס מאכט זיין יאָסקע, און גלאט א ביסעל שמועסען מיט א אידען א „תלמיד חכם" — מיט'ן רבין.

— שלום עליכם, רבי! ציהט דער שמיד אויס דעם רבין זיין נראָבע פערהאָרעוועטע האנד.

— עליכם שלום! — ענטפערט דער בייזער רבי און סטא־רעט זיך צו שמייכלען, נאָר דאָס קומט איהם זעהר שווער אָן.

— זיצט ר' בער! — נו, שקצים, — וועגרעט זיך דער רבי צו אונז, — זיצט רוהיג א ווייל, קוקט איבער דער תוספות דערווייל, און איך וועל אביסעל שמועסען מיט ר' בער'ן.

מיר קוקען זיך אלע איין אין דעם גרויסען ים תוספות, נאָר אונזערע אויערן זיינען אָנגעשטרענגט צו הערען עפעס נייעס, וואָס בער דער שמיד האָט געבראכט. ווייל בער דער שמיד ברענגט שטענדיג א סך נייעס, וועז ער קומט.

— א וועלטעלע געוואָרעז, א גרויל, א גרויל! — הויבט אָן דער שמיד.

— דהיינו, ר' בער? — ווערט נייגיריג דער רבי און שטעלט אָן די אוירען צו הערען עפעס אינטערעסאַנטעס.

— א גרויל, א גרויל! — האַלט זיך אַלץ דער שמיד ביים וואונדערען — נו, א וועלטעלע!

—אדרבא וואָס אויסן!... — טרייבט דער רבי.

— א גרויל, א גרויל!

מיר קוקען אין תוספות און וואַרטען מיט דער גרעסטער אונגעדולד אויפֿן „גרויל", וואָס ר' בער דער שמיד וועט מסתמא באַלד דייטלעכער ערקלעהרען.

— א קליין שטעדטעלע, — הויבט אָן דער שמיד, — מישטיינס נעזאָגט, זעקס געסלעך מיט א מארק, די גוי'עשע געסלעך איז דאָך ניטא וואָס צו רעכענען איהר פערשטעהט?... אין אזא שטעדטעלע זאָל מען געהן שטעלען א פאברויק... א פאברויק! א גרויל!

„א פאברויק!" — גיב איך א קלאַפּ א חבר מיט'ן פוס.

— אין תוספות קוק! — גיט א געשריי דער רבי.

— אזוי נאָר! — וועגדעט זיך דער רבי צום שמיד. — א פאברויק דאָ אין שטעדטעל; צי משוגע?

— א פאברויק פון שוועבעלעך.

„פון שוועבעלעך!" — גיב איך ווידער א קלאַפּ א חבר מיט'ן פוס.

— דו קוקסט אין תוספות, צי ניט, גראָבער יונג דו. שרייט אויס דער רבי נאָך העכער און נעהמט מיך אָן פאר'ן אויער און דרעהט א „שלשלת"...

— אזוי נאָר פון שוועבעלעך! וואָס איך הער! — וואונדערט זיך דער רבי און גלאַצט אוים די אויגען.

— יאָ, יאָ, ביי אונז אין שטעדטעלע שטעלט מען א פאברויק פון שוועבעלעך.

— משוגע, פשוט משוגע, — לאַכט דער רבי, וויפיעל שוועבעלעך דארף האָבען אונזער שטעדטעל? לאָמיר אפילו רע-

כענען א מאה פּעקלעך א וואָך... לוינט דאָס דען?... פּשוט משוגע...

רעכענט אייך, — גיט דער שמיד קאָלטבלוטיג צו פּערשטעהן, אז א פּאבריק מאכט זיך ניט נאָר פּאר א שטעדטעל אליין. די שוועבעלעך קענען אָננעהן אומעטום אין דער גאנצער וועלט. איהר פערשטעהט... למשל באריסאָווער שוועבעלעך! באריסאָווער שוועבעלעך זיינען א שם־דבר. מען מאכט דאָרט גאָלדענע געשעפטען.

— אויב אזוי — זאָגט דער רבי פערקרימענדיג דאָס פנים — אויב אזוי איז עפּעס אַנדערש, שיקט זיך דאָס! וועט מען מאכען, קען געמאָלט זיין, פיינע געשעפטען?

— וואָס פרענט איהר! גליקליך וועט ער ווערען! — שטעלט פּאָר דעם שמיד פּאָרן רבי'ן גרויסע גליקען.

— וואר מאכט די פּאבריק? — פרענט דער רבי.

— עפּעס א גרויסער גביר פון מינסק; האָט א מטמון גאָלד און זוכט געשעפט.

— און וואו שטעלט ער די פּאבריק? — פרענט דער רבי וויטער.

—אן אָרט האָט ער א גאָלדענעם, ביים טייכעל, א זעלטענער פּלאַץ.

— ביים טייכעל! — רייסט זיך ארוים ביי אונז חדר־אינגלעך ווי אין איין קול א געשריי, און מיר קוקען זיך אלע איבער.

—אין תוספות קוקט! — שרייבט דער רבי, — פּויערים, לויד־אָקעס.

— ביים טייכעל! — קלאָפּ איך מיין חבר הינטערן טיש מיט'ן פוס, און מיין האַרץ וועלט איבערפול מיט עפּעס מאָדנע גליקען, און פּאר מיינע אויגען מאָלען זיך כּאָנטאָסטישע בילדער, און איך וויל פאָלען צו די פּים בערע דעם שמיד און וויינען פּאר איהם און בעטען איהם תחנונים:

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

— רב בערע, האט רחמנות, זאגט מיט אן אמת, מאקי ביים טייבעל מאכט מען די פאבריק?... טאקי ביים טייבעל?... און מיר גלויבט זיך דאס גלוק ניט...

נאך פסח איז די פאבריק פערטיג געווארען. מיר חדר־אינגלעך זיינען געקומען צו לויפען אנקוקען זי. איהר אויס־זעהן האט אונז געשראקען. די הויכע קוימענס האבען פון דער ווייטענס אזוי בייז געקוקט און האבען אויסגעזעהן, ווי זיי וואלטען וועלען חרוב מאכען דאס גאנצע שטיק פעלד, וואס גע־פינט זיך ארום.

— א סארא הויכע קוימענס! — האט יאשקע, א חדר אינגעל, פון ווייטען אנגעווויזען.

— ווי עס הודזיעט! — האט א צווייטער אינגעל ווי מיט שרעק ארויסגעזאגט.

— קומט נעהנטער! וואס האבען מיר מורא? — האט זיך איינער געמוטהיגט.

— טאקי, וואס האבען מיר מורא? — האבען מיר זיך אלע געפאסט מוטה — קומט!

מיר זיינען צוגעגאנגען נעהנטער און האבען זיך אוועק־געשטעלט ביים טייבעל. דאס וואסערל האט שטיל און טרויעריג נעררושט און מיר האט זיך נעראכט, אז עס ווייגט... עס האט מיר אויסגעווויזען אז דאס טייבעלע האט מורא פאר דער גרוי־סער פאבריק...

און ניט נאר אויף מיר אליין האט דאס טייבעלע אזא אויס־דרוק געמאכט, אלע חדר אינגלעך האבען, אנשטאט צו קוקען אויף דער פאבריק, זיך אין וואסער אויפגעקוקט און איינער האט זיך צוגעפצט:

— מוטנע וואסער געווארען!

— טאקי! — האט א צווייטער טרויעריג מודה נעווען.

— דאס איז פון רויך פון די קוימענס...

— א רחמנות אויך דאס טרייבעלע, — האט א אינזעלע בלומר'שט לאכענדיג געזאגט.

— משוגענער! — האבען מיר פון איהם אנגעהויבען צו לאבען, די הערצעלעך בבער אינוועניג האבען אונז געפֿעמט און עס האט זיך נעוואלט ווייגען...

* * *

„ספירה" האט זיך געענדיגט; עס איז נעווען א הייסער טאג און לערנענדיג מיט'ן בייזען רבין האבען מיר א נאנצען טאג נעקוקט אין פֿנכטער צו זהן, וואו האלט שוין דער שאטען פון די הייזער, וועו וועט שוין די זון אויף אונז רחמנות האבען און וועט זיך איבערפעקלען ערגעין ווייט הינטער די הייזער, כדי דער רבי זאל אונז שוין לאזען פריי...

און אט איז שוין די נאנצע נאם „שאטען" נעווארען. דער פֿאסטוך האט שוין די טשערעדע נעטריעבען און דער רבי האט אונז פריי נעלאזט.

— באדען זיך! — האבען מיר אין איין קול אויסנעשריען און זיך נעלאזט אראב פון נעסעל, צום טייכעל.

— הערסט ווי עס פייפט! — האט, נעהענדיג, איין חבר ווי בעזארגט אויסנערופען, צוהערענדיג זיך ווי פון ווייטען פייפט די פאבריק.

— זאל פייפען! וועט זיין פרעהליכער זיך צו באדען, — האט א צווייטער נעזאגט.

— טאקי! — האבען מיר מיטנעשטימט, ווי מיר וואלטען וועלען זיך אליין אבנארעו.

נאר וואס נעחנטער מיר זיינען נעקומען צום טייכעל, אלץ

מעהר האָבען מיר זיך געשראָקען, עפּעס האָט אונז דאָס האַרץ פּאַרגעזאָגט טרויעריגעס...

איך האָב זיך גלאָזען לויפּען אלץ שטאַרקער און שטאַרקער, ווי איך וואָלט וועלען דערמיט צוגעבען מוט מיינע חברים. נאָר קומענדיג נאָהנט צום טייכל בין איך נעבלויבען שטעהן, ווי פּערנליוווערט.

— ניטא, ברידער, קיין טייכל! צוריק! — האָב איך ווי מיט א געוויין אויסגעשריען.

— ד ז ז ז ז ז ! ! — האָבען די קוימענס געפּייפט.

— ד ז ז ז ז ז !

די חדר אינגלעך זיינען נעהנטער צוגעקומען, האָבען אייניגעבויגען די קעפּ אריינצוקוקען אין טייכלע און מיר אלע האָבען א לאנגען זיפץ, ווי נאָך א געשטאַרבענעם, ארויסגלאָזען.

— אוי ! !

דאָס וואסער האָט אויסגעזעהן ווי אין א טעלער פערבלויבענע קאלט־געקעכטס, פערגליווערט. אויף דעם גליווערי זיינען געווען אָנגעווארפען העלצעלעך, צובראָכענע קעסטעלעך און סתם מיסט. און אלץ האָט געשמעקט מיט א מאָדנעם שטיקענדיגען געוך.

מיר זיינען אזוי געשטאַנען ווי פערשטיינערט א פּאָר מינוט, געקוקט מיט אראָבגלאָזטע קעפּ, פּלוצים האָבען מיר דערהערט הינטער זיך א נראָבען קול הינטער אונז רעדען:

— וואָס טהוט איהר דאָ, הא?

— מיר האָבען זיך אומגעקוקט און האָבען דערזעהן א הויכען גראָבען בייכיגען איידען, מיט א פּליך אויפ'ן קאָפּ; ער איז געשטאַנען און געקוקט אויף אונז און געשמייכעלט. מיר האָבען ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן.

— וואָס טהוט איהר דאָ? הא? — האָט ער ווייטער געפרעגט.

— באַדען זיך ווילען מיר! — האָט זיך ביי איינעם ארויסגע־ריסען א געשרעה...

— חא־חא־חא! — באַדען זיך! — האָט זיך דער דיקער איד צולאכט — נו, וואָס־זשע וואלט איהר? חי־חי־חי!...

— אמאל פלעגען מיר זיך דאָ באַדען, — האָט א צוויי־טער איינגעלט, ווי דורך טרעהרען ארויסגעזאָגט. — אמאל איז געווען ריינע וואסער...

— אמאל! אמאל! — האָט דער הויכער בייביגער איד זיך לוסטיג געמאכט מיט אונז — אמאל איז דען אויך א קונץ געווען צו באַדען זיך?... באַדט זיך איצטער... חא־חא־חא!

זיין לאכען האָט אונז ביז וועהטאָג גערייצט. און איינער פון אונז, בלאָס ווי דער טויט, האָט א געשריי געטהאָן.

— א בראנד אין אייער פאבריק!...

און האָט זיך פונאַנדער געוויינט.

— חא־חא־חא! — האָט זיך דער בייביגער־דיקער איד פונאַנדער גענאכט, — א היים, שקצים!...

געהענדיג צוריק א היים, האָט מיר געקלונגען אין די אוי־ערן דעם איד'ס גענעכטער, דער „דזזזזזז" פון די קוימענס אוי: דאָס אלץ האָט זיך מיר געלעגט ווי שוועבעל אויף מיין האַרץ.

— א בראנד אין דער פאבריק! — האָט דאָס איינגעל דעם גאנצען וועג געשאַלטען.

— דערשטיקט האָט זי דאָס טייכעלע! — האָט א צוויי־טער געזיפצט...

און לאנג האָבען מיר דאָס טייכעלע בעוויינט, און נאָך לענגער די פאבריק געשאַלטען...

דריי שונאים.

דריי אידען האָב איך אינגעל־ווייז פיינד געהאַט, געווען זיי א דם שונא. איינער פון זיי איז געווען חיים מרדכי דער שוחט, א איד מיט א לאַנגע גערידטע באָרד, ווילד פערפֿלאָנטערט און פערפֿלאָכטען און מיט צוויי נרויסע מורא'דינע אויגען, וועלכע האָבען געהאַט דעם זעלביגען גלאַנץ פון זיין אָננעשארפטען חלף... און אז ער פלעגט קומען צו אונז אמאָל קוילען דאָס קעלבעלע, וואָס אונזער בהמה פלעגט „געבוירען" און קאַלטבלוטיג שארפען דעם חלף, דערצעהלענדיג אגב אורחא א מעשה, אז טרוקענע פעלכלעך זיינען נעפאלען (ער האָט נעהאנדעלט מיט טרוקענע פעלכלעך), פלעגט זיך מיר וועלען בשעת־מעשה ארויסרייסען פון זיין גראָבער האנד דעם חלף און אריינלאָזען איהם אין הארצען. אויף אונזער קעלבעלע האָב איך מעהר רחמנות געהאַט, ווי אָט אויף דעם גזלן, וואָס מעהר אז טרוקענע פעלכלעך קויפען און קעלבער קוילען ווייסט ער ניט..

דער צווייטער, וועמען איך בין א שונא געווען, איז געווען נרונם דער בושעל — א גמרא מלמד, א איד מיט זעהר א לאַנגען האלז, פאר וואָס חדר איננלעך האָבען איהם בושעל גערופען. איך האָב אפילו ביי איהם קיינמאָל ניט געלערנט, נאָר די חברים מיינע פלעגען זיך פון איהם אָנדערצעהלען אזעלכע רציחות, וואָס ער בעגעהט זיך מיט זיינע תלמידים, אז מיין יונג־בלוט פלעגט אז פנעקאָבט ווערען און אז איך פלעג איהם אמאָל זעהן אין בית מדרש בין מנחה למעריב, ווי ער שטעהט נעבען כיור און וואשט די הענד, נלאָצט זיינע קליינע פייכטע אויגעלעך און מורמעלט אונדייטליכע ווערטער, פלעגט זיך מיר וועלען נוקם זיין זיך אן איהם פאר מיינע חברים...

נאר די שנאה צו די ביידען איז געווען זעהר קלײן קעגען דער שנאה, וואס איך האב געטראגען טיף אין מיין יונג האר־צען צו אהרן חיים דעם וואוכערניק. דאס איז געווען דאכט זיך אויפ'ן קוק, אן ארעמער איד, אן איינגעהויקערטער אין אן אלט צעריסענעם בגד, נאר עס איז מיר געווען געגוג צו הערען איהם אמאל טענה'נדיג מיט מיין טאטען:

— איך זאג אייך ר' שלום (אזוי האט מיין טאטע נעהיי־סען), אז אנדערש וועט עס ניט נעהן — אנדערש קען עס ניט זיין... דאס איז מיר געווען גענוג, איך זאל פיהלען צו איהם א טיפע שנאה. אין זיין קול האט נעקלונגען אזוי פיעל בייזקייט, אזוי פ־יעל קאלטקייט, אזוי פיעל אכזריות, אז עס איז מיר פער־בליבען ווי ראסט אויפ'ן הארצען און אז ער איז אוועקגענאנ־גען פון אונז, האב איך זיך ניט געקאנט איינהאלטען און ז ך געוועגדט צום טאטען:

— טאטע, וואס האסטו מורא פאר איהם, וואס רעדסטו מיט איהם?...

— עס ווייל אונזער שטיבעלע אבנעהמען!... האט דער טאטע האלב לאכענדיג, האלב ערנסט געזאגט.

— א מכה וועט ער אבנעהמען! — האב איך מיט בלוט פערלאפענע אויגעלעך אויסגעשריגען, דריקענדיג די פויסטען— איך וועל איהם זעהן א־ן גאס, וועל איך איהם מיט א שטיין פלעטען דעם מוח...

— און ס י ב י ר האסטו פערגעסען? האט דער טאטע מיך נעסטראשעט... און אין דער מינוט בין איך אויף „סיביר" נעווען מעהר אין כעס, ווי אויפ'ן מיאוס'ען וואוכערניק...

*

* *

און שטעלט זיך פאר מיין וועהטאג, אז אן מיינע ערשטע צוויי שונאים האב איך ווי עס איז דערלעבט א נקמה. דער

שוחט האָט שטארק אָנגעהויבען צו האנדלען מיט „טרוקענע פעלכלעך", איז געווארען א נגיד. דערווייל האָט דעם חזן'ס בחור זיך עקזאמינירט אויף שוחט און האָט אויסגעהאלטען דעם עק־זאמען... און אזוי ווי דער פאָטער זיינער, דער חזן, האָט גע־האט א גרויסען „צד", ווייל ער איז שוין עטליכע יאָהר הייזעריג געווען און מען האָט אויף איהם שטארק רחמנות געהאט, — האָט זיך דאָס שטעדטעל געלעגט, אז מען זאָל אָנשטאָט חיים מרדכי'ן, וואָס האָט אָנגעקליבען א מטמון גאָלד פון די „טרוקענע פעלכלעך", מאכען פאר א שוחט דעם חזן'ס בחור. אי וואָס? א בחור טאָר נישט קוילען? טאָ זאָל מען איהם חתונה מאכען... עס איז אפילו א שווערע זאך געווען, קריגען אזוי גיך א שדוך הגון פאר'ן חזן'ס בחור, נאָר אז „שטאָדט" וויל איז ניטאָ קיין שווער, מען האָט דעם בחור חתונה געמאכט. געגעבען איהם א ווייב, א חלף און געזאָגט איהם: קוילע...

אָט אזוי האָב איך דערלעבט נקמה אָן אלטען שוחט. אמת, דער נייער איז אויך ניט געווען בעסער, ער האָט אויך געקוי־לעט, נאָר מיר האָט ער מיין כעס ניט אזוי אויפגעבראכט. ער פלעגט דאָך ניט אזוי קאלטבלוטיג שארפען דעם חלף, ווי דער אלטער. ער פלעגט דאָס אלעס זיין בליק ווי ליינוואנד, די הענד פלעגען איהם ציטערן און מיר האָט זיך גערואכט, אז ער אליין האָט אויך רחמנות אויפ'ן קעלבעלע, נאָר וואָס זאָל ער טהאָן, אז מען האָט איהם פאָרט פאר א שוחט געמאכט...

א נקמה האָב איך דערלעבט אויף גרונם דעם בושעל. עפעס איינמאָל נאָך פסח האָט זיך אין שטעדטעל צעטראגען א נייעס, אז גרונם דער מלמד האָט פערלאָרען זיין חדר. צו וועלכען בעל הבית ער קומט בעטען דאָס אינגעל זאָגט מען איהם אָב. מען איז מוחל די גמרא, די הארבע אויסרעדעניש אין „מרובה" מיט די קלעפ און שמיץ; ניט מאך פאר א קאליקע און ניט מאך פאר א רב...

און אז איך פלעג זיך אמאָל, זומער, אריינכאפען צין

בית־מדרש און פֿלעג איהם זעהן זיצענדיג ביי א ספֿר מיט אן אראבגעלאָזענעם קאָפּ און אונטערברומענדיג א ווילד־אומעטיגען ניגונ׳דעל פֿלעג איך טראבטען: גוט אזוי! ווייטער הרג׳ע נישט קיין אינגלעך. טיעף אין הארצען אבער האָב איך שוין אויף איהם רחמנות געקריגען. מיר האָט זיך אפֿילו געוואָלט אונטער־געהן צו איהם און טרייסטען איהם:

— נישקשה ר׳ גרונם, גאָט לעבט! — נאָר איך האָב זיך געשעמט און אבגעקערט מיין פּנים פֿון איהם.

קיין קויל האָט בלויז ניט געגומען דעם וואובערניק. פֿער־קערט, דער טאָטע פֿלעגט אלץ קומען מיט נייעס, אז ער האָט שוין נאָך א אידען „אבגעשריבען", נאָך א שטיבעל צוגע־רעז... מיין כּעס פֿלעגט ברענען, מיין יונג־הארץ האָט רוהען ניט נומען, אז מיט דער צייט וועט דאָס נאנצע שטעדטעל זיין וועי־רעז. מיין יונג הארץ האָט רוהען ניט געקאָנט און איך פֿלעג אין דער שטיל גאָט בעטען, אז ער זאָל אויך דעם וואובערניק ניט פֿער־געסען. עפּעם אָנשיקען אויף איהם א מפּלה...

*

*

דאָס שטעדטעל האָט זיך געוויעגט. עס איז עפּעם געקומען צו פֿאהרען א מגיד, וואָס קלינגט מיט זיינע דרשות אין דער נאנצער וועלט. עס זיינען געווען צעקלעפּט „מודעות" אין אלע בתי־מדרשים און אידען האָבען אבגעשטופּט אייגער דעם אנ־דערן און געקאָבען צום טיר איבערלעזען וואָרט און וואָרט, וואָס עס שטעהט געשריבען וועגען מגיד... מנחה צייט איז דער בית־המדרש גערוען נעפּאקט. ממש דאָס נאנצע שטעדטעל איז נעקומען. דער בית־המדרש איז אפֿילו נענוג גרויס געווען און וועז יעדער וואָלט זיך ניט געשטופּט צום ארון־קודש, וואָלט נע־וועז נענוג אָרט פֿאר יעדען. האָט זיך אבער יעדען נעגלוסט חאפּען א קוק אויפֿ׳ן מגיד, און איינער האָט נעשטויסען דעם צווייטען

און מיט די עלענבויגענם דורכגעשניטען א וועג. נעהענטער צום מניר.

און אט זעה איך, ווי דער מניר רוקט זיך פון ווינקעל מזרח... וואו ער איז געוועסען די גאנצע צייט ביי'ן מנחה־עבען רב. ער גענהט ארויף, גיט א קוש דעם פרכת, גיט א גלעט די לאנגע שווארצע באָרד, וואַרפט זיינע צוויי שווארצע טיעפע אויגען אויפ'ן עולם און הויבט אָן...

פון אַנפאנג נעהמט ער א פסוק פון תנ"ך, פון ישעיהו. דער פסוק איז מיר בעקאנט און מיר איז א וואונדער, וואס ער טייטש אב יעדעם וואָרט, וער וויסט עם ניט דעם טייטש?... שפעטער א ווייל נעמט ער א שטיקעל גמרא פון „בבא קמא", נאך שפעטער א פסוק פון חומש...

און פלוצים הער איך עפעס ווי ער בעריהרט א בעקאנטע פראגע, אן ענין, וואס אינטערעסירט מיך אזוי, וואס לאזט מיך ניט רוהען, וואס צעקאַכט מיין יונג־בלוט. ער דרשנ'ט וועגען פראַצענט...

— „אם כסף תלוה את עמי את העני!" — דונערט אויס דער מניר: דער בית־מדרש, דאכט זיך מיר, ציטערט און פאלט באלד אייז...

„אויב דו וועסט לייהען געלד דעם אָרעמאן,

„זאלסטו א הם ניט דריקען,

„ניט דריקען זאלסטו איהם!"...

וואו איז ער, וואו איז ער, דער וואוכערניק? זאל ער הערען, זאל ער הערען! פרעהט זיך מיין הארץ און איך הויב אָן איהם זוכען מיט די אויגען.

און אט זעה איך ווי ער שטעהט אין צווייטען זייט פון

מזרה, הערט יעדעס וואָרט און שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ...

— א הא! טראכט איך מיר — מען האָט ד ך געפאקט! וואָרט, וואָרט, דער מגיד וועט דיר געבען, וועסט ווייטער וויסען!...

„און אויב ער וועט דיר דעם בגד פאר א משכון געבען"— בייזערט זיך העכער דער מגיד און זיין שטימע קויקעלט זיך איבער'ן גאנצען בית־המדרש — „זאָלסטו איהם, דעם צַרע־„מאן, ווי נאָר די זון פערגעהט, דעם בגד צוריק אומקעהרען... „און אז ער וועט ניט האָבען ביי נאכט מיט וואָס זיך צו־„צודעקען, וועט ער ווייגען צו מיר און איך וועל הערען, ווייל איך „בין א דערבארעמדיגער גאָט!"

— און דו וואַרפסט אַרויס אידען פון שטיבער און גיסט זיי ניט אוועק צוריק! ווילט זיך מיר אויסשרייען צום וואכער־ניק. נאָר דער מגיד שם דט מיך צו צום אָרט און איך קאָן זיך ניט בעוועגען. ער רעדט הויך און בעגייסטערט וועגען דער מיאום'ער מדה פון פּראָצענט נעמען, וועגען שטראָף אויף יענער וועלט: ער מאָלט אויס דעם גיהנם פאר די פּראָצענטניקעס, שטעלט פאָר אלערלייי ענוים קשים, — און איך קוק, קוק אויפ'ן וואכערניק, נעהם ניט ארָאָב די אויגען פון מיין אהרן חיים'ן. איך ה ט זיין יעדע בעוועגונג, און א וואונדער איז מיר עפעס, וואָס ער הערט גלייך מיט אלע אידען: די זעלבע אָנגעשטרענגט־קייט, דאָס זעלבע זיפצעלע, אָבער ניט מעהר... וואו איז זיין שרעק?...

און אָט האָט דער מגיד געענדיגט. דער עולם רודערט. יע־דער וויל ארויסגעבען זיינע התפעלות פון איהם, נאָר מיר נעהט עס ניט אָן, איך לאָז זיך צו מיין וואכערניק, א קוק טהאָן, וואָס מאכט ער, צי לעבט ער נאָך...

און אָט שטעהט ער נעבען א רעדעל אידען, וואָס זאָגען מבינות אויף דער דרשה. איך קוק איהם אריין אין די אויגען און וויל דערטען נעפינען עפעס א פערענדערונג, א חרטה, א טרוי־

ער — נאָר איך בעמערק עס ניט... מיין האַרץ פערגיסט זיך מיט בלוט...

— סטייטש, סטייטש! ווילט זיך מיר אויסשרייען, וואָס איז דאָס? וואָס בעדייט עס? נאָך אזא דרשה, נאָך אזא מוסר זאָל ער אווי רוהיג בלייבען?...

איך קאָן עס ניט פערשטעהן, מיין קליין מוח'ל בענעהמט עס ניט, איך רוק זיך צו נאָהנט צו איהם און איך דערהער ווי ער וועגדט זיך צו בערע פעשעס, אן אלטער בעל־הבית און זאָגט מיט א שמייכעלע:

— וואָס זאָגט איהר וואָס פאר א געפערלטער מויל! הפלא ופלא! איך האָב געהאט אן אמת'ע תענוג צו הערען איהם!...

הייסט עס, אז דער מגיד האָט ניט איהם נע'מוסר'ט. ע־, דער וואַכערניק, מאכט זיך ניט וויסענדיג. און מיין צאָרן האָט געברענט און האָב לאנג געזוכט א נקמה אן איהם און ניט גע־פונען...

דער פּראָלעטאַריישער רעוואָלוציאָנער.

(א גאָליציאָנישע הומאָרעסקע)

אריין צו מיר אין ציממער איז ער אונגעריכט. ער האָט אין טיהר ניט אָנגעקלאָפּט; צי ער האָט ניט געוואוסט, אז מען דאַרף אָנקלאָפּען, צי ער האָט פון אלעכע נאָרישקייטען ניט גע־האלטען — גוטער יאָהר וויים איהם, אלענפאלס בין איך אויף איהם ניט בייז געווען — צו אזעלכע אונגעוואַרטעטע בעזוכען בין איך שוין אין נאָליציען געוואוינט געווען.

ער האָט אויסגעזעהען א יאָהר פיער־פינף־און־צוואנציג, פון מיטעלמעסיגען וואוקס, אָרים געקלייידעט, אָבער דאָך ווי אן אינטעליגענט, וועניגסטענס ווי אן אינטעליגענט אין נאָליציען, האָטש קיין קראוואט האָט ער ניט געטראָגען, דערפאר אבער איז דער קראגען געווען גענוג שטייף, האָטש ניט וועניג ברודיג... די שיך זיינען געווען ניט נאָר ניט געפּוצט, נאָר אפילו קויטיג. עס איז אבער געווען קענטיג, אז ניט געפּוצט האָט ער זיי בכיוון, כדי די לאָטעס זאלען ניט זיין אזוי בולט.

דערפאר אבער האָבען זיינע טאשען פון ראָק, וועלכער איז נעווען אָבגעשפּילט, עדות געזאָגט, אז ער איז ניט נאָר אן אינטעליגענט, נאָר טאקע א גייסטיגער מענש: זיי זיינען גע־ווען אָנגעפאקט פול מיט פּאָפּירען, אזוי, אז דער מאָנגערער בע־זוכער מיינער האָט אויסגעזעהען גאנץ דיק...

איך האָב פערשטאָנען, אז איך האָב דאָ צו טהאָן מיט א קאַלעגע, ד. ה. מ׳ט א שרייבער, אָדער עפּעס עהנליכעס, און איך האָב שוין געזומען זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסגעלייזט ווערען פון איהם.

דאָס מאָל האָב איך מיך אבער טועה געווען. עס איז ניט

געווען קיין שרייבער, נאר א סך, א סך העכער פון א שרייבער.

שטעלט זיך פאר, אז דער דאזיגער יונגערמאן איז געווען א רעדאקטאר, און ניט נאר א רעדאקטאר פון סתם א צייטונג'ל, נאר טאקע דער רעדאקטאר פון בעריהמטען פראלעטארישנאציאנאל-ציוניסטישען זשורנאל: „אונזערע פאדערונגען", וועלכער א'ז שוין ערשיענען אין פערלויף פון צוויי יאהר אין 7 נומערען און האט אנגעמאכט צוישען די פארטייען א גרויסען שטורם מיט זיינע שארפע ארטיקלען און מיט זיין קריטיק געגען דער טאקטיק פון די מארקסיסטען...

נאטירליך, דאס בין איך אלץ דערנאנגען נאכדעם, ווי ער ער האט עם מיר אליין איבערגעגעבען...

— יא, יא! — האט ער געענדיגט די ביאגראפיע פון זיין זשורנאל. — עס קומט אויס געוג צו קעמפפען מיט דער פעדער, אבער זיינגען וועלען מיר. די לעצטע נומער „אונזערע פאדערונגען" איז זיך פאנאנדערגעגאנגען אין דריי הונדערט פופציג עקזעמפלארען... און די נומער, וועלכע איך געה איצט פערענדיגען, רעבענען מיר דרוקען אין פינף הונדערט עקזעמפליארען...

דערהערענדיג פון אזא ערפאלג פון „אונזערע פאדערונגען" האב איך ש'ער-שיער ניט ארויסגעכאפט זיך מיט א פארשלאג צו ווערען א מיטארבייטער. צום גליק האט דער רעדאקטאר פון „אונזערע פאדערונגען" זיך קענטיג דערמאנט אן דעם ווענען וואס ער איז געקומען און ער האט פערכאפט:

— אבער איין פעהלער האט אונזער ארגאן. מיר האבען די בעלעטרישטישע אבטיילונג אינגאנצען פערנאכלעסיגט. אין די עטליכע נומערן, וואס זיינען ערשיענען, איז נאך קיין איין ערצעהלונג ניט געווען.

אלס בעלעטריסט אליין, האב איך זיך אבגערופען:

— דאס איז ווירקליך א גרויסער פעהלער. בעלעטריסטיק מוז פערנעהמען א וויכטיגען פלאץ אין א זשורנאל.

— מיר ווייסען עס... האָט ער היציג זיך אָנגעכאפט... מיר האָלטען שטאַרק פון דער שאַנער לימעראטור. אין אונזערע קרייזלעך לעזען מיר זאָגאָר פּאָר נאָך די „ד סקוסיעס" ערצעהלונגען פון די גרעסטע אידישע שרייבער. ביז אהער איז אבער בּאָר בעלעטריסטיק קיין פּלאַץ ניט געווען, דער קשאַנאָווער בּאַריק פון די האַניג־נישער האָט דעם גאַנצען פּלאַץ פערנומען, שטעלט זיך פּאָר: פינף האַניג־נישער האָבען צווויי יאָהר געבּרייקט און אין יעדער נוטער האָט מען געמוזט אבגעבען בער בּטען וועגען דער שטימונג פון די ארבייטער און די בעלי־בתים. דער סטרייק איז געווען א פערבּיסענער פון בּיידע זייטען, אָנגעפיהרט דעם סטרייק האָט טאַקע אונזער פּארטיי און אָט צולייב דעם איז אין קיין פּלאַץ ניט געווען פּאָר דער שאַנער לימעראטור...

— נו, און איצט? — האָב איך געפרעגט.

— איצט — האָט ער געענטפערט — האַלט מען זיך שוין בּיי אויסגלייכען. עס איז א סברא, אז אין דעם נומער זאָל קאָמען אריינגעהן א בעלעטריסטיש זאכעלע, פון א 30—40 שורות... און טאָמער וועט זי זיין צו גרויס פּאָר איין נומער, וועט מען זי טיילען אויף צוויי מאָל און מען וועט אונטען שרייבען: „פאָרטזעצונג קומט"...

ענדע קומט... האָב איך איהם פערריכט...

— איך מיין טאַקע „ענדע קומט"... האָט ער זיך פערשהמט און איז רויט געוואָרען, פון וואָס ער איז געוואָרען א סך הנו'דיגער...

— וואָלט איך טאַקע וועלען — האָט ער פאָרטגעזעצט — אז איהר זאָלט ספעציעל פּאָר אונז עפּעס אָנשרייבען א זאכעלע. עפּעס וויזוי, פערשטעהט איהר מיך פון ארבייטער לעבען, עפּעס אזוי — אן אגיטאַציעלע... איהר פערשטעהט — עס זאָל דעם ארבייטער דורכנעהמען...

— איך וועל טיך פּלייסען! — האָב איך צוגעזאָגט...

— יא, יא! פלוצים זיך! — האָט ער זיך געבעטען, ווי עס וואָלט איהם געגאנגען אין לעבען... גלויבט מיר, איהר וויסט נאָרניט וואָס פאר א פּובליקום מיר האָבען... מען שליגט יעדעס וואָרט... מען שלינגט...

— אז עס איז ניטאָ וואָס צו עסען, שלינגט מען וועדטער— האָב איך זיך געוויצעלט פאר'ן רעדאקטאָר...

דער וויץ איז איהם געפעלען געוואָרען, איך האָב קענטיג געטראָפען אין פּינטעל אריין. דער רעדאקטאָר האָט א זיפץ געטאָן, פערגלאָצט די אויגען צום באלקען און האָט זיך אָנגעהויבען:

— דאָס איז ניט קיין וויץ — עס איז טאקע אן אמת — דער פראָלעטאריאט אין גאליציען האָט ניט צו עסען... און דערפאר קעמפּפען מיר טאקע.

— אלזאָ וועל איך אייך די זאך צושיקען, — האָב איך ענדליך פערזיכערט. — גיט־זשע מיר דעם אדרעס פון דער רעדאקציע...

— דער אדרעס... דער אדרעס... האָט ער געשטאָמלט... דער אדרעס... די רעדאקציע, פערשטעהט איהר מיך, האָט ניט קיין שטענדיגען אדרעס... וואו איך וואוין דאָרט איז דער אדרעס...

— נו, טאָ זאָגט מיר, וואו איהר וואוינט...

— חי־חי־חי! — האָט ער זיך חנו'דיג צולאכט... אט דאָס איז טאקע די מעשה, וואס איך האָב שוין א פּאָר וואָכען קיין וואוינונג ניט...

— טאָ וואו־זשע נעפינט זיך פּאָרט די רעדאקציע? האָב איך געפרעגט אביסעל פער'חדוש'ט...

— ביי מיר אין די קעשענעס... האָט ער מיר מיט א זיסען אונבעזאָרגטען שמייכעלע אָנגעוויזען אויף די אָנגעפאקטע טאשען... עס קאָן אבער זיין, אז די פּאָרטיי זאָל פאר מיר די טענ

קריגען ערגעץ א דירה... וועל איך אייך שוין געבען צו ווי־סען...

און דערמיט איז, נאך דער בעלעטרישטישער בעשטע־לונג, דער „פראלעטארישער רעדאקטאר" ארויס פון מיין צי־מער, א פרעהליכער. א גליקליכער, וואס די קינפטיגע נומער וועט האבען בעלעטרישטיק אויך...

וואלט נאר געווען א דירה!

דער נייער חסיד.

(א גאליציאנער בילד)

בעמערקט האָב איך וויַ לאנג, אז דאָס בחור'ל מיט'ן שטאר־
צענדען נאָרנטל מיט דער משכיל'ישער האלב ווייסע, האלב בוי־
רינע מאנישקע, מיט דעם פּישרה'דינען האָב חסידישען, האלב
דייטשישען קאפּעליוש און איבערהויפּט מיט די פינקלענדיגע
און דאָך קעלבערנע אויגען, — אז דאָס דאָזיגע בחור'ל פער־
פּאלגט מיך אויף טר ט און שריט. כ'האָב עס געמערקט און
שטארק מורא געהאט. דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, אז דאָס
בחור'ל וועט מיך פריהער אָדער שפּעטער „אריינקריגען" און
וועט פאר מ'ר אויסלענען זיין גאנצע השכלה, פון וואָס עס אי־
בעלט מיך שוין זייט איך בין דאָ אין גאליציען.

מיין היטען זיך, מיין פארזיכטיגקייט האָט מיר אבער נישט
געהאלפען. א ן א שהנעם מיטאָג, וועו איך בין געזעסען אין
מיין צימער'ל און געהאלטען נעהמען זיך עפּעס שרייבען, האָט
זיך מיין טהיר, וועלכע איז פריהער ניט אָנגעקלאפּט געוואָרען,
זיך געעפענט און עס האָט זיך אריינגערוקט טאקע דאָס זעלבע
בחור'ל.

„ניט פרעהליך!" האָב איך א טראכט געטהאָן און האָב גע־
וואלט שוין ארויסווייזען מיין ניט גאסט פריינדליכקייט. דער־
זעהענדיג אבער זיין פערווירונג, זיין ניט וויסען וואוה ן צו טהאָן
די הענד, וואוהין צו קוקען און וואָס צו טהאָן, האָט מיך
אביסעל גריהרט, מילא — האָב איך שלום געמאכט — לאָמיך
איהם אויסהערען. אפשר וועט זיין אינטערעסאנט.

— זיצט, האב איך מיך צו איהם שוין געווענדעט נאכן פרייגדליך.

שטיינער האבען זיך פון זיין הארצען ארויסגעקייקעלט. ניט ארויסגעהמענדיג זיין משכילישען קאפעליושעל, נאר ארויס־שארענדיג איהם צום פאטילניצע צו, האט ער זיך אוועקגע־זעצט אויפ'ן בעט — האטש עס איז נעשטאנען א פרייער שטוהל — און האט אנגעהויבען האלב שטאמלען, האלב רעדען.

— איך בין אריין צו אייך.. הייסט עס געוואלט האב איך שוין לאנג אריין, ווארום צו וועמען זאל מען אריין? איך געה אביסלו אלע טעג א ן ארבייטער פעראיין, איך בין א סאציא־ליסט... נאר ביי אייך, רעכען איך, קען מען עפעס מעהר „דער־נעהן"... חי־חי־חי....

זיין לאכען איז געווען קעלבערויש, די אויגען האבען פער־לאָרען דעם גלאנץ און זיינען געוואָרען פייכט. איך האב שוין הרטה געהאט אויף מיין אויבטהו און האב זיך געווענדעט צו איהם: — וואס וועט איהר זאגען?

— וואס וועל איך זאגען? הע־הע־הע... איך מיין! אייך דארף מען דען זאגען? און אלייז ווייסט איהר ניט... און צוריק נערעדט האב איך אייך טאקע א סך צו זאגען און איהר וועט דערפון מאכען גאנצע ביכער, אט אזוינע. (דערבייַ האט ער אַנ־געוויזען אויף א פאָר דיקע ביכער, וואס זיינען געלענען ביי מיר אויפ'ן טיש).

און איידער איך האב מיך מכין געווען אויסצוהערען איהם, צו וואס מען האט געדארפט זיך פארבערייטען מיט נעדולד, האט ער ווייטער געשאטען:

— א־הר ווייסט דאך, אז איך שטאם פון חסידישע על־טערען. מיין טאטע איז א סאדיגערער חסיד, אויב איהר האט ט ידיעה אין סאדיגערער חסידים, קענט איהר אייך שוין פאר־שטעלען, ווי אזוי איך בין ערצויגען געוואָרען! בפרט, אז מיר דאבט, אז איהר האט א ידיעה אין חסידות. איך האב נעלע־

בליאבעק גאן לאז צימער פון אידיש
צישנאגאן ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF TH
Jewish Cloak Workers' Alliance

זען א פאר זאכען אייערע וועגען דעם. גאנץ גוט !... ד. ה. אבי־סעל פעהלט דאָרט — דעם עיקר ווייסט איהר נאך נישט. דאס קען איך וויסען, הלואי וואלט איך געהאט אייער פערער וואלט איך בעסער ארויסגעגעבען, ווארום פערשטעהט איהר מיך — איך בין דעם חסידות א שונא, א דם שונא !... איהר אידעאלי־זירט עם ; דאס טאר מען נ שט ! מען טאר נישט ! די לעצטע צייט האבען מאקי די חסידים פעריסען די נעזער. א קלייניג־קייט: דער „העולם" האלט אויך פון חסידיש. אמאל, למשל, אויב איהר געדענקט דעם „השחר", פלעגט מען זיי דאָרט לייגען ניין אייגען אין דער ערד ! און אזוי דארף זיין. נו, סמאלענס־קין איז געווען א גרויסער פריידענקער. זיין „התועה בדרכי החיים" איז א גוואלדיגע זאך, א גוואלדיגע זאך, זאג איך אייך. היינט שרייבט מען שוין נישט אזוי. צוריק געשמועסט שרייבט מען היינט אויך נישט שלעכט. דאס הייסט, עס זיינען דא פער־שיעדענע שרייבער: איינער שרייבט גוט, איינער שרייבט, אז מען קען אין מויל נישט נעהמען, ווי אן אפיקומן. נאר דאס האט נישט צו אונזער ענין. איך ווייל אייך נאר שילדערען די חסידים. וואס הייסט אייגענטליך א חסיד ? א חסיד הייסט א מאמין, ער גלויבט. בערעכענען, אנאליזירען א זאך, ווי מיר פריידענקער, למשל, דאס נישט. אלץ שטעהט אויפ'ן גלויבען. דער רבי איז א בעל־מופת, בעווייזט נסים, היינט אז דער רבי זאגט נאך א שטיקעל תורה — עקט זיך די וועלט. פרוביר דעם טאטען בע־וייזען אז נישט אזוי, קרינסטו אנשטאט אן ענטפער פעטש ! מיך האבען נישט די פעטש געארט, איך קען פערטראגען א פאטש, נאט צו דאנקען. אמת, איך קען געבען א פאטש אויך. נאר א טאטען צוריק וועל איך דאך נישט געהן פאטשען! חאטש צוריק געשמועסט, האלט איך נישט פון כבוד אב. ס'איז אן עפעס איבערבלייבעניש פון אלטע צייטען. וואס הייסט? אז דו ביזט מיינער א טאטע, דעריבער איז וואס — טארסטו נישט זיין קיין שוטה, קיין ווילדער פאנאטיקער ? מוז איך

דיר פאלגען ? ווי מיינט איהר ? איך האב טאקי געוואלט הערען אייער מיינונג וועגען כבוד־אב. ס׳איז א וויכטיגע פראגע. איך אינטערעסיר מיך שטארק דערמיט... דער עיקר אבער אינטערעסיר איך מיך מיט סאציאליזם: איך בין שוין פיערטער יאהר א סאציאליסט... ה. ה. א סאציאל־דעמאקראט! טאקי דא אין דער אידישער פארטיי! איהר קענט דאך מסתמא דעם פיהרער פון דער אידישער פארטיי — גראסמאנען! אט דאס איז א קאפ! ער קען נאנץ „קאפיטאל" אויף אויסווענדיג! און מיט אלע פירושים. ביי איהם האב איך טאקי „קאפיטאל" געלעהרענט, א טיעפע זאך! אי וועה! אי וועה! וואס דארטען טהוט זיך! א ים! און גראסמאן שוויבט דארטען, ווי אן אמת׳ער מאטראז, ווי א מאטראז, זאג איך אייך. א קלייניגקייט — זיין קאפ! נו, ער האלט טאקי אויף די פארטיי, וועז ניט ער — וואלט זי שוין לאנג צופאלען אויף ברעקלאך. דער עולם איז טאקי אין איהם שטארק אייניגעגלויבט, ווי אין א גוטען אידען, אוז ער איז טאקי זעהר גרויס ! איהר האט איהם געדארפט הערען אמאל רעדען, א רעדע האלטען אויף א פאלקס פערזאמלונג! ער צוקלאפט זיי אלע, דערהו פט די ציוניסטען אויף פיץ־פיצעלעך. ווי האלט איהר פון די ציוניסטען? איך האב טאקי געוואלט הערען אייער מיינונג, איך בעט אייך זאגט מיר, וואס ווילען זיי, זיי ווילען פאלעסטינא, גוט! איה, קען זיין, ווייל אויך, נאר פון וועלען ביז האבען איזדאך עפעס א גרויסער חילוק... נאר גראסמאן ווייזט אויף, אז דאס איז גלאט א חלום, אן אוטאפיע... ער האט אזא כח!... ס׳איז געווען דא ניט לאנג פאר די וואהלען — ס׳האט געזאלט זיין א גרויסע פאלקס־פערזאמלונג, דאמאלסט איז געקומען אהער א ציוניסטישער רעדנער פון פשעמישל, ד״ר לאנדע, א הייסער ציוניסט, אויך א גוטער רעדנער. א טאג פאר דער פערזאמלונג האט זיך נראדע דער ד״ר לאנדע געטראפען מיט אונזער גראסמאן׳ען. זיי האבען זיך א בי־סעל צושמועסט צווישען זיך. וואס ווייטער איז דער שמועס

אלץ שארפער נעווארעז. וואס זאל איך איך זאגען, עס האט נישט נעדויערט קיין צוויי שעה אוז ד"ר לאנדע איז נעווארעז אויס ציוניסט אוז א ז איבערגענגען צו אונז, צו די סאציאל־דעמאקראטען. גראסמאן, הייסט עס, האט איהם איבערצייגט, אין איינע צוויי שעה! עס האט נעקאכט די שטאדט! ווארום איהר דארפט וויסען, אז ד"ר לאנדע איז אויך נישט קיין איכ־נעלע. נאר ווי קומט ער צו גראסמאנען'ס! איך זאג אייך, אז דער גראסמאן בעווייזט אין אגיטאציע ממש ווונדער... אוז דער עולם האלט טאקי פון איהם. שו'ן א סך הסידישע בהורים זענען אריבער צו איהם, די טאטעס, די חסידים, קעהרען וועלטען, מען פארט צום רבי'ן, דער רבי ניט עצות. נאר שריי חי־וקים.

— איך בין שוין — האט ער אויסגעלאזט — דאס פיערטע יאהר א סאציאליסט, א סאציאל־דעמאקראט, הייסט עס. דער עיקר אבער טהו איך טהעארעטיש אוז דיסקוטיר מיט חסידישע בחורים, מיט ציוניסטען... עס איז, נאטירליך, שווער זיי צו איבערצייגען, קיין גראסמאן בין איך ניט. איך האב ניט אזא כח, אבער ווירקען ווירק איך... מיר פעהלען נאך אביסעל ידיעות אין א טהייל סאציאליסטישע פראגען, נאר איך שטודיר. יעצט לערנען איך קאאוטסקי, אויך א גרויסער קאפ! נאר אז גראססמאן ווען עלטער ווערען ווען ער קאאוטסקי'ן איבערשטיי־גען. לייט ווילען אפילו האבען, אז אין דער נאציאנאלער פראגע איז גראסמאן טיעפער פאר קאאוטסקי'ן. ס'איז טאקי זעהר מעג־ליך... וויפעל איז איז דער זייגער? אכט! יא, דארף איך טאקי גאהן אין פעראיין — ער האלט דארטען טאקי היינט א רע־דע. זיינע א רעדע! א קלייניגקייט: פערייל שיטען זיך פון מויל!...

אז ער האט שוין נעהאלטען ביי'ן נעהן, האב איך איהם א פרעג נעטהון:

— אבער א י ח ר זענט נים קיין חסיד?
— א ך? האָט ער אויך מיר אויסגענלאנצט די אויגען — איך בין שוין ווייט פון חסידות! איהר הערט דאך פון מ ר ווערטער!...

דער באהן־בילעט.

(א שמועס אין וואגאן.)

... איהר פאהרט מיט אבילעט? — א נארישקייט, א נרוי־סע נארישקייט: אלמאי זאל מען פאניען אנשטאפען מיט געלד? מען זאגט אפילו, אז פאליאקאווו האט אויך א חלק אין דער באהן, נאר וואס מיינט איהר איז פאליאקאווו! ער האט שוין אפילו לאנג פערגעסען, אז ער איז א איד... נאר מיר דאכט, אז מיט דער דאזיגער ליניע איז ער ניט קיין שותף... און אפשר יא. נאר אזוי צי אזוי, א בילעט נעהמען איז א נארישקייט. ס'א ז ארויס־געווארפען געלד! איהר זעט זעגען יושר! אט פאהרען מיר שוין דריטע סטאנציע און מיר האבען נאך אלץ ניט וואו צו זיצען! צוגוופגעשטיקט ווי גענג... קראנק זענען זיי געווען צוטשעפען נאך א וואגאן, צי טאקי נאך צווויי... און גלאט וועמעס כחות איז צו בעצאהלען פאר א נאנצען בילעט? מילא איהר פאהרט אודאי איין מאל א ן א שמיטה, קאנט איהר זיך פערגינען צו קויפען א בילעט, אבער איך, פערשטעהט איהר מיך, בין א איד א סוחר, פאהר אכט מאל א יאהר נאך סחורה, און מיר וואלט מיין נאנצע קראם ניט אויסגעטראגען, איך זאל קויפען יעדעס מאל א בילעט. אז איך פאהר מיט ז „קאנדוקטאר", מאך איך איך ני־ט קיין גרויסע גליקען. אמאל טרעפט זיך, פאהר איך נאך א פעסעל הערינג, למשל, און איך זאל נעהמען א בילעט, וועל איך שוין מוזען ארויפציהען אויף יעדען הערינג א גראשען און אז איהר וואלט געקענט אונזערע קונים, וואלט איהר פערשטא נען, ווי אזוי דאס איז גוט: אונזערע קונדען וועלען אייך א יאהר ניט פערזוכען קיין שטיקעל הערינג און וועלען אבקומען מיט

א ציבעלע, אבי דער קרעמער זאל ניט אויספיהרען. אזוינע מינים קונדען זענען דאָ אין שטערטעל!

פאַהר איך מיר שטענדיג אַהן א בילעט. און הלואי ווייטער! אמת, די ערשטע צייט פלעגט מיר דאם הארץ קלאפען ווי ביי א גזלן, ווען איך פלעג ארויסגעהן אין וואגאן אהן א בילעט. א קלייניגקייט: מען שפּילט זיך דאָ מיט פאניען! צוריק געריידט קומט על פי זאקאן דערפאר ניט קיין גרויסער פסק. על פי זאקאן דארפען „זיי" בלויז ארויפווארפען ביי א סטאנציע, און דאָרטען פרענט דער נאטשאלניק־סטאנציע א פאם, דעם נאמען און מאכט א פראטאקאל, אמאל אז דו פערגעסט דעם פאם אין דער היים, צי דו האסט נאר קיין פאם ניט, שיקט מען דיר אַב מיט'ן עטאפּ, ס'איז אויך ניט קיין גרויס אומגליק... חאטש ס'וועגדט זיך פאר וועמען... פאר מיר למשל, וואלט דאם געווען א הריגה, מיין קראם וואלט אינגאנצען חרוב געווארען. נאר הלואי ווייטער, מיך האט מען נאָך קיינמאל ניט ארויפגעפיהרט: וויל נאָך אלץ זאכען בין איך פארזיכטיג. אמאל, למשל, האט זיך נעטראפען אז איך האב ניט געהאט קיין בילעט און ס'איז נראד אריינגעקומען א „קאנטראליאר" בין איך נעפאלען אויף א שכל און בין ארונטערגעקראכען אונטער א באנק און גלויבט מיר, אז דארטען איז נאר ניט אזוי שלעכט — נערוימער ווי אין וואגאן. די נאנצע זאך איז, וואם אויך אונטער'ן באנק ביזטו ניט זיכער, ווארום אז אנדער קאנטראליאר, א שונא ישראל למשל, היסט זוכען אונטער'ן באנק, דעמאלט האט מען נראד ניט נעזוכט: איך האב געהאט מזל. מען דארף צו אלץ האבען מזל... נאר דאם האט מיר נאר איינמאל נעטראפען און יענע נסיעה האלט איך פאר דער בעסטער: עס האט טאקי ניט נעקאסט קיין נראשען. דעם קאנדוקטאר נארנישט נענעבען... אזוי אבער קאסט דער קאנדוקטאר, קיין סך גיב איך איהם ניט — א צוויי נילדען! ס'איז נענוג פאר איהם, מאלט אייך, אז ער האט אזוינע ווי איך אין די צעהנדליגער... דאם רוב זענען די קאנדוקטא־

רעז ניט קיין שלעכטע: ניסט אוועק איהם די צווויי נילדעז — זעהסטו. אז ער א ז דיר א פריינד, האטש א איד — זיי הא־בען יושר... מיינע קאנדוקטארעז — אלע בעקאנטע — זענעז שוין גאר פיינע גוים! אין נרונד נענומעז, קומט דאך דעם קאנ־דוקטאר די צווויי נילדעז! פונדעסטוועניעז בעדאנקט ער: זאנט איך, וואס א הר ווילט דאס איז אן אוודעלקייט פון א גוי... מיט מיר איז אייניער פון זיי א נוטער ברודער און נראד קומט מיר דאס רוב אויס מיט איהם צו פאהרעז — ער ווייסט, ווי מעז רופט מיך, קלאפט מיר שטענדיג איבער'ן פלייצע און רופט מיך: מאלאדיעץ לייבעל! ער האט טאקע פון מיר אויבערנע־נומעז א ה בשע מטבע: שוין 15 יאהר, אז מעז פאהרט אין שטאדט אריין נאך סחורה אבט כאל א יאהר! אכאל ניב איך איהם אויסער די צווויי נילדעז א מתנה: א הערינגעל, א פאר זויערע אוגערקעס — מעז קאז ניט זיין קיין חזיר... אוז ער איז טאקע ווערט... נאך אלע זאבעז טהוט ער אידעז טובות. עס קאסט פאדט ביליגער, ס'איז דאך נאריש!... איין כאל נאר איז ער אויך מיר שיער ניט אין כעס נעווארעז... אוז ער וואלט נעווען נערעכט. איך האב מיך אבער פערכאפט: כ'האב מיר אפילו נעקאסט יענע נסיעה א שהנע פאר נראשעז אוז ווער איז אלץ שולדיג — עפעס א נארישער איד אייניער! אויפ'ן וואקזאל האט ער צווישען אוגז נעמאכט א שהומה: באשר עס פאהרט זעהר א בייזער „קאנטראליאר" אוז כעז כוז נעהמעז בילעטעז! איך האב אפילו לכתחלה נעלאכט: וואס הייסט א קאנטראליאר: דער קאנדוקטאר וואלט אודא גליך צו ווייסעז נעגעבעז, האב איך אבער איהם בשום אופז ניט נעפוגעז... מילא פערפאלעז — מעז מוז נעהמעז א בילעט: אכט בלוטיגע גיל־דעז! היינטיגע פרנכות! פערפאלעז! נענומעז א בילעט! איך נעה אריין אין וואגאז — ס'איז א מהומה, עס פאהרט, זאנט מעז, זיכער א קאנטראליאר אוז יעדערער וואראנט דעם אנדערז: א בילעט, למעז השם, אידעז, האט בילעטעז! נו, טראכט איך

מיך, אבי איך האָב! און מיין קאַנדוקטאָר זעט איך ניט! דער צוג נעהמט זיך ריהרען, איך שטעה מיר אַנגעשפּאַרט אַן פּענסטער און טראכט פון די איבעריגע עטליכע גילדען און עס רייסט מיר אויס א שטיק הארץ: היינטיגע פּרנכות!... און גלאַט מוז איך אייך זאָגען, בין איך ניט געווהנט צו פּאַהרען מיט א בילעט — נעה היט ז'ך מיט איהם! אלע וויילע טאָפּ איך איהם אין קעשענע צי ליענט ער, דער קאָפּ איז פערדרעהט, און צו א בילעט בין איך ניט געווהנט — איך קאָן איהם נאָך פערליערען.

אין א פערטיל שעה ארום, מיר זיינען שוין אַבגעפֿאַהרען א האלבע סטאַנציע, קומט צו דער קאַנדוקטאָר מיינער! וואו קאַנטראָל אַר, ווער קאַנטראָליאָר — אן אויכגעטראכטע מעשה! איך בין אזוי צוטומעלט געוואָרען, אז איך האָב ניט געוואוסט, וואָס צו טהאָן. דאָ הער איך, ווי דער קאַנדוקטאָר רופט זיך אָן: נו, לייבעל, וואָס שווייגסטו? היינט וואָס טהוט מען דא? — זאָל איך איהם געבען דעם בילעט, היינט וואָס וועט ער האָבען? ער קאָן נאָך פּאראיבעל האָבען... מילא, איהר וועט דאָך פון מיר לאָבען — איך האָב ארויסגענומען צווי גילדען און האָב איהם געגעבען. א'ך האָב מיך, גלויבט מיר, געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט... עס האָט פּשוט ניט געפּאסט!... שטעגדיג פּאהרסטו אהן א בילעט, מיט אמאל ווערסטו פּריש און געזונד און משוגע און גיסט איהם א בילעט... עס פערשטעהט זיך, עס האָט מיר געקאָסט די מעשה געזונד געזונד. איך בין פון דער דאָזיגער נסיעה בדלות געוואָרען. ארום און ארום האָט זי מיר געקאָסט 12 גילדען, נאָר טהו, מאך, א'ך האָב ניט געפּאסט... אין מיט'ן קאַנדוקטאָר אייגרייסען... עס האָט ניט געפּאסט... אין דער עיקר — איהר וועט גלויבען — איך האָב מיך פּשוט געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט...

די דריי טאקטען.

1.

ביז צוואנציג יאָהר איז חיים נעווען א סטאָליער. נעאָר־ בייט האָט ער ביי זיין בעל־הבית ראובן יוסלען פינף יאָהר, און קיין גרויסער מייסטער איז פון איהם ניט ארויסגעקומען. ער האָט נעארבייט שטיל, פאמעליך און אלץ אזוינע ארבייט, וואָס האָבען ניט געהאט אין פלוג קיין גרויסע וועלט. א גאנצען טיש, א בעט, א טאָבורעט האָט ער קיינמאָל ניט אויסגעאָר־ בייט, ער האָט נאָר נעארבייט צו דער האנד: א פיסעל, א וועגד־ טעל, א ברעטעל אָבגעהובעלט. און אז די גאנצע זאָך פלעגט פאָרט־ג וועלען, פלעגט חיים דאָרט זיין ארבייט ניט דערקע־ נען, ניט נעפינגען. פערענדיגען זיין ארבייט פלעגט א צווייטער פּועל, אָדער דער בעל־הבית, און חיים האָט קיינמאָל ניט גע־ האט דאָס פערגעניגען און דעם שטאָלץ, וואָס א מייסטער האָט, וועו ער בעטראכט זיין געענדיגטעס וועלק. ז י י ן ארבייט פלעגט פערשלונגען וועלען אין אנדערע, און חאָטש ער האָט אין וועלקשטאט א נוץ געבראכט, דאָך האָט זיך איהם שטענדיג גע־ דאכט, אז זיין רעליע איז זעהר א קלייגע און ער טהוט מיט זיין ארבייט נאָר נישט אויף, זי וועלט פערפאלען ניט בעמערקטער־ הייד.

און דעריבער האָט חיים זיך ניט נעפיהלט פאר א סטא־ ליער אין פולען זינען פון וואָרט און האָט די ארבייט ניט ליעב נעהאט, און אז מען האָט איהם אָבגענעבען פאר א סאָלדאט אויפ'ן איין־און־צוואנציגסטען יאָהר, האָט ער אפילו אין „פרי־ סוטסטוויע" ניט געוואָגט אז ער איז א סטאָליער, כדי ער זאָל ניט דארפען אָנקומען אין „פלאָטניע". וואו ער וואָלט וויעדער

נעדארפט שפּיעלען די ניט־וויכטיגע ראָליע אין דער ארבייט און זיין ווי א פּינפּטע ראָד צום וואָגען.

אז ער איז אָנגעקומען אין דער דריטער ראָטע, און אז אין א פּאָר וואָכען ארום האָט דער פּעלדפּעבעל, אריינגעהענ־דיג אין קאָזאַרמע געפּרעגט: ווער איז א סטאָליער? איז חיים רויט און בלאָס געוואָרען און האָט שוואַך אויסגערופען, ניט קענענדיג זיך איינהאַלטען:

— איך!

דאן האָט דער פּעלדפּעבעל איהם ארויסגערופען פּאָראויס און איהם געזאָגט:

— וועסט האָבען אויף עטליכע טעג ארבייט. דער ראָטנער האָט געהייסען מאכען נייע ברעטלעך אויף די „נאָרעס", וואו יע־דען סאָלדאַט׳ס נאָמען זאָל זיין אויפגעשריבען. פערשטעהסט?

חיים האָט א קוק געטהאָן אויף די אלטע ברעטלעך, וואָס זיינען געווען צוגעשלאָגען אין דער הויך אויף די „נאָרעס" און האָט געפּוגען, אז די ארבייט איז זעהר א גרינגע און אז ער וועט עס מאכען.

אין דרייַ טעג זיינען אלע ברעטלעך פּאַרטיג געוואָרען, און חיים האָט דאָס ערשטע מאָל אין לעבען נעהאט דעם נחת צו זעהן זיינע אן ארבייט וואָס האָט אליין פּאר זיך א ווערטה, צו וועלכער קיין אנדערער האָט זיך ניט צינעשטעקט. און ער איז געווען צופרידען, חאָטש קיין געלד האָט ער דערפּאר ניט גענומען און האָט אפילו קיין דאנק ניט בעקומען. נאָר וואָס דארף ער האָבען דאָס געלד און דעם דאנק? ער האָט דאָס געצאָהלט און דעם דאנק אלע ווייל, וועו ער געהט פּארבייַ די געלעגערס און זעהט, ווי אויבען אין דער הויך פּינ־קעלט דאָס ווייסע ברעטל, וואָס ער האָט אליין נע־מאכט. א שאד נאָר, וואָס אויך אין דער דאָזיגער ארבייט זיינער האָט זיך עמיצער אריינגעמישט. דער ראָטנער־שרייבער האָט מיט שוואַרצע טינט יעדעם ברעטל פּערשריבען מיט א

נאמען און פאמיליע און א נומער. נאר וואס זאל ער טהאן, אז קיין שרייבער איז ער ניט, אי א סטאליער, אי א שרייבער קען א מענש ניט זיין... געשריעבען האט אבער דער שרייבער אויף זיינע ברעטלעך, וואס ער האט אליין געמאכט. דאס איז נענוג פאר איהם.

מעהר קיין ארבייט האט זיך אבער דעם גאנצען פרשטען ווינטער פון זיין דיענסט ניט געמאכט, און חיים, גלייך מיט אלע „נאוואבראנצעם", האט זיך נעלערנט מארשירען, לויפען, ציעלען מיט'ן ביקס און נאך אזעלכע זאכען. און אז זיין „צייט" פלעגט קומען, פלעגט ער דארפען געהן אין קיך שיילען קארטאפעל, טראגען וואסער און זענען האלץ, און ער האט שוין כמעט פערגעסען אז ער איז א סטאליער געווען. נאר די ברעטלעך איבער די נעלענערס פלעגען עס איהם דערמאהנען. דעם פריהערדיגען נחת אבער האט ער שוין ניט נעפיהלט.

דער פעלדפעבעל האט אלץ ניט פערגעסען, אז ער האט אין זיין ראטע א אידעל א סטאליער, און א פאר וואכען נאך פסח האט ער איהם געשיקט מיט א קאמאנדע סאלדאטען מאכען פאלאטקעס פאר'ן לאגער.

א גלקליכער, א שטאלצער איז חיים אוועק מיט דער קאמאנדע אין לאגער. דער עלטערער פון דער קאמאנדע, אן אלטער קריסטליכער סאלדאט, פון טוערער גיבטרניע, א נעלער, מיט גרויסע וואנסען, זאהר א שטרענגער, האט געפיהרט די קאמאנדע אין דער בעסטער ארדנונג און דערזעהענדיג פון ווייטען אן אפיציער, פלעגט ער זיך מיט מעהר שטרענגקייט נעהמען צו יעדען בעזונדער. חיים'ן אבער האט ער נאר נישט געזאגט. חיים האט עס בעמערקט און האט דאס ערשטע מאל אין לעבען זיך געפיהלט, אז ער שטעהט העבער פון אן אנדערן און ער האט פאר זיך אליין בעקומען רעספעקט...

קומענדיג אבער אין לאגער אויפ'ן ארט, איז חיים'ס גרויל אין נאנצען אראב. דארט האט שוין נעארבייט די נאנצע פלאט-

ניע פון פאלק, און חיים האט דא וויעדער געשפיעלט די אמאליגע ראליע ווי ביי ראובן יוסל'ן זיין בעל־הבית. ער האט נאר צוגעהאלפען קלייניגקייטען, און אז די פאלאטקעס זיינען פארטיג גע־ווארען, האט ער וויעדער זיין ארבייט ניט דערקענט, זי איז פער־שלונגען געווארען אין דער ארבייט פון די אנדערע סטאליארעס, פון די בעסערע, פון די עלטערע, און ער איז געווארען דער זעל־ביגער אונבעמערקטער חיים ווי געווען, גלאט א חיים, וואס איז אמאל א גארנישט א פויל ביי ראובן יוסל'ן נעווען אין הייגט א גארנישט אין פאלק.

און חיים איז אומעטיג געווארען.

2.

עס איז געווען ערב מאנעווערעס. אין די פאלאטקעס האט מען זיך געגרייט צו דעם לאנגען שווערען וועג. חיים איז געשטא־נען ביי זיין פאלאטקע און האט נעריניגט דעם ביקס, וועלכען ער פלעגט אלע ווייל אויפהויבען, אויסציהען אין דער בריט, אנשטעלען קענען איין אויג. דאס צווייטע אויג פערזשמורענדיג אויג ארריינקוקען אינווענויג, צי עס איז שוין נענוג צו ריינינגען. פלוצים האט ער דערהערט, ווי די דניעוואלניע, וואס שטעהען יעדער ביי זיין פאלאטקע, גיבען איבער איינע די אנדערע:

— ארויסשיקען אלע יונגע סאלדאטען אויפ'ן מיטען פאלק!

חיים אלס יונגער סאלדאט האט זיך פון די דניעוואלנעס געשרייען דערשראקען, „וואר ווייסט וואס פאר א בעפעהל עס איז דא?"

— ניכער אויפ'ן מיטען פון פאלק! — האט איהם דער דעזשורני געטריעבען.

חיים האט אין דער גיך צוזאמענגעלענט דעם ביקס, וועל־כען ער האט געהאט פונאנדערגענומען, אויסגעשמירט אלע כע־טאלענע ערטער מיט פעטם, אוועקגעשטעלט אין דער „פיראמי־

דע", אננעטהאן א כלומרש'דיג ריין העמדעל, וואס ער האט אליין נעכטען ביים טייך אויסגעוואשען, און האט זיך נעשטעלט ביי דער „ליניע", וואו עס האט זיך צוזאמענגעקליבען די קאמאנדע פון די יונגע סאלדאטען און האבען דערווייל נעשמועסט אין דער שטיל.

פון שמועס האט חיים געכאפט, אז מען וועט אויסקלויבען תלמידים פאר דער מוזיקאנטען־קאמאנדע.

זיין שרעק איז אין נאנצען אראב. פערקעהרט, ער האט זיך נאך דערפרעהט. ער וועט צורייבען א פאר שעה צייט. קיין מוזיקאנט וועט ער דאך ניט זיין. ער וויים אפילו ניט וואס מוזיק איז, ער קען אפילו קיין קלאנג ניט ארויסלאזען. ער האט קיינמאל אין זיין לעבען אפילו קיין זונג ניט געטהאן. ווי קומט ער דערצו? דער קאפעלמייסטער וועט אויף איהם אפילו זיך ניט אומקוקען. א קלייזער, א דארער; א מוזיקאנט דארף זיין א גוזדטער, א שעהנער, א הויבער!

באלד זיינען צוזאמענגעקומען אלע יונגע סאלדאטען. אן אונטעראפיציער האט א קאמאנדעווע געטהאן:

— זיך אויסשטעלען! שנאפ מארש!

און די קאמאנדע האט זיך געלאזט נעהן, אויפהויבענדיג א נעדיכטען שטויב.

צוקומענדיג צום מיטען פאלק, האט חיים דערזעהן דעם קאפעלמייסטער שטעהן מיט'ן עלטסטען מוזיקאנט. דער לעצטער האט נעהאלטען א פאפיער אין האנד.

דער קאפעלמייסטער, א הויבער, דארער דייטש מיט בריללען אויף דער שמאלער נאז, האט נעהייסען, זיי זאלען זיך אויסשטעלען אין איין צייל. ער האט זיך געשטעלט פאראוים און מיט א פיעדעל אין דער האנד האט ער אננעהויבען יעדען איינציגען עקזאמינירען.

אז ער איז צוגעקומען צו חיים'ן וועלכער איז געווען דער צעהנטער פון צייל, האט חיים'ן זיך נעראכט, אז די פים און די

הענד זיינען ניט זיינע און די צונג איז אין מויל פערשטארט געבליבען.

— דו זינגסט? — האָט דער קאפעלמייסטער איהם גע־פרעגט.

— ניין. וואשע בלאהאראדיע! — איז חיים קוים אין שטאנד געווען צו ענטפערן.

דער קאפעלמייסטער האָט איהם א טאפ געטהאן די ליפען, און האָט זיך ערנסט אויף זיי פערקוקט.

— גוטע ליפען — האָט ער זיך געוועגדעט צום עלטסטען מוזיקאנט מיט דעם פאפיער אין דער האנד.

דער עלטסטער האָט מסכים געווען.

חיים האָט ניט פערשטאנען, וואס דאס בעטייט. ער איז שוין אלט 21 יאהר און ער האָט קיינמאל ניט געוואוסט, אז ער האָט גוטע ליפען. ער איז רוהיגער געווארען און האָט געהאפט אויף עפעס גליקליכעם.

דער קאפעלמייסטער האָט א פיהר געטהאן מיט'ן סמיק אי־בער'ן פיעדעל און האָט געהייסען חיים'ן נעהמען דעם זעלבען טאן. אנפאנגס האָט חיים עס ניט פערשטאנען, נאר אז דער קאפעלמייסטער האָט איהם דייטליך ערקלערט. וואס ער מיינט, האָט חיים דאס ערשטע מאל אין לעבען געזונגען גלייך ווי די פיעדעל האָט נעשפיעלט.

— ווי רופט מען דיך? — האָט חיים דערהערט אן ערנסטע פראנע.

— חיים קוגעל! — האָט ער הויך אויסגעשריען און איז רויט געוואָרען.

— פערשרייבט! — האָט זיך דער קאפעלמייסטער גע־ווענדעט צום עלטסטען. יענער האָט עס גלייך ערפילט.

— ביזט א מוזיקאנט! — האָט א אידישער יונגער סאל־דאט איינגעשושקעט חיים'ן אין אויער מיט קנאה.

חיים'ן האָט זיך עס ניט נעגלויבט. איהם חיים'ן זאל

טרעפען אזא גליק ?... און אפשר איז די וועלט משוגע געוואָרען ? און אפשר איז ער אליין משוגע געוואָרען ?

קומענדיג צוריק אין פאַלאַטקע, האָבען איהם די אידישע סאַלדאַטען אַבגענעבען „מזל טוב" ! און די קריסטליכע האָבען דאָסזעלבע אויף זייער אופן אויסגעדריקט:

— וואָט זשיד, א רוח אין דיין מאָמען ! — דארפסט נעבען אהער.

און דערביי האָבען זיי מיט די גראָבע פינגער געפוּיקט אין בער זייערע העלזער און חיים'ען האָט זעהר וועה געטהאָן דאָס הארץ, וואָס ער קען זיי ניט געבען קיין ביסעל בראנפען.

ער האָט זיי אבער צוגעזאָגט, אז ווי ער בעקומט די „זשאַלאָוואניע" 45 קאָפּ., קויפט ער א האַלבע פלעשעלע.

— נו, גוט ! — האָבען די סאַלדאַטען געענטפערט: חיים קוגעל מאַלאַדיעץ, חאָטש א זשיד !...

3.

דער אינסטרומענט, וואָס מען האָט חיים'ן געגעבען, האָט געהייסען וואַלדהאָרן. אין דער קאָמאַנדע האָט ער געהייסען וואַלטאַרנע, און חיים'ן איז עס די ערשטע צייט געווען שווער אויסצורעדען און ער האָט ניט גוט געוואוסט, ווי זיין אינסטרומענט הייסט. אז ער האָט געשריבען די ערשטע טעג פון דער מוזיקאַנטישער קאָמאַנדע א בריף זיין איינציגען ברודער — א שוסטער אין מינסק, און ער האָט געוואַלט איהם אויסשרייבען אויף ריכטיג ווי זיין אינסטרומענט הייסט, האָט ער עטליכע מאָל איבערגעפרעגט ביי די עלטערע מוזיקאַנטען. דאָס אויסזעהן פון דעם אינסטרומענט איז חיים'ן געווען געפעלען; די פיעל אויסגעדרעהטע מאשינדעלעך, די קלאפּענס און דער קלייַנער מונדשטוק האָבען ביי איהם ארויסגערופען א צופריעדענעם שמייכעל. ניט געפעלען איז איהם נאָר געווען דער טאָן פון

אינסטרומענט, אדער ווי ביי איהם האט עס געהייסען: דער בלאז. דער בלאז איז א שוואכער, א שטילער און ניט קיין שעה־נער. חיים האט ניט געקענט פערשטעהן, צו וואס דארף מען אין ארקעסטער אזא אינסטרומענט. אויסשפיעלען אויף איהם אליין קען מען נאר נישט, אזוי זאגען די מוזיקאנטען. דער דאזיגער אינסטרומענט שפיעלט נאר „סעקונדע", ד. ה. האט מען איהם ערקלערט, אז ער האט תמ'וואטע אויסגעשטעלט די אויגען — עס־טא־טא. עס־טא־טא !...

חיים האט געשפירט, אז אין דער מוזיקאנטען־קאמאנדע וועט ער שוין אויך קיין רעליע ניט שפיעלען. און ער האט זיך דערמאהנט אן זיין אלטען בעל־הבית ראובן יוסל, אן זיינע ארבייט מיט איהם. און ער איז נאך אומעטיגער געווארען.

4.

די ערשטע צוויי חדשים האט חיים געבלאזען די נאממעס. וועלכע זיין „לעהרער" לייבע צארפין, וואס האט שוין געדיענט דאס לעצטע יאהר, האט איהם אנגעשריעבען מיט זיין ווילדען נאטען־כתב, און איהם געוויזען די ערשטע צייט ווי אזוי צו בלאזען. די ערשטע דריי נאטען האט חיים ווי עס איז גענומען. ביי דער 4טער אבער איז חיים שטעהן געבליעבען. נעהמען האט ער זי אפילו יא גענומען, נאר פאלש. „דו פאלסט ניט אויפ'ן טאן !" האט אים דער לעהרער ערקלערט, און די נאטע האט חיים'ן אויסגעוויזען, ווי א בארג, וואס איז זעהר משופע'דיג און וואס ארויפגעהענדיג אויף איהם פאלט מען און מען צוברעכט די צייהנער. און די נאטע האט איהם די ערשטע צוויי חדשים גע־שראקען און פערפאלגט און האט זיך פאר זיינע אויגען געטראַ־נען, אין אויער געקלונגען, אויפ'ן וואהר און אין חלום.

אויסער זיין לעהרער צארפינען, וועלכער איז געווען מעהר סוחר ווי מוזיקאנט, וויל ער האט זונטאג נעהאנדעלט אויפ'ן

מערקע‌ל. — אויסער צארפינען פלעגט אמא‌ל צוגעהן צו חיים'ן'ס דער עלטסטער מוזיקאנט, אויף וועלכען מען האָט געזאָגט, אז ער קען שפּיע‌לען אויף אלע אינסטרומענטען אין דער וועלט... חיים, דערזעהענדיג נעבען זיך דעם עלטסטען, פלעגט זיך אי דערשרעקען, אי דערפרעהען זיך. דערשרעקען פלעגט ער זיך פאר'ן עלטסטענס בייזען און שטרענגען בליק, פאר זיינע בייז־ פערדרעהטע וואָנסען, און דערפרעהען פלעגט ער זיך, ווי עס דערפרעהט זיך א חולה, וועו ער געפינט זיך נאָהנט פון א דאָק־ טאר, אין וועלכען ער גלויבט, אז ער קען פון טויט לעבעדיג מאכען.

אומזיסט איז אבער געווען דער שרעק און די פרייד. דער עלטסטער האָט נאָר אויפ'ן קוק אויסגעזעהן בייז און שטרענג: און וואָס אנבעלאנגט דער פרייד, וואָס ער קען איהם לעבעדיג מאכען, אז ער, חיים, זא‌ל קענען די 4טע נאָטע און די העכערע נאָטען נעהמען, איז זי אויך צורונען... דערהערענדיג, ווי חיים נעהמט די נאָטען, האָט דער עלטסטער אָננעשטרענגט די בוידע אויערן, זיך פערקרימט פון פאלשען טאָן און אויסרעדענדיג: פאָהאני אינסטרומענט! — איז ער אוועקגענאנגען צו א צווייי־ טען שילער, איבערלאָזענדיג חיים'ן אויף ארבנעפאלענעם אין א פערצווייפעלטען...

5.

עס איז איבערנענאנגען א יאָהר. חיים האָט שוין אויסער „מאלימוע" און „באשע צאריא חראני", געשפּיעלט עטליכע מארשען. די העכערע נאָטען פון פיער און וויייטער האָט ער „גענומען". אבער מיט מאטערניש, און צארפין זיין לעהרער, זיי־ צענדיג נעבען איהם אין ארקעסטער, פלעגט איהם ניט אויף מא‌ל א קלאפ טהאָן פאר'ן פוס, ער זא‌ל בעסער שווייגען. „אז א ך וועל זיך אויסרייענען און אוועקגעהן אהיים — פלעגט איהם

צארפין אריינשושקען אין אויער — וועסטו מענען נעהמען, איצטער זיץ און שווייג!"

און חיים האָט געשווייגען, נאָר וועז ער האָט אפילו נעשפּיעלט האָט זיך איהם אויך געראכט, אז ער שווייגט. ער האָט נאָר געהערט ווי דער טראָמפּייט קנאקט, דער באריטאָן רויסט, די „בעסער" שיעסען, דער פויק דונערט, דער קלאָרנעט און פלייט הילכען, — נאָר דער וואלדהאָרן זיינער און אפילו זיין חבר'ס שווייגען, און מען הערט זיי גאָר ניט. און ער האָט מקנא געווען די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס שפּיעלען אזא גרויסע ראָליע אין אַרקעסטער, און ער גאָר ניט.

ער האָט זיך אמאל געפּרובט אויסרעדען דאָס הארץ פאר צארפינען:

— אונזער אינסטרומענט הערט מען גאָר ניט, ווי ווייט איהם, אזוי אָהן איהם.

— ביזטו בדלות! — האָט צארפין, וואָס האָט שוין געהאט נאָך א חודש צו ענדיגען דעם דיענסט און האָט מעהר געטראכט פון די היימישע געשעפטען, אויידער פון מוזיק נעלאכט: — מען דארף זעהן ענדיגען דעם חודש, ניט „אַנרייסען זיך„ און נאָכדעם נעהם איך דעם וואלדהאָרן און זאג ברוך שפּטרני. אן עסק האָב איך מיט דער „מוזיק".

חיים האָט איהם מיט'ן מויל נאכגענעבען, פּאָרט זיין לעהרער און אן אלטער סאָלדאט דערצו; אין הארצען אבער האָט ער אנדערש געטראכט, און ער האָט מקנא געווען די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס זיצען מיט אינסטרומענטען וואָס ליארמען, שרייען און פערנעהמען אן אָרט אין אַרקעסטער, און ער מיט זיין אינסטרומענט ווערט פערטומעלט אין זייערע הויכע שטאַרקע טענער און בלייבט אונבעמערקט...

6.

די אלטע סאָלדאטען, וואָס האָבען נעריינט דאָס לעצטע יאָהר, זיינען ענדליך א היים צופאָהרען. אין קאָמאנדע איז וועי־

ניגער געוואָרען מיט פינף מוזיקאַנטען. געפיהלט אבער האָט מען נאָר איינעם פון זיי, דעם באריטאָניסט, און אויף זיין אָרט האָט מען געדונגען א ציווילנעם מוזיקאַנט, ביז דער צווייטער באריטאָניסט וואָס איז נאָך געבליבען דיענען, וועט זיין אימ־ שטאַנד אליין צו שפּיעלען. וואָס אַנבעטרעפט דעם פּליטיכט און קלאַרנעטיסט, וואָס זיינען אויף אהיים אוועקגענאַנגען, האָט מען געלעגט גרויסע האָפענונגען אויף די צווויי איבערגעבליבענע, וועלכע זיינען געווען זעהר פּעהיג. נאָר איין חיים, וועלכער איז געבליבען דער אייניגער אויף וואַלדהאָרן, איז אלץ געבליי־ בען דערזעלבער אונבעמערקטער ווי פריהער, וועו זיין לעהרער צארפין איז נאָך געווען! דער עלטסטער נאָר האָט אירגאַניש א קוק געטהאָן אויף איהם און חוזק געמאכט.

— נו, קוגעל, איצטער וועסטו זיין ביי אונז א סאָליסט...

געוואָגט האָט עס דער עלטסטער, וועו דער אַרקעסטער א־ז געזעסען גרייט צו שפּיעלען א נייעם מארש, וועלכען מען האָט פונאַנדערגעלעגט ביי יעדען טישעל. — דער עולם האָט זיך אומ־ געקוקט אויף חיים'ן און יעדער האָט געשמייכעלט אויף זיין שטיגער. חיים'ן האָט דאָס לאכען פערדראָסען און הנאה נע־ טהאָן. מען מאכט פון זיין שפּיעלען טאקי חוזק, אבער דאָך וויים מען, אז ער עקזיסטירט. ער האָט נאָר געווארט, וואָס וועט דער קאָפּעלמייסטער זאָגען. דער קאָפּעלמייסטער איז אבער נע־ ווען פערטהאָן מיט'ן נייעם באריטאָניסט, וועלכען ער האָט עפּעס ערקלערט אין מארש און האָט אין שמועם וועגען קוגעל'ן קיין אנטהייל ניט גענומען.

באלד האָט דער קאָפּעלמייסטער גענומען „סטרויען" די אינסטרומענטען. ביי איניגע אינסטרומענטען האָט ער דעם „בע" געבעטעט, ביי אנדערע דעם „צע". חיים האָט מיט א קלאַ־ פּענדען הארצען געווארט אויף זיין „רייהע". נאָר אומזיסט האָט ער געווארט. ביים „טראָמבאָן" האָט זיך דאָס „סטרויען"

געענדיגט און דער מארש האָט זיך אָנגעהויבען. חיים האָט דאָן דערשפירט זיין קלייניהייט.

דער אָנהויב מארש איז געווען רוישענד און שטארק; געשפיעלט האָבען אלע אינסטרומענטען. חיים האָט געפיהלט ווי זיינע טענער ווערען פערלאָרען אין דעם ווילדען, געוונדען און אָנגענעהמען ליארעם. ער האָט געפרובט האלטען דעם מונדשטיק בלויז אין מויל און גאָר ניט בלאָזען, און ער האָט קיין שום ענדערונג ניט בעמערקט. די זעלבע שטארקייט, דאָס זעלבע רוישען, ווי מיט איהם, אזוי אָהן איהם, און ער האָט וויעדער געגומען בלאָזען, סטארענדיג זיך וואָס שטארקער, אפשר וועט זיין שפיעלען דערגרייבען צום קאפעלמייסטער'ס אויער און ער וועט איהם שעצען ווי די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס שפיעלען די ערשטע שטימע. אומזיסט אָבער!

אָבער נאָך דעם אָבשפיעלען דעם ערשטען האלבען מארש איז עפעס געשעהן א מאַרנע זאַך. צוקומענדיג צום צווייטען האלבען מארש וואָס הייסט „טריאָ", איז דער גאנצער אָרקעסטער שטיל געבליעבען און חיים האָט גאנצע דריי טאקטען אליין געשפיעלט.

דער עולם מוזיקאנטען האָט צום אָנהויב פערוואונדערט אָנגעקוקט חיים'ן, און באלד זיך פונאנדערגעלאכט. חיים אליין איז צוטומעלט געוואָרען און האָט ניט פערשטאָנען, וואָס דאָ איז פארגעקומען...

ענדליך האָט דער קאפעלמייסטער, וואָס האָט פריהער דעם מארש ניט איבערגעקוקט, זיך געוונדעט צו חיים'ען:

— דו האָסט דאָ דריי טאקטען סאָלאָ — זעה־זשע! נו!..

ער האָט אויפגעהויבען דאָס טאקט־שטעקעל און גלייך, דאָס ערשטע מאָל זינט חיים שפיעלט, זיך געוונדעט צו איהם.

צו חיים'ס גליק זיינען די דריי טאקטען בעשטאָנען פון די גידרינע נאָטען און זעהר איינפאך און ער האָט זיי כשורה

אבנעשפיעלט, נאר דער טאן האט פאר שרעק נעציטערט, און דער קאפעלמייסטער האט נעקאמאנדעוועט:

— ריינער, ריינער, סאליסט מיינער.

די מוזיקאנטען האבען געלאכט, נאר חיים וועלכער האט שוין צייט נעהאט פארצושטעלען אין קאפ דאס גליק, וואס איהם האט אונערוואַרטעט נעטראפען, האט דאס לאכען נית נעהערט. ער האט נאר טיף אריינגערוקט די אויגען אין די נאטען, פעסטער צוגעקוועטשט דעם מונדשטיק צו די ליפען און גערופען פון דאַרט די טענער מיט זיין לעצטער ענערגיע, מיט'ן לעצטען קוראזש.

7.

דער מארש, וואו חיים האט די דריי טאקטען נעהאט אלס סאלא, איז נעווען א נעראטענער. די אפיציערען און אפילו דעם פאלקאוניק אין קלוב, וואו די מוזיקאנטען האבען איין מאל אין וואך געשפיעלט, איז ער זעהר געפעלען נעווען און מען האט איהם אפט נעשפיעלט, און חיים האט נאנצענע טעג געלערנט די סאלא, זי זאל, וואס ריינער, וואס גלאטער ארויס־קומען.

— אבער נענוג דיר שוין! — פלענט איהר יעדער דער־זשורנע שטראפען פאר זיין איבריגע התמדה: דו קענסט דאך שוין!

נאר חיים, וועלכער איז, זינט ער האט די דריי טאקטען בעקומען, שטאלצער געוואַרען, פלענט ענטפערן:

— צו גוט איז קיין שיעור ניטא. א סאלא דארף מען שפיע־לען וואס ריינער. איך בלייב דאך איינער אליין, אלע האבען פאוזען, נאר איך איינער שפיעל, איך איינער אליין.

איינמאל, אז חיים האט זיך אומגעטראגען מיט'ן אינסטרו־מענט אוּן נעשפיעלט פאר זיך די דריי טאקטען, האט דער צווייטער טרומייטער, א יוננער שנצ'ל, וואס דער פאלק האט

איהם ערצויגען אוז פאר א מוזיקאנט געמאכט, ניט געקענט פער־טראגען חיים׳ס רוישען, אוז ער האט זיך אנגערופען:

— וואס טהוסטו מיר, אז איך שפיעל אויך די דריי טאק־טען אין ארקעסטער.

חיים איז בלאס געווארען, האט פאר שרעק אין אנהויב ניט געוואוסט וואס צו ענטפערן, נאר באלד האט ער זיך גע־שטארקט אוז קוים ארויסגעזאגט:

— ווי הייסט, דו וועסט שפיעלען? דו האסט דאך דריי פאוזען.

— איך לאך פון די פאוזען! — האט דאס יונגע מוזי־קאנטל העזה׳דיג אויסגערופען: אז איך ווייל שפיעל איך זיי, איך וויים וועלכע נאטען: עס, גע...

אוז רעדענדיג דאס, האט ער אראבנעכאפט זיין טרומייט, וואס איז געהאנגען צווישען די איבריגע אינסטרומענטען אוז האט א קנאק געטהאן די דריי טאקטען, חיים׳ס דריי איינציגע טאקטען.

— מאלאדיץ איוואנאוו! — האט דער דעזשורנער גע־לויבט: אויך א טרומייט איז דאס טאקי שעהנער ווי אויך „וואלטארנע".

— היינט שפיעל איך עס! — האט זיך איוואנאוו אויך אן אמת צוקאכט.

חיים איז געבליבען שטעהן מיט׳ן אינסטרומענט אין דער האנד אוז האט ניט געוואוסט וואס מען מאכט.

איוואנאוו האט דערשפירט חיים׳ס שרעק אוז דאס האט איהם נאך מעהר אויפגעמונטערט.

— חא־חא־חא! — האט ער זיך פונאנדערגעלאכט: קוגעל וועט היינט זיין אויס סאליסט...

— נו, הער אויך! — האט חיים זיך נענומען בעטען: וועניג סאליעם האסטו?

— איש, ווי ער האָט מורא! איז איוואַנאָוו ערנסטער נע־ווארען: וואָס וועסט מיר געבען, וועל איך ניט שפּיעלען.

חיים האָט ניט געוואוסט, מיט וואָס קויפט מען אונטער דעם קלייַנעם עשו. ער האָט לאַנג געטראַכט און ניט געפונען. ער האָט גאָר נישט פערמעגט. ענדליך האָט ער מיט א געפּאַלענעם קול ארויסגערעדט:

— איך וועל דיר רייניגען אלע שבת דיין טרומייט.

איוואַנאָוו האָט זיך פערטראַכט. ער איז געווען זעהר פויל און דאָס איז איהם געפּעלען געווארען; שבת נאָך מיטאָג־עסען וועט ער קענען גליך אוועקגעהן אין שטאָדט הוליען.

— אָבער, געדענק — ריין ווי גאָלד! — האָט איוואַנאָוו אויסגעשטעלט אויף חיים'ן זייַנע צוויי גרויסע גראָהע אויגען.

— בעסער פּאַר מיין אייגענער וואַלטאַרנע, — האָט חיים פערזיכערט.

— וואָס איז דיין וואַלטאַרנע, — האָט איוואַנאָוו חוזק געמאכט: איהר איז נענוג א ריב, מיין טרומייט דארף פינקלען! טרומייט רעכענט זיך ערשטע שטים, פערשטעהסט?

און חיים איז געבליבען דער אייניציגער סאַליסט פון די דריי טאקטען, נאָר דעם פריהערדיגען חן האָבען זיי ביי איהם פערלאָרען. דעם שטאַלץ און די גדולה, וואָס ער האָט געהאט אין דער רגע, וועו ער האָט זיי געשפּיעלט, איז בטל געווארען אין דער קנעכטשאפט, אין וועלכער ער האָט זיך יעדען שבת געפּי־נען א שעה נאָכאַנאַנד, פּוצענדיג איוואַנאָוו'ס טרומייט.

דער סאמאָוואר.

די אריסטאָקראטען פון פּאָלק רעכענען זיך די מוזיקאנטען. און אפשר דערפאר האָט מען זיי ניט ליעב. ניט נאָר די אָפּיציערען קוקען אויף זיי קרום און אפילו די סאָלדאטען אליין, וואָס געפינען זיך אונטער'ן ביקס, האלטען זיי ניט פאר „ברידער" מאכען פון זיי חוזק, ווי דער שטייגער איז פון מהר געפאלענע צו א העכערן קלאס. די אָפּיציערען רופען די מוזיקאנטען מיט דעם נאָמען „לאָדערען", ד. ה. פוילע יונגען, הולטאיעס, און די פראָנט־סאָלדאטען האלטען זיי ניט פאר קיין ציווילע און ניט פאר קיין סאָלדאטען; אנשטאט מוזיקאנטסקע קאָמאנדע רופט מען זיי „צולאָזענע קאָמאנדע", ווייסען ניט פון דיסציפלין און פון „סלוושבע", חוץ זייער דודקע. דודקע הייסט ביי די אנדערע סאָלדאטען יעדער מעשענער אינסטרומענט, אפילו דער גרויסער באס, וואָס ער וועגט פיעל מהר פון א ביקס.

און געווים זיינען די מוזיקאנטען, אין פערגלייך מיט די „פראָנט־סאָלדאטען", אריסטאָקראטען. אויסער דעם, וואָס זיי טראָגען שהנערע מונדירען, שלאָפען ניט אויף נאָרעס, נאָר יעדער האָט זיין אייגען בעטעל, — אויסער דאָס, האָבען זיי נאָך א סאמאָוואר.

דער סאמאָוואר איז אפילו ניט קיין אריסטאָקראטישער. זיין גרויס און גרעב איז מעהר עהנליך צו א קעסעל, עהדער צו א סאמאָוואר, אָבער דאָך איז ער פּאָרט א סאמאָוואר, האָט א קראן און א קוימען און אז מען שטעלט איהם אויף, געהט א רויך, ווי פון אן אמת'ן סאמאָוואר.

און פון דעם גרויסען סאמאָוואר, וואָס ענטהאלט פיער עמער וואסער, טרינקען אלע מוזיקאנטען סיי אָרעם, סיי רייך, יעדען נאָך מיטאג טיי.

טיי טרינקט אפילו דער ארעמסטער מוזיקאנט. פוהרמאן, וואס בעקומט פון דער היים קיינמאל קיין קאפיקע ניט צוגעשיקט און האט זיין אויסקומעניש בלויז פון די דריי גילדען זשאלאווא־ניע, וואס ער בעקומט, פערשטעהט זיך, פונקטליך אלע צוויי חדשים, געוועהנליך טראגט איהם ניט די זשאלאוואניע אויף מותרות — טיי און צוקער. אבער טיי טרינקט ער גלייך מיט אלעמען, און ניט נאר גלייך מיט אלעמען אפילו מעהר פאר אלעמען.

עס איז שווער צו גלויבען, אז דער קליינער פוהרמאן ניסט אין זיך אריין 7 גלאז טיי, דאס איז זיין פארציע, און אמאל, אז ער וויל זיך בריה'ן, — נאך א פאר גלעזער, ולא נודע כי באו אל קרבו. דער זעלבער קליינער, דאראר פוהרמאן ווי געווען.

ווי געזאגט, פערמעגט ניט פוהרמאן צו קויפען טיי און צוקער, און דאך האט זיך נאך זיין קליינער שטארן קיינמאל ניט פער־קנייטשט וואו מען נעמט עס. וואלט ער אזוי געווען בעזארגט מיט קאשע (קאשע איז איהם שטענדיג וועניג. ניט וויל ער איז הונגעריג, נאר צו קאשע פיהלט ער א בעזונדער שוואכ־קייט...) ווי ער האט גענוג טיי און צוקער, און נאך ווי האבען— מיט כבוד, מיט רעספעקט!

מיטאג עסען אב די מוזיקאנטען האלב איינס. דער קאשא־ווער, כמעט דער איינציגער פון פאלק, וואס בעציהט זיך גוט צו די מוזיקאנטען, וויל ער איז א גרויסער ליעבהאבער פון מו־זיק, שפיעלט אליין פיעדעל און לויט ווי מבינים זאגען — נאר ניט שלעכט—אט דער קאשאווער, א קאואנסקער געשטופעלטער טאטער, גיעט די מוזיקאנטען א גרעסערן און בעסערן מיטאג. די מוזיקאנטען זיינען מיט דעם מיטאג שטארק צופריעדען, שיער שיער רייסט זיך ביי מאנכען מוזיקאנט נאך יעדען מיטאג ניט ארויס, בעסער ווי אין דער היים! א חסרון אבער האט דער מיטאג: עס דארשט נאך איהם! ניט נאר עס דארשט — עס ברענט! דער דנעוואלניע, וואס איז מחויב צוצושטעלען

וואַסער, ווערט נעביך אויסגעריסען, א גרויסע כלי וואַסער ווערט כהרף עין ווי אויסגעטריקענט, אבער קאַלטע וואַסער, לויט א סאַלדאַט פון טוועדסקי גוב. האָט ערקלערט, שטילט ניט דעם דאָרשט, דער עיקר איז טיי. א חדוש, וואונדערט ער זיך — טיי איז דאָך היים און עס לעשט.

אָבער אַנשטעלען דעם סאמאָווער פוילט זיך יעדער. עס קען זיין, אז פאר זיך אליין וואַלט זיך קיינער ניט געפוילט. נאָר ביי דעם געדאנק, אז פון דעם טיי ווערט נהנה זיין די גאנצע קאָמאנדע, פאַלט אן אזא פוילקייט, אז עס פערוויילט זיך גלייך שלאָפען.

פוהרמאן איז אבער ניט קיין פוילער. א געשעפט אַנצושטעלען דעם סאמאָווער! עס איז, פערקעהרט, א פערגניגען, אן אונטערהאַלטונג. ער זאָגט עס אבער ניט ארויס. ארויסזאָגען פאַסט ניט. ער ווארט מען זאָל איהם בעטען און קיין סך דארף ער ניט ווארטען. אז איין כלי וואַסער ווערט אויסגעלעדיגט, הערט ער, מען רופט:

— פוהרמאן!

פוהרמאן ווייס שוין אויף וואָס מען דאַרף איהם; ער מאכט זיך אבער כאַלא ידע, ווי געפגר'ט:

— שטאָ טאָקאָיע? — פרעגט ער ניט אָהן שטאָלץ, עס מעג איהם דאן אפילו רופען אן אונטער אָפיציער.

— נאַסטאוו סאמאָווארטשיק, גאַלובטשיק! פוהרמאן גיט א קוק אויפ'ן גרויסען סאמאָווער, וואָס מען רופט איהם בלשון סגי נהור „סאמאָווארטשיק" און קווייטקעלט זיך:

— אלע טאָג — איך!

— נו, בראטעץ, דערפאר קריעגסטו טיי און צוקער!

— אלע טאָג, אלע טאָג איך! — קלאָגט ער זיך כלומרשט. אוז דער קליינער פוהרמאן גיעט א חאפ דעם גרויסען סאמאָווער צום ברונעז, וואָס געפינט זיך אויפ'ן הויף און הויבט איהם אן אנגיסען.

אז ער גיעסט אריין פיער עמער, איז נאָך דער „סאמאָווארמישיק" ניט גאָר פול. פוהרמאן קוקט אין איהם אריין, און איהם דוכט זיך אז דער סאמאָווארמישיק וואָרט מען זאָל איהם אָנגיעסען ביז די ברעגען. פוהרמאן ציהט אויס נאָך אן עמער וואָסער, דער־גיעסט נאָך בערך א פּאָר קוואָרט, און ווי מאכען אויך א תכלית מיט דעם ב׳סעל וואָסער, וואָס איז געבליבען אין עמער:

— דנעוואָלנע! — שרייט ער הויך, געה, נעהם צו אן אויסגעשעפטען עמער וואָסער!...

דער דנעוואָלנע, וואָס איז פול צו שעפען אליין, דערהער־רענדיג פון אזא מציאה, לויפט ארויס מיט צוויי קעסעלעך, ערשט אויסגעוואשען פון דעם באַרשץ, גיסט זיי אַן, און טראָגט זיי אריין אין קאָמאנדע, צו דערקוויקען די דאָרשטיגע מוזי־קאנטען. אז דער דנעוואָלנע נעהט אוועק, נעהמט פוהרמאן, גארטעלט זיך אונטער די לענדען און ווי אבישלעפען דעם סא־מאָווארמישיק פון ברונען און אוועקשטעלען אין מיטען הויף, וואו ער שטעלט איהם אַן סיי זומער סיי ווינטער. עס קומט איהם אַן שווער, זעהר שווער, אבער דאָס מאכט ניט אויס, דאָס איז איהם נאָך אנגענעהמער — וועט ער דעם טיי און צוקער מיט מעהר שטאָלץ פּאַרערן!

אז דער סאמאָווארמישיק שטעהט שוין אין מיטען גרויסען הויף, בעט ער א מוזיקאנט, וועלכער עס זאָל פערביי ניט דורכגעהן, ער זאָל א ווייל אכטונג געבען אויפ׳ן סאמאָווארמישיק, ביז ער וועט קריגען ערגיץ האָלץ, ווייל אין דער מוזיקאנטסקע קא־מאנדע איז א טראדיציע צו שטעלען דעם סאמאָווארמישיק מיט קוילען, נאָר מיט האָלץ. פוהרמאנס בעפעהל איז הייליג, דער סאָלדאט שטעהט שוין אויף קאראָול און פוהרמאן זוכט טרו־קענע העלצעלעך, וועלכע ער צושפאלט מיט זיין „טשעסאק", וואָס יעדער מוזיקאנט פערמענט שפאלטענדיג קלאפט איהם אפילו גוט דאָס הארץ פאר שרעק ביים געדאנק, אז דער טשע־סאק קען א פּנימה בעקומען און אז עס וועט זיין א „סמאטר"

קען ער האָבען דערפאר א גרויסע שטראָף. אבער זיין שטעל, אלס „זאוויעדוישצי סאָמאָוואָראם" ערווארטעט אין איהם א מוטה פון א העלד און ער איז גובר יעדען שרעק.

אז די האָלץ איז שוין אין סאָמאָוואר אריינגעלעגט, דער־מאָהנט זיך פוהרמאן, אז דעם עיקר האָט ער ניט. איהם פעה־לען שוועבלעך. א שוועבעלע איז אפילו ביי די סאָלדאטען, האָטש מוזיקאנטען, א טייערע זאך, אבער אז פוהרמאן לויפט אריין אין קאָאזרמע, לאָזענדיג אויף א ווייל אליין דעם סא־מאָוואר און בעט נישט, נאר פאָדערט מיט שטאָלץ: סקאָריי ספּיטשקא! טראָגט מען איהם ענטקעגען. נאָך מעהר, מען גע־טרויט איהם אפילו אויף די אייגענע הענד דאָס גאנצע פּעקעל. מען האָט נאָר מורא פאר זיין צוטראָגענקייט און מען בעמערקט איהם, אז ער זאָל ניט פערליערען און צוריק ברענגען, אויף וואָס פוהרמאן שיקט לויפענדיג צוריק צום סאמאָוואר אין אייליגניש א תשובה: גאָט בעהיט!

און האָטש די שוועבעלעך זיינען ניט זיינע, פון דעסטוועג־גען סטארעט ער זיך, אז ער זאָל יוצא זיין מיט איינער און ניט פּטר'ן קיין איבריגע, און דאָס רוב געלינגט עס איהם, סיידען, אז עס טרעפט א שטארקער ווינד.

אז ער צינדט אן עטליכע זעהר דין צעשפּאָלטענע העלצע־לעך און ווארפט זיי אריין אין סאמאָוואר צו די איבריגע גרע־בערע שטיקער האָלץ, הויסט שוין ביי איהם געפּטר'ט א האָלבע ארבייט. איהם בלייבט נאָר צו בלאָזען. דאָס בלאָזען אליין איז אפילו ניט שווער, נאָר דער רויך איז דאָס ערגסטע. איהם וואָלט דאָס שוין אפילו ניט אזוי געארט, מילא איז א ביסעל ביטער אין די אויגען. שפעטער וואשט ער זיי אוים איז וויעדער גוט. דאָס אונגליק איז נאָר דערין, וואָס ער מוז אויסשטעהן זיידלעריין פון דער „שוואלניע" וואָס געפינט זיך אויך אויפ'ן האָזינגען הויף אין שכנות מיט די מוזיקאנטען. פוהרמאן וויים ניט צי ארט זיי טאקי דער רויך אדער זיי פערגינגען ניט די מו־

זיקאנטען דעם סאמאוואר. נאר שרייען שרייען זיי און סטראשען צו נעהן „דאלאזשען" דעם אדיוטאנט.

פוהרמאן וויים אפילו, אז דער אדיוטאנט וועט דערפאר נאר נישט טהאן, וויל דער סאמאוואר איז א קאזיאנער און טיי דארפען די מוזיקאנטען טרינקען „פא אוסטאבו", פון דעסטוועגען וויל ער ניט האבען אויף זיך קיין „בעמערקונג"; פאר אן אלטען סאלדאט פאסט עס ניט. און ער זוכט מיטלען צו פערניכטען דעם רויך, וואס וואלייעט ווי פון א לאקאמאטיוו און צעלעגט זיך אין שווארצע שטיקער איבער'ן נאנצען הויף, צו דערשטיקט ווערען...

נאר ביז וואנען ער נעפינט דעם מיטעל, איז שוין דער מיטעל איבריג. דאס פייער, גוט פענאנדער ברענענדיג זיך, ניט שוין פון זיך ארויס א קלענערן שיטערן און העלערן רויך; שפעטער א וויילע שפארט בלויז ארויס פון קוימען א ריין־העל־פייער און שטעלט אוים רויטע צינגער די סאלדאטען פון שוואלניע.

דערזעהענדיג דאס ריינע פייער אהן רויך, וועדט פוהרמאן דערפרעהט און זיכער: ערשטענס דארף ער שוין נישט בלאזען! צווייטענס לאכט ער שוין אוים פון דער שוואלניע און דרייטענס וועט שוין טאקי באלד זיין טיי.

איהם בלייבט נאר יעצט שטעהן און אונטערלעגען פון צייט צו צייט אן אייניג שטיקעל האלץ, וועלכעס דאס פייער אינווענדיג חאפט מיט גרויס ליעבע ארום, האלזט עס, גלעט עס, קושט עס און פערברענט עס...

אז עס געהט אריבער די ערשטע האלבע שעה, קומט ארויס פון קאאזרמע אן אלטער סאלדאט־מוזיקאנט און פרעגט מיט א בעל הבתי'שען טאן:

— נו, פוהרמאן! וואס הערט זיך?

פוהרמאן טאפט מיט א נענידקייט דעם סאמאוואר, שמייכעלט און ענטפערט:

— עס וועט שוין קיין סאך ניט נעדויערן!

שפּעטער אביסעל, שמייכעלט ער צופריעדענער און ענט־פערט:

— ער „רעדט" שוין.

רעדען הייסט אפילו ניט זידען, אבער קרוב דערצו. אין קא־זארמע פערשפּרייט זיך באלד די ידיעה און דער עולם גרייט זיך שוין אן וואר מיט א גלאז, וואר מיט א לעהמענעם קריגעלע און וואר מיט א הילצערן לעפּעל...

ענדליך קומט אן א שליח פון פוהרמאנען, אז דער סאמא־וואר איז שוין פערטיג און ער פאדערט פיער „מענשען" צו נעהמען איהם. די פאדערונג וואדט גלייך ערפילט. פיער יונגע מוזיקאנטען, וועלכע וואלטען אין ראטע שוין זיך דערדיענט צום טיטעל „אלטער סאלדאט" און דא הייסען זיי נאך „נאווא־בראנצעס", נעהען ארויס אויפ'ן הויף און זאלבע־פיערט נעמען זיי דעם סאמאוואר. פוהרמאן, מיט א מינע פון א „קאמאנ־דיושצי־וואיסקאמי" נעהט זיי נאך און קאמאנדעוועט:

— אסטראזשנא! — פארזיכטיג!...

דעם סאמאוואר שטעלט מען אוועק אויף א ברעג בעטעל, וואס נעהערט צום עלטסטען אונטער־אפיציער. דאס איז א מין כבוד פאר דעם אונטער־אפיציער; דאס בעדייט, אז נאר איהם קען מען אנטרויען אזא מין אייגענס. און ווירקליך, וועו ארום סאמאוואר קלויבען זיך צוזויף די מוזיקאנטען, אנגעוואפענט מיט גלעזער, קריגעלעך און לעפּעל, גיט דער עלטסטער אונטער־אפיציער שטרענג א קאמאנדע:

— אסטופ! טרעט אף צוריק!

נאכהער רופט ער ארויס די רייכערע מוזיקאנטען און איז נוזר זיי זאלען געבען טיי. יענע לעגען זיך באלד צוזויף צו „שמעק־טאבאק" טיי, ביז עס וואדט א חיבש־היפּעלע און מען גיט עס איבער דעם עלטסטען אונטער־אפיציער. ער נעהמט עס אין האנד, בעטראכט און זאגט: „זאמאלא"! — עפּענט אויף דאס דעקעל פון'ם סאמאוואר, דערטרינקט עס אין די קאכינע

וואסער און הייסט האבען געדולד 5 מינוט. ביז עס וועט אנצי־
הען.

די 5 מינוט ציהען זיך אפילו לאנג, אבער דאך קומען זיי
זיך איבער, די מוזיקאנטען דערהערען ענדליך דעם אויסרוף:

— נאמאווא.

און עס ווערט א געלאף, א שטופערי, אז די קאמאנדע פון
אונטער־אפיציער, העלפט שוין ניט, און אגב איז די קאמאנדע
טאקי זעהר א שוואכע וויל ער אליין האט שוין אנגעשעפט א
קליין „קעסעלע", וואס האלט 10 גלעזער און טרינקט שוין,
צוביסענדיג שווארצען ברויט.

די קאמאנדע נעהמט איבער פוהרמאן. ער וויסט אפילו,
אז טיי וועט פאר איהם נענוג זיין, פון דעסטוועגען קען מען
זיך אויף נסים ניט פערלאזען. און דא זעהט ער ווי דער עולם
צאפט דעם טיי, און ער האט זיך נאך ניט פערזארגט מיט א גלאז
און מיט א פאר שטיקלעך צוקער, וואס ער דארף דאס נאך בע־
קומען פאר זיין ארבייט...

ענדליך בערוהיגט זיך דער עולם, יעדער זיצט שוין ארום
זיין בעטעל און טרינקט די טיי, וועך מיט א נאהענטען פריינד,
רעדענדיג וועגען סאלדאטישע פאליטיק.

דאן בעקומט שוין פוהרמאן די פאר שטיקלעך צוקער פון א
מוזיקאנט, וועמעס „צייט" עס איז צו „צאהלען". און ער
נעהמט זיך צו זוכען א גלאז, ער האט אפילו א לעפעל, נאר פאר
איהם, סאמאוואר־אנשטעלער, פאסט ניט פון א לעפעל צו
טרינקען, יעדער דארף וויסען זיין שטאנד...

און אט וועדט שוין ביי א מוזיקאנט, וואס טרינקט נאר
צוויי גלעזער טיי, פערטיג זיין גלאז, וועלכע ער טראגט אוב־
טער מיט גרויס דרך־ארץ פוהרמאנען. פוהרמאן נעהמט דאן דעם
גאנצען סאמאווארן צו זיין בעטעל, גיט איהם א טאפ און בע־
מערקט צופריעדען! אקוראט צום טרינקען! און גיעסט זיך אן
מיט בריטקייט די ערשטע גלאז!

ביים ערשטען זופ דערמאהנט ער זיך, אז דער דאָרשט איז ביי איהם שוין לאנג אריבער. ער וואָלט יעצט עפעס ליעבער געגעסען... פון דעסטוועגען טרינקט ער א גלאָז נאָך א גלאָז, א שאָד — אזוי פיעל געארבייט...

אז ער טרינקט זיך שוין גוט אָן און בעמערקט, אז אין סאָמאָוואר איז נאָך נענוג געבליבען, רופט ער אויס:

— ווער ווייל נאָך טיי? ס'איז דא!

נאָר קיינער רופט זיך נישט אָן. און פוהרמאן זוכט ערגיץ נאָך א שטיקעל צוקער, ער זאָל האָבען צו טרינקען נאָך א גלאָז, א שאָד איבער צו לאָזען, אזוי פיעל געארבייט...

ביבליאטעק אוּן לייַז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

צוויי חברים.

זיי זיינען נעווען דער נענענזאטץ איינער צום צווייטען. ספיר איז נעווען א שטילער, א פערבאַרגענער אין זיך: בערמאן א פלאפלער, א פיעל רעדעווידיגער. אז ספיר פלעגט שוין יא אמאל עפעס זאגען איז דאס נעווען מיט א לאנגע פאוזע פאר דאס גזאגטע און מיט נאך א לענגערער נאך דאס גזאגטע. בערמאן אבער האט פון פאוזען ניט געהאלטען. נערעדט האט ער נאכאנאנד און פון אלץ, וואס עם האט זיך אונטערגערוקט אונטער'ן אויג. דער פאר וועז ספיר פלעגט זאגען זיינע פאר ווערטער, פלעגט בערמאן אויסהערען מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט און וועז בערמאן פלעגט רעדען פלעגט ספיר קוקען אויף דער וואנד אדער אויף די נענעל און טראכטען גאר פון אנדערע ענינים.

ספיר איז נעווען א פילאזאף. געלעזען האט ער שווערע און דיקע ביכער. נעוואוסט אלע פילאזאפישע סיסטעמען און יעדערע אבגעשעצט לויט איהר ווערט. בערמאן האט געלעזען בלויז לייבטע בעלעטריסטישע ביכער און דאס אבגעלעזענע גלייך פערגעסען.

אויך אין געלד ענינים זיינען זיי בייַדע נעווען דער נענענזאץ אייַנער צום צווייטען. בעשעפטיגענדיג זיך בייַדע מיט לעהרעריי, האט בערמאן נעהאט שילער דאס רוב ביי אויפנעקומענע מענשען. די שילער זיינע זיינען נעווען לייכטזיניגע, שטיפער און די נענענשטענדע, וואס ער האט מיט זיי געלערנט זיינען נעווען ניט העכער פון אריטמיטיק און אביסעל נעאנראפיע: ספיר האט זיינע לעקציעס נעהאט ביי איינגעפונדעווען בעלי־בתים

און געלערנט האט ער שווערע געגענשטענדע: שפראכען און די געשיכטע פון דער ערד...

אבער חברים זיינען זיי געווען. בערמאן האט זיך מיט ספיר'ן נעמוזט זעהן אלע טאג און ספיר האט אויך געהאט די אייניציגע שוואכקייט: זעהן זיך אפט מיט בערמאנען. כאטש יעדעם מאל זעהן זיך האט ספיר'ן עפים געקאסט. בערמאן האט זיין פערדיענסט פאר'ן מאנאט פערשוועגדט אין דער ערשטער וואך פון צווייטען מאנאט, אין דער צייט, וואס ספיר האט געהאט אבגעשפארט א קלייגעם קאפיטאל.

און אט דאס איינציגע האט ספיר'ן מאנכמאל בייז געמאכט:

— בערמאן, וויפיעל איז דער שיעור? אבער בערמאן פלעגט אזוי פערזיכערן וועגען אבגעבען צוריק און וועגען בעקומען נייע לעקציעס, פון וועלכע ער וועט וועלען אן עושר, אז ספיר פלעגט ניט קענען שוין אבזאגען, און פלעגט בערמאן'ען וויעדער אויסבארגען.

אזוי האבען זיך יאהרען געצויגען.

בערמאן האט דורכגעלעזען א וועלט מיט ראמאנען און האט זיי אלע פערגעסען, ספיר האט פערשלונגען צעהנדליגע פילאזאפישע סיסטעמען און האט זיי אלע געהאט טיף אינוועניג און האט צו יעדער צייט זיי געקענט עמיצען דערלאנגען.

און וועהרענד בערמאן האט קיינמאל ניט געהאט ניט קיין געלד און ניט קיין אינערליכען קאפיטאל, האט ספיר פערמעגט צוויי־ערליי קאפיטאלען: מזומן געלד און צעהנדליגער סיסטעמען און טעאריעז.

אבער בערמאן האט זיך נאר אינטערעסירט מיט ספירס געלד־קאפיטאל, דעם פילאזאפישען און וויסענשאפטליכען קאפיטאל האט ער ביי'ן חבר קיינמאל ניט אנגעריהרט.

* *
*

איינמאל נאך דעם ווי ספיר האט שוין מעהר ניט געוואלט

איהם אויסהעלפען מיט נעלד איז בערמאן אוועק פון זיין חבר א בייזער און א בעלעדיגנטער.

ער איז געקומען צו זיך אין צימער, זיך אוועקגעשטעלט בייַ שפיגעל און האָט דערזעהן, ווי די שלייפען זיינע הויבען שוין אָן גראהען; ער האָט זיך דערמאנט, אן די צאהל יאהרען, וואָס ער האָט אבגעלעבט און ער האָט זיך ערנסט בערטראכט.

ער האָט געמוסען זוכען ענטפערם אויף פראגען: ווי אזוי און מיט וואָס לעבט מען ווייטער? האָט ער זיך געשטעלט די פראגע.

אויף מארגען איז ער אוועק צו ספיר.

— ספיר, ווי אזוי לעבט מען ווייטער?

ספיר, מיינענדיג, אז ער וויל ווידערער געלד האָט געשווינגען א ווילע און ענדליך קורץ אבגעענטפערט.

— היט דיינע לעקציעס און פערשוועגנ ניט קיין געלד.

— ניין, ניט דאָס מיין איך... האָט בערמאן זיך נערוועז פערקרימט... איך מיין מיט וואָס לעבט מען ווייטער...

—איך וועל דיר שוין קיין געלד מעהר ניט געבען... האָט ספיר געברומט...

— איך מיין נישט דיין געלד...

— וואָס דען? — האָט איהם ספיר אנגעקוקט.

— איך מיין דו זאלסט מיר ארויסהעלפען מיט א פאָר טעאריען...

— טעאריען? וועלכע טעאריען? — האָט איהם ספיר אנגעקוקט...

— איך ווייס ניט ווי אזוי לעבט מען ווייטער... זעהסט, איך האָב שוין גראהע האָר אין די שלייפען... און דו ביזט דאָך אזוי רייך...

— איך האָב שוין ניט קיין סך... האָט זיך ספיר ווי בעקלאָגט.

— ניין, איך מיין נישט קיין געלד, איך מיין עפעס א פי-

ליזאפישע שיטה, א טעאריע ווי אזוי צו לעבען ווייטער...

— אך, אט דאס מיינסטו! — האט זיך ספיר אנגעכאפט און האט זיך קעגען זיין כאראקטער אויפגערודערט — דאס ברודער יא... לייבניץ זאגט...

— וואס זאגט לייבניץ — האט זיך בערמאן אנגעכאפט.

ספיר האט איהם ערקלערט.

בערמאן האט זיך אנגעשטרענגט אויפצופאסען דעם זין אין אז ספיר האט געענדיגט, האט ער געבעטען נאך א טעאריע..

— שפינאזא למשל, זאגט אנדערש — האט ספיר נענומען אויסלענגען אן אנדער טעאריע...

נאכדעם האט ער זיך נענומען צו די גאר אלטע, צו פלאטאנען, צו סאקראטעס און צו אריסטאטעלן. ספיר האט איהם אויף אזא'ן אופן ארויסגעוואַרפען א פאר צעהנדליג טעאריען. בערמאן האט זיי אלע אויסגעהערט און א וויילע געשווינגען, ווי ער וואלט זיך מישב געווען וועלכע אנצונעהמען, ער זאל קענען ווייטער לעבען. ענדליך האט ער זיך עפים דערמאנט און מיט א גרעסע זיך נעווענדט:

— ספיר, איך וויים דאך, אז דו האסט נאך נענוג...

— דער רמבם, למשל, זאגט אין מורה נבוכים....

— אך, ניין, איך מיין, דו האסט דאך נאך נענוג געלד, בארג מיר נאך עטליכע רובעל... איך בעט דיך...

ספיר האט זיך דערפיהלט, ווי אבנעגאסען מיט קאלט וואסער... אבער א ברירה האט ער נעהאט. ער האט דאך דעם לייכטזיניגען בערמאנען ניט געקענט פערליערען: מיט זיינע פילאזאפישע סיסטעמען אליין האט ער זיך געפיהלט מאנכמאל אונהיימליך.

זרח „שותפות".

אזוי האָט ער געהויסען אין שטעדטל — זרח שותפות. און ער האָט זיך מיט דעם דאזיגען „צונאמען" ניט געשעהמט. אדרבא, מיט דעם דאזיגען נאָמען איז ער געווען שטאָלץ. אלײן קען א מענש נאר נישט אויפטהאָן, פלעגט זרח טענה'ן, און דער־פאר האָט זרח אויסער ווייב און קינדער קיין אײנענע זאך נישט פערמעגט. דאס הויז זיינס איז געווען בשותפות מיט א ברו־דער. דער הויף איז געווען שותפות מיט'ן גויאישען שכן און צו דעם ברונען אויפ'ן הויף איז שוין געווען א דריטער שותף. חייקל דער בעקער. די קראם וואס האָט זיך געפינען אויפ'ן מארק, האָט זרח געהאלטען שותפות מיט יענקל דעם תבואה הענדלער'ס ווייב און אזוי ווי די דאזיגע קראם האָט פאר צווייען ניט געקאָנט טראגען קיין חיונה, האָט ער צוגעהאָנדעלט אין א מארקס־טאג אויפ'ן מארק בשותפות מיט איינעם א אידען זע־ליג חארחורים, א איד א דרעהער אבער מיט א גרויסען קאָפּ.

איז דאס געווען אין מסחר זאכען. אבער אין פריוואט לע בען האָט זרח אויך געמוזט צו אלץ האָבען א שותף. קומט אן ערב פּסח און עס מאכט זיך איהם א מציאה א בינטעלע חריין פאר צוויי קאָפיקעס, זוכט ער א שותף און דעם ערשטען בעסטען אידען אָדער אידענע לעגט ער פאר:

— וועט קויפט בשותפות א בינטעל חריין?

מאכט זיך איהם א מציאה פיש אויף שבת, קען זרח זיך ניט פערגינען אלײן אבצוקויפען און ער זוכט א שותף, און אויב די קניה בעטרעפט א צו גרויסע סומע, איז דעמאָלס איהם איין שותף אָדער איין שותף'טע וועניג.

און אפילו אז זרח פלעגט אן ערב שבת אָדער ערב יום טוב נעהן אין מרחץ, פלעגט ער אויך דאָרטען זוכען א שותף צו דעם בעזעם, וואָס ער פלעגט קויפען ביים באָר־גוי. אבער אזוי ווי דער

בעזים פלענט ניט מהר אנטרעפען ווי איין קאפיקע, פלענט ער דערויף נישט אזוי לייכט געפינען א שותף און דאס שמייסען זיך איינער אליין מיט א בעזים פלענט איהם דערפאר פערשא־פען גרויסע ענוים. דערפאר אבער פלענט ער שוין דאס שטיקעל זייף קויפען בשותפות מיט נאך א אידען און אויף דעם איבערי־בענעם שטיקעל פלענט ער זוכען נאך א שותף...

מאכט זיך א מאל אין גאס, איינער רעדט א צווייטען א שידוך און זרח דערוויסט זיך, ווארפט ער אריין א פאער ווערטער רעכענט ער אויס א פאר מעלות פון דער כלה אדער פון חתן און זרח האלט זיך שוין פאר א שותף צום שדכן, טיילט זיך מיט איהם מיט די פאר רובעל שדכנות און מען געהט אריין אין א בעל־הבתישען שענקעל און מען מאכט בשותפות א טרינק בראנפען. יענער צאהלט פאר'ן בראנפען און זרח פאר'ן פאר־בייסען.

זרח איז א איד ניט קיין עם הארץ. אין די שווארצע פינ־טעלאך איז ער שטארק בעהאווענט, און אהן א צייטונג קען ער זיך ניט בענעהמ. ער אליין איז נאטירליך ניט ביכולת אויסצו־שרייבען א צייטונג, אבער זרח איז א איד וואס קען קריגען שותפים. ער זוכט אויס א פאר מניינים משכילישע אידען, אויף וואויל־קענעווריגע ווייבלאך, שלאנט צונויף א פאר רובעל פאר א האלב יאהר און די צייטונג קומט אן דערפאר אויף זיין אד־רעס... ענדע יאהר בלייבען די אלע נומערען ביי איהם. דאס וויב לאזט איהם ניט לעבען, וואס זיי מאכען אן אין שטוב א הקדש או זרח זוכט א נייעם שותף די דאזיגע נומערען אויסצו־בינדען.

אויף מיט נאט מאכט זרח זעלטען אליין נעשעפטען. קומט שמחת־תורה, קויפט זרח שלישי. אבער אזוי ווי אין דעם דאזיגען טאג איז שלישי זעהר טהייער, קריגט ער א שותף. ער זאגט די ערשטע ברכות, דער צווייטער די לעצטע ברכות און דאס נעשעפט איז געשלאסען.

זעלבסטפערשטענדליך, אז אויך אין אתרוג מיט א לולב וועט זרח אליין ניט קויפען. דערצו האט ער שוין עטליכע שותפים מיט א מאל. דערפאר אבער דער פטום, נעהערט נאך סכות צו איהם, ווייל זיין ווייב נעביהרט איהם בלויז מיידלעך און זי גארט שוין לאנג צו האבען א איינגעל.

וועגען א סוכה איז אבגערעטן! א סוכה מאכט זרח בשותפות מיט'ן ברודער און נאך צוויי שכנים, און איהם דאכט זיך שטענדיג, אז די סוכה קען אריינגענהמען א שכן — א שותף הויסט עס. אבער די איבעריגע שותפים דערלאזען עס ניט.

אין שטעדטעל איז קיין דאקטאר ניטא — דער גרויסער דאקטאר וואהנט אין דער אויעזדנער שטאדט און אז ברוך אדער זיין ווייב ווערט מסוכן קראנק, זוכט ער וויעדער א שותף, אמאל צוויי, וואס זיינען קראנק אויף דער זעלבער קרענק וואס ער, אדער זיין ווייב און מען דינגט בשותפות א פוהר און מען מאכט א רייזע צום דאקטאר...

עס איז איבעריג צו דערצעהלען, אז ברוך האלט א לאטערי צעטעל מיט א פאר שותפים און פערליערט דערפאר אלע יאהר א חלק. דערפאר אבער אז דאס צעטעל האט א מאל געוואונען א קליינע סומע, האט מען נעמוזט אנקומען צום רב צו האבען א דין תורה ווי אזוי צו צוטהיילען דאס געלד און דאס פסק־געלד האט מען זיך צוזאמענגעלעגט בשותפות.

אזוי האט ברוך אבגעלעבט לאנגע יאהרען און איז נעשטאר־בען אן ארימאן. תכריכים האבען זיינע לעבענס־שותפים איהם געקויפט בשותפות און אויך די קבורה גלייך האט מען בעצאהלט בשותפות, אזוי אז יעדער האט אויך אין זיין קבר נעהאט א בע־רייטענדען חלק...

דער דיכטער און זיינע פריינד.

פערשעהמט האָט דער יונגער דיכטער פאַרגעלעגט זיין ערשט ווערק דעם פערלעגער.

ער האָט זיך ניט געשעמט מיט זיין ווערק, ווייל ער האָט אין זיין ווערק ניט געגלויבט, פערקעהרט, ער איז אינערליך זיכער געווען אין די הויכע מעלות וואס זיין ווערק בעזיצט. און דערפאר טאקי האָט ער זיך געשעהמט. אזוי פערשעהמט זיך א שעהן מיידעל און דערצו נאָך אין א שעהן קלייד אַנגעטהאָן, ווען זי ווייזט זיך פאר א ווילד פרעמדען...

— איהר וועט עס נעהמען? — האָט דער יונגער דיכטער שטיל געפרעגט.

— דער פערלעגער האָט דעם מאנוסקריפט געבלעטערט, געכאפט א צייל דאָ, א צייל דאָרט און מיט זיין סההרישען הונט דערשפירט עפעס ווערטהפולעס.

אזוי ניט בלויז איין קוק א ענציטער פערל־העגדלער אויף פערל און וויים שוין וויפיל ריוח דערביי שטעקט.

— נו, יא... האָט דער פערלעגער זיך געמאכט קאלט. מען דארף עס נאָך דורכקוקען...

דאס ווערק איז אַנגענומען געווארען.

וועגען האַנדאר האָט דער יונגער דיכטער ניט פיל גערעדט: זיין ווערק איז איהם צו טייער.

אַבער אויף איינם האָט ער זיך, קענען זיין כאראקטער, געשטעלט פעסט.

— פינף־און־צוואנציג עקזעמפליארען וועט איהר מיר געבען.

— צו וואס? — האָט דער פערלעגער געשמייכעלט.

— צו פערטהיילען מיינע פריינד, האָט דער יונגער דיכ־

טער מיט אן אויפגעלעבט געזיכט געענטפערט.

— אך! — האָט דער פערלענער ווי מיט שפּאָט אויסגע־

רופען — **האָט** איהר אזוי פיעל פרייגד?

— יאָ! נעווויס! — האָט דער דיכטער נאָך פעסטער בע־

שטימט אוז גלייקליך געשמייכעלט.

— אויב אזוי — בעקומט איהר.

אוז אז דאס בוך איז ערשיענען, האָט דער דיכטער א ליעבע אָננעגעהמע ארבייט געהאט:

צו פערטהיילען זיין ווערק צווישען די פרייגד.

אך, א שאד! עס האָט איהם אויסגעפעהלט נאָך א צעהן עקזעמפּליארען.

אָבער ער וועט ניט געהן דולען א קאָפּ מיט בקשות צום פערלענער.

די צעהן עקזעמפּליארען האָט ער געקויפט. אך, עס האָט איהם וויעדער געפעהלט.

דער יונגער דיכטער האָט אזוי פיעל פרייגד געהאט.

* * *

ביי׳ם צווייטען ווערק האָט ער זיך שוין וועניגער געשעמט.

— מיין איצטיג ווערק — האָט ער געמאָלדעט דעם פערלענער — זאל ווירקליך איבערטרעפענד זיין.

— נו, יאָ... מיר האָפען — האָט דער פערלענער סוחר׳יש אָבער גוטמוטיג געשמייכעלט — וואס דען? איהר קענט נישט?!

אוז דער יונגער דיכטער, וואס האָט שוין איבריגענס, בע־קומען א לייכטען קנייטש אויפ׳ן הויכען שטערען, האָט גע־זאגט:

— אוז וועגען האָנאָראר?

מען איז מושוה געווארען...

— אוז דערצו וועט איהר מיר געבען א צאהל עקזעמ־פּליארען...

— וויפיעל? — האט דער פערלענער ווי מען זיצט זיך געשמייכעלט.

דער דיכטער האט זיך א קלייניע וויילע פערטראכט:

— א פופצעהן שטיקלעך.

— אך, זיינען אייך שוין אבגעקומען אזוי פיעל פריינד? האט דער פערלענער ווי בעדויטענד געשמייכעלט...

דער דיכטער האט געשווינגען.

* * *

ביים דריטען ווערק האט דער דיכטער זיך שוין מיט'ן פערלענער אביסעל געאמפערט:

— אום נאטעס ווילען! עס וועט נעהן אין די טויזענדער... איהר נוצט מיך אויס! ...

זיין שטערען האט זיך געקנייטשט און אין די אויגען איז נעלענען פערדרוס און אונצופריידענהייט...

מען איז דאך ענדליך מושוה געווארען. דער דיכטער האט שוין געוואלט ארויסגעהן.

— נו, און וויפיעל עקזעמפליארען דאס מאל פאר אייערע פריינד?

דער דיכטער האט א מאך געטהאן מיט דער האנד:

— אך, לאזט צורוה... דאס וועל איך נאך זעהן.

און א פיהר טהוענדיג מיט דער האנד איבער'ן שטערען האט ער טרויערינ צוגעגעבען:

—— האב איך דען פריינד! ...

דער פערלענער האט מיט נצחון געשמייכעלט...

צוויי תקיעות.

די סאָלדאטען פון דער זעכצענטער ראָטע האָבען סוף־זומער אין לאַנער געמאכט א שמועס וועגען די קומענדיגע שווערע מאַנעווערעס. ש ו ב, א קליין נידעריג סאָלדאטל, מיט א בליך פּנים, האָט זיך דערשראָקען, פּענאַנדערגעפרעגט אקוראט ביי די עלטערע סאָלדאטען, וועמען לאָזט מען איבער אויף קאַראָול און בעקומענדיג אנ'ענטפער, אז אויף קאַראָול בלייבען די קראנקע און שוואכע, איז שוב'ן אביסעל לייכטער געוואָרען אוים'ן הארצען און ער האָט געזאָגט:

— ניטשעווא, מיך וועט מען לאָזען!

— אוודאי, — האָט איינער פון די גוי'עשע סאָלדאטען געלאכט — אויף וואָסערע צרות וועט מען שלעפען אזא שלאָק ווי דו, א „ראבין".

„ראבין" האָט מען שוב'ן גערופען דערפאר וויל ער האָט פון „קעסעל" ניט געוואָלט בשום אופן עסען און פלענט אמאל אריינחאפען א „דאוון טהון".

ערב מאַנעווערעס, אז דער דאָקטאר האָט געמאכט א „סמאָטר" וועמען צו לאָזען, האָט שוב נושא חן געווען ביי'ם דאָקטאָר, ער האָט איהם א קלאַפּ געטהאָן איבער.ן פּלייצע און געשמייכעלט:

— מאָלאָדיעץ! פּאָידיאָש.

שוב, וועלכער האָט זעלטען געהערט, זייט ער דיענט, מען זאָל אויף איהם זאָגען „מאָלאָדיעץ", האָט דעם קאָמפּלימענט אנגענומען מיט שמחה און אז ער איז ארויס צוריק פון „אקלאַ־דאָק" און די סאָלדאטען האָבען איהם געפרעגט:

— נו, שוג ?

האט ער פרעהליך געענטפערט:

— איך געה ! דער דאקטאר האט מיר א קלאפ געטהאן א בער'ן פליצע און געזאגט: „מאלאדיעץ" !...

ארוים אויף די מאנעווערעם איז מען אין דער פריה, אכט א זייגער. עם איז געווען א חמארנער אלול־טאג; דער וואלד, וואו דער לאנער האט זיך געפונען איז געשטאנען טרויעריג און האט שטיל גערוישט, ווי ער וואלט בערויערן, וואס זיינע סאלדאטען, צו וועלכע ער האט זיך פאר אזא זומער צוגעוואהנט, געהען אוועק, זיין נע ונד עטליכע וואכען, שלאפען אויף דער ערד אונטער'ן אפענעם הימעל, געשיצט פון רעגען, ווינד און קעלט...

די מוזיקאנטען האבען אנגעהויבען שפיעלען א מארש אין א. מינאר, דער „בארישאן", וועלכער האט אין מארש געהאט א סאלא, האט זעהר טרויעריג געברומט, און שוב האט זיך דער־מאהנט אין אלול, אין די קומענדיגע „ימים נוראים"; זיך דער־מאהנט אן זיין שטעדטעל, וואו אידען שטעהען איצט אין די בתי־מדרשים און דאוונען, און א שווערע בענגשאפט, א גוואל־דיגע ציהעניש ערגיץ האט דורכגענומען זיין נשמה.

— וואס ביזט דו אומעטיג, שוב ? — האט איהם א שטופ געטהאן איוואנאוו, א גוי'עשער סאלדאט פון זיין „צייל". מיט וועלכען ער פלעגט שלאפען אויף איין נארע און האט מיט איהם בשלום געלעבט.

— אזוי ! — האט שוב טרויעריג געענטפערט.

— שווער ? — האט איוואנאוו ווייטער געפרעגט.

— נישקשה !

— באלד, וועט מען מסתמא אברוהען, אז מען געהט אויף מאנעווערעם רוהט מען אב אלע צוויי שעה. אויף מאנעווערעם היט מען דעם סאלדאט — האט איוואנאוו, ווי געוואלט בערוהיגען

שוב'ן, וועלכען ער האָט געהאלטען פאר א „נאַוואַבראַניץ" וואָס שרעקט זיך.

— פאר א יאָהרען איז געווען, צו אלדע שווארץ־יאָהר. שוועדע „מאנעווערעס" — האָט איוואַנאָוו ווייטער גערעדט, ווי ער וואלט וועלען צושטרייען שוב'ס טרויעריגע געדאנקען — פאר א יאָהרען האָבען מיר, צום שווארץ יאָהר, געדארפט געהן אלץ אויף בערג! אבער אונזער פאלק האָט ניט „פאַרגעסען". מיר האָבען בעקומען א „ספאסיבא" פון קאָמאַנדיוושטשי וואָס־קאמי אליין און צו גלעזלעך בראַנפען.

שוב'ן האָט דער ראניץ, אין וועלכען עס איז געלעגען א משא, ניט נאָך זיין געוואויהנהייט נאָך, אָנגעהויבען צו שטע־כען אין רוקען, ער האָט איהם געוואלט א רוק טהאָן נידריגער, נאָר איוואַנאָוו האָט איהם איבערגעשלאָגען:

— וואַרט, באלד וועלען מיר קומען אויף „פריוואל" וועסט דו פערדיכטען: אין „סטראי" טאָר מען ניט. „סטראי סוויטאָיע מיעסטא — קענסט דאָך גוט „סלאָוויענסנאָסט"?

דאָס וואַרט „סוויאטאָיע מיעסטא", האָט שוב'ן וויעדער דערמאָהנט אין אלזל, אין קומענדיגען ראש השנה, אין שופר און ער האָט אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל. די וואלקענס אין פערשיעדענע געשטאלטען זיינען ווי צורודערט געשוואומען און שוב'ן האָט זיך פאַרגעשטעלט דער גרויסער יריד יעצט אין הימעל.

— וואָס קלעהרט מען דאַרטען וועגען איהם? איז פלוצים שוב'ן איינגעפאלען — צי ווייסט מען, וואו ער געפינט זיך היינט, וועט מען דאָס נעמען אין זינען? וועלען די מלאכים איהם דערקענען אין זיינע סאלדאטסקע קלייידער?...

און שוב האָט בעשלאָסען, אז ווי שווער איהם זאל ניט אנקומען, מוז ער געבען צו ווייסען, וואו ער געפינט זיך. ער מוז אויסבעטען א גוט יאָהר! אויפ'ן פעלד וועט ער חאָטש דאוו־נען, חאָטש אהן א טלית נאר מען זאל איהם דאַרטען ־ערקע־

נעז, מען זאל וויסען, אז ער איז דער זעלבער איד, ווי מיט א יאהר צוריק איז דער היים!

ערב ראש השנה פאר נאכט איז דער פאלק אנגעקומען אויף א פעלד. פון ווייטען האבען זיך געזעהן קלייגע הילצערנע דעכער, ווי צוזאמענגעגאסען אין איינעם און שוב האט זיך דער־מאהנט, אז ווען ער פלעגט אמאל אוועקגעהן אויף א וויערסט פון דעם שטעדטעל, וואו ער האט געוואוינט און קוקען פון דארט צום שטעדטעל צו, פלעגען דארט אויך פונקט אזוי די דעכער צוזאמען־געגאסען אויסזעהן. און שוב'ן האט דאס הארץ געצויגען אהין צו דעם שטעדטעל.

— אידען! — האט שוב, נאכדעם ווי דער פאלק האט די פאלאטקעם צונויפגעשטעלט אויף צו איבערנעכטיגען ביז מאר־גען פריה — זיך געוועגדעט צו די עטליכע סאלדאטען פון זיין ראטע — מארגען איז ראש השנה...

— מיר ווייסען! — האבען די אידען ווי פערדריסליך גע־ענטפערט.

— ווילסט אפשר א ראש השנה'דיגען קוילעטש? — האט איין סאלדאט זיך געוויצעלט—נעהם ארויס פון ראניצע, דאר־טען ליעגען א סך סוהארעם...

— ביזט א גוי. — האט שוב זיי געזידעלט — לאמיר בעסער זעהן צו געהן דאוונען — דא איז ניט ווייט א שטעדטעל.

— דאוונען, ווי דאוונען! — האט דער סאלדאט זיך ווייי־טער געוויצעלט — עסען וועטשערע צו א אידען האט מען נע־דארפט טאקי געהן, א וועטשערע וואלט איצט געווים ניט גע־שאדט...

— עס איז ווייט! — האט איינער געזאגט, — מען קען זיך מיאוס „אנרייסען"...

שוב האָט זיך פערטראכט. אין קאָפּ האָט ביי איהם נעאָר־
בייט איין נעדאנק: ער וועט בעטען אויפֿנאָמען אויסרייניגען
זיין ביקס און ער וועט נעהן דאוונען אין שטעדטעל אריין.

— זא חליעבאָם! — האָט ער דערווייל דערהערט הינטען
א נעשרייי פון זיין זוּאָדנעם אונטער־אָפיציר.

און פון זיין דאוונען נעהן איז נאָר נישט נעווָארען... נאָך
ברויט האָט מען נעדארפט נעהן אין צווייטען פּאָלק, דאָס אָב־
וועגען, דאָס ארויסנעבען דאָס ברויט נעדויערט לאַנג, און שוב
איז מיט עטליכע אידלעך אוועק מיט אראָפּנעלאָזענע קעפּ נאָך
ברויט.

— אָט האָסטו דיר ראש השנה, — האָט איינער נעהעג־
דיג נעזאָגט.

— סלוזשבע! — האָט א צווייטער נעטרייסט.

— מאָרגען אפֿילו קיין שופר ניט הערען! — האָט שוב,
ווי פאר זיך נערעדט.

— וואָס איז? יעמעליאנאָוו אונזער סיגנאליסט בלאָזט
שלעכט שופר? — האָט דער סאָלדאט זיך ווייטער נעוויצעלט.

שוב האָט אבער ניט נעהערט, האָט ניט נעוואוסט, וואו ער
איז אין הער וועלט. עפּיס נעהט ער נאָך ברויט? צו וואָס
דארף ער דאָס ברויט?... הייבט איז דאָך ראש השנה...

— וועז וועט מען מאָרגען ארויסנעהן? — האָט ער נע־
פרעגט ביי'ם „עלטסטען", וואָס האָט נעפיהרט די קאָמאַנדע
נאָך ברויט.

— האלב צעהן, שטעהט אין פּריקאז...

— האלב צעהן! — האָט שוב אויסנעשריען מיט שמחה.

און ער האָט זיך דערמאָהנט, אז דאמאָלס בלאָזט מען
שופר... „שופר"! „שופר"! האָט איהם נערוישט אין קאָפּ. ער
מוז הערען מאָרגען שופר... ער וועט לויפען איז שטעדטעל
אריין, נישט טקשה, ער וועט „פּאָר סוד" ניט אוועק נעהן...

— מאָרגען נעה איך אין דער פּריה אין שטעדטעל, — האָט

ער זיך געוועגדט צו די פּאָר אידען, ניט אנדערש...

שוב איז אויפגעשטאַנען אין דער פּריה, נאָך איידער מען האָט געוועקט אויף פּריהשטיק, האָט אויפגעוועקט זיין שכן „איוואַנאָוועז", איהם געבעטען מיט טרערען אין די אויגען. ער זאָל היטען זיין ראַניץ מיט דער ביקס.

— אוז דו וואוהין געהסט דו? — האָט איוואַנאָוו פערשלאָפען געפרעגט...

— איך... איך... האָט שוב געענטפערט מיט האַלבע ווערטער — איך נעה אין שטעדטעל, איך וועל דיר ברענגען חלה...

— נו, גוט, איך וועל היטען, — האָט איוואַנאָוו געענטפערש.

שוב איז ארויס פון פּאַלאַטקע און האָט זיך געלאָזען געהן.

— א, נוט ברודער, וואָס איך זעה דיך! — האָט ער דערהערט א קול.

ער האָט זיך אומגעקוקט און האָט דערזעהן דעם דעזשורנע. אן אונטעראָפיציער.

— אוים שופר! — האָט איהם א קלאַפּ געטהאָן אין קאָפּ.

— נעה, ברודער! — האָט דער דעזשורנער זיך געוועגדט צו איהם מיט א ווייכען טאָן, וועלכער האָט שוב'ן געשניטען איבער'ן הארץ ווי א שארפער מעסער, נעה, ברודער, אויפ'ן קיך — עס פעהלט דאָרט גראָד א „מענש".

— גאָספּאָדין דעזשורנע! — האָט שוב אָנגעהויבען בעטען מיט טרערען אין די אויגען.

— נאָרעלע. איך האָב ניט וועמען צו שיקען — עס איז דיין „אָטשערעד". עס וועט ניט נעדויערען.

— פערפאָלען, פערפאָלען! — האָט שוב געהענדיג אין קיך געקרעכצט.

אז שוב האָט געענדיגט די ארבייט אויפ'ן קיך איז געווען

האלב ניין, עס איז נאך געווען פאר פריהשטיק און ער האט אויסגערעכענט, אז ער וועט נאך קענען געהן הערען שופר.

ער האט זיך געלאזען לויפען מיט אימפעט אין שטעדטעל. דאס הארץ האט איהם געקלאפט, אין קאפ געדוישט און יעדער קלאנג אויפ'ן וועג האט זיך איהם אויסגעוויזען ווי א תקיעה.

און אט זעהט ער שוין אין גאנצען דאס שטעדטעל. די קלייניע אידישע געסלעך זיינען שטיל, ווי אויסגעשטארבען, נאר עפעס פון א הויז הערען זיך קולות, בעקאנטע קולות... ער לאזט זיך לויפען געשווינדער צו די קולות וועלכע דערמאהנען איהם דעם ניגון פון למנצח...

באלד... באלד...

און אט דערהערט זיך א תקיעה... ער לאזט זיך לויפען געשווינדער... ער וועט שופר הערען!

און פלוצים דערהערט ער קלאפען פון פויקען, א רופען פון סיגנאלען פון דער ווייט, מען רופט דעם פאלק!...

דער פאלק נעהט אוועק.

און שוב ווערט צוטומלט.. נעבען איהם הערט ער די תקיעות און דאָרט ווייט, א האלב ווערסט פון איהם — סיגנאלען און פויקען...

און שוב ווארפט זיך אהער און אהין.

— גוואלד, וואוהין לויפט מען? רייסט זיך ביי איהם ארויס א געשריי.

און די סיגנאלען און די פויקען רעש'ן מיט כעס, און ציהען איהם, און רופען איהם: ניכער, ניכער צו אונז, צו אונז — א טרעוואנג!

און די תקיעות פון די אידישע שוהל בלאזען אזוי שוואך, אזוי טרויעריג... עס צופט איהם די נשמה — עס ציהט איהם אהין, צו די שוואכע אידישע תקיעות...

— גוואלד, וואוהין לויפט מען? — ווערט ער צוטומלט און בלייבט שטעהן.

און אט ווערעז די סיגנאלעז שטארקער, די פויקעז רונערז
און רופעז מיט קראפט: אהערער — אהערער — גיכער ערר!
און שוב'ן טראגט עס אהין וואו עס הערעז זיך שטארקער
די סיגנאלעז... עס טראגט איהם ווי א שטארקער ווינד אוו ער
לאזט זיך לויפעז, צוריק, צוריק, צום פאלק...

ביבליאטעק פון ייוו ציטער פון א״י
נאציאנאלען אר־ביטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

דער אלטער ארבייטער.

וואיטעק האט זיך צואווערטעלט מיט זיין בעל הבית, דעם אייגענטהימער פון א קרויסער דרוקערייי.

— אן עולה! מומר'ט ער זיך אליין דעם גאנצען טאג. געדארפט פערשווייגען. 25 יאהר געדיענט, געדיענט, געווען געטרייי ווי א הונד, און איצט, אז דו האסט שוין גראהע האר — נא דיר, נעה זוך אנדערע בעלי־בתים!

עס פאלט ביי איהם די ארבייט פון האנד און דער מאשיניסט פון דער דרוקערייי, א הויכער דייטש, מיט פערדרעהטע וואנסען, בייזערט זיך:

— דו ביזט, וואיטעק, היינט בעטרונקען, צי וואס?

אויפגערעגט פון אזא שלעכטע מיינונג וועגען איהם, פערגעסט וואיטעק וויעדער וועד שלעכטער איז און ברומט בייז ארויס:

— איך וויים ניט וועד טרינקט, איך צי דער הערר?

— אזוי גאר, דו רעדסט שוין מיר אויך ענטקעגען — צינדט זיך אן דער מאשיניסט — גוט! גוט!

פאר'ן דאזיגען „גוט־גוט!" דערשרעקט זיך וואיטעק אזוי, אז עס שוידערט איהם. ער וויים, אז מיט דעם זשלבען גוט־גוט איז מיט א יאהר צוריק אבגעואגט געוואָרען נאך אן'ארבייטער אין דרוקערייי, ס ט א ה, און האט נאך ער היום קיין ארבייט ניט. ער האט איהם שוין געזוכט פאריגע וואך וואלגערן זיך נעבעו בריק מיט אלע שכורים און באסיאקעס.

און וואיטעק בענראבט טיף, טיף אין הארצען דאס ביסעלע שטאלץ, וואס עס איז איהם נאך פערבליבען פאר די 25 יאהר, וואס ער דיענט דא אין דרוקערייי, און מיט א הכנעה־דיגען קול וועגדט ער זיך:

— איך וויים נאר ניט, וואס דער הערר איז בייז. עס איז דען אנ'עולה, אז מען נעמט א מאל א ביסעל בראנפען...

נאר אנשטאט צו פערריכטען דערמיט די מערכה, האט ער קאליע געמאכט. דער מאשיניסט שטעלט אויף איהם אויס די פאר בייזע שארע אויגען און שרייט:

— ווערסט ענטשווינגען! צי ניט, לומפ!

„אלץ איז פערלאָרען!" טראכט וואיטעק אין אנגסטען און נעמט זיך צו דער ארבייט, דערלאנגען פאפיער צו דער דרוק־מאשין.

דער מאשיניסט שרייט אויס וויעדער:

— וועלכע פאפיער, לומפ, האסטו געבראכט?

„דאס אונגליק הויבט זיך אן!" טראכט וואיטעק און עס לאזען זיך ביי איהם אראב די הענד...

נעקומען אהיים פיזיש און גייסטיג מיעד, האט זיך וואי־טעק א וואַרף געטהאן אויפ'ן טאפטשאן, וואס האט נעריענט אלס א בעט פאר איהם און זיין ווייב, און האט שטאר געקוקט.

— וועסט עסען? האט דאס ווייב, א פאר דער צייט פערעלטערטע פויערטע מיט אויסגעאשענע אויגען און א דאר ברוסט — געפרעגט.

וואיטעק האט ניט געענטפערט.

— וואס ביזטו אזוי צוטראנען? — האט זי בעזאָרגט צוּגעשטעקט קוקענדיג מיט טרייע בליקען אויפ'ן מאן.

וואיטעק האט ווידער ניט געענטפערט.

דאס ווייב איז ווידער געוואָרען אונרוהיג און איז צוגע־שטאנען:

— ביזט, זאל נאט היטען, עפעס קראנק?

— קראנק!! — האט זיך וואיטעק אנגעכאפט — ניט

דערהארעז וועלען מיינע שונאים.

ער האָט בייז אַנגעקוקט דאָס ווייב אוז געברומט:

— קיין אנדער וואָרט, ווי קראנק, איז ביי איהר ניטאָ.

דאָס ווייב האָט זיך געפרובט פערטיידיגען:

— שונאים זאָלען קראנק זיין, איך מיין גלאָט... ביזט עפעס צורודערט...

— צורודערט... האָט וואיטעק געמורמלט, וואָס בין איך צורודערט... איך לאָך פון זיין באָבען... איך האָב זיך צואוועג־טעלט מיט'ן בעל הבית... פאר 25 יאָהר, נישקשה, איך מעג מיר ערלויבען איין מאל פאר 25 יאָהר אַבענטפערן א בעל־הבית. איך בין אין איינע יאָהרען מיט איהם אוז געארבייט האָב איך מעהר פאר איהם...

דאָס ווייב האָט פערשטאנען, אז וואיטעק איז היינט ארוים־געשפרונגען פון העזה. איהר הארץ האָט זיך שטארק געשראָקען אוז זי האָט געוואָלט מוסר'ן איהם: אלמאי? נאָר א ביסעל אויס מורא פאר וואיטעק'ס כעס אוז א ביסעל אויס מיטגעפיהל האָט זי ווייך געזאָגט:

— לאָך זיך אויס פון איהם, נישקשה, ער וועט דיך ניט אַבזאָגען...

— אַבזאָגען... זאל ער אַבזאָגען... האָט וואיטעק גע־כעס'ט, וויפיעל איז דער שיעור! 25 יאָהר אַבגעריעגט אוז גע־נוג!... איך וועל אליין זיך אַבזאָגען...

אויסגערעדט האָט ער עס נאָר צו שטילען זיין צאָרן, אבער באלד האָט ער ערנסט אויסגערופען:

— גענוג! 25 יאָהר! איך וועל פרובען מיין מזל ערגיץ אנדערש...

אויך מארגען איז וואיטעק אויפגעשטאנען פריהער ווי גע־וועהנליך. אוועק ארבייטען איז ער אבער מיט א שעה שפעטער. ווי אזוי ער האָט די שעה פערשפעטיגט וויים ער אליין ניט: דער

טייוועל האט זיך אויך היינט אריינגעמישט. ער זעהט בעשיינ־פערליך, אז דאס נאכצע שטיק, וואס די 25 יאהר האבען אויס־געוועבט, הויבט זיך אן צו רייסען... עס איז געווען א גראהע שטיק, אבער דאך א נאכצעס אוון א זיכערעס. וואס וועט איצט זיין? — נאט אליין, דאכט זיך איהם, קען אזא הארבע זאך ניט ווייסען.

צוקומענדיג צום הויף, וואו די דרוקערייי האט זיך גע־פונען, האט ער זיך אבגעשטעלט, געקוקט אויף די פיעלע פענסטער, וועלכע, אנשטאט א פריינדליכע בעגריסונג, ווי ער האט פון זיי אלע אין דער פריה בעקומען, האבען איהם יעצט בייז אננעקוקט, ווי נעכטען די אויגען פון בעל הבית, וועז ער האט איהם כלומרשט בעליידיגט. דער גערויש פון די דרוק־מאשינען האבען ווי אויסגעלעגט א שווארצען פינסטערען סוף. ער האט זיך דריי מאל איבערגע'צלם'ט, געמורמלט: „נאט, זיי מרחם דיין קנעכט!" און איז אראפ אונטען אין פאבריק...

צום שלימזל איז גראד אונטען געווען דער בעל הבית. דערזעהענדיג איהם, האט וואיטעק ניט געהאט וואו זיך צו בע־האלטען און איז געבליבען שטעהן אין אנ'אומגעלומפערטער פאזע, וואראנדיג אויף עפעס אן אויסרער פון בעל־הבית.

יענער אבער האט איהם ניט בעמערקט און גערעדט עפעס מיט'ן מאשיניסט.

וואיטעק האט געפיהלט, אז דאס שטיק, דאס גראהע לאנ־גע שטיק, צורייסט זיך אויף שטענדיג, אויף אייביג; פער־ריכטען עס קען מען שוין ניט און ער האט געפיהלט, אז ער דארף עפעס טהאן. שטעהן אזוי איז קיין שכל ניט, און בעגי־סענדיג זיך מיט א קאלטען שוויים, האט ער ארויסגערעדט:

— בעל הבית, איך וויל א רעכענונג...

נעווארט האט וואיטעק אויף א שטארקען עפעקט. נאך א 25 יעהריגער ארבייט בעטען א רעכענונג איז ניט פון די מעשים, וואס מען הערט אלע טאג. זיין וועגדונג האט אבער

ניט געמאכט קיין איינדרוק. ער זועט פרובען העכער זאגען: וואס האט ער אייגענטליך מורא — ער איז ניט קיין יונגעלע:

— איך האב געוואלט בעטען דעם הערר א רעכנונג! — האט ער נאך אמאל שוין שטייפער ארויסגעהעדט, און דאס הארץ האט געקלאפט, ווי ביי א גזלן.

— איך האב געהערט... האט דער בעל הבית קאלט געענטפערט — וועסט קומען שפעטער...

„הייסט עס — ער נעמט אן מיין אבזאגען זיך"... האט וואיטעק זיך אין געדאנק געחדוש'ט און ניט געקענט עס בעגרייפען.

ער האט זיך דערפיהלט אזוי קליין, אזוי ארבעגעפאלען. אז איהם האט נעוואונדערט, ווי אזוי האט ער, וואיטעק, געקענט אבדיענען ביי אזא פיינעם בעל־הבית נאנצע 25 יאהר. עס איז נעווען קענטיג א טעות. עפים א מאדנער טעות.

ער האט א קוק געטהאן נעבען זיך אויף א קאסטען, וואס ער וואלט געדארפט איהם ארויסטראגען אויפ'ן הויף. זיין קאסטען, הייסט עס. יעצט אבער איז די קאסטען איהם אזוי פרעמד געווען, ווי דער בעל הבית, ווי די נאנצע דרוקערייי און ער האט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן, ווי איז דאס מענליך, אז ער האט דא אבנעארבייט 25 יאהר... עס איז א טעות, א גרויסער טעות.

נידערגעשלאגען איז ער ארויס צוריק אויפ'ן הויף, וואו ער איז שטעהן געבליבען און ניט געוואוסט וואוהין צו גיין... אהיים גיין, וויים ער דארף ער ערשט 1 א זיינער... עס איז דאך אונמעגליך איצט צו גיין א היים, ער וועט דאך דארטען משוגע ווערען. אפשר זאל ער אריין צוריק צום בעל הבית, פאלען איהם צו די פיס און זאגען:

— הערר לעבען, איך האב עס א שפאס געמאכט, צו וואס זאל איך אוועקגיין, איך האב דיך ליעב, איך האב ליעב די דרו־

קערייי, איך האב ליעב די קאסטען, וואס מען דארף ארויסטראַגען, איך האב אלץ אזוי ליעב, אלץ איז מיר אזוי אין הארצען איינגעבאקען... 25 יאהר, א קלייניגקייט... איך האב עס א שפאס געמאכט, הערר־לעבען, זיי מוחל...

איהם דיענען אבער די פיס ניט צו מאכען א שריט און קראצענדיג זיך אין פאטילייצע מורמעלט ער פערלאַרען ארויס:

— עט, צו אלדי טייוועל, זאל זיין! זאל זיין!

ער לאזט זיך נעהן ארויס פון הויף. וואוהין וועט ער אבער נעהן? זוכען ארבייט ערגעץ אנדערש טאר ער נאך ניט, ער האט נאך אייגענטליך ניט נעהערט קיין רעכטע תשובה פון בעל־הבית, ער האט קיין רעכט ניט... ער דארף זיך מיט איהם ערש־טענס אבזוגענען פיין, דאנקען איהם פאר זיין זאלץ און ברויט, זאל ער ניט מיינען, אז וואיטעק איז טאקי עפעס א לאַבוס, א יונגאטש... ניין! וואיטעק פערשטעהט, ווי צו בענהען זיך...

יא, ער וועט ווארטען נאך א ביסעל, ער וועט אריין נאך א רעכנונג, עס קומט איהם פאר צוויי טעג: מאנטאג, דיענסטאג, עס מאכט אוים א...

דער קאפ איז איהם אבער שוואר און ער קען ניט אויסרע־כענען.

— נישקשה — מאכט ער א חניפה אונטער די אויגען — דער בעל הבית וועט ניט פערלאנגען מיינע געלד... ער וועט ניט צודרעהען...

עס פערדרייסט איהם, וואס דער בעל הבית קען ניט וויסען, ווי גוט ער טראכט פון איהם יעצט. נאר ער וועט איהם זאגען:

— בעל הבית, איך האב צו אייך גאר נישט...

יא, אזוי וועט ער איהם זאגען.

ער ווערט בעגייסטערט, און עס פאלט איהם איין א גליקלי־כע אידעע: נאך דעם ווי ער וועט צונעמען די ביסעל געלד, וועט ער איהם א קוש טהאן אין האנד, ווי עס פאדערט זיך.

— עס וועט זיין גאר פיין! ווערט ער ענטציקט.

ער האָט אבער מורא פאר איין זאך: דער קאָפּ איז איהם פערדרעהט, ער קען נאך פערגעסען...

און ער חזר'ט זיך איין עטליכע מאל:

— בעל הבית, איך האָב צו אייך גאָר נישט! און נאך דעם א קוש טהאָן אין האנד...

ער ווערט גאָר פרעהליך און איז זיכער, אז עם וועט ארויסקומען אויפ'ן בעסטען אופן...

ניט לאנג אָבער האָט איהם די פאנטאזיע געמאָלט דאָס דאזיגע בילד. ארומגעהענדיג הין און צוריק ניט ווייט פון דער דרוקערייי, וואוהין ער האָט אלע ווייל געווארפען פערליעבטע בליקען, האָט ער ביסלעכווייז, ביסלעכווייז אנגעהויבען צו זעהן די נאקעטע ווירקליכקייט, א הונגעריגע, אן עלענדע, און עס האָט איהם געשוידערט.

— נארישקייט! האָט ער געמורמלט פאר זיך — איך קען דאך אזוי ניט אוועקגעהן... עס איז דאך אונמענליך... אבנעוועזען 25 יאהר און גלאט אוועקגעהן... עס קען דאך ניט זיין!

מען דארף זעהן פערריכטען, פערהאפען צוריק. ער וועט שוין אריינגעהן און ווען זאגען: — איהר טאָרט מיך ניט אוועקלאָזען... איהר קוילעט מיך... וואָס הייסט, 25 יאהר אבגעוועזען ביי אייך... ווער ווען מיך נעהמען ערגעץ... אלט, קראנק...

א, ניין! פערהאפט ער זיך... זאל איהם גאָט אויסהיטען אווינם צו זאגען... אלט איז ער ניט... ער איז אלט אין גאנצען 60 יאהר, זיין טאָטע האָט געארבייט ביז 75, קראנק אודאי ניט... וואָס הייסט קראנק? טאָמער חאפט איהם אמאל ברעכען דער קארק, נו, וואָס געהט עס אן דעם בעל הבית, וואָס דארף ער עס וויסען? זיין טאָטע איז ער, וואָס ער זאל זיך פאר איהם קלאָגען?...

אבער דער גראנק, אז עם טהוט איהם די לעצטע צייט צוואָפט ווען דער קארק, לאָזט איהם ניט אב.

„עס איז אייגענטליך" — טראכט ער — פון מיין זייט

ניט עהרליך — פערלייקענען אזא זאך טאר איך ניט... אן ארבייטער דארף זיין א געזונדטער, בפרט ביי מיין ארבייט... צו טראגען די פעק פאפיער און די קאסטענס דארף מען טאקי האבען כח. מיר פעהלט דאס שוין... יא! יא! מיר פעהלט! אזא זאך טאר מען ניט פערלייקענען... איך וועל זיין ערגער פון א גנב, וועו איך וועל דאס פערלייקענען, ער דארף אליין וויסען, וועט ער וועלען וועט ער מיך האלטען, ניט — ניט! אנווארפען זיך אויף א בעל הבית טאר מען ניט...

און ער בעשליסט, אז ער וועט באלד ארייגעהן צום בעל הבית און ארויסלאזען דעם גאנצען אמת און זאל ער זעהן מיט וועמען ער האט געהאט צו טהאן...

לאזענריג זיך נעהן צום בעל הבית האט ער בעגעגענט די איבריגע ארבייטער געהן פון דער דרוקערייי.

— גוט־מארגען! — האט ער זיך פערנייגט פאר זיי מיט גרויס הכנעה... שוין „וואכמעס"־צייט?

— וואס, דו ביזט ניט קיין היגער? — האט איהם אן ארבייטער אנשטאט צו ענטפערן, פער׳חדוש׳ט געפרענגט.

— איך... האט וואיטעק אויסגעשטאמעלט... איך, ברידער, געה אוועק פון פאבריק... חי־חי־חי — שוין צייט! כ׳בין שוין א זעכציגער....

— אזוי, ביזט שוין צוגעשטאנען? — האט דער ארבייטער געלאכט — מיאוס!

— וואס הייסט צוגעשטאנען? — האט וואיטעק זיך פערענטפערט — עס האט זיך אזוי נעמאכט, — גאט וויל אזוי... זייט געזונד, ק׳נדערלעך... איך געה זיך זענגען מיט׳ן בעל הבית... 25 יאהר אבגעדיענט... איך האב צו איהם גאר נישט... מיר קומט נאך פאר צוויי טעג... א קלייניגקייט — ער וועט נישקשה, בעצאהלען... ער האט פאר 25 יאהר בעצאהלט, וועט ער פאר צוויי טעג אויך בעצאהלען...

ער האט זיך תמעוואטע פונאנדערגעלאכט, דער יונגער ארי־

בייטער האָט געוואָלט איהם וואָס ענטפערן, נאָר א צווייטער האָט איהם איבערגעהאקט:

— קום, וואָס האָסטו זיך געשטעלט טענה'ן?...

— געהט, געהט, בריידער, עסען! האָט וואָיטעק פריינדליך זיך געוועגדט — מיר וועלען זיך אמאל טרעפען... א, יא! מיר וועלען זיך נאָך זעהן...

ער האָט אבער געפיהלט, אז ער גלויבט אליין ניט אין זיינע ווערטער און ער האָט געמערקט, ווי ווייט ער איז יעצט פון אָט די יונגווארג, וואָס זיינען אוועק מיט שנעלע טריט און איהם געלאָזען אליין...

— זאל זיי גאָט העלפען! איך האָב צו זיי גאָר ניט! — האָט ער ארויסגעמורמלט און זיך געלאָזט געהן צום בעל הבית נאָך א רעכענונג...

די פאטאגראפיע.

.....קונסט זאגט איהר — האט דער אינטעליגענט מיט'ן אידישען פנים, האלב איראניש און האלב פערבענקט געשמיי־כעלט צו די געסט, וואס זיינען בעשטאנען פון קינסטלער און שריפטשטעלער — קונסט איז פאר מיר נאך ביז היינטיגען טאג א ניט קלאהרע זאך און איך רעד דעריבער נישט דרייסט, איך זאל חלילה נישט אריינפאלען. איך האב זעהר ליעב בילד־דער, בארעליעפען, סטאטוען. אבער צו זאגען מבינות אויף דער ראזיגער קונסט זאג איך מיר אפ. מיינער א פריינד. א שטיקל שריפטשטעלער, האלט זיך דוקא פאר א גרויסען מבין, בעווכט אלע קונסט־אויסשטעלונגען און בעטראכט יעדעם בילד לויט אלע כללים פון א קונסט־בעטראכטער, צום ביישפיעל: איין אויג נעהמט ער ארויז אין האלב אפענעם פויסט און מיט דער אנדער אויג קוקט ער אויפ'ן בילד פון א ווייטען שטח... נאכדעם רעדט ער עפעס וועגען ליכט און 'שאטען, גיואנסען, שאטי־רונגען, ליניעו, און דאס גלייכען וועדטער, וואס מען דארף האבען פיעל מוטה זיי ארויסצורעדען צוויישען אמת'ע קינסט־לער. יא, מיין חבר האט דעם מוטה, איך בין איהם מקנא, אבער א מבין איז ער פונקט ווי איך"...

„און פון וואנען, מיינע פריינד, זאל איך זיין א מבין. שטאמען, שטאם איך, ווי מיר אלע, פון בעלי־בתישע קלייני־שטעדטעלדיגע עלטערען. ביי אונז אין הויז למשל איז געווען שטענדיג ריין און זויבער, אבער אלעס איינפאך. די וועגד זיינען געווען הויל; בלויז אויף איין וואנד איז נעהאנגען א פויגעל, וואס די שוועסטער האט אליין אויסגענעהט מיט בלא־

הע, רויטע און נעלבע „בלאטשקע". בלויז די אויגען מיט שוואַרצע. דער דאָזיגער פויגל האָט נעהאט אן אויסזעהן פון א חיה, אויסער דער עק איז נעווען ווי ביי א פיש... אמת, דער „מזרח", וואָס איז געווען נעהאנגען אויף דער מזרח־וואנד האָט פערמאָגט צוויי חיות. אבער דער מזרח איז נעהאנגען אזוי הויך, אוש נעבען דער סטעליע, אז מיר קינדער האָבען קיינ־מאָל ניט נעהאט די מעגליכקייט צו בעטראכטען זיי, סיידען מען זאָל זיך שטעלען אויפ'ן טיש, וואָס דאָס איז נעווען שטרענג פערבאָטען. מיר האָבען זיך אבער משער נעווען, אז דאָס זיי־נען לעמפערטען"...

„בלייבט די פסח'דינע הגדה, וואָס האָט פערמאָגט פיער געמאָלטע פנים'ער: דאָס איז נעווען דער חכם, דער רשע, דער תם און דער שאינו יודע לשאול, אבער די דאָזיגע פנים'ער זיי־נען נעווען אזוי פארשמירט — נייערהייט פון דער דרוק אליין און שפעטער פון דעם פערגאָסענעם וויין, אז היינטיגע צייטען וואָלט מען די דאָזיגע „נעמעלדען" געקענט אננעהמען פאר פוטוריסטישע"...

„וועט איהר פרענען: דער מאמעס טייטש חומש מיט די עטליכע בילדער, וואָס זיי זיינען שוין אונז קינדער בעסער געפעלען געוואָרען: האָט אבער די מאמע דאָס טייטש־חומש געהיט ווי דאָס אויג אין קאָפ און האָט איהם א גאנצע וואָך געהאלטען פארשלאָסען צוואמען מיט איהרע פערעל און אויי־רינגלעך, און שבת און יום־טוב, צוואמען מיט איהרע פערל און אוירינגלעך, איהם אליין אין די הענד געהאלטען און מיר האָבען צו איהם קיין צוטריט ניט געהאט...

וועו איך זאָל נאָך דערמאָהנען די „מענשעלעך" וואָס מיר קינדער פלעגען ווינטער מאכען פון שנעע און א י ן שנעע, וואָס דאָס איז נעווען, אזוי צו זאָגען, אונזער בילד־הויערישע קונסט, — שעפט זיך שוין אויס אלץ, אויף וואָס אונזערע אויגען האָבען זיך ערצויגען"...

„איך וויל אבער זיין פינקטליך און זיך אבשטעלען אויף דער איינציגער פאטאגראפיע, וואס האט זיך אין אונזער הויז נעפונען. די דאזיגע פאטאגראפיע איז נעווען ניט געפאסט אין א רעהמעל, חלילה. פון אזוינס האט מען אין יענער צייט אין בעלי־בתישע הייזער ניט געוואוסט. די פאטאגראפיע איז געווען פון טאטענס א יוגענד־חבר, וועלכער האט געוואהנט, ווי עס האט דאמאלסט געהייסען, טיף אין רוסלאנד, סך הכל איין טשערניגאוו און איז געווען דארטען א פארריאטשיק. אזוינער האט זיך שוין געקענט ערלויבען אין יענער צייט צו פאטאגראפירען. די דאזיגע פאטאגראפיע איז אבנעהיט געווארען, ווי דאס אויג אין קאפ. געהאלטען האט זי דער טאטע פערשטעקט צווישען די סאמע נויטיגסטע פאפיערען, וואו עס האט זיך נעפונען דער מאמעס כתובה, דער שטר חזקה אויפ'ן הויז, א פאר אלטע שטר חובות און די קוויטען, וואס מען האט יעהר־ליך בעקומען נאכ'ן איינצאהלען די אכט גילדען נאלאג אין דער אופראוו. אט צווישען די דאזיגע „הייליגע" און נויטיגע פאפיערען איז געלעגען די איינציגע פאטאגראפיע, וואס האט זיך נעפונען אין אונזער בעזיץ. און נעהייסען האט זי ניט „די פאטאגראפיע", נאר „דאס בילד"... זעהן עס פלעגן איך זעהר זעלטען. אהן דעם טאטענס רשות ארויסנעהמען פון קאמאד, וואו „דאס בילד" איז געלעגען פערבונדען מיט א שטארקען פאדים מיט א קנופ, וואלט נעווען א צו נעוואגטער שריט אפילו פון אוא מזיק א אינגעל, וויא איך בין נעווען. עס איז בלויז אויס־נעקומען צו ווארטען אויף א גוטער שטימונג פון טאטען אין א לאנגען ווינטער אוונד, וועז עס איז ניט נעווען קיין ארבייט. דעמאלט פלעגט דער טאטע, נאך א ברייטען נענין און נאכדעם ווי ער פלעגט זיך אויסקנאקען די פינגער, א זאג טהאן:

— לאמיר נאר אנקוקען יוסף'ס בילד.

אין הויז איז דעמאלט נעווארען א שטארקערע בעווענונג

און מיט הארץ קלאפעניש פלעג איך ווארטען אויף דער דאזי־גער צערעמאניע.

און נאכדעם, ווי דער טאטע האט דאס בילד ארויסגע־קריעגען פון איהרע שכנים — דער מאמעס כתובה, דעם שטר חזקה און פון די קוויטען פון דער אופראווע פאר'ן איינגעצאהל־טען נאלאג, פלעגט ער זי בעטראכטען פאר'ן שיין פון לאמפ, ווי גרויסע קריטיקער בעטראכטען היינטיגע צייטען א קונסט־ווערק...

— א שעהן קאפעליושע טראגט ער דארטען! פלעגט דער טאטע ארויסמורמלען צופריעדען, בעטראכטענדיג אויפ'ן „בילד" דעם חבר'ס קאפעליוש.

— גיב מיר אויך א קוק... פלעג איך אויסשטרעקען די הענד.

דער טאטע, בטבע א גוטער, פלעגט דאך נאך דער ערש־טער בקשה נישט געבען, עס איז נעווען א צו גרויסע זאך, אז ער זאל עס געבען באלד. איך האב געמוזט בעטען נאך אמאל.

ביין צווייטען מאל פלעגט ער נאך אלץ ניט געבען, פלעגט זיך מוזען די מאמע אריינמישען:

— גיב איהם שוין א קוק טהאן... ער וועט ניט אבבייסען..

ערשט דעמאלט פלעגט דער טאטע בעטראכטען מיינע פינגער, צו זיינען זיי געגוג ריין און אנזאגענדיג מיר אז איך זאל זי האלטען בלויז ביי די זייטען און ניט טאפען מיט די הענד, פלעגט ער מיר ענדליך אנפערטרוירען דאס בילד מיט'ן פנים פון טשערניגאווער פאדריאטשיק"...

„אויפ'ן דאזיגען פנים האב איך געקוקט מיט א הייליגען ציטער: א קליניגקייט, א בילד פון א מענשען וואס לעבט ער־געץ אין דער גרויסער וועלט אזוי וויט און אט האלט איך איהם אן אבגעמאהלטען אין די הענד, אפילו מיט'ן קאפעליוש און מיט די הויזען אין קעסטעלעך"...

„אבער קיין סך האט דער טאטע מיר ניט ערלויבט צו

שפּיעלען זיך. דאָס דאָזיגע בילד איז איהם צו טהייער געווען אוּן ארויסמורמלענדיג : נעגוג געקוקט ! פלעגט ער עס אוועק־נעהמען פּוּן מיר אוּן בעהאלטען עס וויעדער צווישען די נוי־טיגע פּאפּיערען אויף א לאנגע, לאנגע צייט"...

„עס איז נעווען נאָך א געלענגעהייט צו זעהען דאָס בילד, וואָן א קינד אין הויז פלעגט קראנק ווערען. א קראנק קינד קען מען גאָר נישט אָבזאָגען, פּאָר א קראנקען קינד נעהמט מען אפילו אראָפּ פּוּן בוידעם דעם סלאי מיט סאָק אוּן מען גיט עס אביסעלע. אוּן ווי באלד אז דאָס קינד איז שוין אזוי מסוכן געווען אוּן מען האָט איהם געמוזט געבען סאָק, האָט מען שוין אויף געמוזט געבען זיך שפּיעלען מיט'ן טשערניגאָווער פּאָד־ריאטשיק. מען האָט בלויז זיך געבעטען רחמים ביי'ן קינד, ניט צורייסען עס... א קינד אז עס איז קראנק איז קאפּריזנע"...

„דאָס דאָזיגע בילד האָט אויך געדיענט אלס צייכען, ווי ווייט דאָס קינד איז קראנק: פלעגט עס דאָס בילד פערלאנגען אוּן ביי'ן האלטען עס פרעהען זיך, איז א סימן, אז די קראנק־הייט איז אהן סכנה, טאָמער חלילה, פלעגט עס זיך פּוּן בילד אָפּזאָגען, האָט עס נעהייסען, אז די קראנקהייט איז ערנסט : עס ווייל אפילו ניט די פּאָטאָגראפּיע וואָס דער טאָטע אליין האָט זיך ליעב דערמיט צו שפּיעלען ! דעמאָלט האָט מען שוין גע־מוזט שיקען נאָך דוד דעם רופא...

— נעהערט אביסעל ! — פלעגט די מאמע אויסדערצעה־לען פאר'ן רופא די קראנקהייט — מען האָט איהם שוין גע־נעבען „דאָס בילד" אוּן דאָס קינד ווייל ניט, ווי מיינט איהר רבי דוד... מסוכן ?...

אוּן דוד דער רופא, א איד א גרויסער מומחה פלעגט פרו־בירען אליין נעבען דעם קינד די פּאָטאָגראפּיע אוּן איבערציי־נענדיג זיך, אז עס נעהמט טאקי ניט, פלעגט ער שטעלען די דיאגנאָזע :

— ער האָט היטץ !...

דאס קינד, נאטירליך, ניט דאס בילד פון דעם פּאַרריאַטשיק...

„אט אזוי מיינע פּרײַנד — האט דער בלייבער אידישער אינטעליגענט פּארענדיגט זיינע עראינערונגען פון דער ווייטער קינדהייט — אזוי איז דאס איינציגע בילד אין אונזער הויז בעשטאַנען פון עפּעס א פּאַטאַגראַפּיע פון איינעם א מענשען אין א קאַפּעליוש און קעסטעלדינע הויזען און זי האט בעפּריעדיגט אונזערע נייגונגען צו שעהגהייט און קונסט — היינט פון וואַנען זיינען מיר פּלוצים געוואַרען אזוינע מבינים וואס מיר זאלען בעטראַכטען די אמת'ע קונסט בילדער דוקא מיט איין אויג, דורך א האלב פּערמאַכטען פּויסט?"

„מיר קענען בילדער ליעב האבען, אבער שטיל, בעשיידען. צו וואס דער אנשטעל?... איך האב עס פּיינט!"...

די נעסט האבען זיך דערפּיהלט בעליידיגט, האבען אבער אלע נעשווויגען, ווי פּערשולדינטע...

א וויץ.

הירש איז נעווען א מענש פאר זיך. גערעדט האָט ער זעהר ווייניג כמעט ווי גאָר ניט. דערפאר האָט ער געהייסען ביי די נאָהענטע בעקאַנטע און ביי די מיטגלידערער פון דער משפחה „דער שווייגער". דער דאָזיגער צונאָמען האָט הירשען ניט בעלידינט. אמאל פלעגט ער נאָך שטאָלצירען דערמיט. „וואָס דען? פלענט ער טראכטען — ווי זיי, די פלאָפלער!"

נעווען איז ער א איד א סוחר. כמעט נאָר שווייגענדיגער־הייד פלענט ער דורכפיהרען די גרעסטע געשעפטען.

מאכט זיך קויפען א מציאה א שטיקעל רעשטעל וואלד־און עס קומען אן די מעקלער, ריידען זיי נאָכאַנאַנד, מען ריהמט דעם אָרט, דעם פריץ, די בוימער. הירש זיצט, הערט אויס און שווייגט. ענדליך, אז די מעקלער האָבען שוין ארומ־נערעדט אי דעם פריץ, אי דעם אָרט, אי די בוימער צו עטליכע מאל און וויערהאלט אלץ איינע און אין די זעלבע מעלות, גיט הירש א מאָך מיט דער האנד. דאָס הייסט — גענוג שוין צו פלאפלען, ער וויים שוין!

— וועט איהר, ר' הירש, פאהרען אנקוקען?

און הירש פלענט געבען בלויז א שאקעל מיט'ן קאָפ.

מיט'ן פריץ פלענט ער שוין מוזען זיין ריידעוודיגער. שאק־לען מיט'ן קאָפ פאסט ניט. ער פלענט שוין מוזען זאגען יא און גיין און זעלטען צולייגען דעם טיטעל וועלמאָזשני־פאן...

שמייכלען פלענט ער איך זעלטען, כמעט ווי קיין מאל ניט. בלויז וועט דעם פריץ פון א סחורה וואָס ער האָט געהאנדעלט, האָט מַשי נעשטָעלט צו הויף פלענט ער אנשטאט דינגען זיך א שמיי־

כעל טהאן. דאס דאזיגע שמייכעל האט מעהר געווירקט אויפ'ן פערקויפער, ווי אן אנדערער וואלט זיך צוביזערט און דער פערקויפער האט גלייך נעמוזט ארבלאזען דעם פרייז א סך ניעדעריגער. טאמער איז דאס אויך לויט הירש'ס מיינונג נעווען צו טהייער, פלעגט ער ווידער א שמייכעל טהאן, אבער שוין א שמעלערען און ווייניגער בעמערקבארען. ביז וואנען ער פלעגט ארויסקריגען דעם ריכטיגען פרייז. דעמאלט פלעגט ער ווערען ערנסט, א שאקעל טהאן מיט'ן קאפ אויף יא און זיך נעהמען צום טאש, אויסצוהלען האנד־נעלד...

אמאל איז אן אבענד פלעגען קומען צו איהם מענשען. די שטוב איז געווען א גרויסע, א פרייע. דער סאמאוואר אן אויס־נעשייערטער איז נעשטאנען אויפ'ן מיטען טיש און יעדער האט פון איהם נעצאפט קאכיג וואסער אין גלאז, דערנאסענדיג פון טשייניק מיט טהעע. איהם אליין פלעגט מען מוזען אנגיסען און דערלאנגען. אמאל פלעגט עס טהאן דאס ווייב, א שוהנע, פולע אידענע, אמאל איינע פון די טעכטער, שפעטער איינע פון די שניר, פארמאגט האט ער אי טעכטער אי זיהן, פון וועלכע עס האבען זיך אויסגעבילדעט איידעמס, שניר און אייניקלעך.

אין אזוינע אבענדען פלעגט הירש, אלס איידעלער מענש, מוזען זיין בערעדטער. דאס איז איהם אנגעקומען שוואר. וואס זאגט מען זיי? דרויסען איז א פראסט? נארישקייט. דאס האט שוין נעזאגט דער הויכער מאנערער יונגערמאן, וואס טרינקט שוין די אכטע גלאז טהעע.. זאל ער אפשר נעהמען אויפ'ן שוים דאס דריי יעהריגע אייניקעל?... ניין, מען וועט איהם אנקוקען פערוואונדערט... פאר איהם פאסט עס ניט... ער האט איהר איין גלעזל נעטהאן, האבען זיך אויך אלע פערחידושט...

און אזוי טראכטענדיג וואס צו טהאן, וואס צו רעידען מיט די אלע מענשען, אייגענע און פרעמדע, גהט אריבער דער אבענד. הירש האט קוים פאר'ן גאנצען אבענד אויסגערעדט פינף

ווערטער. ער האָט זיי אויסגערעכענט. איין מאָל „יא", איין מאָל ניין, איין מאָל „נישקשה" און צוויי מאָל נננו...

אָבער קיין חרטה וואָס ער האָט וויניג גערעדט, האָט ער ניט. אדרבא, עס טהוט איהם הנאה. צו וואָס מאכען זיך נאריש ווי זיי. צו וואָס דארף מען נלאָט אין דער וועלט אריין פּלאַפּ־לעון... עס איז חלשות!...

איין מאָל איז אבער געווען אין הויז א גאָסט, א סוחר פון דער ווייט... געווען א שעהנער און קלוגער איד. דער דאָזיגער איד האָט שוין גערעדט ווי א מענש. דערצעהלט מעשיות, משלים און וויצען. הירש האָט אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערק־זאמקייט. „א קלוגער איד!" האָט ער אין נעדאנק נעלויבט. דער דאָזיגער גאסט האָט איהם צושרויפט, עס האָט זיך איהם נע־וואָלט אויך עפּעס רערען, דערצעהלען, אויסזאָגען זיך!... עס איז אָבער איהם שוער געווען... ער האָט יא נעדענקט פון זיין יוגענד, וועו ער איז נאָך א ישיבה בחור געווען, איין וויץ... ער נעדענקט: עס איז געווען א וואויהלער וויץ. א וויץ וועגען א ישיבה בחור, וואָס פרענט דעם צווייטען: פאר וואָס זאָגען לייט, אז עס פאלט שטענדיג מיט'ן פוטער אראָב, און ביי איהם איז עסענדיג אויפ'ן „טאָג" דוקא דאָס ברויט אראָבנעפאלען מיט'ן פוטער ארויף... און דער חבר האָט איהם נעענטפערט: מן הסתם האָסטו פארקעהרט אָנגעשמירט... עס איז דאכט זיך א וויץ... האָט הירש נאכגעדענקט צו זאָל ער עס איצט דא אי־בערדערצעהלען צו ניט...

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָט איהם דער חשק צו דער־צעהלען דעם וויץ אזוי בעהערשט אז ער האָט זיך שוין ניט נעקענט נובר זיין. ער האָט נעהייסען אָנגיסען א שטארקע גלאָז טהעע.

אייגע פון די טעכטער האָט איהם אָנגענאָסען און דער־לאַנגט.

— שטאַרקער! — האָט ער בעפויהלען.

די שנור האָט אָבגענאָסען א האַלבע גלאָז, דערנאָסען מיט סענם און אוועקגעשטעלט נעבען שוועד.

הירש האָט עטליכע שלוק געהאָן און זיך אָנגערופען צום גאַסט:

— שעהנע וויצען אייערע...

די הויזיגע און די נאָהענטע בעקאַנטע האָבען זיך אומגע־קוקט.

עס איז געוואָרען שטיל און מען האָט געוואַרט אויף עפעס...

— איך וועל אייך עפעס דערצעהלען... האָט הירש גע־מאַלדען און איז רויט געוואָרען — א וויץ!...

— א וויץ! — האָבען אייניגע אויסגערופען פערוואונ־דערט.

— נו, יא... א וויץ... האָט הירש געשמייכעלט און אָננעה־מענדיג זיך מיט מוטה האָט ער אָנגעהויבען...

„אמאל האָבען צוויי ישיבה בחורים"... ער האָט זיך עט־ליכע מאל פערהאַלטען, אבער דער וויץ איז ארויס קיילעכדיג און מיט דער אמת'ער שארפקייט... דער ערפאָלג איז געווען זעהר גרויס. אלע האָבען הויך און שטארק געלאכט...

אזא'ן ערפאָלג האָט הירש ניט ערוואַרטעט. ער איז געזע־סען ווי א צוטומעלטער און האָט תמ'עוואטע געשמייכעלט...

דאָס איז געווען דער אייניציגער וויץ, וואָס ער האָט אין זיין לעבען דערצעהלט... עס האָט געדויערט א לענגערע צייט ביז דער רושם, וואָס די דאָזיגע ענדערונג אין זיין לעבען האָט אויף איהם געמאכט, איז אריבער. ער איז ענדליך געוואָרען צו־ריק שווייגענדיג, ערנסט און געפיהרט די געשעפטען אויפ'ן

אלטען שטייגער: יא, נייז, א קוים־קוים באמערקבארען שמיי־כעל...

עס זיינען אוועק פיעל יאהרען, אז דעם וויז האט ער אין גאנצען פערגעסען. הירש איז געווארען אלט, געגאנגען שוין אביסעל אייגעבויגען אוז געמוזט נוצען א שטעקען אוז בריל־לען, וואס ער האט ביידע זאכען פיינד געהאט...

ענדליך האט ער זיך דערפיהלט זעהר שוואך. עס זיינען נעקומען די לעצטע טעג אוז אפשר די לעצטע שעה'ן. וואס וויים דען א מענש?... מען דארף מאכען א חשבון הנפש...

אוז ליגענדיג אייגעגראבען אין די וויסע וויכע קישענס האט זיך אין זיין שוואכען קאפ זיך דורכגעטראגען בילדער, ווערטער אוז טהאטען פון זיין לעבען... די געזיכטער פון פריצים, מעקלער, בוימער אוז וואסערען... נאכדעם דאס געזיכט פון אמאלינען ראש הישיבה, פון די ישיבה בחורים... אוז פלוצים האט ער זיך דערמאנט אז וויז, וועלכען ער האט דערצעהלט מיט יאהרען צוריק פאר'ן גאסט... ביין דאזיגען וויז איז ער שטעהן געבליבען אוז בשום אופן ניט נעקענט מיט'ן געדאנק אוועקגעהן פון איהם וווייטער. ער האט זיך אנגעשטרענגט צו טראכטען פון שעהנע ערהאבענע מעשים, פון צדקה, תורה, אבער דער דאזיגער וויז האט זיך איהם געבאמבעלט אין קאפ: „מסתמא האסטו פארקעהרט אנגעשמירט"... ער האט זיך ניט נעקענט איינהאלטען אוז א שמייכעל געטהאן אוז מיט הנאה האט ער נעמורמעלט צווישן מאל: א וויז... א וויז... אוז האט פערמאכט די אויגען.

פערשטעלטע מיליאָנערען.

עס איז געווען א שעהנער זומער־טאָג. די זון האָט געטרי־קענט די קלייניע הייזעלעך פון גאס און איהרע שטראהלען האָ־בען זיך געשפיעלט אויף די שויבען פון די פענסטער. די פֿאָר בוימעלעך, וואס האָבען זיך געפונען ערגעץ אין די גויאישע הויפלעך, האָבען זיך לאַנגזאם געשאָקעלט, ווי זיי וואָלטען ניט געהאט קיין העזה מאכען א גערוישׁ מיט זייערע בלעטער. קלייניע קינדער האָבען זיך געשפיעלט אין מיטען דער גאס מיט'ן זאמד און זיך צולאָפען דעמאָלט, וועו א פוהר האָט זיך בעוויזען אויפ'ן שפיץ בארג פון מארק און נאָכדעם ווי די פוהר פלענט פערשווינדען, האָבען זיי זיך צוריק אנידער געזעצט און פאָרט־געזעצט זייער שפיעל.

אויף יענקעל לייבע'ס גאניק איז געזעסען די עלטערע טאָכטער שרקה און עפעס געגעהט. די מוטער, זלאטע, א פרוי אין די מיטעלע יאָהרען, איז געזעסען געגענאיבער מיט א זאק אין דער האנד און האָט דאָ געקוקט אויף די שפיעלענדע קינ־דער, דאָ אויף דער טאָכטער און פון צייט צו צייט גוטמוטיג געגעניצט.

אין גאס איז געווארען שטיל־ער און רוהיגער. עס האָט זיך בלויז געהערט א דומפער קלאפען פון א האמער איבער א קאָוואדלע ערגעץ אין א וויייטער קוזניע. און ענדליך זיינען אויך די דומפע קלעפ פערשוואונדען.

די גאס האָט אזוי ווי איינגעהאלטען איהר אָטהעם און האָט אויף עפעס בעדייטענדעם געווארט.

די טאָכטער האָט ענדליך אוועקגעלענט די שטיקעל שטאָף,

וואָס זי האָט געזעהט, אויפ'ן שוים און זיך פערקוקט.

פון ווייטען האָט זי דערזעהן געהן א אידען מיט א פּאָק אויף די פּלייצעס.

זיין גאנג און זיין אויסזעהן איז געווען פון א פרעמדען, א ווייטען...

— מאמע, ווער געהט עס דאָרטען?

די מוטער האָט זיך אומגעקוקט און ניט זעהענדיג איהם ווי געהעריג, האָט זי געדריקט מיט די פּלייצעס:

— אפשר אן אָרימאן.

אָבער וואָס מעהר ער האָט זיך דערנעהענטערט, אלץ מעהר האָט די מוטער און די טאָכטער זיך פּראָינטערעסירט. ענדליך איז דער פרעמדער פארבייגענאנגען ניט ווייט פון נאניק און בענגענדיג די בליקען פון די צוויי פרויען האָט ער העכער אויפגעהויבען זיינע געריכטע רעטזעלהאפטע ברעמען און שטורמערהייט עפּעס פּאָרגעלענט.

— מאמע, דאָס איז א פּאקענטרענער.

— איך דארף גאָר נישט! — האָט די מוטער קאלט ארויסגעזאָגט.

אָבער אז דער פּאקענטרענער איז פארבייגענאנגען האָרט פארבי דעם נאניק און אָנגעקוקט זיי מיט זיינע סודות'דיגע אויגען, האָט די טאָכטער זיך ניט געקענט בעהערשען און איהם אָבגעשטעלט:

— וואָס פערקויפט איהר, ר' איד?

דער איד איז שטומערהייט ארויף אויפ'ן ערשטען טרעפּעל פון נאניק, זיך אנידרגעזעצט, אָבגעווישט דעם שוויים מיט דעם ווייסען ארויסגעשטאָרטען ארבעל פון העמד און אָבגעבונדען דאָס פּעקעל.

אנפאנגס האָט ער געוויזען פערשיעדענע ציצית. דער דאָזיגער סחורה האָט די מוטער און די טאָכטער ניט געשענקט קיין אויפמערקזאמקייט. האָט ער געוויזען א קמיעה'לע, א

סגולה פאר קינדער וועז עס שניידען זיך צייהנדלעך. אויך דאס האט די מוטער ניט געדארפט, די קינדער זיינען שוין דער־וואקסען. דער פרעמדער איז ניט נתפעל געווארען, האט גענו־מען צונויפלעגען די סחורה אין ארדנונג. דערווייל האט די טאכטער דערזעהן א ביכעל.

— וואס איז דאס? — האט זי נייגעריג געפרעגט.

— דאס איז א מעשה־ביכעל.

— ווייזט נאר אנקוקען... — האט די טאכטער אויסגע־צויגען די האנד.

— צו וואס? — האט די מוטער נישט ערלויבט.

דער פאקענטרעגער האט אבער זיך ניט גערעכענט מיט דער מוטער און שטומערהייד ארויסגענומען פון א פעקעל פער־בונדענע ספרים דאס פערלאנגטע מעשה־ביכעל.

די טאכטער האט זיך גענומען לעזען דאס פאדערבלאט:

דער רייכער בעטלער. דאמאן אין צווויי טהייל.

דער טיטעל איז איהר שטארק געפעלען געווארען. ווי איז דאס מעגליך, אז א בעטלער זאל זיין רייך? עס איז זעהר טשיקאווע. דא מוז זיין א גוואלדיגע ליעבע. עס מוז אבער קאסטען זעהר טהייער.

— צווויי גילדען... — האט דער פאקענטרעגער אויסגע־ברומט...

— מאמע, איך וועל קויפען... — האט זיך שרקע געבע־טען...

— קויפען?... הא? — האט די מוטער שוין אויך בעקו־מען חשק. אבער די סומע איז דאך געווען צו גרויס און זי האט זיך נעסטארעט אבשוואכען דעם אייגרוק:

— עס איז א פנים אן אמת'ע מעשה?

— אמת, ווי גאלד! — האט דער פאקענטרעגער פער־זיכערט.

— און אז אן אמת — האט די מוטער שוואך נאכגענע־
בען — דארף עס קאסטען אזא פערמענען?

מען האט זיך נענומען דינגען. די מוטער האט געהייסען נעבען א פערציגער, די טאכטער האט שוין נעוואלט נעבען פון איהר אייגענע גלד א פערטעלע:

— מאמע, איך גיב פון מיינע גלד א פערטעלע...

— דיינע, מיינע... וואס מאכט עס אוים? — האט די מוטער זיך נאך אלץ נעקווייענקעלט — דער טאטע וועט זיך בייזערן.

— דעם טאטען וועלען מיר זאגען, אז עס קאסט א גילדען...

— וועט ער אויך שרייען! — האט די מוטער מורא געהאט.

אבער דער חשק צום מעשה־ביכעל איז שוין ביי ביידען שטארקער געווארען ווי די מורא פאר'ן מאן און טאטען. עס איז נעקויפט געווארען פאר א פערטעלע. נאכ'ן אבצאהלען האט די מוטער וויעדער נעצוויפעלט:

— עס איז א פנים אן אמת'ע מעשה? מיינע שונאים זאלען אזוי לעבען...

דער פאקענטרענער האט שוין די פערטעלע ארויסגענעלענט טיף אין א וויטער קעשענע. דאך האט ער די מוטער בערוהיגט:

— עס איז אן אמת'ע מעשה. איך נאר אייך **ניט אפ...**

די מעשה איז געווען אין צוויי טהיילן. אין ערשטען טהיילן האט זיך דערצעהלט פון איינעם א בעטלער און פון איינעם א מיליאנער. דער בעטלער האט זיך געווענדעט צו זיין משפחה נאך הילף, האבען איהם די רייכע פון דער משפחה ארויסגעווארפען פון הויז, די ארימע האבען איהם נעגעבען עסען און טרינקען פון דעם לעצטען. דער מיליאנער, וויעדער, האט ע־

טהאן טובות. אין צווייטען טהייל האָט זלאטע און שרהקע ער־
פאהרען, אז דער בעטלער איז דאָס געווען דער מיליאָנער און
דער מיליאָנער איז דאָס געווען דער בעטלער. ביידע זיינען
געווען איין מענש און דער מענש האָט זיך פארשטעלט דאָ פאר
א בעטלער, און דאָ פאר א מיליאָנער... דאָס האָט זיי אזוי פער־
באפט, אז זיי פלעגען צווישען זיך אפט שמועסען:

— נו, מאמע, קען מען שוין וויסען, ווער עס איז א בעט־
לער?

— מען קען טאקע ניט... — פלעגט די מאמע פיליזאָ־
פירען...

און אז דאָס מעשה־ביכעל איז שוין געווען איבערגעלעזען,
האָט זיך ערשט אנגעהויבען די איבערקעהרעניש אין זייערע
מוחות. געדאכט האָט זיך זיי, אז יעדער פרעמדער אָרימאן,
וואָס גענהט אריין צו זיי נאָך א נדבה, איז א פערשטעלטער.
איז דער אמת'ען מוז ער זיין א מיליאָנער.

— מאמע, וואָס זאל איך געבען דעם אָרימאן?...

— גיב איהם א שטיקעל ברויט...

— האָ?... ברויט? מאמע... אפשר...

— טאָ גיב איהם א קאָפיקע...

— מאמע, זאל איך איהם אפשר געבען א טעלער זופ...

— אוואדע...

און נאָכדעם האָט די מוטער און די טאָכטער געווארט,
אז עס זאל צו זיי אריין א מיליאָנער און זיך אָנרופען:

— דערפאר וואָס איהר האָט מיר נעגעבען א שהנע
נדבה און עסען, בין איך אייך געקומען צו בעלויהנען. זייט וווי־
סען, אז איך בין געווען בלויז א פארשטעלטער... איך בין א
מיליאָנער, אייערע אן אנקעל... בין פערליוירען געגאנגען ווען
איך בין געווען א קליין אינגעלע, איך האָב אוצרות מיט גאָלד
און בין געקומען אייך איצט גליקליך צו מאכען...

און אזוי האבען די צוויי לעזערינס אין יעדען בעטלער נעזעהן א מיליאנער. ער איז בלויז א פערשטעלטער. ענדליך ווען ער ארבוואַרפען זיינע בעטלערישע קליידער און וועט ווי זאגען, אז ער איז זייער אנקעל, וואס איז אמאל אלס איינגעל פערלוירען נעגאנגען...

דער גבירה׳שער אַרעמאן.

דער אייגציגער פערלאנג, וואס יאשע בער האט די לעצטע יאהרען געטראגען טיף אין הארצען, איז בעשטאנען אין דעם, אז ער זאל ווערען אן ארימאן, גלייך מיט אלע ארימע אידען וואס געפינען זיך אין שטעדטעל.

— רבונו של עולם! — פלענט ער אמאל פאר זיך אליין קלאגען — וויפיעל איז דער שיעור זיך אליין און א וועלט צו נאַרען... מען קען דאך פון דעם דאזיגען לינען צופלאצט ווערען!

— און וואס העלפט מיר דאס נארען? — פלענט ער וויידער צו זיך אליין רעדען — וויים מען דען ניט, אז יאשע בער איז א נעבראכענער מענש, א געפאלענער, אז קוים—קוים וואס ער לעבט זיך דורך?

און יאשע בער האט שוין ניט איינמאל בעשלאסען ארויפ־ווארפען פון זיך דעם יחום פון אמאליגע נוטע צייטען. אנהויבען זיך פיהרען כמנהג בעלי־בתים־אביונים און דעמאלט ערשט וועט איהם דאס לעבען וועלען לייכט.

און צו וואס לוינט איהם דאס בעהאלטען זיך, אז ארימ־קייט איז ניט אזא זאך, וואס לאזט זיך בעהאלטען: איהם דאכט זיך, אז עס טארטשעט ארויס פון אונטער'ן קאפעליוש, וואס ער טראגט סיי וואך און שבת, פון אונטערן שווארצען, שטענדיג יום־טוב׳דיגען סורדוט, און אפילו אז ער טהוט ווינטער אן דעם סאבאלנעם פוטער מיט'ן שרייענדיגען אויבערשלאק דאכט זיך איהם, א אלט דער פוטער, דער זכר פון אלטע נוטע צייטען, לייגט אויף איהם ווי א פרעמדער. ווי א בגד, וואס ער האט ערנעץ

נעבאַרנט און הייַנט מאַרגען וועט ער איהם צוריק מוזען אומ־קעהרען...

מיט זיין אַרימקייט מוז ער זיך היטען ווי מיט א גנבה, ער מוז אפט שמייכלען, אבער דער שמייכל איז ניט וואס אמאל, עס פעהלט אין איהם יענער חן פון די גוטע צייטען, ס'איז א שמייכל, נאר וועלכען דאס פנים וועלט גלייך פער־וואלקענט און די אויגען בעקומען א פערצווייפעלטען גלאנץ. און ניט ער א זיפץ, ווי דער שטיינער איז פון א שהנעם אי־דען, איז דער זיפץ נאר ניט דער וואס אמאל. עס שטעקט אין איהם ניט יענע רחבות, יענע ברייטקייט. עס איז א זיפץ, נאר וועלכען עס ווילט זיך פערבריעכען די הענט און צושרייען זיך: אוי, וועה איז מיר געשעהן!...

און שטענדיג מוז ער זיין פארזיכטיג, היטען זיך, ער פיהלט זיך ווי עמיצער וואלט איהם נעבונדען און לאזט איהם ניט פרייַ צושפרייטען די הענט און אויסשרייען:

— אידען, איך בין געבראכען, געפאלען! איך בין אן עני ואביון און טשעפעט זיך אפ פון מיר!...

עס וואלט פון איהם א בארג אראפ, ער וואלט ווי ניי נע־בוירען נעוואָרען.

קען ער נישט זיין קיין עכטער גביר, זאל ער כאטש זיין אן עכטער אַרימאן!...

אבער וועלען אן אַרימאן איז ביי יאשע בער'ען נישט פון די לייכטע זאכען. ער וויים ניט ווי אזוי מען הויבט דאס אן צו טהאן. אט וויסט מען אז ער איז אן אַרימאן און אט פערנעמט מען זיך... אמת, קיין נייע מלבושים האט ער שוין לאנג ניט נעמאכט, אבער די מלבושים פון די גוטע צייטען זיינען אזוי פיעל און אזוי שטארק (אמאליגע סחורות!) און אזוי זויבער, אז וועלכען מלבוש דו זאלסט ניט אנטהאן זעהסטו פארט אין איהם אויס א נגיד, א שעהנער מענש, א בעל־צדקה... טהוט ער אמאל אן, ווי אויף צו להכעיס, דאס סאמע אלטע בגד, איז די

Jewish National

באַרד א נגידישע, די אויגען — גבירישע, און אפילו די קנייטשען זיינען ניט אבי וועלכע, ער זעהט בעשיינפערליך, אז קיין אַרימער איר אין שטעדטעל האָט ניט אזעלכע קנייטשען, די קנייטשען פֿאסען איהם צום פּנים!... און אפילו די האָר וואָס זיינען גראָה געוואָרעז פֿאר זאָרג, זעהען אויס גאר ניט ווי אנדערע גראָה־געוואָרענע האָר — עכטע זילבער. כאָטש נעהם און טראָג זיי פערזעצען!...

און זיין ווייב, אסתר־ביילע כאָטש די פערעל איז שוין לאנג פערזעצט — טראָגט זי אויפֿן האלז א שווארצען, בילינגען בענדעל, פֿאסט עס איהר מעהר ווי פערל. טהוט זי אָן א בילינע טיכעל אויפֿן קאָפּ, דאכט זיך אלעמען, אז דאָס טיכעל איז א זיידענס, נעהמט זי סחורה אויף א קלייד פאר עטליכע גילדען און נעהט עס אליין בשתיקה אויף, קומט זי שבת אין שוהל, ווינשט מען איהר: „טראָגט געזונד" און מען שאצט עס אפֿ אין די שוועדע רובעלס... און באמת זעהט זי אוים, וואָס זי זאל ניט אנטהאָן, ווי א שרה'טע, דער גוף איז א הויבער, א פולער, די אויגען ווי צוויי דימענטען, לויכטען מיט שטאָלץ, רוהע און פארנעהם.

און אפילו דאָס עסען אין הויז! מען עסט דאָס זעלבע וואָס אלע ארימע אידען, נאָר אנשטאדט אן איינציגען הערינג צו קויפען אין קראָם און גלייך מאכען מיט ציבעלע, ווי די ארימע לייט, קויפט אסתר־ביילע א פונט הערינג מיט אמאל און זי מאַכט זיי אין. קאָסטען — קאָסט עס איהר ניט טהייערער, אבער די הערינג זיינען געמארינרט אין א גלעזערנעם סלאָי און קיינער פון די ארימע ווייבער וועט זיך ניט ערלויבען צו עסען וועז אזא מאכל, ווי אסתר־ביילע'ס מאַרינרטע הערינג...

— גלויבט מיר, עס קאָסט ניט טייערער!... שמייבעלט גוטהערציג אסתר־ביילע פאר אן ארימער שכנה, וועז יענע בעטראכט דעם סלאָי מיט די מאַרינרטע הערינג.

—יא... — מורמעלט די שכנה ווי מיט קנאה — מ י ר קענען זיך דאס ניט פערגינען...

און דאס עסען אליין געהט צו ווי ביי א נגיד: גאפלעען, מע־סער און א פלאש וואסער... ברויט אננעשניטענע אין א ספע־ציעלען געפלאכטענעם ברויט־טעלער, דער גרויסער טיש אין עס־שטוב איז געדעקט מיט א קלאהרען סערוועט, די צוויי קינדער, וואס זיינען נאך ניט „אויסגעגעבען", א בחור'ל מיט א מיידעל, זיצען ארטיג און וואַרפען זיך דורך מיט א פריינדליך וואַרט: אסתר־בייליע, כאטשע קיין אידישע דיענסט האלט זי שוין לאנג נישט, האלט זי כאטש א קליין שיקסעלע, וואס האט דוקא א אידישען אויסזעהן און רערט גוט אידיש און וויים אפילו די דינים, וואס זיינען שייך צום קיך...

יאשע־בער ווי׳ל אפט אנהויבען צו ענטפלעקען זיך מיט זיין ארימקייט פון דער קליינער שיקסעלע...

— און צו וואס האלסטו דאס שיקסעלע?... עס איז שווער... מאכט ער פארווירפע זיין ווייב.

ניט אסתר־בייליע א שמייכעל, און ענטפערט איחם גוט־מוטיג:

— וואס קאסט זי מיר? שטיינס געזאגט, אויך דעם סמך וואס זי העלפט אין שטוב פערשפאר איך אנדערע זאכען. דו וועסט קיין גביר ניט ווערען, אז דו וועסט זי אפזאגען.

— איך ווי׳ל ניט ווערען קיין גביר, פערשטעהסט, איך ווי׳ל ווערען אן ארימאן — ענטפערט יאשע־בער צוריק מיט א שמייכעלע...

— דאס ביזטו דאך שוין! — לאכט גוטמוטיג אסתר־בייליע...

— נייז, איך בין דאס ניט... איך ווי׳ל טאקע, די וועלט זאל וויסען, געגוג זיך בעהאלטען... עס דריקט מיך, פערשטעהסט? און עס קאסט טאקע איבעריגע געלד... וועז איך בין אן אפער־נער ארימאן וואלט איך געקענט א סך זאכען פערשפארען.

— למשל וואס? — פרענט אסתר־בײלע.

— אט... איך מיין, א נדבה... אן עליה... א שישי, א שלישי... א משולח, א הכנסת כלה... מען קומט צו מיר נאך אלץ, ווי אמאל...

— טא גיב ניט... — זאגט אסתר־בײלע ניט צופריעדען.

— איך קען נישט נישט געבען... מען מוז אנדערש אנהויבען לעבען דעמאלט...

דערווײל טראגט צו דאס שיקסעל אין א שהען געשניצטע פארצעלייען שיסעלע קאמפאט.

— ווידער קאמפאט... — בייזערט זיך יאשע־בער.

— אז עס קאסט מיר א שיבוש... גאר נישט... פון אן עפעל מיט אביסעל צוקער...

— אבער רייד מיט דער וועלט, בין איך א גביר, מען קאכט ביי מיר קאמפאט...

— וואר הייסט דיר דאס רופען קאמפאט?...

— ווי דען זאל מען עס רופען? — בייזערט זיך יאשע־בער.

— רוף דאס א געקאכטע עפעל! — לאכט אסתר־בײלע, אבער יאשע־בער איז בייז און מורמלט:

— צו וואס דארף מען קאמפאט?...

אויב א גאנץ יאהר וואלט מען זיך ווי עס איז דורך, און יאשע־בער פלאצט אלץ נישט ארויס פאר דער וועלט מיט זיין נעדריקטע לאגע — קומט אבער א פאר וואכען פאר פסח, שפרינגט ער פון הויט! דאס יאהר וועט ער זיכער זיך ארויס־געבען, מודה זיין זיך... און ער מעלדעט זיין בעשלום פאר אסתר־בײלע'ן:

— אסתר בײלע! איך וועל היי־יאהר קיין מעות חטים ניט נעבען. ניטא קיין מעות חטים! אויס מעות חטים!

— איך הייס דיר דען נעבען? — בערוהינט איהם אסתר־בײלע.

— ניט נעבען! — קלאפט יאשע־בער איבער'ן טיש — איך האב שוין ניט וואו צו נעהמען און וואס צו פערזעצען... מען וועט קומען וועל איך זאגען: איך קען נישט, איך האב ניט... ניט איהר מ י ר מעות חטים! איך האב אליין ניט אויף פסח!...

— נו, נו, דאס וועסטו ניט זאגען... שמייכעלט אסתר־ביילע טרורינג און ווישט זיך מיט א וויים טיכעל די אויגען.

— אסתר־ביילע! איך וועל זאגען... איך וועל נעווים זאגען! עס מוז דאך האבען אלץ א שיעור! ווי לאנג קען מען זיך שטיקען... איך וועל נעווים זאגען! אידען, ניט א י ה ר מיר מעות חטים... איך האב אליין ניט אויף פסח...

דאס איז אבער סתם נערעדט... אז ער יועט אפילו ווי־סען, אז ער וועט ברויכען צו עסען חמץ אום פסח, וועט ער קיין מעות חטים ניט נעהמען. ער וועט הייי־אהר בלויז ניט געבען... און זאל מען וויסען קודם אז יאשע־בער גיט נישט קיין מעות חטים, און וועגען נעהמען מעות־חטים, האט ער נאך צייט... עס וועלען נאך זיין פסח'ס א סך... אנהויבען וועט ער זיך צו ענטפלעקען מיט דעם, וואס ער וועט קיין מעות חטים ניט נעבען און נאכדעם וועט שוין נעהן ווי א מזמור...

א וואך פאר פסח פאקט יאשע בער איין אין א קלאפער וויסער לייגלעך דעם סאבאלנעם פוטער, ניט עס איבער איז אבענד דער קליין שיקסעלע און זאגט: קום מיט מיר!

ער לאזט זיך נעהען צו חיים דעם וואכערניק. א איד א גרויסער בעל סוד, פערזעצט מען ביי איהם עפעס, זאגט ער קיינעם ניט אוים, סיידען מען לייזט עס ניט אוים און ער מוז עס פערקויפען... פאר'ן סאבאלנעם פוטער בעקומט יאשע בער פופצעהן קערבלעך, צאהלט ער דריי רובעל אב נלייך דעם פרא־צענט, און מיט צוועלף רובעל לאזט ער זיך אהיים...

ער איז שוין אביסעל פרעהליכער. וועגען מעות חטים נעה־מען טראכט ער שוין ניט. אפילו איבער א יאהר אויך ניט... ער

וועט זיך ווי עס איז דורכשלאָגען אהן לייטישע הילף... ער האָט נאָך מלבושים, אביסעל זילבער אין הויז... אבער געבען וועט ער זיכער ניט... ער וועט פשוט זאָגען: אידען איך קען ניט!...

אז עס קומען אבער אויף מאָרגען אריין צוויי חשוב'ע בעלי בתים, וועלן ביי יאשע בער'ן בלייבט שוין פון די צוועלף קערבלעך ניט מעהר ווי א פינפער'ל, איז ער זיי מקבל פנים מיט א גוטמוטיגען שמייכעל און רופט אויס נאסטפריינדליך:

— זיצט אידען, זיצט!

די בעלי בתים אבער אויפען זיך. עס איז פאר פסח און אַרימע לייט זיינען דאָ א סך, און זיי מעלדען גלייך זייער כונה.

— מיר זיינען געקומען, ר' יאשע בער, נאָך מעות חטים!

— געווים! געווים! — זאָגט יאשע בער ארויס מיט צופריעדענהייט — איך פערשטעה, אז נאָך מעות חטים.

— וואוהין דען זאָל מען געהן? — שמייכעלט איין בעל־בית פון די צוויי — איהר זייט פון די ערשטע...

דאכט זיך יאשע בער'ן, אז ער לאכט דאָס פון איהם, צינדט זיך אן זיין פנים און אין קאָפ וועלט איהם היים און ער מורמעלט:

— אודאי, אודאי אזוי... צו מיר דעם ערשטען... געווים! הייסט עס דארף מען אייך געבען מעות חטים... וועט איהר מיר אזוי גוט זיין צובייטען אן אסיגנאציע...

— א הונדערטער? — פרעגט בתמימות איין בעל־הבית.

— אויב א הונדערטער האבען מיר נאָך ניט...

— נייז, — שטאמעלט ארויס יאשע בער... א הונדערטער דוקא ניט... א קלענערע...

— א פופציגער? — פרעגט בתמימות דער צווייטער בעל־הבית.

— חלילה... — שטאמעלט צוטומעלטערהייט יאשע בער, און שלעפט פון טאש דאָס פינפער'ל.

— אך, א פינפער'ל... אין גאנצען!... וואונדערט זיך איין

בעל־הבית... — איהר מאכט שוין א שפּאס פון אונז... מיר ווי־לען טאקע איהר זאלט אונז געבען דאס נאנצע פינפערל: א סך אַרמע לייט היי־יאהר ברויכען מצה, ווייז, קארטאפּעל...

יאשע בער וועלט נאך מעהר צוטומעלט, ער זוכט מיט די אויגען הילף, ווי א בעפאלענער פון צוויי גזלנים... עס איז אבער אין הויז קיינער נראד ניטא... און ער רוקט אריין איינעם פון די צוויי דאס פינפערל מורמלענדיג:

— האט איהר עס טאקע אין נאנצען...

— שעהן, שעהן! — ריהמט איין בעל־הבית!

— א פיינע נדבה! ר' יאשע בער! נאט וועט אייך העל־פען! — בענטשט איהם דער צווייטער.

און אז די צוויי בעלי הבתים נעהן ארויס, קושענדיג די מזוזה, כאפט זיך ערשט יאשע בער וואס ער האט דא נעטהאן... ער לויפט אום פערצווייפעלט איבער דער נרויסער שטוב, צופט פערצווייפעלט זיך־בערנע פערים פון באַרד און קרעכצט:

— אוי, וועה, וואס האב איך דא אבנעטהאן!... ווי אזוי מאכט מען איצט פסח?...

עס קומט אריין אסתר ביילע...

— אסתר ביילע — מורמלט ער — זיי האבען מיר בדלות נעשטעלט.

— וואר? שטעלט אסתר ביילע אויס די אויגען אויפ'ן מאן.

— אט די צוויי גבאים פון מעות חטים, זיי האבען ביי מיר אויסגענארט די נאנצע פינפרובעלדיגע...

אסתר ביילע וויים שוין אבער פון אזוינע מעשיות, וואס טרעפט מיט יאשע בער'ן און זי שמייכעלט ביטער:

— נו, מילא וואס קענסטו איצטער טהאן? מען וועט מוזען פערזעצען דעם נאלדענעם בעכער... עס איז א חרפה פאר דעם פראצענטניק...

און אז עס וועלט פינסטערליך, נאך מעריב טהוט זיך יאשע

ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען אַרבייטער פֿעראַנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

בער אז און נעהט דורך פערוואַרפענע נעסלעך ווידער צום פֿראַצענטניק...

דער פֿראַצענטניק קען שוין דעם בעכער נוט... דאָך בעטראכט ער איהם אויך דאָס ניי און בארנט אויך איהם א פּינקעל און רעבענט אראָב גלייך דעם פֿראַצענט: א רובל...

אז יאשע בער קומט מיט די פּיער רובעל אהים הויבט ער אן צו טענה'ן מיט אסתר ביילע'ן:

— איך בעט דיך, קוק ניט קיין נביר'עשע מאכלים... מאך דעם פּסח אבי ווי... איך שעהם זיך ניט, פערשטעהסט, איך ווייל מאקע, אז די נאנצע וועלט זאל וויסען אז איך בין אן ארימאן...

אסתר ביילע שאקעלט מיט'ן קאָפּ און שמייכעלט מיט א טרויריגען, אבער נגיד'ישען שמייכעל.

און יאשע בער צופט די זילבערנע פערדים פון זיין בארד און קרעכצט:

— נעוואלד, ווי אזוי ניט מען זיי צו וויסען, אז איך האָב ניט, אז איך קען ניט... ווי אזוי דערלעבט מען שוין די צייט וועז איך וועל אליין נעהמען מעות חטים... קומען וועט זי דאָך מוזען.. .היינט וואָס טויג דאָס נאריש מאכען זיך מיט חיים דעם פֿראַצענטניק, אוועקטראָגען צו איהם דעם פּוטער און אויסלייזען פון איהם דעם פּוטער, פער'משכנ'ען דעם בעכער און צוריק אויסלייזען?... א נארישע שפּיעל!...

אבער אז עס קומט פּסח און יאשע בער זיצט אין שוהל אויף זיין „שטאדט" אין סאמע מזרח, אין די זויבערע קלייידער, פערנעסט ער זיך ווידער... עס איז פאר קריאת התורה. אט הויבט דער שמש אן אויסצורופען די מקחים פאר עליות, דער קורס איז חויך, דער „שלישי" ווערט שוין אריינגעשטיינט אזש ביז צוועלף נילדען און יאשע בער'ס שכנים, אין מזרח וואנט, קוסען איהם אן, ווי נעוואנט: און איהר ר' יאשע בער? ניט

יאשע בער א וואונק צום שמש, ס'הייסט: ער גיט דרייצעהן... און דער שמש רופט אויס מיט זיין קלינגענדיגען נגון:

— דרייצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און יאשע בער האט שוין גלייך חרטה: וואו וועט ער נעה־מען צו בעצאהלען, אז צו פערזעצען איז שוין באלד ניטא וואס? און ער הויבט אן בעטען נאט, הלואי זאל איהם עמעצער איבערשטיינען...

נעפינט זיך צום גליק א בעלן און שטייגט איבער. פער־דריסט שוין ווידער יאשע בער'ן און ווי ניט ווילענדיג, אבער מיט א שטאלץ פון א מענשען, וואס פערשטעהט זיין ווירדע, ווינקט ער ווידער צו צום שמש.

און דער שמש קלינגט אויס קוקענדיג מיט א שמייכעל צו יאשע בער'ן:

— פופצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און די שכנים פון מזרח וואנט קוקען זיך איבער און מורמ־לען:

—יאשע בער איז נאך ניט צו פערזינדיגען...

און יאשע בער — קוים וואס ער האלט זיך ער זאל ניט אויסשרייען:

— גוואלד, אידען, האט רחמנות! כ'בין אן ארימאן!...

און אז ער נעהט פון בית המדרש טראכט ער מיט וועה־טאג:

ניין, איך בין שוין א פערפאלענער... קיין ארימאן וועל איך שוין קיינמאל ניט ווערען... איך וועל מוזען נאך יום־טוב פערזעצען די לייכטער און בעצאהלען פאר'ן „שלישי".

וואָס האָט זיי פּערבונדען.

יוסף פונק, א בחור פון עטליכע און צוואנציג יאָהר, געהט שוין באלד צוויי יאָהר ארום מיט ראָזע שטיין, א מיידעל פון א יאָהר צוואנציג. די בעקאנטשאפט איז געווען א צופעליגע, ווי דאָס רוב בעקאנטשאפטען אין א גרויסער שטאָדט: געזעסען צוזאמען אויף איין באנק אין טהעאטער, דורכגעווארפען זיך מיט א ווארט, א בעמערקונג, צוזאמען „גענאטשט" דער פּרימאדאָנע, נאָכדעם בעגלייט זי אהיים און פּאר אוועקגעהן גענפּרעגט:

— זעהט מען זיך נאָך א מאָל?

און ביים צווייטען מאָל זעהן זיך האָט מען זיך שוין אנגעקוקט, ווי גוטע בעקאנטע, געגאנגען געארמט און זיך איינע די אנדערע געדריקט און מיט ליעבשאפט איינע די אנדערע אין די אויגען אריינגעקוקט און ביים שיידען זיך שטעהן גענבליבען און גענפּרעגט, ער זי, נאטירליך:

— וואוינט איהר, הייסט עס, אויפ'ן דריטען שטאָק...

— איז דאָך איצט פינסטער אויף די טרעפּ. זאָל איך אייך אפשר בעגלייטען ביז'ן טיהר?

— אויב אייך איז ניט שווער, ביטע — שמייכעלט זי.

און אויף די טרעפּ איז ווירקליך פינסטער. עס איז שוין אייגנס א זייגער בייגאכט און דער הויז־ווירט איז קארג.

אבער אין דער פינסטערניש בליצט דורך אין זיין קאָפּ א ליכטיגער געדאנק:

ער וועט זי קושען.

און גלייך וועלט א קוש ארויפגעפרעסט אויף איהרע יונגע בליהענדע, אבער דורשטיגע ליפען.

און דער קוש, א לאנגער א ברוישענדער, וועקט אויף אין איהר הארץ דעם שטאלץ פון דער פרוי. זי וועגדעט זיך בייז:

— עס איז ניט ריכטיג פון אייך.

ער פערטיידיגט זיך:

— איך האב קיין שלעכטע געדאנקען ניט געהאט דערבי. זי וועלט נעריהרט און פרעגט איבער, ווי דורך טרעהרען:

— ווירקליך?

און אום צו בעשטעטיגען עס, דריקט ער איהר פעסט די האנד, וועלכע ברענט ווי פייער.

ביים דריטען מאל קומט גאט אליין צו הילף. ארויפגענעדיג אויף די טרעפ, דערהערט מען איבער'ן דאך עפעס א פויקעריי.

— עס רעגענט! — זאגט ער ווי מיט שרעק.

— אה, ווירקליך! — ענטפערט זי מיט מיטלייד — וואס זשע וועט איהר טהאן? קיין רעגען־שירם האט איהר ניט.

— וועל אויך גהן אהן א רעגען־שירם — לאכט ער.

נאר ער האט שוין בעוויזען מיט זיין פרייגדשאפט אבצוקויפען איהר הארץ. זי וועלט נעריהרט און זאגט שנעל ארויס:

— ניין, אויך וועל אייך ניט לאזען גהן אין רעגען... איהר וועט אריין צו מיר, איהר וועט איבערווארטען.

אה, דאס איז ניט קיין רעגען געווען, טראפען גאלר האבען פון הימעל געטריפט, טראפען פון גליק און זעליגקייט האט אריינגעטריפט דער הימעל אין צוויי יונגע הערצער.

און די ליעבע האט זיך צובליהט.

און אזוי האט מען זיי נאכדעם שטענדיג צוזאמען געזעהן: אין טהעאטער, אויף א באל, אויף א קאנצערט, אויף א פערזאמלונג.

און קיינער האָט ניט געוואוסט, וואָס זיי זיינען איינע די אַנדערע: ברודער און שוועסטער, חתן כלה, נעליעבטער און געליעבטע?

און ענדליך האָבען זיי אליין אויך אויפגעהערט צו וויסען.

זיי זיינען געווארען אזוי נאָהענט איינע די אַנדערע, אז זיי האָבען פערלאָרען דעם זין פון זייער צוזאַמענזיין, און האָבען זיך דערפיהלט פרעמד.

גליקליך איז ער געווען, אז ער האָט נעקענט אמאל זיך אויסדרעהען אן אוועג זיין אָהן איהר.

זי האָט אויך יענעם אוועג ניט שטארק געבענקט.

זאָלען זיי זיך נאָר שיידען?

נאָר דאָס איז שווער געווען.

זאָלען זיי זיך פערבונדען אויף אייביג, ווי עס פאסירט דאָס רוב אין אזוינע פאלען.

האָט אבער געפהלט דער צופאל.

שטומע זיינען זיי געגאנגען אויפ'ן באנקעט, וואָס איז געגעבען געווארען פאר זייער אן אלגעמיינעם **סרייבר.**

מיט א שטונדע צוריק האָבען זיי זיך אביסעל געהאמפערט, ער, פונק, האָט געוואָנט, אז זי, שטיין, זאל אָנטהאָן די וויסע בלוזע.

זי אבער האָט געפונען, אז די רויטע פאסט איהר בעסער.

— די רויטע איז צו אויפפאלענד! — האָט ער ג'כעס'ט.

— דו פערשטעהסט ניט... האָט זי זיך מיט איהם גערייצט.

און האָט אָנגעטהאָן די וויסע. און דעם גאנצען וועג האָמ יעדער זיינע געדאנקען געטראכט.

זי: וואָס איז דער צוועק פון דער דאָזיגער ליעבענדיש.

ער: עס איז שוין ווירקליך צייט א פעסטען שריט צו מאכען. זאָגען איהר, עס האָט ניט קיין זין.

אויס'ן באנקעט איז נעווען א פרעהליכע שטימונג.
פונק'ען מיט שטיינ'ען האט מען נעזעצט איינע נעבען די אנדערע. זיי זיינען נעזעסען שטום.
ענדליך האט דער פארזיצענדער גענומען טיילען טאסטען:
פונק האט נעזאגט א פאר ווארימע ווערטער.
דער עולם האט געפאטשט.
דער פארזיצענדער האט א קלונג געטהאן און מיט א שמייכעל זיך צבגערופען:
— איצט האט דאס ווארט מאראם פונק.
זי איז רויט נעווארען און האט קוים ארויסגערעדט:
— איך בין נישט מאראם פונק... ענטשולדיגט.
— פרייליין שטיין, מיינט איהר — האט אויך פונק פערריכט, און איז דוקא בלאס נעווארען.
דער עולם האט גוטמוטיג נעלאכט...

נאכ'ן באנקעט האט פונק אין מיטען וועג זיך צולאכט:
— מאראם פונק.. כע־כע־כע... געפעלט עס דיר..
זי האט איהם אנגעקוקט פרייגדליך און קינדיש ארויסגעשמאלט:
— אן אידיאט א פארזיצענדער!
— א שוטה! — האט פונק מסכים געווען — אמת, ראוץ?
— נעווים... האט ראוץ מיט א האלבען מויל צוגענעבען.
זיי האבען שמייכלענדיג נעשווויגען.
אין א ווייל ארום:
— עס האט דאך נעקלונגען זעהר אנגענעהם: מא־דאם פונק! כא־כא־כא!...
ראוץ האט זיך אויך פרעהליך צולאכט.
— זעהר קאמיש!
— פאר ווען איז דאס קאמיש? — איז פונק ערנסט נעווארען.

— ווייל איך היים דאך שטיין... — האט זי מיט א גע־מאכטער נאיוויטעט געענטפערט.

— אבער ווי היים איך?... — האט ער שעלמיש גע־פרעגט.

— דו? — האט זי איהם ליעב אנגעקוקט — דו הייסט הערר פונק.

— און דו — האט ער פלוצים שטארק אויסגערופען — און דו וועסט הייסען מאדאם פונק...

און אזוי ווי אויפ'ן גאס איז קיינער ניט געווען, האט ער זיך אבגעשטעלט, זי פעסט צוגעדריקט צו זיך און האט זי היים געקושט.

אזוי האט ער זי געקושט דאס ערשטע מאל אויף די טרעפ.

דאזע האט זיך צוואוויינט... ער האט זי פעסט געדריקט צו זיך און גענלעט און געווישט איהר די טרעהרען און גע־פליסטערט:

— ווייז נישט, מאדאם פונק...

זי האט זיך פרעהליך צולאכט...

בלומען.

(בערלינער סקיצע)

דאבין, א געבוירענער אין טראקי, ווילנער גובערניע, געעקסטערנעט אין סובאלק, אטעסטאט בעקומען אין קאוונא — האט געהאלטען אין ענדיגען דעם מעדיצינישען פאקולטעט אין בערלין, ער האלט שוין ביים שרייבען די דיסערטאציע. אזוי ווי ער איז א געוועזענער תלמודיסט; און היינט א נאציאנאליסט, האט ער ברעה צו נעהמען אלס טהעמא: די היגיענע און דער תלמוד...

אבער כאטש די דיסערטאציע איז נאך ניט אנגעהויבען געווען, האט ער שוין געדרוקט אויף זיינע וויזיטקארטען: „דר. מעריצין, באריס דאבין, בערלין". צוויישען די סטודענטען, זיינע קאלעגען, ריזיקירט ער ניט צו ווייזען די דאזיגע ווייזיט־קארטע. פאר זיי האט ער אן אנדערע, וואו עס איז בלויז געדרוקט: „סטודענט מעדיצין".

די קארטע מיט'ן טיטעל „דאקטאר" פערטהיילט ער צווישען די רוסישע אידען, זיינע פריינד און בעקאנטע, וואס פאהרען דורך אמאל אין בערלין.

— שוין, הייסט עס, א דאקטאר? — קוקט איהם אן דער פרייגד זיינער פון רוסלאנד.

און דאבין שמייכעלט צופריעדען און ענטפערט:

— נענוג נעשוויצט — שוין צייט:

דער עיקר אבער איז ער אויסען מיט דער נייער ווייזיט־קארטע א רייכען שדוך.

דאבין איז שוין לאנג „צום שכל נעקומען" — ווי ער אליין דריקט זיך אוים — און קוקט אויף די היראט מיט די־

זעלבע אויגען ווי אויף א דיפלאם. די היראט וועט איהם פער־זארגען מיט א קאפיטאל צו קענען איינארדענען זיך אין דער דיפלאם וועט איהם נעבען דאס רעכט אויפצונעהמען פאציענ־טען...

ליעבע איז נאר פאר דער סטודענטען־צייט. ער האט שוין נעננג געליעבט, אפילו איצט, וועז ער איז שוין אזוי ערנענסט־נע־שעפטליך נעשטימט. האט ער נאך צו טאן מיט א „שאץ", טאקע די טאכטער פון דער וירטהין, וואו ער האלט א צימער. די אכצעהניעהריגע לענא.

אבער קיין לאסט פאר איהם איז זי נים, זי וויסט אלע זיינע פלענער אוז זי אליין ראטה איהם צו נעהמען א כלה מיט מעהר נעלד.

א גוט מיידעל די דאזיגע לענא!

זי בארגט איהם אמאל אויס א פאר מארק, פאר'ן ערש־טען, איידער ער בעקומט דאס ביסעלע נעלד, וואס ער קרינט פון דער היים, איבריגענס, נישט פינקטליך.

אבראם וולאדימיראוויטש מאנעוויטש, איז איינענטליך א נעבוירענער אין טראקי, נאר אזוי ווי ער האט בעקומען א פער־ווינילדע, וואוינט ער שוין א יאהר פופצעהן אין ראסטאוו נא דאנו, אוז פאהרט יעדען זומער קיין קיסינגען.

די לעצטע פאר יאהר נעהמט ער מיט זיין טאכטער טא־ניא, א מיידעל, וואס איז נאך יונג, אבער ראוי צו א שידוך.

חתונה האבען דורך א שדכן וועט זי זיכער נים, דערצו האט זי צופיעל טורגעניעוו'ען נעלעזען. דער אלטער אבראם וולא־דימיראוויטש מאנעוויטש פערשטעהט עס, אוז אזוי ווי ער איז א ליבעראלער מענש, וועט ער זיין טאכטער חלילה נים צווינ־גען.

נאר עס זאל זיך אונטערוקען עפעס א קלונער יאנג א ראקטאר, וואלט נעווען ווי נעוואונשען.

ער האָט נאר נישט געגעסן פערליעבטן זיך, אבער אין א דאקטאר קען מען זיך דאָך אויך פערליעבטן.

אמת, ער צאהלט אב דערפאר צוואנציג טויזענד. אבער דערפון דארף מען דאָך הויך נישט רעדטן. מען קען דאָס מאכן בשתיקה: דו, דאקטאר, פערליעב זיך און דערפאר וועסטו בעקומען צוואנציג טויזענד.

פון דעם דאָזיגען סוד האָט דאבין ערפאהרן.

דאבין האָט זיך מיט זיינע לאנדסלייט אינטערעסירט, בפרט מיט אזא לאנדסמאן, ווי מאנעוויטש, ווָאס האָט א טאכטער, און צום גליק מאכט ער אויף איהר אן איינדרוק.

זי ברויכט נאר נישט צו מערקען זיין מיין...

דאבין קען שוין גוט דעם דאָזיגען טיפ.

מיט דעם ערשטען שפּאציער אין „טיער־גארטען" האָט ער שוין א קליין ווינקעלע אין איהר הארצען געוואונען.

— איהר ווייסט אין וועמען איהר זייט עהנליך?

זי האָט אויסגעשטעלט איהרע אויגען אויף איהם און נייגעריג געוואָרט.

— צו אסיא'ן...

— אך, צו טורנעניעוו'ס אסיא'ן! — האָט זי מיט פייכטע אויגען פאר פרייד אויסגערופען און האָט איהם אנגעקוקט מיט דאנקבארקייט און פרייגדשאפט.

— ווירקליך! — האָט זי געפליסטערט — מיר דאכט זיך מאנכע מאל, אז איך בין איהר שאטטן...

— נישט איהר שאטטן! איהר זיינט אסיא אליין! — האָט דאבין מיט אקטיאָרישער פעהיגקייט נעשפּיעלט זיין רָאל...

זי האָט זיך דערפיהלט אזוי גליקליך, אז זי האָט בעקומען דרייסטקייט און זי האָט דעם „דאקטאר" דאבין געגומען אונטער'ן אָרים און שטיל נעמורמעלט:

— קומט אהין... דארט זיינען אזוינע שעהנע בלומען...

* * *

ענדליך איז ער איינגעלאדען פ׳י פאמער און פון איהר צו קומען צו נאכט־מאל אכט א זייגער פאר נאכט.

דאס געשעפט איז ווי זיכער געמאכט, ער מוז בלויז האבען א „מארק" קאפיטאל אריינצולעגען איז דעם דאזיגען געשעפט. ער מוז איהר ברענגען בלומען...

אבער ווי אויף צו להכעיס האט ער היינט קיין גראשען געלד ניט. קוים א פאר גראשען פאר׳ן טראמווייי.

און די קאלעגען זיינען אלע אויסגעבייטעלט. עס איז פאר׳ן ערשטען!

אך, וועז ער בעקומט נישט קיין מארק, פערשפילט ער צוואנציג טויזענד רובל, 45 טויזענד מארק!

און אט איז שוין באלד האלב אכט...

און דער מארק, בלומען צו קויפען איז ניטא און ניטא.

ער האט שוין געבעטען ביי דער הויז־פרוי. האט זי איהם ענטזאגט. און דא איז די צייט אזוי קורץ.

דארף מען געהן זוכען לענא׳ן אפשר האט זי.

ער לאזט זיך געהן צו דער ריכטונג, פון וועלכער זי דארף אנקומען פון וואַרען־הויז, וואו זי איז א פערקויפערין.

ער איז אין נאנצען אויפגערעגט און ערשיטערט.

דער וועזער פון רעקלאמען־זייגער ווייזט שוין צעהן מינוט צו אכט.

צום גליק בעמערקט ער פון ווייטען לענא׳ן.

ער לאזט זיך געהן זעהר שנעל.

ער בעמערקט זי שוין, זי שמייכעלט אזוי פרייגדליך. אין האנד האלט זי א שמאלץ, לאנגע זאך פערווייקעלט אין א ווייס פאפיער.

— לענא!

— הערר דאבין! זעהען זי, וואס איך האב בעקומען!

און זי בעווייזט איהם א שעהנעם בלומען־בוקעט.

דאבין גלאצט אויס פאר איבערראשונג זיינע אויגען....

לענא מיינט, אז ער איז אייפערזיכטיג. זי בעהויבט איהם:

— נישט פון א „שאץ" — פון א חבר'טע — ביי נאט!

ענדיגט זי מיט א היימער שבועה.

דאבין איז פון קראנץ נאך אלץ איבערראשט, אבער באלד קומט ער צו זיך, בעטראכט איהם שוין רוהיג און ווערט ענטציקט; מיט דעם בוקעט ווען ער זיכער נעווינען דעם גרויסען גווינס — צוואנציג טויזענד!...

ער פערוואנדעלט זיך אין אן אקטיאר און הויבט אן שפיעלען:

— לענא! — רופט ער זיך אן ביים — דער בוקעט איז פון א „שאץ"! איך וועל עס דיר ניט פערגעבען.

— ביי נאט פון א חבר'טע! — שוועדט לענא מיט הארץ.

— איך גלויב דיר ניט! — זאגט דאבין און ציהט אויך זיך אן א שטרענגקייט.

— מיט וואס קען איך דיר איבערצייגען? — פרעגט לענא כמעט ווי מיט טרעהרען.

— גיב מיר אוועק דעם בוקעט, דאן גלויב איך דיר.

לענא קוקט אן מיט ליעבע דעם בוקעט, נאכדעם דאבין'ס ביים געזיכט און ציהט איהם אוים מיט ארבגעלאטע אויגען דעם בוקעט.

— איצט גלויב איך דיר... — שטאמעלט ער פאר פרייד.— א דאנק!... איך בין זעהר פערנומען... אדיע, לענא! איך מוז שנעל לויפען...

און ער לאזט זיך מיט די בלומען צו מאנעוויטש'ן, „צו „אסיא'ן", צו די צוואנציג טויזענד...

מיט לענא'ס בוקעט...

דער קריש.

הינטער'ן פֿאָרהאנג האָט זיך געהערט לייכטע שטילע קרעכצען און שטילע טרייסט־ווערטער פון דער אלטער געניטער „באבע". אין שטוב איז געווען אומעטיג ביז צו דערשטיקט ווערן. די זיבען קינדער — אלע מיידלעך. די עלטסטע — דריי און צוואנציג, די איינגסטע — פיער יאָהר — זיינען שטיל מיט אראָבגעלאָזענע קעפּ געזעסען אין בעזונדערע ווינקעלעך און האָבען אויף עפּעס שרעקליכעס געווארט..

ביי א קליין טישעל נעבען א גרויסען אלמער ספרים איז געזעסען דער „פּאָטריארך" ר' זעליג חאָנעס, א הויכער דאָרער איד מיט א נעלבן שווינדזיכטיגען פּנים. ער האָט מיט א שטילען צובראָכענעם ניגון געזונגען איבער א גרויסער גמרא און האָט אלע וויילע אויפגעהויבען דעם קאָפּ, א ווארף געטהאָן נערוועזע בליקען צום פֿאָרהאנג, און אויסער שטילע קרעכצען, מעהר גענוייערעם ניט ערקונדיגענדיג זיך, האָט ער זיך ווידער גענומען זינגען מיט'ן טרויעריגען באנגען ניגון, און עס האָט זיך נעראָכט, אז איהם אליין טהו מעהר וועה ווי דער קינפּעטאָרין.

— רבונו של עולם! — האָט די עלטערע טאָכטער איבערגעריסען די שטילקייט — זאָל שוין דאָס מאָל זיין א איננעל! גוואלד, רבונו של עולם, האָב רחמנות!

— אוי, הלואי רבונו של עולם! האָט א צווייטע טאָכטער אונטערגעהאלטען.

און די אלע מיידלעך פון קליין ביז גרוים האָבען מיט צובראָכענע הערצער, מיט אראָבגעפאלענע נעמיטער שטיל נעבעטען, אז עס זאָל א איננעל געבוירען ווערען.

ר' זעליג האט אבגעריסען דיאוינען פון דער גמרא, האט א קוק געטאהן אוים'ן פארהאנג, נאכהער אויף די זיבעצן מיידלעך, האט א ארויסגעלאזען א טיפען „אוי", א מאך געגעבען מיט'ן האנד און מיט א יאוש ארויסגעזאגט:

— זי וועט אייך האבען נאך א שוועסטער!...

די זיבעצן מיידלעך האבען פערצווייפעלט זיך איבערגעקוקט, דעם טאטענס יאוש האט זיי אין גאנצען דערשלאגען און זיי האבען שוין אפילו קיין מוט ניט געהאט צו בעטען נאט, נאר דאס קלענערע פיער יעהריגע מיידעלע אין א צורוסען קליידעלע האט שטיל געבעטען:

— „אוי, הלואי מאמע האבען א ברודערל!"...

— איך וועל שוין שטארבען אהן „א קדיש!"... האט ר' זעליג נעקרעכצט.

די ציים האט זיך נעצויגען, די קרעכצען הינטערן פארהאנג האבען זיך נעשטארקט, ר' זעליג און די עלטערע מיידלעך האבען שוין פון פרעקטיק נעווואוסט, או באלד - באלד שרייט אויס די באבע מיט א פערצווייפעלטען קול: א מויסרעל! און ר' זעליגען רוכט זיך, או אזא מין אויסגעשריי וועט איהם טרעפען ווי א קויל גלייך אין הארצען און ער ראטעוועט זיך צו ענטלויפען.

ער נעהט ארוים אוים'ן הויף און הויבט אויף די אויגען צום הימעל. עס איז האלבע נאכט. די לבנה שווימט אזוי רוהיג און גלייכגילטיג, די שטערענדליך שפרינגען און וויגען זיך, דאכט זיך, ווי קליינע יונגע קינדער און ר' זעליגען קלינגט אין די אויערען דער באבעס הייזערינ קול: „א מיידל!"

— מילא, איז אהן א קדיש! פערפאלען! רעדט ער, אומגעהענדינ איבער'ן הויף, מיט נוואלד נעמט מען ניט!

עס העלפט אבער ניט זיין בערוהיגען זיך: דער שרעק, טאמער א מיידלע, נעמט איהם דורך וואס ווייטער אלץ

שטארקער. ער פערליערט די נערוולד און נעהט אריין צוריק אין שטוב.

נאר די שטוב האט זיך איבערגעביטען. וואס איז עס? הא?

— א אינגעל!... טאטע, א אינגעל, טאטינקע, זאל איך אזוי געזונד זיין! — זיינען איהם די זיעבען מיידלעך בעפאלען מיט דער בשורה, מיט שטראהלענדע פנימער.

— הא, א אינגעל? — האט ר' זעליג צוטומעלטערהייט איבערגעפרעגט — הא? וואס?...

— א אינגעל, ר' זעליג, א קדיש! — האט די אלטע באבע אנגעזאגט. באלד וועל איך איהם אויסבאדען, וועל איך איהם ווייזען...

— א אינגעל!... — האט ר' זעליג געשטאמעלט, ווי צוטומעלט, האט זיך אנגעשפארט אן וואנד און האט זיך פענאנדער געווויינט, ווי א אידענע.

די זיעבען מיידלעך האבען זיך דערשראקען.

— דאס איז פון שמחה, — האט די באבע זיי בערוהיגט— דאס טרעפט מיר ניט דאס ערשטע מאל!

— א אינגעל, א אינגעל, — האט ר' זעליג נעחליפעט פאר גרויס שמחה... א אינגעל... א אינגעל, א קדיש!

2.

א נאמען נעגעבען האט מען דאס אינגעל יעקב, נאר צוליעב א סגולה האט מען איהם גערופען אלטער. ר' זעליג איז אפילו נעווען א איד א למדן און האט ניט געהאלטען פון אזוינע סגולות און האט געלאכט פון זיין חייקען, וואס זי גלויבט אין אזעלכע נארישקייט; אין הארצען אבער איז ער נעווען צופריעדען: ווער קען וויסען, וואס דערין שטעקט: א מאל וויסען ווייבער בעסער פון מאנסבילען.

און אז אלטערקע איז אלט נעווארען דרייי יאהר, האט זיך ר' זעליג'ס הוסט פערשטארקט, אין ברוסט האט איהם אנגע-

הויבען אפטער צו דריקען, נאר גייסטיג איז ער ביי זיך שטאר־קער געוואָרען און האָט געקוקט דעם טויט אין פנים אריין מיט רוהיגקייט, ווי ער וואָלט געזאָגט: איצט לאָז איך פון דיר, איך לאָז א קדיש...

— ווי רעכענסטו, חייקע, פלעגט ער נאָכ'ן אויסהוסטען זיך, וועגדען צום ווייב — אלטערקע וועט שוין קענען נאָכזאָגען קדיש, אז איך זאָל למשל היינט, מאָרגען שטארבען.

— נעה שוין, געה, פלעגט חייקע זיך דערשרעקען — וועסט נאָך לעבען און לעבען! א נאָווינע, אז דו הוסט...

זעלינ האָט נעשמייכעלט: א נאָרישע אידענע, זי מיינט, אז איך האָב טאקע מורא פאר'ן טויט — אז מען לאָזט א קדיש, איז דער טויט פון די קלייכע זאכען...

און אלטערקע איז געזעסען און נעשפּיעלט זיך מיט א סדור, און נעמאכט מינעס, ווי דער טאָטע דאָוונט: א נום— נום — א נום — נום...

— זעהסט, זעלינ, ווי ער דאָוונט — האָט חייקע מיט שמחה זיך נעוועדט צום מאן, עס וואקסט א רב!...

זעלינ האָט נאָר נישט געענטפערט, נאָר מיט שטראהלענדע אויגען געקוקט אויף זיין קדיש. באלד האָט זיך איהם אין קאָפּ אריינגענג'גנב'עט א רעיון:

— אלטערקע וועט זיין א צדיק... ער וועט איהם ארויס־שלעפען פון אלע צרות אויף יענער וועלט...

— מאמע, וויל עסע... — האָט זיך פלוצים אלטערקע צע־ווייגט...

מען האָט איהם הערלאנגט א שטיקעל חלה, וואָס מען לאָזט איבער אלע מאל פון שבת נאָר פאר איהם. אלטערקע האָט זיך נענומען עסען.

— המוציא, המוציא! — האָט דער טאָטע אנגעהויבען שרייען.

— טעו ניט — האָט דאָס קינד געענטפערט!

— שוין צייט טאקי זאלסט איהם אויסלערנען המוציא— האט חייקע נע'מוסרט — דרויי יאהר א בחור!

און ר' זעליג האט נענומען אלטערקען צו זיך און האט אנגעהויבען מיט איהם חזר'ן:

— זאג: ברוך...

— באוך... — האט דאס קינד נאכגעזאגט אויף זיין לשון.

— אתה...

— אתה...

אז אלטערקע האט געענדיגט די המוציא, האט חייקע פרום געענטפערט „אמן" און ר' זעליג'ען האט זיך פארגעשטעלט, ווי אלטערקע שטעהט אין בית־מדרש, און זאגט קדיש און דער עולם ענטפערט אמן... און ער האט זיך געפיהלט, ווי ער זיצט שוין אין גן־עדן.

עס איז פערגאנגען נאך א יאהר, ר' זעליג האט זיך נענומען פיהלען זעהר שלעכט. באלד איז געקומען דער פריהלינג, דער שנע האט גאלאזען, און די נאסע וועטער איז דאס יאהר איהם שווערער געווען צו פערטראגען, ווי אלע יאהר. ער האט זיך קוים פערשלעפט אין דער פריה אין בית־מדרש, פאר נאכט אבער צו מנחה איז איהם שוין שווער געווען צו גיהן, און ער פלענט מנחה און מעריב דאונען אין דער היים און דעם גאנצען אבענד פערברענגען מיט אלטערקען.

עס איז געווען שפעט ביי נאכט, די הויזיגע זיינען שוין אלע נשלאפען. ר' זעליג איז געזעסען ביי זיין קליין טישעל און האט נעקוקט אויפ'ן ווינקעל, וואו חייקעם בעט איז נע־שטאנען און וואו אלטערקע איז נשלאפען נעבען איהר. זעליגען האט זיך נעדאכט, אז ער וועט הייגט ביי נאכט שטארבען. עפעס האט ער זיך נעפיהלט זעהר מיער און שוואך און מיט בעטענדע בליקען איז ער קוים צוגעגאנגען צו אלטערקען און האט איהם נענומען וועקען.

דאס קינד האט זיך אויפגעכאפט...

— אלטערקע... האט זעלינ איהם **נענומען נלעטען דאס** קעפעלע — קום צו מיר א ווייל.

דאס קינד, ווועלכעס האט זיך שוין אויסגעשלאפען, האט זיך פלינק אויפגעשטעלט און איז אוועק צום טאטען.

ר' זעליג אליין האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל, ווע־כער איז נעשטאנען ביי'ן טישעל מיט דער אפענער גמרא, האט אלטערקען אוועקגעזעצט אויפ'ן טיש און איהם געקוקט אין די אויגעלעך.

— אלטערקע!

— וואס, טאטע?...

— ווילסט, איך זאל שטארבען?...

— וויל, האט דאס קינד געענטפערט, ניט ווייסענדיג וואס שטארבען איז און מיינענדיג אודאי, אז דאס איז עפעס זעהר א גוטע זאך...

— וועסט זאגען נאך מיר קריש? — האט זעליג געפרעגט מיט א פערשטיקטען קול און האט זיך פענאנדער געהוסט.

— זאגען! — האט דאס קינד פערשפראכען...

— וועסט קענען?

— טענען...

— נו זאג: יתגדל.

— יתדל... האט דאס קינד אנגעהויבען אויף זיין לשון.

— ויתקדש...

— ויתתדש...

און ר' זעליג האט מיט איהם עטליכע מאל איבערגעזאגט **רעם קריש...**

דאס קליין לעמפעלע האט שוואך גענאנקט און האט קוים בעלייכט דאס גאלע, טויטע געזיכט פון ר' זעליגען און דאס

קליין פנימ'ל פון אלטערקען, וואס האט מיער נאכגעזאגט די שווערע ניט פערשטענדליכע ווערטער פון קדיש. ער האט מאר־ נע נעקוקט אין ווינקעל, וואו דעם טאטענס שאטען און זיינער האבען אויסגעזעהן אזוי פאנטאסטיש און מורא'דיג נרויס...

דער אויפגעקומענער.

מען רופט איהם חיים און זיין פאמיליע־נאמען איז ראבינאוויטש.

מיט זיין פאמיליע־נאמען איז ער שטארק צופריעדען. עס געפעלט איהם: „ראבינאוויטש"! — חזר'ט ער אפט, געהענגדיג מיט'ן שטעקעלע איבער'ן גאס, און עס קלינגט איהם זעהר אננענעהם.

— א שעהנע פאמיליע מיינע! — שמייכעלט ער אין געדאנק.

און ער דערמאהנט זיך, אז בער דער סרסור, זיינער א נאהנטער בעקאנטער, הייסט אויפ'ן פאמיליע־נאמען „קוגעל", און ער דאנקט גאט, וואס זיין פאמיליע איז נ'ט אזא — וואס וואלט ער, בעהיטע גאט, געטהאן, וועז זיין טאטענס טאטע וואלט אויך אויסגעקליבען א מאל אזא מיאוסע פאמיליע ווי קוגעל צי „לאקשען"? (ער דערמאהנט זיך, אז עס איז פארהאן א פאמיליע „לאקשען" אויך...) דאס איז אזוי מכה, וואס מען מוז זיך האלטען — פערפאלען, אפילו א משומד קען די פאמיליע ניט איבערטוישען...

אויך צופריעדען איז ער מיט זיין וואוקס — ער איז א הויכער. אין פאספארט שרייבט ער זיך „העבער פון מיטטעלן". און אז ער גענהט אין גאס, פיהלט ער זיך שטאלץ מיט זיין וואוקס קענען אנדערע בעקאנטע וואס זיינען נידריגער געוואקסען.

וואס וואלט ער געטהאן, אז ער וואלט זיין געוואקסען נידריג? דערצו איז דאך אויך קיין שום רפואה ניטא.

וויעדער איז ער צופריעדען מיט זיין בילדונג. ער האט

זיך יונגעלוויי אויסגעלערענט לייענען אביסעל אין א רוסיש בי־כעל און שרייבען האלב מיט גרייזען אן'אדרעס און יעצט קומט עס איהם שטארק צו נוץ. ער שרייבט אוים די „בירשזעוויע" און קוועלט, לעזענדיג אלע טאג אויפ'ן באנדעראל מיט געדרוקטע רוסישע ווערטער: „צו ח. ראבינאוויטש'ן". דער „ג" — ווייסט ער — הייסט: „גאספאדינו" און דאָרטען אין דער רעדאקציע. ווייסען אלע, אז אין דער און אין דער שטאָדט נעפינט זיך א איד, ווָאס הייסט ח. ראבינאוויטש, און אלע אין דער פריה דרוקט מען לכבוד איהם, אזוי מיינט ער, א פרישעס בלאט מיט אן אדרעס...

דאָס בלאט לעזט ער אין דער פריה צו טיי און מאכט בשעת מעשה א מינע פון אן עכטען מיניסטער, דהיינו — ער פערלענט א פוס אויף א פוס, דאָס בלאט האלט ער פון דער ווייט מיט אויסגעשטרעקטע הענד און קוקט מיט ערנסטע, שטרענגע בליקען אויף די אותיות, ווָאס זיינען נאָך שטרענגער אלס זיינע בליקען און לאָזען זיך בשום אופן ניט איינבייסען... חאפענדיג א מאל א בעקאנטעס ווָארט, ווי „דרייפוס", בעווייזט זיך שוין א שמייכעל אויף די ליפען און ער וועגדט זיך מיט גדלות צו דעם ווייב, ווָאס זיצט און קוקט מיט דרך ארץ אויפ'ן מאן מיט'ן בלאט אין דער האנד — און ער זאגט איהר:

— היינט איז וויעדער דא מיט דרייפוסען. די „דיעלא" הויבט זיך וויעדער אן.

און ער פערטיעפט זיך ווידער אין בלאט און קוקט, קוקט מיט שטרענגע בליקען אויף די נאָך שטרענגערע אותיות און ווערטער, ווָאס לאָזען זיך ניט איינבייסען.

אז ער ענדיגט „לעזען", זיפצט ער לייכט אָב, זינגט אונטער צופריעדען א ניגונדעל און וועגדט זיך וויעדער צום ווייב:

— נו, ווָאס עס צוטהוט זיך היינט אין פראנציע!...

און דאָס ווייב, פון נעבוירען א דערשלאָגענע, האָט מורא איבערצופרעגען אויף קלאָר: ווָאס טהוט זיך עס אזוינס, און

כדי זי זאל זיך ניט דארפען אריינמישען אין דער פאליטיק, נעהמט זי זיך אנגיסען איהם נאך א צווייטע גלאז טיי, וויל די ערשטע גלאז איז שוין אבגעקיהלט געוואָרען. לייענענדיג "אם בלאט...

צופריעדען איז ער אויך מיט די קינדער. דריי קינדער האט ער — אקוראט „מעשה־נגיד". א סך קינדער איז ניט שעהן צו האבען. דאס עלטערע מיידעל איז אלט 15 יאהר און געהט שוין אין דריטען קלאס גימנאזיום. אויך דעם גימנאזיום איז ער כמעט ווי צומישט און ער פערדראלט סיי די שטוביגע, סיי פרעמדע דעם קאפ דערמיט.

—עפעס שווערע לעקציעס האסטו היינט? פרעגט ער אלע טאג ביי דער גימנאזיסטקע.

און די גימנאזיסטקע, א מיידעל מיט לאנגע בלייכע באקען, מיט א לאנגער נאז און מיט א לאנגען צאפ, ענטפערט דער־שראקען:

— אודאי ניט גרינג!

— פאטצעמו? — פרעגט ער זי שוין אויך רוסיש, און דריקט דעם „טצע" כדי צו ווייזען זיין טאכטער, אז איהר „פאפא" איז אויך ניט פון די פראסטע אידען...

— שווערע „זאראטשעס" איז היינט, — ענטפערט דאס מיידעל אויך אידיש — דעם פאטערס רוסיש מאכט איהר דוקא נערוועז...

— אנו, זאג מיר אקאראט דיינע א זאדאטשע.

און די טאכטער געהט צו צו איהר „ראנעץ", נראבעלט זיך דארטען א וויילע און נעהמט ארויס עפעס א ביכעלע און הויבט אן פארצולעזען א זאדאטשע: א ווייניהענדלער האט גע־קויפט הונדערט פעסער....

און דער „פאפא" הערט, הערט און זיין פנים שטראהלט. איהם דאכט זיך, אז ער זאל זיין מיט הונדערט קעפ, וואלט ער

עס קיינמאל ניט אויפגערעכענט, און איהם טהוט הנאה, וואס זיין טאכטער איז עס יא ביכולת צו בע'חשבונ'ען.

— נו, און דו וועסט עס טאקי מאכען? — פרעגט ער מיט שטראהלענדע אויגען.

— אודאי וועל איך דאס „רעישען", ענטפערט די טאכטער פערזארגט.

און ער קוועלט פון דעם ווארט „ריעשען" מעהר ווי פון דער גאנצער זאראטשע.

„וואו האב איך דאס אמאל געוואוסט פון אזא ווארט אין דער היים?" קלערט זיך איהם, און ער דאנקט נאט, וואס ער האט איהם אזוי דערהויבען...

ער האלט צוויי דיענסטעו, א אידישע און א קריסטליכע. פאר דער קריסטליכער האט ער אביסל אבשיי און רעדט מיט איהר וואס וועניגער, נאר פון דער אידישער מאכט ער ניט קיין גרויסען פירוש און רופט זי סיי אין די אויגען, סיי אונטער די אויגען: די מויד!

אויך פון זיין ווייב האלט ער ניט צופיל: ער וויסט דאך, וער זי איז פון דער היים; דאך אז די דיענסט געהט אונטער צו איהם, און זאגט איהם „די מאדאם האט געזאגט", איז ער צופריעדען און טראכט בשעת מעשה:

— אודאי איז זי א מאדאם, ווי דען אנדערש?...

טאמער נעהמט זיך די „מאדאם" צו טהאן א לייכטערע ארבייט, לאזט ער ניט:

— קיין חרפה און קיין בושה האסטו נאר ניט — וועגדט ער זיך צו איהר — די מויד קען דאס ניט טהאן, וואס?

און ער גיט א רוף די מויד און מוסר'ט זי:

— וואס טראכסטו זיך? ווילסט, או די „מאדאם" זאל דיין דיענסט וועהען — איך פערשטעה דאס ניט!...

און דער הערר סטארעט זיך צו מאכען וואס שטרענגערע בליקען, אז די מויד זאל פיהלען, זאל גלויבען, אז ער איז נאס־פאדין ח. ראבינאוויטש.

און די מויד נעהמט צו די ארבייט און געהט אוועק דער־מיט אין קיך און שטיקט זיך דארט פאר געלעכטער פון דעם נארישען הערר. נאר דער „הערר" מיינט, אז זי האט דארט חרטה און בערעכענט דארט יעצט די עולה, וואס זי האט געטהון...

און ער איז ווידער צופריעדען.

זומער פאהרט ער ארוים אויף א זומער־וואהנונג און דארט פיהלט ער זיך ערשט פאלקאמען גליקליך. אבער ניט ווייל די לופט איז דארטען גוט און די נאטור איז אזוי שען... זיין גליק איז, וואס ער וואהנט דארט כמעט נעבען די גרעסטע גבירים, און אזוי ווי דארט איז זיי אומעטיג און זיי האבען ניט וואס צו טהאן, נעהמט מען איהם אריין אין זייער קאמפאניע און מען שפיעלט א מאל מיט איהם אין קארטען...

אמת, יעדעם מאל שפיעלען קאסט איהם עטליכע רובעל, שטילערהייד זיפצט ער אונטער דערויף, אבער אין שטוב קו־מענדיג פיהלט ער זיך ווי ניי געבוירען און קען זיך ניט אייג־האלטען ניט צו דערצעהלען דעם ווייב זיין גדולה:

— איך האב נעכטען פערבראכט א נאנצען אבענד — ווייסט ביי וועמען?

— ביי וועמען? — פרעגט דאס ווייב.

— ביי עלקינדען... ענטפערט ער, אויסשטעלענדיג די אויגען אויפ'ן ווייב, ווי גערעדט: פערשטעהסט וואו דאס האלט?...

איינס פערדריסט אים נאר: ביי די אלע גבירים, מיט וועלכע ער פערברענגט אויף דער „דאטשע", איז אין מיטען קאפ א פליך און ביי איהם איז דאס ניטא — עס איז עפעס

ניט מעשה גביר. נאר ער האפט, אז זיינע געשעפטען וועלען נאך אנהויבען בעסער נעהן און ער וועט אנהויבען מעהר וויין טרינקען וועט א פליך ביי איהם אויך ווערען, און דאמאלס וועט ער ערשט זיין אן'עכטער גביר.

די איינע.

דער יונגערמאן, וואס איז געווען בעקאנט פאר א וואנדע־רער, האט שטיל און נעהיימניספול דערצעהלט:

„ווי איהר וויסט אלע, האב איך א בעריוטענדען טהייל פון מיין לעבען ארומגעוואנדערט אין פערשיעדענע שטעדט, לענדער און וועלט־טהיילען. עס קומט מיר ארויף אויפ'ן זינען הייגעם עצה צו א בעטראגענעם פערליעבטען; ער הייסט איהם זיך גלייך פערליעבען אין א צווייטער מיידל אדער ער זאל וואנדערען.

איך האב געטהאן ביידע זאכען: דאס וואנדערען אליין האט מיין בענקשאפט ניט נעהיילט; איך האב אין צווייטען ארט זיך נעמוזט אויף דאס ניי פערליעבען. ערשט דאן בין איך נע־נעזעז געווארען פון דער פריהערדיגער ליעבע...

ליעבע!... ביי די אמאליגע מענשען וואלט עס ניט נעהיי־סען קיין ליעבע... ליעבע איז ביי זיי נעווען א גרויס און אייי־ביג ציהענדיגעס נעפיהל. אויב דאס מיידל האט דיך ניט ליעב נעהאט, זיינען שוין קיין אנדערע ניט נעווען... מיט דער ליע־בע איז מען שוין נעשטארבען און מען האט די ליעבע מיטנע־נעמומען אין גרוב אריין...

ביי דעם היינטיגען מענשען איז די ליעבע ניט אזוי. דער עיקר מוז דאס הארץ מיט אימיצען זיין פול און אויב איינע האט דיין הארץ פערלאזט, טהוט דיר וועה נאר אזוי לאנג, ביז וואנען א צווייטע ציהט זיך אהין ניט אריבער... ציהט זיך אריין א צווייטע, איז דיין הארץ וויעדער פול און גליקליך...

אין אייז שטאדט בין איך פערפאהרען אין א האטעל. עס איז געווען א שעהנער אנשטענדיגער האטעל. מיין צימער האט געהאט צוויי פענסטער צו א רייכען הויף. אויפ'ן הויף האבען געבליהט בלומען. איך בין געלעגען אויסגעצויגען אויף דער קלייניער זאפע און ג'חלום'ט וועגען עפעס שעהנעס און בלאנדעס... איך האב געפיהלט אז אין דעם דאזיגען צימער איז די ליעבע בלאנד... גאלדיג־בלאנד... איך האב זיך אויפגעהויבען, צוגעגאנגען צום טיהר, וואו ביי דער זייט איז געווען אן עלעקטרישער קנעפעל, איהם אנגעדריקט און גע־ווארט...

איך האב באלד דערהערט א קלאפ אין טיהר... איך האב דערקענט א מיידעלשע האנד...

— אריין!...

זי איז אריין... ווירקליך א בלאנדע! די פריהערדיגע גע־ליעבטע מיינע איז דוקא געווען א ברונעטע... איך האב יענע שטארק ליעב געהאט, איך בין צוליעב איהר אוועקגעפאהרען. צוליעב איהר געפין איך מיך אין דעם דאזיגען האטעל. און אט איז אריין א בלאנדע...

— וואס פערלאנגען זי?...

— אך! איך פערלאנג... יא... טהעע... קענט איהר מיר ברייננען טהעע... איך בין דורשטיג...

— יא... געווים... — האט דאס בלאנדע געשעפט גע־ענטפערט מיט א גוטמוטהיגען שמייכעל...

און איז ארויס, אום צוריק צו קומען...

זי איז נעקומען מיט א זילבערנעם קאן טהעע אויף א זילֿ־בערנעם טעצעל...

זי האט מיר אנגענאסען א גלאז טהעע, עפעס פרייגדליכעס א מורמעל געטהאן און האט שוין געוואלט אוועקגעהן.

איך האב זי פערהאלטען:

— וואהרום אנטלויפט איהר?...

— אך, איך אנטלויף ניט... איך בין בלויז בעשעפֿטיגט. דאָס צווייטע מאָל איז זי שוין געבליבען לענגער. דאָס דריטע מאָל האָב איך זי שוין נעקושט...

זי איז געווען א שעהן בלאָנדע מיידל! איהר וועט לאַכען... אבער איך האָב זי באמת ליב בעקומען... זי האָט אזוי שעהן גערעדט און האָט זיך אזוי שעהן ניט געלאָזט קושען... בלויז פֿאר'ן אוועקגעהן האָט זי אזוי ליבע־פֿול אויף מיר געקוקט...

איך בין אוועקגעפֿאָהרען... די ערשטע דריי סטאַנציעס אין צוג האָב איך אזוי שטארק געבענקט נאָך דעם דאָזיגען ליבען מיידל. געבענקט און געטראכט צו זעהן זי וויעדער אמאָל. אבער ביי דער פיערטער סטאַנציע איז אריין א נייער פֿאַסאַזשיר: א יונגע, שלאנקע ברונעטקע... גראד האָט זי זיך נעזעצט נעבען מיר... עס איז געווען א וואונדערבארעם קינד... יונג און פֿריש. זי איז געפֿאָהרען אהיים פון ערגיץ א וועיטען לאנד...

זי האָט געהאט מיט זיך שוועדע פֿעק. איך האָב איהר ניט געקענט לאָזען אליין ארָאָב פון וואגאָן. איך האָב געזומען א פֿיאַקער און זי בענלייט אהיים און בין שוין צוליעב איהר געבליבען דריי טעג אין איהר שטאָדט...

נעזעהן מיט איהר האָב איך זיך צוויי מאָל. אבער אין די צוויי מאָל האָב איך געהאט ערפֿאָלג... יאָ, גרוים ערפֿאָלג... זי איז געווען א שענע ברונעטע מיידל, א ליעבענדע נאַטור... איך האָב איהר נעזאָגט די שעהנסטע ווערטער און זי האָט מיר גלויבט, ווייל איך האָב איהר געזאָגט דעם אמת. די פריהערדיגע האָבען ווירקליך פֿאר מיר ניט עקזיסטירט. זי איז נעווען די אייניציגע וואָס איך האָב א־ן מיין נאנצען לעבען ליעב געהאט...

איך בין אוועקגעפֿאָהרען און נעבענקט נאָך איהר. נעבענקט א לענגערע צייט, ווייל די נעכסטע רייזע איז שוין געווען דורך וויסטע, וועיטע שטרעקען... ענדליך האָב איך זיך ge־

זעצט אויף א שיף, וואס האט מיך נעפיהרט ערגעץ אין א וויטען לאנד...

אויפ'ן שיף האב איך זי ווידער נעפונען... ניין. ניט זי — עס איז נעווען אן אנדערע. זי האט אויסגעזעהן ווי דאס מיידעל פון האטע... איך האב מיך שטארק דערפרעהט... דאס הארץ איז וויעדער פול!...

איך האב לאנג נעוואנדערט... ווער קען די אלע פאסירונ־גען נעדענקען. יעדערע איז נעקומען ווי א זונן נאך א כמארע. אט שווימען זיי אלע ארויס און פילען מיר אן מיט גליק, מעהר מיט בענקשאפט... ווער איז נעווען די אמת'ע, די ריכטיגע, די שעהנסטע... איך קען ניט בעשטימען. אפט דאכט זיך מיר, אז אלע האבען מיר גליך גליק געגעבען... זיי זיינען אלע נעווע; ליעבע, שעהנע און גליק־ברענגענדע און האבען יעדע שמאדט און יעדעם לאנד מיר נעמאכט בעליעבט. וואהרים, וואס פאר א חן און רייז וואלט נעהאט א שטאדט אדער לאנד, ווען דו וואלסט פון דארט אוועקגעפאהרען און קיינעם ניט נעהאט דארטען וועמען צו ליעבען...

איצט זיינען זיי אלע פערשוואונדען. איצט האב איך ליעב זי... און אז איך פערטראכט מיך, דאכט זיך מיר נאר, אז די אלע אונזערע פריהערדינע און אויך די שפעטערדינע, וואס מיר האבען נעזעהן און וועלען זעהן איז בלויז איינע און די זעל־בע... דאס איז יענע איינציגע, נאך וועלכע אונזער הארץ בענקט שטענדיג, און אויב אין פערלויף פון יאהרען בענגענען מיר זיך ליעבען, ליידען און זיינען גליקליך פון פערשיעדענע ברונעטע און בלאנדע, שטילע און רוישינע, מיינען מיינען מיר אבער נאר איינע...

די איינע, וועלכע זאל אונז גליקליך מאכען, רוה נעבען און פערהאלטען אונז אין לאנד און שטילען דעם הונגרשט צום וואנדערען און צום זוכען.

עס איז בלויז די איינע, וועלכע מיר זוכען דאס נאנצע לעבען...

בענקען וועז מיר פערלירען זי אוז פרעהען זיך, וועז מיר נעפינען זי, די איינע!"...

אזוי האט הערצהלט דער וואנדערענדער יוננערמאן אוז זייע אויגען האבען וויט נעקוקט...

ביבליאטעק און לעז צימער פון דעם
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

די בארמהערציגע שוועסטער.

אין דעם אינטימען קאבארעט זיינען אריינגעקומען דריי יונגע לייט. עס איז שוין געווען צוועלף א זייגער ביי נאכט און דער קאבארעט האט שוין אנגענומען זיין היימישען כאראקטער. די זייטיגע געסט זיינען שוין צוגענגען. געבליבען זיינען נאר די שטענדיגע געסט, וואס זיצען דארט ביז עס ווערט טאג, און דערצו עטליכע מיידלעך, וואס סיי לויט זייער קליידונג און סיי לויט זייער האלטען זיך האט מען גלייך דערקענט, צו וועלכען מין פרויען זיי געהערען.

די דריי נייע אריינגעקומענע האבען אנפאנגס זיך דערפיהלט ווי פרעמדע. די בליקען פון די קעלנער און פון די עטליכע געבליבענע געסט זיינען אויף זיי געפאלען פון אלע זייטען. עס האט אנפאנגס אויסגעווייזען, אזוי ווי עס וואלטען אריינגעקומען פרעמדע געסט אויף א היימישע חתונה.

ארויסגעהן אבער איז שוין געווען צו שפעט און ניט פאסיג. די דריי יונגע לייט האבען אויסגעקליבען ווי עס איז א טישעל, וואס האט זיי אויסגעווייזען זעהר פערדראקט אין א ווינקעל און האבען זיך אנידערגעזעצט אין זייערע מאנטלען.

באלד איז צו זיי צוגעקומען א קעלנער און האט זיך שטום נעבען זיי אוועקגעשטעלט.

זיי האבען בעשטעלט צו גלאז ביער און בעקומענדיג עס אין א מינוט ארום, זיינען זיי נאכ'ן ערשטען בליק ווי פרייער געווארען. זיי האבען געשמייכעלט איינע צו די אנדערע און נאכדעם דרייסטער געווארען.

אבטרינקענדיג א האלבע גלאז ביער, האבען זיי זיך שוין

דערפיהלט ווי היימיש אין דעם דאזיגען נייעם פלאץ. יעדער האט בעטראכט דאס, וואס האט מעהר געצויגען זיין אויפמערקזאמקייט, און אזוי ווי הער עלטסטער פון זיי איז אויך געווען דער דרייסטערער, האט ער זיך אנגערופען:

— איהר ווייסט, אז דא זיינען פאראן א פאר זעהר שעהנע מיידלעך.

— וועלכע? — האט דער מיטעלסטער געפרעגט.

דער עלטסטער האט אנגעוויזען אויף א הויבער שלאנקער בלאנדינקע, וועלכע איז געזעסען מיט א יונגען מאן ביי אן אנטקעגענדיגען טישעל און האט פון צייט צו צייט אויך געשענקט איהרע בליקען צו די דריי יונגע לייט און געשמייכעלט.

דער אינגסטער פון די דריי יונגע לייט האט זיך נערוועטעלט און האט מיט'ן שמייכעל פון דער דאזיגער בלאנדינקע זיך נעפיהלט דערווארעמט.

די יונגע לייט האבען זיך צוגעדרט, אוז בעמערקענדיג, אז די גלעזער ביער זיינען שוין לעדיג, האבען זיי נייע גלעזער בעשטעלט. ביי דער דריטער גלאז איז דער אינגסטער אויפגעלעבט געווארען און זיך אנגערופען:

— די דאזיגע פרויען זיינען פעראכטעט ביי דער גאנצער וועלט. איך קוק אבער אויף זיי אנדערש. אפטמאל דאכט זיך מיר, אז זיי זיינען אין א געוויסען זין עהרליכער פאר אנדערע...

אמאלינג צייטען האבען זיי דאך געהייסען „הוילינג"... האט דער מיטעלסטער יונגער מאן פון זיין זייט זיי פערטיידיגט.

— הוילינג ווי הוילינג — האט דער עלטסטער זיך אנגערופען — אבער אום אזוי צו פאלען, טוט מען אין א נעוויסען זין זעהר הויך זיין... ניט יעדע פרוי האט דעם מוטה צו פאלען אין אבגרונד.

— איך טראכט אויך דעריבער — האט דער אינגסטער זיך מיט היץ אנגערופען — מען דארף דאך האבען מוטה... אב-

נעזאגט זיך פון דער נאנצער נעזעלשאפט און פרייַ נעווארען פון אלע איהרע צאמען.

אבער דערמיט איז דער מיטעלסטער שוין ניט נעווען אייגענטלעכער פערשטאנען. צופיעל פערטיידינען זיי האט ער זיך ניט ערלויבט. מעהר ווי רחמנות קען ער צו זיי ניט האבען. זייער טהאט קען קיין פערטהיידינונג נישט נעפינען. און האט צום סוף צוגענעבען, אז זייט ער איז רייך נעווארען האט ער מיט זיי קיין שום בעקאנאשאפט נישט נעמאכט. אויב זיי אינטערעסירען איהם אמאל, איז בלויז אלס פראבלעם.

דאן האט זיך דער עלטסטער אנגערופען:

— איך האב אויך אמאל פון זיי אזא מיינונג נעהאט, און אייגענטליך נאך ביז היינט בעציה איך זיך צו זיי מיט א נעווייסען נעפיהל פון עקעל, באטש איך לייקען ניט, אז זיי בעזיצען אפט יענעם רייך, וואס אנשטענדינע פרויען וועלען עס ניט בעזיצען נאך אלערלייי אנשטרענגונגען. נאטירליך, רעד איך דא פון די בעסערע, פון די מעהר ראפינירטע. אבער מיינט ניט, אז זיי זיינען ווירקליך אזוי נעפאלען און אויסער פערקויפען זיך זיינען זיי ניט אין שטאנד. זיי האבען זייערע טוגענדען, און עס נעפינען זיך צווישען זיי אויך אזוינע וואס אין נעווייסע מאמענטען דערהויבען זיי זיך ביז היילינע.

עך איז אנשווינגען נעווארען, האט זיך פערטראכט, א קנייטש נעטהאן דעם שטערען און, שמייכלענדיג, האט ער צוגענעבען:

— איין פאסירונג מיט אזא מין פרוי האט פיעל בייגעטראגען, אז איך זאל אויך זייערע „שוועסטער" קוקען מיט אנדערע אויגען. אויב איהר האט נעדולד אויסצוהערען, ווילט איך אייך איצטער דערצעהלט. דוקא אין דעם פלאץ פאסט זיך אזוי דאס צו דערצעהלען.

— נעווים, מיר ווילען הערען מיט נעדולד, — האט דער מיטעלסטער אויסגערופען.

און דער אינגסטער האָט אויסגעשטעלט זייגע אויגען און איז געווארען אין גאנצען אויסמערקזאם.

דער עלטסטער האָט אנגעהויבען.

— דא סאיז געווען מיט עטליכע יאָהר צוריק, איז אייגער פון די גרויסע אייראָפּאישע שטעדט. עס איז געווען א וואָרימער זומערדיגער אוונט און איך האָב געשפּאציערט מיט מיינעם א פרייגד, וועלכער איז מיט עטליכע טעג בעפאָר געקומען צו א פּראָפּעסאָר. דער יונגער מאָן איז געווען שווינדזיכטיג, דאָס האָט ער מיר אליין דערצעהלט. דער פּראָפּעסאָר האָט איהם גע־ווייסע אינסטרוקציעס געגעבען, און ער האָט געזאָלט אין א פּאָר טעג ארום פּאָהרען אהיים, און פון דאָרט אין א דאָרף.

די נאָס וואו מיר האָבען שפּאציערט האָט גערוישט מיט לעבען און ליעבע. די טראָטוארען זיינען געווען שוואר דורכצו־געהן, און איך האָב ענדליך בעמערקט מיין פּרייגד, אז איהם איז שוין צייט צו גיהן אהיים.

ער האָט זיך געפּוויינקעלט. דאָס לעבען האָט איהם נערוּפּען און נעשמייכעלט פון אלע זייטען. מיט זיינע גרויסע אויגען, ווי דאָס רוב ביי די דאָזיגע קראנקע, האָט ער זיך איינגעטרונקען אין דער מענגע, ווי ער וואָלט געוואָלט איינזאָפּען אין זיך וואָס מעהר פון זייער גליק.

איך האָב עס הערפיהלט, און כאָטש פון איין זייט האָב איך געוואוסט, אז פּאר איהם איז דאָס שעדליך, האָב איך פון דער צווייטער זייט ניט געהאט קיין מוטה צו בערויבען איהם פון דעם קורצען גליק, וואָס ער זעהט פּאר זיך יעצט און ציהט זיך אזוי מיט די לעצטע כחות זיינע.

אבער, אריינקירעוענדיג זיך אין א נאָס, האָט ער זיך אבגעשטעלט, מיך בעטענדיג אריינגעקוקט אין די אויגען און זיך געוועגדעט:

— איך וואָלט געוואָלט, איהר זאָלט מיר פּיהרען ערגעץ אין א פּלאַץ, וואו מען קען אביסעל פּערברענגען... עס איז דאָך

LIBRARY ... Jewish National ... Alliance

אזא גרויסע שטאדט... איך וויל אויך געניסען... איך בעט אייך, קומט מיט מיר ערגעץ, וואו עס איז שטארק פרעהלאך...

איך האב אנפאנגס ניט פערשטאנען וואוהין ער ציעלט. איך האב איהם געפרעגט:

— וואוהין אייגענטליך?

ער האט מיך אנגעקוקט מיט בעטענדע בליקען, און ווי ניט קענענדיג דייטליך אויסצודרוקן זיין פערלאנג, האט ער געשטאמלט:

— איך... מיין... אזא גרויסע שטאדט... מען דערצעהלט אזוי פיעל... איך וויל אויך זעהן... פערבראנגען...

דערביי האט ער אזא שמייכעל געטהאן, אז איך האב גלייך פערשטאנען, וואוהין דער צום טוידט-פעראורטיילטער יונגער מאן ציעלט.

— איהר מיינט צו פרויען...

— אך, ניין... יא... — האט ער וויעדער געשטאמלט... בלויז זעהן... אנקוקען... זיצען... פיהרט מיך, איצ בעט אייך...

— אבער עס איז דאך פאר אייך אזוי שעדליך... בעטראכט זיך נאר...

— יא... געווים... זעהר שעדליך... דער פראפעסאר האט מיר שטרענג אנגעזאגט... אבער וואס הער איך איהם? עס ציהט מיר אזוי צום לעבען, צום גענום. קומט, איך בעט אייך...

איך האב איהם אריינגעפיהרט אין א קאפע, וואו עס קומען זיך צוזאמען די דאזיגע פרויען. ביי קלייגע מארמארנע טישלעך זיינען געזעסען צו עטליכע פון זיי. אין גאנצען האט עס געמאכט דעם אייגדרוק פון א מארק, וואו עס ווערט פערקויפט לעבעדיגע סחורה... דער האנדעל איז פארגעקומען נישט פארשטעלט...

א שרעקליכער וויעדער-נעפיהל האט מיך ארומגענומען.

— ווילט איהר דען דא בלייבען? — האב איך איהם גע-פרעגט.

— יא... יא... ניט לאנג... לאמיר זיך צוזעצען... אברוהען.

איך האָב ניט געהאט קיין כח, איהם ווידערצושטעהן. דער דאָזיגער קראנקער מענש האָט מיך גובר געווען. איך האָב איהם געמוזט פאָלגען.

מיר האָבען זיך אנידערגעזעצט ביי דעם אייגיגען פרייען טישעל, וואָס עס איז נאָך געבליבען, און איידער איך האָב צייט געהאט וואָס צו בעשטעלען, איז צוגענאנגען צום טישעל א הויכע, שלאנקע מייהעל און האָט מיט א זיסען שמייכעלע זיך גע־ווענדעט:

— קען איך מיר אוועקזעצען נעבען די העררען?

איך האָב געוואָלט זאָגען: ניין. אבער דער קראנקער האָט מיך אָנגעקוקט. און ווי היפנאָטיזירט־ייערענדיג פון זיינע גרויסע דורשטיגע אויגען, האָב איך געגעבען די ערלויבעניש.

זי האָט זיך נעזעצט נעבען איהם. מיט איהרע אויסגע־בלויזטע נאקעטע האָט זי אויסגעזעהן, ווי די זינד אליין. דערצו די פערפיום, וואָס האָט געזעצט מיט א שטארקייט פון איהרע קלייד־ער און לייב האָט ווי פערדולט.

דעם קראנקען יונגען מאן אבער האָט עס ווי פער'שכור.ט. ער האָט זיך איינגעזאפט מיט זיינע אויגען אין דעם ענטבלויז־טען האלז, בריסט און נאקען, און האָט בעוואונדערט און בע־גערט.

— קען איך שאמפאניער בעשטעלען? — האָט זי צו איהם געשמייכעלט.

— שאמפאניער וויל זי — האָט ער זיך צו מיר אי מיט א פראגע, אי מיט א געבעט געווענדעט.

— ניין, — האָב איך איהם איינגערוימט אין אויער. — עס איז א שאד דאָס צו געלד.

— אבער איידער איך האָב צייט געהאט וואָס אנדערש צו בעשטעלען, אום צו פערהיטען זיין געלד, האָט שוין דער קראנקער גענעבען זיין בעפעהל צום קעלנער:

— שאמפאניער!

מיט נליקליכע בליקען האט ער זי בעטראכט, ווי זי טרינקט מיט א נעוויסען רייז פון הויכען שוימענדען בעכער.

— און דו? — האט זי ליעבליך איהם נעפרענט, איננא־ רירענדיג מיך אין נאנצען.

ער האט ווידער זיינע בעטענדע אויגען אויף סיר אננע־ שטעלט און האט ווידער מיך בעזיעגט.

— איהר טאַרט נישט!... נעהמט א ביסעלע...

— נעווים... א ביסעלע... — האט ער מיר מיט די אויגען בעראַנקט.

ער האט א שלוק נעטהאן פון דעם שוימענדען גלאז און גלייך זיינען זיינע צוויי בלאסע באקען מיט רויטע פלעקען בע־ דעקט נעוואָרען. די אויגען האבען נענליהט.

— וועסט נעהן צו מיר?... — האט זי איהם אין אויער אריינגעשושקעט...

דא אבער האב איך זיך נעפיהלט פערפליכטעט צו רעטען איהם פון טוידט.

איך האב איהם אבגעראָפען אן א זייט און איהם "עוא־ רענט:

— איהר ווייסט, וואס דאס בעדייט פאר אייך!

— טוידט! — האט ער זיך אננערופען. — נו, וואס איז, איך וועל דאך סיי ווי סיי שטארבען... איך וויל לעבען!...

עס האט ניט נעהאלפען. מיר זיינען אלע דריי ארויס פון קאפע.

איך האב אבער נעפיהלט, אז מיין פליכט איז נישט צו דערלאזען...

איך האב זי אננערופען אוא זייט און איהר נשוארענט:

— דו זאלסט ווייסען, דער מאן איז קראנק...

זי האט זיך דערשראקען און שוין נעוואלט אוועקנעהן, דאן

האָב איך איהר ערקלערט, אז ער איז הארצלייִדענד און די מינדסטע אויפרעגונג קען איהם דעם טוידט ברענגען.

זי האָט אויך מיר אויסגעשטעלט איהרע אויגען, אין וועלכע איך האָב גלייך ענטדעקט עפעס מענשליכעס, און זי האָט צו מיר געזאָגט:

— האָט נישט קיין מורה... איך וויים וואָס איך האָב צו טהאָן.

מיר זיינען אלע דריי אריין אין איהר צימער. מיין פרויינד איז געווען מיער, זעהר מיער. אבער די אויגען האָבען נאָך אלץ געגליהט.

זי האָט ארויפגערעהט דעם לאָמפּ, וואָס איז געווען בייַ אריינגאנג פארדעהט, און אין צימער איז ליכטיג געווארען.

מיין פרויינד איז געשטאָנען נעבען איהר און האָט זי נענסטען מיט זיינע גרויסע ברענענדע אויגען.

זי האָט איהם אוועקגעזעצט נעבען זיך אויף א סאָפע, און האָט איהם נענלעט איבער'ן שטערען.

— איהר פערלאָנגט עפעס? — האָט זי שוועסטערליך גע־פרעגט. און גלייך איז זי איבערגענאנגען אויף דו.

— ווילסטו וואָס פון מיר?

ער האָט זי ארומגענומען און זיך צואוויינט...

— וואָס זשע וויינסטו, מיין ליעבער, — האָט זי איהם צערטליך געפרעגט.

און בעטראכטענדיג, ווי אזוי די דאָזיגע האלב־נאקעטע פרוי זיצט נעבען דאָזיגען האלב־לעבעדיגען מענשען, האָט זיך מיר נעדאכט, אז איך נעפין מיך אין א צימער פון א שפּיטאל און זי איז א בארמהערציגע שוועסטער...

זי האָט איהם נענלעט איבער'ן קאָפּ, איבער'ן שטערען, איבער די באקען, ווי א גוטע בארמהערציגע שוועסטער, ביז וואָגען דער קראנקער איז איינגעשלאָפען און זי האָט איבער איהם נעוואכט...

אז ער איז אויפגעשטאנען, האט ער זיך אומגעקוקט, און דערזעהענדיג זי קענען איבער, האט ער זיך פערשעהמט.

אבער זי איז צוגענאנגען צו איהם און האט פרייגדליך נעפרעגט:

— נו, מיין ליעבער — זענט איהר גוט געשלאפען?

און האט איהם וויעדער ווי א בארמהערציגע שוועסטער נעגלעט איבער'ן קאפ און געשטילט אלע זיינע בענעהרען...

אינהאלט:

די לעצטע שיף — — — — — — — — — — 7
דאס בילד — — — — — — — — — — 11
דער אפיציער — — — — — — — — — — 16
די געפאנגענע סטרונע — — — — — — — — 24
די פיער העלדען — — — — — — — — — 28
כיים סטרוזש — — — — — — — — — 31
דורך א שפאלט — — — — — — — — — 35
אין בריסטאל — — — — — — — — — 40
דער מילכיגער טשאלענט — — — — — — — 48
מיין חבר — — — — — — — — — 58
די בענענעניש — — — — — — — — — 61
בלעטער — — — — — — — — — — 64
די בעטלערין — — — — — — — — — 66
דער איינציגער — — — — — — — — — 68
די ערפינדערין — — — — — — — — — 70
דער פראלימאריער אויף דער פרישער לופט — — 76
די שפייזערין — — — — — — — — — 81
דער גאהער — — — — — — — — — 87
די לעצטע האפנונג — — — — — — — — 91
די פאבריק — — — — — — — — — 95
דריי שונאים — — — — — — — — — — 104
דער פראלעטארישער רעדאקטאר — — — — 111
דער נייער חסיד — — — — — — — — — 116
דער באהן־בילעט — — — — — — — — — 122

די דריי טאקטען — — — — — — — — — 126
דער סאמאוואר — — — — — — — — — 141
צוויי חברים — — — — — — — — — 150
זרח „שותפות" — — — — — — — — — 154
צוויי תקיעות — — — — — — — — — 160
דער אלטער ארבייטער — — — — — — — — 168
די פאטאגראפיע — — — — — — — — — 177
א וויץ — — — — — — — — — — 183
פערשטעלטע מיליאנערען — — — — — — — 188
דער גבירה'שער אריאן — — — — — — — 194
וואס האט זיי פערבונדען — — — — — — — 204
בלומען — — — — — — — — — 209
דער קדיש — — — — — — — — — 214
דער אויפגעקומענער — — — — — — — — 221
די איינע — — — — — — — — — 227
די בארמהערציגע שוועסטער — — — — — — — 232

כראָנאָלאָגישער אינהאלט

— פון —

אַלע ערצעהלונגען

לויט דעם אלף־בית.

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	באַנד
אמאָליגע מענשען	1915	צוויי
אברהם דער שוסטער	1900	"
אריה־לייזער'ס פעהד	1914	"
אויף די הויבע בערג	1908	"
אויף מבינות	1902	דריי
אין סאד	1903	"
אין קריעג	1903	"
א פארגרעבט שטערטעל	1908	"
א שטערטעל אהן ווייבער	1913	"
אידישע מטבעות	1911	"
איוב	1902	"
אין זומער מאנטעל	1902	פיער
אהן ליעבע	1906	"
אין נאס	1903	"
א גאנצע נאכט	1903	"
אהן אן אדרעס	1911	"
אויפ'ן נרינעם נראז	1907	"
אויך א חתונה (איינאקטער)	1908	זעקס
א רוהיגע דירה	1909	"
אייזען	1912	זיבען
און דער עולם האט געפאטשט	1906	"
אייפערזוכט	1911	"
אין אויטאמאביל	1915	"
אין יענער צייט	1911	"
א שפיעל	1911	"
א היים	1907	"
אט דאס איז דאס	1916	"
א דראמא איבער 5 קארטאפעלס	1902	אכט
אויפ'ן בוידעם	1903	"
א אידיש הארץ	1905	"
א פסח'דינער טאטע	1912	"
ארימע לייט	1907	"
אין א אידיש געוועלב	1900	"

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	באַנד
אלע טאג	1902	אכט
אויגען	1905	ניין
א שאפ מיידעל	1909	"
אין א אידישען קאבארעט	1916	צעהן
א גרויסער מענש	1910	"
אונזער אננא אימאקאוונא	1906	"
אנזיכטס־קארטען	1906	"
אין בוכהאנדלונג	1915	"
אין בריסטאל	1903	צוועלף
א וויץ	1916	"

ב

ביים דאוונען	1900	דריי
בעליידיגט א פרוי	1911	זיבען
ביכער	1911	"
בעצאהלטע טעכטער	1915	"
בולקעס	1904	אכט
ביי דאקטוירים	1904	"
ביים שוי־פענסטער	1908	ניין
ביים סטרוזש	1905	צוועלף
ביי'ן פרעמדען פייער	1912	זיבען
בלעטער	1900	"
בלומען	1914	"

ג

גוטע בריידער (אי־נאקטער)	1906	זעקס
גבירה'שע מצה	1901	אכט
געבליעבען אליין	1901	"
געשלאסען א געשעפט	1904	"
גלייכהייט	1915	ניין
גאלד	1916	צעהן
געשפיעלט פאר'ן קייסער	1916	"
גאלדע'ס פרייגד	1916	"

ד

דעם זיידענס לאמטערן	1914	צוויי
דער בוים	1901	"
דער מאדערנער אליהו הנביא	1915	"
די נייע קטעלונג	1914	"
די סערשפעטיגטע מלוכה	1915	"

מיטעל	געשריבען אין יאָר	באַגד
דער עבור	1901	צוויי
די קליאטשע	1911	"
דאָס טייכעל	1913	"
דער ווייטער יאריד	1916	"
דער פרוש	1912	"
די צווייטע מוטער רחל	1914	"
דער נגיד	1909	"
דער העברעאישער לעהרער	1915	"
דער פרומער שניידער	1913	"
דער ערוואַרבענער בית־עולם	1915	"
דאָס קליינע שטיבעל	1910	"
דער וואלד אין שטוב	1916	"
דער מאמעס פעדערען	1916	"
דער טויטער־לעבעריגער	1916	"
די לעצטע נעסט	1914	"
חער קוש	1904	"
דער גמילות חסד	1901	"
די נרויסע סוכה	1904	"
די צוויי בריידערלעך	1902	"
דער אריסטאקראט	1904	"
דער רב און זיינע ספרים	1905	"
דער פוילישער נלח	1904	"
דער אלטער מניד	1903	"
דער ברית חדשה	1910	"
די ערציהונג	1909	"
די כלי־זמר	1912	"
די חברה כלי־זמר	1902	"
די נעשיכטע פון א קרָאם	1903	"
דער לינגז	1903	פּיער
די קאלטע האנד	1902	"
דער מאדנער	1904	"
די בריידער	1906	"
די ציניינערין	1904	"
דער קארעקטאר	1906	"
דער זשילעט	1903	"
דער הונט	1902	"

ביטעל	געשריבען אין יאָהר	באַנד
דאָס אינטעליגענטע הויז	1909	פּיער
די פערנומענע גאסען	1904	"
די פערצווייפלונג	1902	"
די מלכה	1911	"
דער ניי־געבוירענער	1907	"
דער סוד	1909	"
דער פערביטערטער	1901	"
די נייע שאלה	1904	"
דער באָיקאָטירטער	1904	"
דער פּ. פּ. ס'ניק	1905	"
די פּראָבע (איינאַקטער)	1902	זעקס
דעם שרכנ'ס טאָכטער (איינאַקטער)	1911	"
די אורזאַכע (דיאַלאָג)	1912	"
דאָס נייע צימער (סצענע)	1911	"
דער שפּאַניער (סצענע)	1911	"
די שיידונג (סצענע)	1916	"
דער הומאָריסט (סצענע)	1912	"
די מצולה (סצענע)	1911	"
דריי מיידלעך (איינאַקטער)	1915	"
די צוויי געפאַנגענע (דראַמ. פראַגמענט)	1911	"
דער טויטער פעלדמארשאל	1915	"
דער פּאָפּולערער מאן	1915	"
דער פּאָטער	1916	"
דער פּאַסאַזשיר	1915	"
דער משפּט	1914	"
די גנבה	1911	זיבען
דער קעלנער	1911	"
דער טויט אין „רענעסאַנס"	1911	"
די צווייטע ראָזע	1908	"
דאָס פּאָלקס קינד	1905	"
די ענטוישטע	1908	"
דער נייער יחוס	1915	"
דער אייניגער בחור	1915	"
די ענטדעקונג	1915	"
די אויסגעארטע קוילען	1914	"
דער קליינער מענש מיט'ן גרויסען קאָפּ	1911	"
דאָס גאָלדענע טראַמפּייטעל	1911	"
דער פּאַלשער פערצינער	1901	"

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	באַנד
דער פּראָטעסט	1910	ויבען
די דרייצהנטע	1911	"
דער לעהרער	1902	"
די האנד	1916	"
די ארעמע קהלה	1902	אכט
די קנעטערין	1902	"
דער שמעק טאבאק	1900	"
דער אלטער טשעסלער	1900	"
דער אורח	1902	"
דער קראנקער פינגער	1902	"
דעם טאטנ'ס שטיוועל	1904	"
די אידענע מיט'ן באב	1904	"
די מרירה ביי אקדמות	1903	"
דער קליין רעדלער'ל	1906	"
דער נימנאזיסט	1909	"
די נאשערין	1909	"
די הייזער	1907	"
די רעוואלוציע אין קליינעם בית־מדרש	1908	"
דער ארעסטירטער קרעמער	1907	"
די נייע לאטע	1903	"
דער הענדלער און זיין האפנונג	1904	"
דאס בענשער'ל	1903	"
דאס אייביגע לעבען	1908	"
דער פאלשער טאן	1904	"
דער מאלער	1901	"
דער סטאטיסטיק	1904	"
דאס שליחות	1902	"
דער הייליגער	1906	"
די לשון־קודש'דיגע	1908	"
די ריהרענדע דרשה	1900	"
די אמעריקאנער אייראפּאישע	1916	ניין
די אילוזיע	1915	"
דעם ברועדר'ס טשעק	1915	"
דער גענאסע מיט'ן ווייז	1916	"
דעם בארבערס ווייבעל	1908	"
די הינקעדיגע טענצערין	1910	"
דער אלטער	1910	"

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	באַנד
די צוויי ארבייטער מיידלעך	1911	ניין
דער מאן קומט	1916	"
דער רב	1916	"
דער זין פון ארבייט	1915	"
דער אויטאמאביל	1914	"
דער נייער לעזער	1915	"
די פרעמדע	1916	"
די צוויי מוטערס	1916	"
די געשטאַרבענע	1916	"
די „עלענע"	1914	"
די טובה	1916	"
דער אונפאהיגער כלל טהוער	1916	"
דער בעזוך	1913	"
דער בעגלייטער	1916	"
די נעשיכטע פון צוויי קאסעס	1914	"
די אבשפינלונג	1916	צעהן
די מוטערס	1916	"
דער שריפטשטעלער און זי	1916	"
די פרוי וואס ארבייט	1915	"
די לעזערין פון „וואירלד"	1916	"
דער שלום	1916	"
די תשובה	1911	"
די מציאה	1916	"
דעם ברודער'ס קוילעז	1916	"
די פערטיידינונג	1913	"
דער אפטייקער	1916	"
דער יוניע־היטער	1916	"
די גרעניצען	1914	"
דער ערשטער שאס	1914	"
דער נעפונענער נאמען	1916	"
די נקמה	1910	"
די לבנה	1906	"
דער משכון	1900	"
דער רויבער	1916	"
דער ליטעראריישער פעטער	1908	"
די וועטשערענקע אין פאריז	1910	"
דער גרויסער מענש	1910	"

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	בשנה
דער פערלאָרענער שטאָלץ	1916	צעהן
דער פראָלעטאריער	1905	"
די פרעמדע תפלה	1904	"
דער שכור	1901	"
דער פרומער	1905	"
דער רעוואָלוציאָנער	1908	"
דער ברחן	1915	"
די טראָגעדיע פון רייכקייט	1915	"
די לעצטע שיף	1914	צוועלף
דאָס בילד	1915	"
דער אפיציער	1915	"
די געפאָלענע סטרונע	1915	"
די פיער העלדען	1915	"
דורף א שפאָלט	1903	"
דער מילכיגער טשאָלענט	1899	"
די בענגענעניש	1910	"
די בעטלערין	1911	"
דער איינציגער	1904	"
די ערפינדערין	1900	"
דער פראָלעטאריער אויף דער פרישער לופט	1905	"
די שפּייזערין	1901	"
דער נעהער	1903	"
די לעצטע האָפנונג	1904	"
די פאברויק	1901	"
דריי שונאים	1901	"
דער פראָלעטאריישער רעדאקטאר	1907	"
דער נייער חסיד	1907	"
דער באהן־בילעט	1908	"
די דריי טאקטען	1903	"
דער סאמאוואר	1904	"
דער דיכטער און זיינע פרייַנד	1913	"
דער אלטער ארבייטער	1909	"
די פאטאגראפיע	1916	"
דער קדיש	1902	"
דער אויפנעקומענער	1902	"
די איינע	1916	"
די בארעמהערציגע שוועסטער	1916	"

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	ווּאָ־
ה		
הנאה נעהאט — — — — —	1906	אכט
ו		
וועיבערשע שרעק — — — — —	1901	דריי
וועז עס חיים מלמד א בוינעל — — —	1903	אכט
וויכטיגע מיטינגען — — — —	1915	ניין
וויסענשאפטליכע ליעבע — — — —	1915	"
וואו איז די געראכטיגקייט — — —	1916	צעהן
וויי אזוי איך בין געווארען א ציוניסט —	1914	"
וואַרשאווער בלוט — — — — —	1916	"
וואס האט זיי פערבונדען — — —	1913	צוועלף
ז		
זאל שטעהן ווי געשטאנען — — —	1903	דריי
זומערדינג בענקשאפט — — — —	1909	זיבען
זיין רייזע נאך אמעריקא — — —	1915	ניין
זיי האבען מורא — — — — —	1916	"
זיי און ער — — — — — —	1909	צעהן
זרח „שותפות" — — — — —	1915	צוועלף
ח		
חתן־כלה בריעף — — — — —	1902	דריי
חברים — — — — — —	1906	פיער
ט		
טעכטער — — — — — —	1909	דריי
טויט־שרעק — — — — — —	1913	זיבען
י		
יאוען אין דער אידישער גאס — —	1902	צוויי
יענער בריעף — — — — —	1915	"
כ		
כלות — — — — — — —	1915	זיבען
ל		
לייכטער — — — — — —	1915	צוויי
לידען — — — — — —	1913	זעקס
ליעבעם־שטייער — — — — —	1914	זיבע
ליעבע אחז א חיים — — — —	1911	ניין

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	באַנד
	מ	
מען קויפט ניט	1903	פיער
מיין מאמע	1903	"
מאכט (אויפֿקומער)	1916	זעקס
מיינע ערשטע האָראָרען	1909	אכט
מיין באָבעם גליק	1900	"
מענשען ליעבע	1915	ניין
מיידעלשער שפּאס	1915	"
מענדעל'ס פּעלדער	1915	צעהן
מיין חבר	1911	צוועלף
	נ	
ניטאָ קיין עצה	1908	זיבען
ניט קיין איד	1900	אכט
נויטיגע ווערטער	1910	ניין
„ניטשע"	1914	צעהן
ניט אין פּוס	1916	"
	ס	
ספּרים	1901	צוויי
„סטאַרס" פון פּרייד, גליק און שעהנקייט	1915	צעהן
	ע	
עס פּלאַצט	1903	פיער
ערשטע ליעבע	1915	זעקס
ער און יענער	1916	זיבען
ערשטע רייהען	1915	ניין
ער האָט נעלאַכט	1916	"
עס שאָקעלט זיך	1903	צעהן
	פֿ	
פֿלאַמעם	1909	פיער
	פּ	
פּלאַקס	1914	צוויי

טיטעל	געשריבען אין יאָהר	באַנד
פער'משכנ'ט זיך אליין	1903	פיער
פערמאכט	1902	אכט
פערשטעלטע מיליאָנערעז	1916	צוועלף
פערלאָרעז דעם קול	1901	דריי
פערשפעטיגט	1902	"

צ

צוריק אויף דער שטעל	1901	דריי
צו שפעט (איינאקטער)	1907	זעקס
צוויי שוועסטער	1902	אכט
צוקונפטס־ארטיקלען	1915	נייַן
צוויי חברים	1915	צוועלף
צוויי תקיעות	1902	צוועלף

ק

קאלט	1901	דריי
קרובים	1906	פיער
קינדער (סצענע)	1911	זעקס
קאמפלימענטען	1911	זיבען
קליינע ערצעהלונגען	1904—1915	נייַן

ר

רחמנות	1901	אכט
רייזעלע	1901	"
ראטשילד און ראקאפעלער	1909	נייַן

ש

שטענדיג א בעל־חוב	1916	צוועלף
שטילע טריט	1901	פיער
שליפעס	1903	"
שכנים	1910	זיבען
שותפים	1915	"
שכר למוד	1902	דריי

*

* *

אנשטאט א געוויע כראַנאָלאָגישע אינהאלט פערצייכנים פון יעדען ליער בעזונדער — גיט דאָ אן דער אויטאָר די כראָנאָלאָגיע פון יעדען אייגענעם באנד. אין דעם ערשטען באנד ליעדער, וועלכער איז אויך דער ערשטער באנד פון די אלע 12 בענדער (אלע ווערק) זיינען אריין יענע ליעדער און באלאָדען, וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען אין די לעצטע דריי־פיער יאָהר (1913־1916). אן אויסנאהם זיינען נאָר די ליעדער: „אומעטיג", „א בלום", „טעג", „ווי לאנגוויליג", „נאָך א מאנטאג", „שפוך חמתך", „אויפ'ן גרינעם גראָז". וועלכע זיינען געשריבען צווישען 1902 — 1905. דער צווייטער באנד ליעדער (אין די אלע ווערק איז ער דער 5־טער באנד) ענטהאלט יענע ליעדער וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען פון יאָהר 1908 ביז 1912, מיט דער אויסנאהמע פון א קליינע צאָהל, וועלכע זיינען געשריבען אין דעם יאָהר 1916. צווישען זיי זיינען די פאָלגענדע ליעדער: „איך האָב ליעב א שיף", „די גרינע", „פרייד און טרויער", „די ביבעל", „ביבער' און אייניגע ליעדער וועגען וועלט־קריג. דאָנעבען די לעצטע אבטהיילונג פון דעם זעלבען צווייטען באנד מיט דעם נאָמען „צייט־ליעדער" זיינען געשריבען אין 1901־1891. דער דריטער באנד ליעדער (דער עלפטער פון די „אלע ווערק") באשטעהט פון די אלע ערשטע ליעדער, וואָס זיינען געווען פערעפענטליכט אין „יוד", וואַרשאָווער פאָלקס־צייטונג „פרייהד" און אנדערע פעריאָדישע אויסנאבען און זיינען נאָכדעם ערשיענען אין קראָקוי דורך דעם פערלאג פראָגרעס אין יאָהר 1907 אונטער'ן טיטעל „געזאַמעלטע ליעדער" — זיי זיינען געשריבען געוואָרען אין פערלויף פון יאָהר 1891 ביז 1907.

Toronto Jewish Public Library
THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS
and may be renewed once, if no application has been registered for it.
A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

193
APR 8
215
MAY 10
APR 8 '76
FEB 22 '76
AUG 21 '76

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

JEWISH PUBLIC LIBRARY

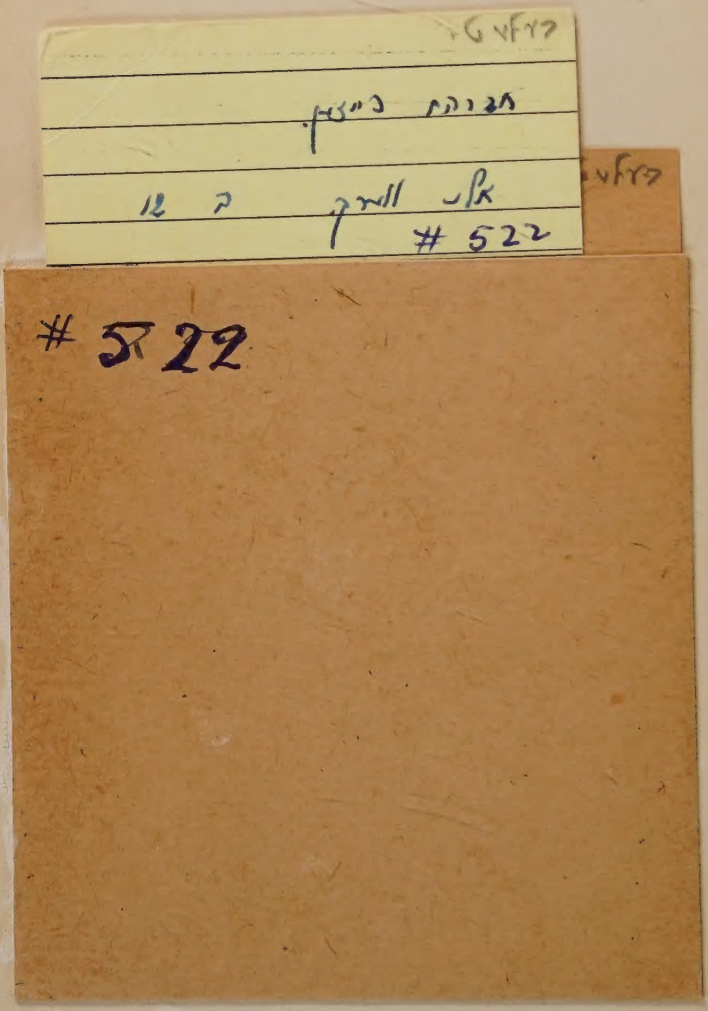
#522